T.C.

BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TARİH ANABİLİM DALI

YAKINÇAĞ TARİHİ BİLİM DALI

GAZETE HABER VE KARİKATÜRLERİNE GÖRE TÜRK - AMERİKAN İLİŞKİLERİ (1947-1952)

Yüksek Lisans Tezi

Nesrin ERSİN

BURSA-2021

T.C.

BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TARİH ANABİLİM DALI

YAKINÇAĞ TARİHİ BİLİM DALI

GAZETE HABER VE KARİKATÜRLERİNE GÖRE TÜRK - AMERİKAN İLİŞKİLERİ (1947-1952)

Yüksek Lisans Tezi

Nesrin ERSİN

Danışman

Prof. Dr. Cafer ÇİFTÇİ

BURSA-2021

ÖZET

Türkiye, İkinci Dünya Savaşı boyunca denge siyaseti izlemiş, savaş dışı kalabilmek adına çeşitli ittifaklar içerisine girmiştir. Türkiye'nin tarafsızlık yolunda izlediği hassas siyaset, dönemin siyasi liderlerinin temkinli açıklamalarına ve gazeteler üzerinde baskıların artmasına neden olmuştur.

İkinci Dünya Savaşı döneminde basına getirilen kısıtlama, çok partili hayatla birlikte yerini basında özgürleşmeye bırakmıştır. 1946 yılında basın kanununda yapılan değişiklikle başlayan özgürlük ortamı, Mayıs 1950'de iktidara gelen DP'nin ilk yıllarında devam etmiştir. Bu dönem iç politika alanında iktidar ve muhalefetin farklı görüşlere sahip olması gazete ve karikatürlere de yansımış ancak bu durum uzun sürmemiştir. Ekonominin kötüleşmesi, irtica hareketleri ve yolsuzluğun artması sonucu halkın ve bazı gazetecilerin DP'ye tepki göstermesi, iktidar partisinin 1954 yılından itibaren basını kısıtlayıcı önlemler almasına sebep olmuştur.

İç politika alanında belirli müddet de olsa sağlanan çok sesli ortam, dış politika alanında çok da etkin olamamıştır. Bunun nedeni savaş sonrası dönem artan Sovyet tehdidi sonrası Batının koruyucusu haline gelen Amerika ile işbirliğinin her iki partinin de temel dış politika hedefi olmasıdır. Savaş sonrası Missouri Zırhlısının Türkiye'yi ziyaretinden itibaren başlayan gazete haber ve karikatürlerindeki Türk-Amerikan dostluğu vurgusu, Truman Doktrini ve Marshall Planı ile iyice artmıştır. Dönem gazetelerinde olumlu Amerikan imgesinin her yönden yansıtılması, Türk-Amerikan işbirliğinin sağlanmasında halkın da desteğinin alınmak istendiğinin göstergesidir.

Nisan 1949'da kurulan NATO örgütüne Türkiye'nin dâhil olmasına kadar geçen süreç, savaş yılları ile karşılaştırıldığında dış politika alanında az da olsa farklı fikirlerin ortaya çıkarıldığı görülmüştür. Türkiye'nin NATO'ya yaptığı başvuruların Atlantik ülkeleri tarafından uzun bir müddet olumlu karşılanmaması üzerine Türk gazeteleri, Atlantik coğrafyası içerisinde yer almamasına rağmen İtalya'nın pakta dâhil edilip Türkiye'nin pakt dışı bırakılmasını eleştirmişler, bazı Türk yazarları ise Amerikan yardımının yetersizliğini vurgulamışlardır.

Anahtar Sözcükler: Gazete, Karikatür, Türkiye, Amerika

ABSTRACT

During the Second World War, Turkey followed the politics of balance and entered into various alliances to stay out of the war. Turkey's delicate politics towards neutrality led to cautious statements from political leaders of the time and increased pressure on newspapers.

The restiction imposed on the press during the Second World War was replaced by the freedom of the press with the multi-party life. The atmosphere of freedom, which started with the amendment made in the press law in 1946, continued in the first years of the DP, which came to power in May 1950. In this period, the different views of the government and the opposition in the field of domestic politics were also reflected in newspapers and cartoons, but this situation did not last long; the public and some writers reactions to the DP as a result of the worsening of the economy, reactionary movements and the increase in corruption caused the ruling party to take measures to restrict the press since 1954.

The emancipation of the press, which was provided for a certain period of time in domestic politics, has not been very effective in the field of foreign policy. The reason for this is that cooperation with America, which has become the protector of the West after the increasing Soviet threat in the post-war period, is the main foreign policy goal of both parties. The emphasis on Turkish-American friendship in newspapers and cartoons, which started after the post-war Missouri Battleship visit to Turkey, increased with the Truman Doctrine and the Marshall Plan, and the positive American image was tried to be reflected by the newspapers to the public in order to provide the Turkish-American cooperation aimed at ensuring Turkey's security.

The period when Turkish newspapers made criticism against the government's goals in foreign policy started with the rejection of Turkey's application to NATO. The most emphasized point in the criticism was that although Italy was not an Atlantic country, it was included in the pact but Turkey was not. In this period, the inadequacy of the militay aid which was sent by America to Turkey was also emphasized by some journalists.

Keywords: Newspaper, Cartoon, Turkey, America

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAY SAYFASI……i

ÖZET……...iv

ABSTRACT…….....v

İÇİNDEKİLER…….....viii

KISALTMALAR…….....xii

GİRİŞ……..…….....1

BİRİNCİ BÖLÜM

İKİNCİ DÜNYA SAVAŞI VE SAVAŞ SONRASI DEĞİŞEN DÜNYA SİYASAL SİSTEMİNİN TÜRK-AMERİKAN İLİŞKİLERİNE ETKİSİ

1. İKİNCİ DÜNYA SAVAŞI'NDA TÜRKİYE'NİN GENEL DURUMU……19
   1.1. İkinci Dünya Savaşı'nın Ortaya Çıkışı…….…….....19
   1.2. Türkiye'nin Savaş Esnasında İçinde Bulunduğu İttifaklar……...23
      1.2.1. Almanya'nın Türkiye'ye İttifak Teklifi ve Alman- Sovyet Saldırmazlık Paktı…….…….....23
      1.2.2. Türk-Rus İşbirliğinin Sağlanamaması.....24
      1.2.3. Türk-İngiliz- Fransız İttifakı…….……..….26
      1.2.4. İtalya'nın Yunanistan Saldırısı ve Türkiye'nin Savaşa Girmesinin Gündeme Gelmesi……....29
      1.2.5.Türk-Alman İttifakının Kurulması……..……...31
      1.2.6.Türkiye'nin Kiralama ve Ödünç Verme Yasası'na Dahil Olması…...35
      1.2.7.Almanya ile Ticaret Antlaşmasının İmzalanması……...36
   1.3.Japonya'nın İngiltere ve Amerika'ya Savaş İlanı ve Türkiye'nin Tutumu...37
   1.4.Savaş Konferansları ve Türkiye'nin Durumu……...39
   1.5. Türkiye ile İngiltere ve Amerika Arasında Anlaşmazlığın Oluşması.....44
   1.6. Almanya ile Siyasi ve İktisadi İlişkilerin Kesilmesi…….....47
2. İKİNCİ DÜNYA SAVAŞI SONRASI ARTAN SOVYET TEHDİDİ İLE BİRLİKTE TÜRK-AMERİKAN İLİŞKİLERİNİN GELİŞMESİ…….50
   2.1.Yalta Konferansı.....50
   2.2.Türkiye'nin Savaşa Dâhil Olması……...……..52

2.3.Türk-Sovyet Dostluk ve Saldırmazlık Paktının Feshi……..……...54
2.4.Savaşın Sona Ermesi……...……...57
2.5.Potsdam Konferansı……...59
2.5.1. Potsdam Konferansı Sonrası Gündeme Yansıyanlar……..61
2.6.Türkiye Üzerindeki Toprak Talepleri.....…….....66
2.7.Missouri Zırhlısının Türkiye'yi Ziyareti.....68
2.8.Boğazlarla İlgili Sovyet Notaları.....73
2.8.1.Türkiye'nin Sovyetlere Cevabi Notası…….....….....77
2.9. Sovyetlerin Boğazlar Üzerindeki İsteklerinin Devam Etmesi……...79
2.10. Türkiye'nin Sovyet İsteklerine Karşı Tutumu…….....80
2.11. Tan Gazetesi Olayı.....83

İKİNCİ BÖLÜM

TRUMAN DOKTRİNİ VE MARSHALL PLANI İLE TÜRK-AMERİKAN İLİŞKİLERİNİN GELİŞİMİ

1. TRUMAN DOKTRİNİ……..…….90
1.1. Truman Doktrininin İlanı ve Oluşturduğu Yankılar…….....92
1.2. Henry Wallace'ın Yardım Kararına Karşı Olması……...103
1.3. Yardım Fikrinin Ayan Meclisi Tarafından Kabulü ve Oluşturduğu Yankılar…….106
1.4. Amerikan Yetkililerin Türkiye'ye Gerçekleştirdiği Ziyaretler ve Türkiye'nin Mevcut Durumuna Yönelik Aktardıkları…….……..113
1.5. Truman Planının Yürürlüğe Girmesinin Oluşturduğu Tepkiler ve Türk-Amerikan Antlaşması…….……...….117
1.6. Yardımın Kullanılacağı Alanların Belirlenmesi…….……122
1.7. Truman Doktrini Çerçevesinde Türkiye'ye Yapılan Yardımlar…….126
2. MARSHALL PLANI……132
2.1. Marshall Yardım Planının Oluşumu.....137
2.2. Paris Görüşmeleri ve Avrupa….....139
2.3. Paris Konferansının İçeriği ve Marshall Planına Yönelik Eleştiriler.....142
2.4. George Kennan'ın Sovyet Politikası ile İlgili Görüşleri ve Yankıları…...146

2.5. Truman'ın Marshall Planı ile İlgili Görüşleri.....148
2.6. Yardım Planının İçeriğinin Belirlenmesi…….....150
2.7. Türkiye'nin Yardım Planı Kapsamındaki Yeri……..…...……..150
2.8. Marshall Planının Onaylanması ve Yardım Antlaşması…….……....153
2.9. Marshall Planı Kapsamında Türkiye'ye Yapılan Yardımlar……...…..158

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE'NİN NATO'YA DÂHİL OLMA SÜRECİ

1. KUZEY ATLANTİK PAKTI İTTİFAKININ OLUŞUMU……..166
2. AKDENİZ PAKTI FİKRİNİN ORTAYA ÇIKMASI……169
3. ATLANTİK PAKTININ İMZALANMASI VE PAKTA GELEN İLK TEPKİLER……176
3.1. Türkiye'nin Paktta Yer Almaması Üzerine Gelen Tepkiler….....183
4. ATLANTİK PAKTININ KABULÜNÜN TÜRK - AMERİKAN İLİŞKİLERİNE YANSIMASI……..185
5. TÜRKİYE'DE İKTİDAR DEĞİŞİKLİĞİ .....……194
5.1. Türkiye'deki İktidar Değişikliğine Gelen Dış Tepkiler……198
6. TÜRKİYE'NİN NATO YOLU……...…….200
6.1. Celal Bayar'ın Atlantik Paktı için Yaptığı Görüşmeler.....201
6.2. Kore Savaşı…….....202
6.2.1. Türkiye'nin Kore Savaşına Tepkisi.....208
6.2.2. Türkiye'nin Kore'ye Asker Gönderme Kararı Alması ve Kararın Yankıları…….……...210
6.2.3. Kore Savaşı'nda Türk Ordusu…….…...……...218
6.2.3.1.Kunuri Muharebesi…….……..220
6.2.4. Kore Savaşının Sona Ermesi…….……227
6.3. DP Dönemindeki İlk Başvuru ve Gelen Tepkiler…….……230
6.4. Türkiye'nin Amerika'ya İttifak Önerisi ve Akdeniz Savunmasında Türkiye'nin Yeri…….....236
6.5. Batılı Devletlerin Türkiye'nin Atlantik Paktına Dâhil Olması Konusunda Tutum Değişikliği…….....241

6.6. Ottowa Görüşmeleri.....245
6.7. Sovyet Notası…….....248
6.8. Türkiye ve Yunanistan'ın Atlantik Paktına Alınma Kararı Sonrası Güvenlik Görüşmeleri…….…..….....251
6.9. Türkiye'nin NATO'ya Girişi…….…….....…..……..253
7. ATLANTİK PAKTI SONRASI BATI EKSENLİ TÜRK DIŞ POLİTİKASI.259
7.1. Türkiye - Yunanistan İlişkileri ve Balkan Paktı Fikrinin Oluşumu…..….259
7.2. Türkiye - Yugoslavya İlişkileri ve Balkan Paktının Kuruluşu.....262
7.3. Menderes ve Köprülü'nün Orta Doğu Savunması Üzerine Londra Ziyareti…….....264
7.4. Güney Doğu Avrupa Komutanlığının Kurulması ve Türkiye……..266
SONUÇ…….....268
KAYNAÇA.....…….....276
EKLER…….……..284

KISALTMALAR

ABD: Amerika Birleşik Devletleri

A.g.e: Adı geçen eser

A.g.m: Adı geçen makale

BM: Birleşmiş Milletler

CHP: Cumhuriyet Halk Partisi

C. : Cilt

CENTO: Merkezi Antlaşma Teşkilatı (Central Treaty Organization)

Çev. : Çeviren

DP: Demokrat Parti

Ed: Editör

IPI: Uluslararası Basın Enstitüsü (International Press Institute)

NATO: Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (North Atlantic Treaty Organization)

S: Sayı

s: Sayfa

TC: Türkiye Cumhuriyeti

TBMM: Türkiye Büyük Millet Meclis

GİRİŞ

Türkiye Cumhuriyeti kuruluşu itibariyle dış politikasını Atatürk'ün ortaya koyduğu "Yurtta Sulh Cihanda Sulh" ilkesiyle şekillendirme hedefinde olmuştur. Birinci Dünya Savaşının Türk halkı üzerinde yarattığı etki ve daha sonrasında gerçekleşen Türk Kurtuluş Savaşı, cumhuriyetin kurulmasını sağlamış fakat bu amaçla gerçekleştirilen mücadeleler Anadolu halkı için maddi ve manevi olarak son derece yıpratıcı olmuştur. Atatürk döneminde başlayan yeni savaşın sesleri ise 1939'a gelindiğinde iyice artmış ve Türkiye üzerindeki yorgunluğu atmadan yeni bir savaşın etkisi altına girmiştir. Dünyada oluşan bu çatışma ortamından etkilenmemek adına Türkiye, savaşın ilk anlarından itibaren denge siyaseti izlemiş ve savaşın son anına kadar bunu başarabilmiştir.

29 Ekim 1923'te cumhuriyetin ilanı ile halk egemenliğinin ülke içerisinde yerleşmesine yönelik önemli adımlar atılmış fakat demokrasinin önemli göstergelerinden biri olan siyasi partiler, Atatürk döneminde varlık gösterememiş ve bir deneme olarak kalmıştır. 11 Eylül 1923'te Halk Fırkasının kurulmasının ardından 3 Mart 1924 kanunlarıyla Halifeliğin kaldırılması, Osmanlı soyundan gelen kişilerin yurt dışına gönderilmesi ve Teşkilatı Esasiye Anayasası ile ilgili ortaya çıkan anlaşmazlıklar meclis içerisinde görüş ayrılıkları yaratan konulardan olmuştur.

Meclis içerisinde çatışmaların artması ve muhalif seslerin ortaya çıkması Terakkiperver Fırkasının kurulmasında etken olmuştur. 20 Ekim 1924 günü Esat Bey tarafından Refet Bey'e yöneltilen bir soru önergesi ile mecliste bir anlaşmazlık baş göstermiştir. Önerge, Mübadil ve Muhacirlerin yerleştirilmesi konusunda yapılan yolsuzlukları eleştirmektedir. Bakan tarafından verilen yanıtın yeterli bulunmaması üzerine önerge gensoruya çevrilmiştir. Mübadiller ve Muhacirler meselesi hakkında ortaya konan farklı fikirler bir ölçüde halk partisi karşısında yeni bir partinin ortaya çıkışını göstermektedir. Ülke siyasetinde yaşanan gerilimler sonrası Birinci ve İkinci Ordu Müfettişleri Kâzım Karabekir ve Ali Fuat Paşa görevlerinden istifa edip meclis içerisinde yer almak istediklerini ifade etmişlerdir.[1] İkinci İnönü kabinesinin kurulmasının ardından iktidar ve muhalif görüşte olanlar arasında anlaşmazlık artmış ve kasım ayının ortalarında Halk Fırkasından istifalar başlamıştır. 17 Kasım 1924 tarihinde

[1] Resul Babaoğlu, *Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları Dergisi,* C.11, S.22(2012), s.80

ise Ali Fuat Paşa tarafından Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası programı duyurulmuştur. Parti teşkilatlanmasını Sivas'ta tamamlamış, Doğu illerinde fırkaya büyük bir ilgi oluşmuştur.

1925 Şubatında hilafeti savunan kişiler tarafından başlatılan Şeyh Sait İsyanı, Doğu Anadolu bölgesinde sıkıyönetim ilan edilmesine sebep olmuş bu sırada Fethi Bey başbakanlıktan istifa etmiş ve ardından kurulan İnönü Hükümeti döneminde, 4 Mart 1925 tarihinde halkın huzurunu, iç güvenliğini sağlamak, gerici ve ihtilalcı eylemleri önleyebilmek adına Takrir-i Sükûn Kanunu yasalaşmıştır.

Takrir-i Sükûn Kanunu kapsamında ilk uygulama, 6 Mart 1925 tarihinde İstanbul'da çıkmakta olan Tevhid-i Efkâr, İstiklal, Son Telgraf, Aydınlık, Orak Çekiç ve Sebilürreşat adlı gazete ve dergilerin kapatılması olmuştur.[2] Bu süreçte aynı zamanda Trabzon'da yayımlanan Kahkaha isimli mizah dergisi kapatılmış, 1927 yılında Cem dergisini yayımlayan Üstat Cem çizdiği bir karikatür nedeniyle bir yıl hapse mahkûm olmuş yine Cem dergisinde yayımlanan Recep Peker ile ilgili bir karikatür, derginin tamamen kapatılmasına yol açmıştır. 1931 yılında çıkan basın yasası ile hükümet ülke yararına aykırı yayın nedeniyle gazete ve dergileri geçici süreliğine kapatma yetkisine sahip olmuştur.[3] Devletin bütünlüğü ve bağımsızlığını korumak adına alınan sıkı önlemler basının sesini istediği gibi duyurmasına engel olmuş ve özgür düşüncenin yaygınlaşması uzun bir süre gerçekleşememiştir. 1935 itibariyle dünyanın içinde bulunduğu hızlı değişim dalgası, Almanya ve İtalya'nın oluşturduğu işgal ortamı Türkiye Cumhuriyeti'nin hedeflediği demokrasi bilincinin oluşmasına mani olan etkenlerden bir diğeri olmuştur.

1939 yılında başlayan savaşla birlikte Türk hükümeti, sıkıyönetim gibi ciddi önlemler almak durumunda kalmıştır. Sıkıyönetim kararı önce Trakya ve Marmara bölgeleri için uygulanmış daha sonra yaygınlaştırılmıştır. Savaş dönemi en ağır tedbirlerden biri de basın üzerinde gerçekleştirilmiştir. Bu dönem Hükümet istediği gazeteyi dilediği zaman uygun gördüğü süre boyunca kapatabilmiştir. Kapatma kararına

[2] Ercüment Sarıay, " Takrir-i Sükûn Kanununa Dair Bazı Düşünceler", *Mütefekkir Aksaray İslami İlimler Fakültesi Dergisi,* C.2, S.4(2015), s.396
[3] Yasin Kayış, *Demokrat Parti Döneminde Siyasi Karikatür*, 2.b., İstanbul:Libra Kitapçılık, 2015, s.18-19

meclis ya da Danıştay müdahale etmemiş ancak devlet başkanının gazeteyi affetmesi yoluyla gazeteler yeniden çıkartılmaya başlanmıştır.[4]

Türkiye'nin savaş içerisinde izlediği denge siyasetinin hassasiyeti sebebiyle gazeteler üzerindeki sıkı denetimin yanı sıra dönemin yetkin isimleri de dış politika ile ilgili detay bilgi vermekten kaçınmışlardır. Bu dönem Türkiye ile ilgili bir haberin önce The New York Times, Reuters, The Times, Pravda gibi önemli yabancı gazetelerden duyulup ülke gündemine aktarılması normal sayılabilecek bir durum haline gelmiştir. Dönem gazetelerinde genel hava ülke dış politika hedeflerine uygun ve onaylayıcı nitelikte olmuştur. Savaş zamanı yabancı gazetelerden elde edilen bilgiler Türk gazeteciler tarafından hükümetin dış politikasına uygun olacak şekilde yorumlanmıştır. Ülke politikasına aykırı bir haber yapan herhangi bir yabancı gazete, dönem makale yazarları tarafından eleştirilmiş ve zaman zaman bu yazılar gazeteler arasında karşılıklı atışmaya sebep olmuştur.

İkinci Dünya Savaşı döneminde gazeteler halkın gündemi takip ettiği en önemli unsurlardan biri olmuştur. Savaşın oluşturduğu tehdit ortamı ve her geçen gün değişen dünya gündemi dönem gazetelerinin tirajlarını arttırmıştır. Bu dönem dünya genelinde gazete karikatürlerine de sıkça rastlanmaktadır. Gazeteler bağlı bulundukları ülkenin içinde bulunduğu duruma göre, düşman sayılan tarafın siyasi liderlerini küçük düşürücü bir çok karikatür yayımlamışlardır. Savaşın başında Müttefik tarafın karikatüristleri Hitler ile alay etmeyi tercih ederken savaş sonrası oluşan iki kutuplu ortamda Stalin karikatürlerde yaygın olarak kullanmıştır. Karikatürlerde Stalin bir çok devleti egemenliği altına almış, anlaşma sağlamaktan uzak, kurallara uymayan bir lider olarak gösterilmiştir. Savaş sonrası dönemde ünlü Rus mizah dergisi Krokodil'de ise durum tam tersi olmuştur. En çok üzerinde durulan ülke Amerika iken onunla birlikte hareket eden Batılı devletlerin, yardım görüntüsü altında sömürüye uğramaları ve bu durumu bir türlü fark etmemeleri eleştirilen noktalardan olmuştur.

Savaş dönemi ve sonrasında günlük gazeteler ve mizah dergilerinde yer alan karikatürlerde ortak semboller yaygın olarak kullanılmıştır. Bu dönem zeytin dalının barış simgesi olarak kullanılması, Amerika'nın Sam Amca karakteri ile özdeşleştirilmesi, Swastika sembolünün Nazi Almanyası için kullanılması, BM

[4] Tevfik Çandar, *Türkiye'nin Demokrasi Tarihi 1939-1950*, 5.b., Ankara: İmge Kitabevi, s.440

örgütünün melek olarak resmedilmesi, Rusya'nın ayı, Fransa'nın horoz, İngiltere'nin aslan ile betimlenmesi gibi bir çok ortak sembol dünya karikatürlerinde görülmektedir. Özellikle Amerika'yı sembolize eden Sam Amca karakteri dönemin Amerikan başkanları olan Roosevelt ve Truman'dan çok daha fazla karikatürde yer almıştır. Sam Amca, karikatürlerde boyu uzun, saçları beyaz, fraklı, çizgili pantolonlu ve uzun şapkalı olarak resmedilmiştir. İsmini New York eyaletinin Troy kentinde yaşayan Samuel Wilson isimli bir işadamından aldığı düşünülse de bu bilgi kesin değildir. Sam Amca figürü 1832 yılında siyasi karikatürlerde kullanılmaya başlamış, karakterin özellikle Birinci Dünya Savaşı için oluşturulan asker toplama afişinde "I Want You" diyerek okuyucuya parmağıyla işaret etmesi dünya çapında popüler olmasına neden olmuştur. Sam Amca afişleri İkinci Dünya Savaşında da Amerika tarafından asker toplama amacıyla kullanılmıştır.[5]

İkinci Dünya Savaşında Türk gazetelerinde yayımlanan haberlerde savaşla ilgili olarak dünyanın içinde bulunduğu zor durum yansıtılmış, savaş içerisindeki Türkiye'nin oluşturduğu işbirlikleri desteklenmiş, savaşın gidişatı ile ilgili karikatürlere yer verilmiştir. Savaşta Alman etkisinin azalması ile birlikte Hitler en çok eleştirilen isimlerden biri olmuştur. Türk gazete karikatürlerinde savaş sonrası Amerika ile işbirliği memnuniyetle karşılanırken Stalin eleştirilmiştir. NATO'ya giden süreçte de genel olarak karikatürler Türk dış politika hedeflerine uygun şekilde çizilmiştir. Fakat dönem içinde bir takım istisnalar da olmuştur. Özellikle 1950-1954 dönemi basının daha rahatça kendini ifade edebilmesi karikatürlere de yansımıştır.

İnsan ve toplumla ilgili her tür olayı konu alarak abartılı bir biçimde yansıtan düşündürücü ve güldürücü resim anlamına gelen, Fransızca caricature kelimesinden Türkçeye karikatür olarak aktarılan sanat dalı, Osmanlı Devletinde Tanzimat döneminde Ermeniler tarafından çıkarılan Meğu dergisi ile ortaya çıkmıştır. Türk mizah dergileri yayımlanana kadar Ermeniler karikatür alanında etkili olmuştur. Sözlü mizahın yazılı mizah haline geldiği bu dönemde ilk Türk karikatürü bazı kaynaklarda "Eşek Kulaklı Tasvir" olarak geçse de daha öncesinde Terakki ve İstanbul gazetelerinde yayımlanan karikatürler bulunmaktadır. Terakki gazetesinin "Terakki Eğlencesi" adı ile haftada iki kez yayımladığı ekte karikatürlere yer verilmiş ve Terakki, Türk basın tarihinde

[5] Cumhuriyet Gazetesi, *ABD'nin Simgesi "Sam Amca" Aslında Kimdi?,* 02.06.2011

karikatüre yer veren ilk gazete olmuştur. Kasım 1870'te Teodor Kasap tarafından ortaya çıkarılan Diyojen ise bağımsız olarak yayımlanan ilk mizah dergisi olmuştur.[6]

Karikatürün Osmanlı devletine geç yerleşmesinin en önemli sebebi resim yasağı gibi dinsel hassasiyetlerin var olmasıdır. Sanatçılar bu nedenle yazı, tezhip, çini, tahta oymacılık, maden süslemeleri, mermer işçiliği alanlarında etkin olmuşlardır. Ayrıca Osmanlı'da eğitimin dinsel olması, sanatçıların saray hizmetinde çalışıyor olması karikatürün gelişmesini engelleyen diğer önemli etkenlerdir.[7]

Mizah dergilerinin doğuşu kısıtlamaları da beraberinde getirmiştir. Diyojen dergisi 1870 - 1873 yılları arasında süreli olarak 3 kez kapatılmıştır. Dergi 184. sayısında süresiz olarak kapatılmış ve böylece kapatılan ilk mizah dergisi olmuştur. Teodor Kasap, 3 Nisan 1873'te Çıngıraklı Tatar'ı çıkarmış, derginin 89. sayıda kapatılması üzerine Kasap tarafından Hayal isimli mizah dergisi çıkarılmıştır.[8]

II. Abdülhamit halkın demokrasi alanındaki isteklerini bir tehdit olarak gördüğünden 30 yıl süren istibdat devrinde basın özgürlüğü ile birlikte bir çok alanda halkı kısıtlayıcı tedbirler almıştır. Bu dönem her türlü iletişim aracına sansür uygulanmış ve gazetelerde bazı kelimelerin kullanımı yasaklanmıştır. Ayrıca II. Abdülhamit gazetelere yayın izni verilmesini epeyce zorlaştırmış ve konu ile bizzat kendisi ilgilenmiştir.[9] Tanzimat, İstibdat ve Meşrutiyet dönemlerinde, siyasi karikatüre sıcak bakılmamıştır. II. Meşrutiyet döneminden iktidara gelene kadar mizah dergilerine destek veren İttihat ve Terakki Cemiyeti, yönetime geldiklerinde mizah dergilerinin özgürce sesini duyurmalarını istememişlerdir. Yine de II. Meşrutiyet dönemi; Karagöz - Hacivat, Nasreddin Hoca gibi halk mizahını kullanmanın yanı sıra Batıllı modern mizah anlayışını ortaya koyan Cem, Diken, Karikatür, Hande gibi dergilerin yayın hayatına başladığı dönem olması bakımından önemlidir.[10]

---

[6] Fahri Yetim, Sultan Berna Akkoyunlu, "Türk Modernleşmesine Erken Cumhuriyet Dönemi Basınında Karikatür Üzerinden Bir Bakış", *Tarih ve Gelecek Dergisi,* C.3, S.3(2017), s.81, ss.77-96

[7] Semih Balcıoğlu, *5O Yılın Türk Karikatürü*, İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları, 1973, s.5

[8] Mehmet Kaya, Meltem Acarlı, "Cumhuriyet'in İlk Yıllarına Kadar Türkiye'de Karikatürün Tarihsel Gelişimi", *Milli Kültür Araştırmaları Dergisi,* C.2, S.2(2018), s.130, ss.127-133

[9] A.g.e., s.131

[10] M. Bilal Arık, "Karikatür Tarihimizde Önemli Bir Dönemeç", *İletişim Fakültesi Dergisi,* C.1, S.12(2002), s.242, ss.237-253

Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulması ile birlikte durgun bir dönem yaşayan karikatür sanatı, 1928 yılına gelindiğinde yeni Türk alfabesinin kabulü ile birlikte tekrar canlanmaya başlamıştır. Alfabe değişikliği ilk zamanlarda gazetelerin okuyucu kaybetmesine neden olduğundan okuyucuyu tekrar kendilerine çekebilmek için gazete sahipleri farklı yenilikler ortaya koyma ihtiyacı duymuşlardır. Yeniliklerden biri günlük gazetede yayımlanan karikatürlerdir. İkinci Dünya Savaşı sonuna kadar süren bu çeşitlilik döneminde Türk karikatürünün en değerli isimleri olan Cemal Nadir Güler, Ramiz Gökçe, Ratip Tahir Burak, Orhan Ural, Togo gibi isimler eser vermeye başlamıştır. Gazetelerde karikatürlerin yayımlanması, ilk çizgi romanın yapılması, karikatür albümlerinin ortaya çıkması yine bu dönem gerçekleşmiştir.[11]

Tez çalışmasında bir çok karikatürüne yer verilen Cemal Nadir Güler'in ilk karikatürü 1920 yılında Diken dergisinde yayımlanmıştır. 1928 yılından itibaren Necmettin Sadak'ın önerisi üzerine Akşam gazetesinde günlük karikatür çizmeye başlayan Güler, oluşturduğu tiplemelerle ve halkın anlayabileceği dilde yaptığı esprilerle karikatürün toplum tarafından sevilmesini ve benimsenmesini sağlamıştır. Amcabey, Dalkavuk, Ak'la Kara, Dede ile Torun, Yeni Zengin ve Salamon tiplerini yaratmıştır.[12]

1928 - 1943 yılları arasında Akşam gazetesinde günlük karikatürleri yayımlanan Güler, gazetedeki ilk çizimleri politik unsurlar taşıdığı için hükümet tarafından uyarılmıştır. Bu durumdan hoşnut olmasa da daha sonraki çizimlerinde çoğunlukla sosyal hayat, gelenekler, toplumsal alışkanlıklar üzerinde durmuştur. Savaşın başlaması ile birlikte tekrar siyasi karikatürler çizmiş, özellikle dünya genelinde oluşan Alman tehdidi üzerine karikatürlerinde sıkça Hitler'i konu etmiştir. Bu dönem karikatürlerinde ayrıca Türkiye'nin tarafsızlık siyaseti sebebiyle hem Müttefik hem de Mihver devletlerinin ağır baskısı altında kaldığını yansıtmaya çalışmıştır. Güler, 1943'ten itibaren 1947'de vefatına kadar olan süreçte Cumhuriyet gazetesinde yayımlanan karikatürlerinde ise dönem Türk dış politikasına uygun olarak savaş karşıtı bir durum sergilemiştir. Savaş sonrasında Batı ve özellikle Amerika ile ilişkileri destekleyici karikatürler çizmiştir. Missouri Zırhlısı'nın Türkiye'yi ziyareti sırasında çizdiği

[11] A.g.e., s.243
[12] Semih Balcıoğlu, *Cumhuriyet Dönemi Türk Karikatürü*, 4.b., Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1983, s.191

Amerikan'ın, Türkiye'yi Rusya karşısında desteklediği ve Türk – Amerikan dostluğu konulu karikatürler bu duruma bir örnektir.

Cemal Nadir'in Akşam gazetesindeki günlük karikatürlerinin yanı sıra Cumhuriyet döneminin diğer önemli ustası olan Ramiz'in de Akbaba, Karikatür, Mizah gibi dergilerdeki karikatürleri ve savaş döneminde Yeni Sabah gazetesinde çıkan çizimleri, karikatür sanatının Türkiye'de yayılmasında etkili olmuştur. Bu iki isim karikatür sanatını meslek edinmiş olmaları ve uzun yıllar boyunca eser vermeleri bakımından yeni karikatüristlerin örnek aldığı en önemli isimler olmuşlardır.

Cemal Nadir etkisi tezin içeriğinde karikatürlerine yer verilen bir çok isimde bulunmaktadır. 1942-1943 yılında gazete ve dergilerde çizerlik yapan Orhan Ural ve sonradan orta kuşak dönemi çizerleri olarak adlandırılacak Semih Balcıoğlu, Turhan Selçuk ve orta kuşağın devamı olarak kabul edilen isimlerden Ali Ulvi, Ferruh Doğan sanat hayatlarının ilk aşamalarında Cemal Nadir etkisinde eserler vermişlerdir.[13]

DP iktidarının başlaması ile birlikte Ratip Tahir Burak dikkat çeken karikatüristlerden biri olmuştur. Burak'ın ilk karikatürleri Refik Halit tarafından çıkarılan Aydede'de yayımlanmış daha sonra Zümrüd-ü Anka ve Akbaba dergilerinde eserlerine yer verilmiştir. Atatürk'ün isteği ile Paris'te resim eğitimi almış ve sonrasında Karagöz, Karikatür ve tekrar Akbaba dergisinde çizimler yapmıştır. DP iktidarı döneminde başarılı karikatürlerinin yanı sıra CHP'li bir çizer olarak CHP yayın organı Ulus gazetesinde karikatürlerinin çıkması, iktidarı rahat bir şekilde eleştirmesine olanak sağlamıştır. Özellikle Adnan Menderes ve bazı parti üyeleri çokça karikatürlerinde yer almıştır. Çizimlerinde Menderes kadın kılığında, diktatörlük isteği olan, irticaya göz yuman, basının belirli kesimini kendi elinde tutan bir lider olarak gösterilmiştir. Fakat Burak'ın karikatürleri kısa bir süre sonra iktidar partisini iyice rahatsız etmeye başlayınca kendisi hakkında 1952 itibariyle davalar açılmaya başlanmıştır.[14]

1950 yılında Cumhuriyet gazetesinde karikatürleri yayımlanmaya başlayan ve tezin özellikle 3. bölümünde eserlerine yer verilen Ali Ulvi'nin, ilk karikatürleri 1940 yılında Çocuk Sesi'nde yer almıştır. Cemal Nadir Güler'in öğrencisi olan Ali Ulvi, Arkadaş, Kahkaha, Mizah ve Karikatür dergilerinde de çizimler yapmıştır. Sanat yapıtı

[13] Semih Balcıoğlu, *50 Yılın Türk Karikatürü*, s.7
[14] Yasin Kayış, a.g.e., s.204

olan karikatürlerde mizahın çizgilerdeki kurgu olduğunu düşünen Ali Ulvi bu karikatürlerde yazıya gereksinim duyulmadığını düşünmektedir. Fakat ona göre, gazete karikatürleri için durum farklıdır. Günlük olayların ve siyasi gelişmelerin aktarımını yapan gazete karikatürlerinde sanat niteliği taşımayan karikatürler gibi yazı kullanılabilmeli ve böylece olayların halka anlatımı kolaylaştırılabilmelidir.[15]

Ali Ulvi Cumhuriyet gazetesinde yayımlanan karikatürlerinde Türk dış politika hedeflerine uygun Batı ile işbirliğini destekleyici eserler vermiştir. Ali Ulvi'nin aynı zamanda Amerika'yı eleştirdiği karikatürler de bulunmaktadır. Özellikle Türkiye'nin NATO'ya alınma sürecinde yaşadığı zorluklar karikatürlerinde işlenen konulardan biri olmuştur. 1950 yılında başlayan Kore savaşı ve Türkiye'nin bu savaşa bir ordu göndermesi Ali Ulvi'nin hükümet kararını destekleyici fakat Amerika'yı eleştiren karikatürler çizmesine neden olmuştur. Savaşa Türk askerlerinin dâhil olmasının Kuzey Kore cephesini korkuttuğunu yansıtan karikatürünün yanı sıra diğer ülkelerle karşılaştırıldığında Türkiye'nin çok az Amerikan yardımı almış olmasına rağmen çok sayıda askerini Kore'ye göndermek durumunda kalmasını eleştirmiştir. Aynı zamanda Türkiye ve Yunanistan'ın NATO'ya girebilmesinin ancak Kore savaşına dâhil olma yoluyla gerçekleşebileceğini vurgulayan karikatürü de bulunmaktadır.

Savaş sonrası dönem Türkiye'de gerçek anlamda demokrasinin sağlanması adına çok partili hayat başlamış, bu durum da basının daha rahat bir şekilde düşüncesini ifade etmesine olanak sağlamıştır. Demokrat Parti yetkilileri basının desteğini kazanabilmek adına 1945-1950 döneminde basın özgürlüğünü savunan çeşitli ifadelerde bulunmuşlardır. Özellikle Celal Bayar mevcut olan Basın Kanununun gazeteciler üzerinde baskı kurduğunu, iktidara geldiklerinde öncelik verecekleri konulardan birinin basını özgürleştirmek olacağını ifade etmiştir. Mecliste çok sesliliğin artması ile birlikte yeni Basın Kanunu 1 Haziran 1946 günü onaylanmıştır. Buna göre 1931'de gazete ve dergilerin süreli olarak kapatılmasına açık kapı bırakan Basın Kanunu'nun 50. maddesi kaldırılmıştır. Seçim hazırlıkları sürecinde bu kararın alınması basın özgürlüğü konusunda ümitli bir hava oluşturmuştur.[16]

[15] Hıfzı Topuz, Dostum Ali Ulvi Ersoy, *Cumhuriyet Gazetesi*, 29 Mart 2020
[16] Hıfzı Topuz, II. Mahmut'tan Holdinglere Türk Basın Tarihi, 2.b., İstanbul: Remzi Kitabevi, 2003, s.185

DP iktidara geldiği 1950 yılında yeni bir Basın Kanunu tasarısı hazırlamış, buna göre; gazete ve dergi çıkarmak için yörenin en büyük mülki amirine bilgi vermek kâfi sayılmış, basın suçlarının yargılanma esasları değiştirilmiş ve cevap hakkı kavramı tekrar düzenlenmiştir.[17] 13 Haziran 1952'de çıkarılan 5953 sayılı yasa ile gazetecilik mesleği ilk defa dolaylı yoldan tanımlanmış, yıllık ücretli izin, haftalık tatil hakkı, sendika kurma hakkı, sosyal sigorta gibi bazı haklar gazetecilere de sağlanmıştır. Ayrıca DP Hükümeti kendilerini destekleyici yayınlar yapan gazetecilere maddi destek sağlayan bir ayrıcalık oluşturmuş, bu hareketle hükümetten yana olan basın ödüllendirilme yoluna gidilmiş, muhalif basın da bu hususta özendirilmeye çalışılmıştır.[18]

Çok partili hayata geçişle birlikte karikatürlerde de değişimler meydana gelmiştir. Bu dönem çizerler görece daha özgürleşmiş ve politik liderlerle ilgili karikatürlere daha çok yer verilmiştir. Daha önceki karikatürler, önce resimlerin çizildiği daha sonra bu resimler üzerine alt yazı eklenen belirli mesaj amacı taşımayan halkın kolaylıkla kavrayabileceği karikatürlerken, özellikle orta kuşak karikatüristlerin ortaya koyduğu eserlerle birlikte yazılar azaltılmış, çizim ve sembollerle olaylar aktarılmaya çalışılmıştır. Bu dönem okuyucu daha çok düşünmeye ve yorumlamaya yönlendirilmiştir. DP dönemi siyasi karikatürlerinde ele alınan konular irtica, demokrasi, siyasi liderler, basın, ekonomi, hayat pahalılığı, dış politika alanlarında olmuştur.

Adnan Menderes DP iktidarının ilk yıllarında gazete sahipleri ve yazarlarla İstanbul ve Ankara'da çeşitli toplantılar gerçekleştirip iyi ilişkiler içerisinde olmayı hedeflemiştir. Fakat bu toplantı ve davetlere CHP'nin yayın organı niteliğinde olan Ulus gazetesi çağrılmamıştır. Bu durumda DP iktidarının ilk yıllarında basına sunulan özgürlük ortamı her gazete için geçerli olmamıştır. Ulus gazetesi başyazarı Hüseyin Cahit Yalçın DP'ye yaptığı eleştirilerden dolayı BM Filistin Arabulma Komitesi'ndeki Türk Delegeliği görevinden alınmıştır. Ayrıca DP Hükümeti Eylül 1950'de resmi ilan yönetmeliğinde değişikliğe gitmiş buna göre ilanlar hükümetin dağıtım kapsamına

[17] Olcay Uçak, Abdi Erkal, "Osmanlı'dan Günümüze Türkiye'de Yerel Basının Gelişim Süreci", *Selçuk İletişim Dergis*i, C.12, S.1.(2019), s.98-99
[18] Nuran Yıldız, "Demokrat Parti İktidarı(1950-1960) ve Basın", *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, C.51, S.1(1996), s.488

alınmış ardından hükümet ilanları kendi taraftarlarına dağıtma kararı alarak gazeteleri ayrıştırma yoluna gitmiştir.[19]

DP iktidarının ilk yıllarında yeni basın kanunları ile oluşan görece olumlu hava, 1954 yılından itibaren sona ermiş ve 1960 yılına kadar 2324 gazeteci hakkında soruşturma açılmıştır.[20] Özellikle 1955 yılında yaşanan 6-7 Eylül olayları sonucu uygulanan sıkıyönetim ile birlikte Hürriyet, Tercüman, Hergün gibi bazı gazeteler belirli bir süreliğine kapatılmış, Ulus ve Medeniyet gazeteleri ise yayımladıkları makaleler nedeniyle basılması süresiz menedilen yayın kuruluşlarından olmuşlardır. 6-7 Eylül Olayları kapsamında gazetelerde bahsi geçmesi yasaklanan konular sadece Kıbrıs olaylarına yönelik değil iç politika, dış politika ve ülke yöneticilerini kapsayan geniş bir yelpaze oluşturmuştur. 1956 yılında basın özgürlüğünü kısıtlayan 2 yasanın daha çıkması ve 1958'de Amerikan gazeteci Eugene Pulliam'ın Türkiye ziyareti sonrası yazdığı makale ve bu makalenin Türkçe çevirisinin çeşitli gazete ve dergilerde yayımlanması yine birçok gazetenin belirli bir süreliğine kapatılmasına ve bazı gazetecilerin hapis cezası almasına neden olmuştur.

Türkiye içerisinde yaşanan basın egemenliğini kısıtlayan önlemler, uluslararası alanda da yankı bulmuş ve DP hükümeti çeşitli kurumlar tarafından eleştirilmiştir. Uluslararası Basın Enstitüsü (IPI) 18 Aralık 1959'da yayımladığı bildiride, Türkiye'de 1954'te yürürlüğe giren basın kanununun protesto edilmesini özgür dünya basınından istemiştir. DP Hükümeti bu tebliğin Türk gazetelerinde duyurulmasını yasaklamış hatta Demokrat Parti Hükümeti, Türk gazeteleri üzerinde IPI'ye üyelikten istifa etmeleri için baskı kurmuştur.[21]

Yukarıdaki örneklerde de görüldüğü gibi cumhuriyetin kuruluşundan itibaren özgür basın düşüncesi çeşitli zamanlarda uygulanabilmiş olsa da hem ülke çapında yaşanan demokrasiye darbe vurur nitelikteki hareketler hem de dünyanın içinde bulunduğu durum özgür haber yapılmasını engellemiştir. Demokrat Parti döneminde de vaat edilen basın özgürlüğü sağlanamamış, DP iktidarının ilk yıllarında olumlu başlayan

[19] Ayşe Elif, Emre Kaya, "Demokrat Parti Döneminde Basın – İktidar İlişkileri", *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi,* C.1, S.39(2010), s.97, ss.93-118
[20] Olcay Uçak, Abdi Erkal, a.g.m., s.99
[21] Gökhan Eşel, "Demokrat Parti Dönemi Türk-Amerikan İlişkilerinde Basın Sansürü Ve Pulliam Davası", *Türklük Bilimi Araştırmaları Dergisi,* S.29(2011), s.159

gazeteci yönetim ilişkileri kısa süre sonra ekonominin kötü durumu, irticanın yükselişi bazı gazetecilerin ve halkın şikâyetinin artması ile birlikte bozulmaya yüz tutmuş ve bir çok demokratik olmayan önlem alınmıştır.

Tezin ana hattını oluşturan Türk-Amerikan ilişkilerinin başlangıcından Truman Doktrinine kadar olan süreci özetlersek, ilişkilerin resmi olarak 7 Mayıs 1830'da imzalanan Dostluk ve Ticaret Antlaşması ile başlamış olduğunu görürüz. Bu antlaşma ile birlikte Amerikalılar da, kendilerinden önce Fransızlar, İngilizler ve Hollandalılar gibi, Osmanlı ile kapitülasyonlar kapsamında ticaret yapmak hakkına sahip olmuşlardır.[22]

I. Dünya Savaşı döneminde ise Osmanlı - Amerikan ilişkileri, başlangıçta resmi olarak var olsa da Amerika'nın Osmanlı'nın kapitülasyonları kaldırmasına karşı oluşu, Yunanistan'a savaş gemisi satması ve Türkiye'nin karasularına savaş gemisi göndermesi gibi olaylar sonucunda iki devlet arasında gerginlik ortaya çıkmış ve 1917 yılında Amerika savaşa dâhil olunca iki ülke arasındaki ilişkiler diplomatik olarak kesilmiştir.[23]

Lozan Konferansı görüşmeleri devam ederken, 16 Ağustos tarihinde Genel Antlaşma adı ile Türkiye ile Amerika arasında bir işbirliği oluşturulmuş, bu antlaşmayla 1917'de kesilen ilişkiler tekrar canlandırılmaya çalışılmıştır. Fakat 1927 yılına kadar harcanan emeğe rağmen antlaşma, Amerikan Senatosu tarafından onaylanmadığı için yürürlüğe girmemiştir.[24]

Şubat 1927 tarihinde savaş sırasında ara verilen diplomatik ilişkilerin tekrar başlaması için Amiral Bristol ve Tevfik Rüştü Aras tarafından notalar vasıtasıyla kurulan iletişimle, uluslararası kanun prensiplerine uygun konsolosluklar açılması ve kısa zamanda karşılıklı elçiler gönderilmesi konusunda anlaşma sağlanmıştır. İki devlet arası ticari ilişkiler ise Amiral Bristol tarafından düzenlenen ve dönemin ABD Ankara Büyükelçisi Joseph Grew tarafından genişletilen 10 Nisan 1929'a kadar geçerliliği olan

[22] Akdes Nimet Kurat, "Türkiye İle Amerika Birleşik Devletleri Arasındaki Münasebetlere Ait Arşiv Vesikaları", *Tarih Araştırmaları Dergisi*, C.5, S.8(1967), s.282
[23] Zafer Akbaş, Ahmet Hüsrev Çelik, Melih Duman, "İkinci Yüzyılında İşbirliği ve Çatışma Sarmalında Türk- Amerikan İlişkileri", *Opus, Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi,* C.13, S.19(2019), s.2230
[24] Fahir Armaoğlu, *Türk-Amerikan İlişkileri 1919-1999*, İstanbul: Kronik Kitap, 2017, s.13

geçici bir antlaşma (Modus Vivendi) ile yürütülmüştür.[25] Yeni bir Ticaret ve Denizcilik Antlaşması ise Ekim 1929'da imzalanmış, 25 Nisan 1930'da yürürlüğe girmiştir. Bu antlaşma cumhuriyetin ilanından sonra iki ülke arasında imzalanan ilk ticari antlaşma olmuştur. İkinci ticari antlaşma ise 5 Şubat 1932'de yürürlüğe girmiştir.[26]

İkinci Dünya Savaşına kadar Türk-Amerikan ilişkilerinin ticari boyuttan siyasi boyuta geçememesinin nedeni ise 2 Aralık 1823'te ilan edilen Monroe Doktrini'dir. Doktrinin ilanıyla birlikte Amerika, Avrupa'daki siyasi ilişkilere dâhil olmamaya karar vermiş fakat bölge ülkeleriyle ticari ilişkilerin mümkün olduğunca arttırmasını hedeflemiştir. 1923-1939 dönemi iki devlet arasında uzaktan dostça ilişkilerin yürütüldüğü görülmektedir. Amerika'nın 7 Aralık 1941'de İkinci Dünya Savaşı'na dâhil olması ve savaşın sonunda dünyadaki süper güçlerden biri haline gelmesi Türkiye'nin Amerika'nın küresel stratejisinde rol almasına neden olmuştur. Türkiye'nin NATO üyeliği ile birlikte ise Türk-Amerikan işbirliği daha hızlı bir şekilde artmıştır.[27]

İkinci Dünya Savaşı döneminde ise Amerika'nın, Ödünç Verme ve Kiralama Kanunu çerçevesine Türkiye'yi de dâhil etmesi söz konusu olmuştur. Türkiye'nin savaşa girmesinin gündeme gelmesiyle birlikte dönemin Amerikan Başkanı Roosevelt, bu konuda öncelikle İngiltere'nin fikrini önemsemiş, fakat 1943 yılında İngiltere tarafından düşünülen Türkiye'nin yardımıyla Balkanlarda yeni bir cephe açma fikri Amerika tarafından benimsenmemiştir. Amerika, Türkiye'nin savaşa girmesine yönelik daha temkinli bir tutum sergilemiştir, Bu dönem Türkiye'nin savaşa yeterince silah ve teçhizata sahip olmaması sebebiyle giremeyeceğini belirtmesi, Amerika tarafından kabul edilebilir bulunmuştur.[28]

İkinci Dünya Savaşı'nın sonuna doğru Rusya'nın Türkiye'den isteklerini açık bir şekilde beyan etmesi ve savaş sonrasında Rus yayılmacılığının hızla sürmesi ve Türkiye'ye yönelik baskının artması, Amerika'nın Türkiye üzerinde görece kayıtsız olan tutumunu değiştirmesine sebep olmuştur. Amerika savaş sonrası dünya sisteminde önemli bir rolü olduğunu hızlıca fark ederek dünya siyasetine etkin olarak yön vermeye

[25] Joseph C. Grew, *Atatürk ve Yeni Türkiye*, İstanbul: Gündoğan Yayınları, 2002, s.121, 122
[26] Orhan Köprülü, "Tarihte Türk-Amerikan Münasebetleri", *Belleten*, C.LI, S.200(1987), s.944
[27] Fahir Armaoğlu, *Belgelerle Türk-Amerikan Münasebetleri*, Ankara: TTK Yayınları, 1991, s.IX
[28] İsmail Soysal, "Türk -Amerikan Siyasal İlişkilerinin Ana Çizgileri", *Belleten*, C.XLI, S.162(1977), s.259-260

çalışmıştır. İki devlet ilişkileri açısından Missouri zırhlısının Türkiye'yi ziyareti olayı Türkiye-Sovyet Rusya anlaşmazlığında Amerika'nın Türkiye'yi desteklemesi şeklinde yorumlanmış ve ilişkiler Truman Doktrini ile kuvvetlenmeye başlamıştır.

Amerika, savaş sonrası düzeni korumak adına çeşitli önlemler almıştır. Öncelikle Sovyetlerin yayılma politikasına karşı bir savunma gücü oluşturmayı planlamış, yani Sovyetleri çevrelemek istemiştir. Bu amaçla NATO, CENTO, SEATO gibi örgütler kurulmuştur. Çevreleme politikasını sürdürebilmek için Amerika güçlü ekonomisini kullanmıştır. Türkiye'nin bu politikaya katkısı da Amerika tarafından sağlanan yardımlara bağlı kalmıştır. Ayrıca Amerika'nın komünizme karşı duruşu, Türkiye tarafından da benimsenmiş ve Türkiye Kore'ye asker gönderen ülkelerden biri olmuştur.[29]

Bu çalışmada 1947-1952 yılları arasında Türk-Amerikan İlişkileri ele alınmaktadır. Çalışma içerisinde ve tezin başlığında geçen Türk ifadesi, Türkiye Cumhuriyeti'ni, Amerikan ifadesi ise Amerika Birleşik Devletleri'ni belirtmektedir. Türkiye'nin İkinci Dünya Savaşı içerisinde bulunduğu durumdan başlayarak savaş sonuna doğru üzerinde hissettiği Sovyet tehdidinin etkisiyle Batı ile işbirliği içerisinde olma isteği, Türkiye'nin bu arzusunu savaştan sonra dünya düzenini sağlayacak iki süper güçten biri olan Amerika'nın olumlu karşılaması ve bu dönem gerçek anlamda başlayan Türk-Amerikan ilişkileri aktarılmıştır.

Türk-Amerikan ilişkileri İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Türk dış politikasına yön veren en önemli etkenlerden biridir. Bu nedenle iki devlet arasındaki ilişkiler bir çok araştırma eserine konu olmuştur. Dönemi anlatan araştırma eserlerine bakıldığında gazetelerden faydalanıldığı görülmektedir. Bunun nedeni gazetelerin dönemi yansıtan baş unsurlardan biri olmasıdır. Türkiye'de savaş ve savaş sonrası dönemin politika yapıcılarının yaşanan olayları kaleme alması yaygın bir durum değildir. Bu yüzden gazeteler, bu kişilerin demeçlerine yer vermesi açısından önemli bir kaynaktır. Ayrıca gazeteler; dünya siyasetinde yaşanan olayların günlük aktarımının yanı sıra, meclis görüşmelerinin yansıtılması, antlaşma metinlerinin aktarılması ve dönemin önemli siyasetçileriyle gerçekleştirilen mülakatlara yer verilmesi açısından dikkate alınması gereken unsurlardır. Tez çalışmasında dünya ülkelerinin birbirini çok yakından takip

[29] Oral Sander, *Türkiye'nin Dış Politikası*, 4.b., der.Melek Fırat, Ankara: İmge Kitabevi, 2013, s.111-112

ettiği bu dönemde farklı ülkelerde yayımlanan gazetelerin olayları yansıtışı ve dünyaya yön veren çeşitli ülkelerden siyasetçilerin olayları değerlendirişi detaylıca aktarılmaya çalışılmıştır.

Çalışmada gazete kaynaklarının kullanılmasının bir diğer nedeni gazete arşivlerinin çok sayıda kurum ve özel gazeteler tarafından açılması ve araştırma alanının genişlemesidir. İstanbul Üniversitesi "Gazeteden Tarihe Bakış Projesi" kapsamında bir çok önemli Türk gazetesinin arşivini kamuoyuna sunmuştur. Gastearsivi.com sitesi çok sayıda yerli ve yabancı gazetenin arşivine yer vermektedir. Ayrıca özel gazetelerden Cumhuriyet, Milliyet, The Times, The New York Times gibi gazetelerin üyelerine arşivlerini açmaları çok kapsamlı bir araştırma yelpazesi oluşturmaktadır. Tez çalışmasında dönemi günlük olarak yansıtan ve farklı bakış açılarına yer veren çok sayıda gazete kullanılarak dönem, çok boyutlu olarak aktarılmaya çalışılmıştır.

Tez çalışmasında halkın dünyada olup bitenleri öğrenmek için en fazla kullandığı kitle iletişim aracı olan gazeteler savaş döneminden başlayarak taranmış, haberlerin yanı sıra dünyanın nereye gittiğini öğrenmek adına gazetecilerin yaşananları değerlendirişine de yer verilmiş ayrıca yaşanan olayların hangi ülke tarafından ne şekilde yansıtıldığı aktarılmıştır. Faydalanılan gazeteler arasında Akşam, Cumhuriyet, Son Posta, Tanin, Tan, Ulus, Yeni İstanbul, Hakikat, Milliyet, Vakit gibi önemli Türk gazetelerinin yanı sıra The New York Times, The Times, The Evening Star gibi Amerikan ve İngiliz basınının önemli gazetelerine yer verilerek yaşananlar en gerçekçi haliyle ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Türkiye'de devletler arası siyasi ilişkileri incelemede karikatürler çok fazla tercih edilen bir unsur olmamıştır. Tez çalışmasında 1939-1952 döneminde Türk ve yabancı gazetelerde yaygın bir şekilde yer alan karikatürler kullanılarak dönem ülkelerinin izlediği dış politika farklı bir perspektiften ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Her ne kadar o dönem yansıtılan Türk imgesi farklı ülkelerde ortak olarak fesi, hindiyi ya da bıyıklı kısa boylu adamı kapsasa da aynı dönem için bir Amerikan karikatüristinin Türkiye ile ilgili ortaya koyduğu bakış açısı ile bir Rus karikatüristi tarafından aktarılmaya çalışılan Türkiye algısı birbirinden çok farklıdır. Bu tez çalışmasında zıt görüşlere sahip olan gazete karikatürleri bir araya getirilerek dönem bakış açısı objektif bir şekilde yansıtılmaya çalışılmıştır. Çalışmada Türk gazetelerinde yer alan değerli

karikatüristlerden Cemal Nadir Güler, Orhan Ural, Ratip Tahir Burak, Turhan Selçuk, Semih Balcıoğlu gibi isimlerin eserlerine yer verilmiş, The Evening Star gazetesinde günlük karikatürleri bulunan Jim Berryman'in karikatürleri kullanılmış, The New York Times'ta yer alan çeşitli Amerikan ve farklı ülke karikatüristlerinin eserlerine yer verilmiştir. Ek olarak Türk-Amerikan ilişkilerine farklı gözle bakan önemli Rus mizah dergisi Krokodil'de yer alan karikatürler de kullanılmıştır.

Çalışmanın ilk bölümünde Türkiye'nin İkinci Dünya Savaşı'nda bulunduğu durum, denge siyaseti sonucu kurduğu hem dostluk hem de iktisadi anlaşmalar ve savaş sonunda kurulması planlanan BM örgütüne katılabilmek adına Türkiye'nin savaşa kâğıt üzerinde de olsa girmesi, Sovyetlerin Türk-Sovyet Dostluk Antlaşmasını feshi, Amerika'nın Missouri zırhlısının Türkiye'yi ziyareti ve yarattığı etkiler, Sovyetlerin Boğazlar üzerindeki isteklerini açıkça ortaya koyduğu Sovyet notaları, özgür basına bir darbe olan Tan gazetesi ve sol görüşlü bazı yayınların halk eliyle ortadan kaldırılması konuları yer almaktadır. Ulus, Anadolu, Akşam, Cumhuriyet, Tan, İkdam, Tanin, The Times gazeteleri ve Cemal Nadir Güler, Orhan Ural ve Ratip Tahir Burak karikatürleri ayrıca dönemi ele alan önemli araştırma eserleri bölüm içerisinde kullanılan temel kaynaklardır.

Çalışmanın İkinci Bölümü Türk-Amerikan ilişkilerinde önemli bir başlangıç noktası olan Truman Doktrinini ve Marshall Planını ele almaktadır. Doktrinin ilanı, Türkiye ve dış dünyada oluşturduğu tepkiler kapsamında anlatılmıştır. Ayrıca Marshall Yardım fikrinin oluşumu, Yardım konusunun görüşülmesi üzerine Paris'te gerçekleştirilen toplantılar ve Türkiye'nin de yer aldığı 22 Avrupa ülkesinin Paris'e davet edilmesi, Başlangıçta Türkiye'nin umduğu yardım kapsamına dâhil olmaması ve bu durumun ülke içerisinde oluşturduğu yankılara değinilmiş, Truman Doktrini kapsamında yapılan yardımlar ve Marshall Planı çerçevesinde Türkiye'ye sağlanan yardımlar detaylıca belirtilmiştir. Bölüm; Ulus, Akşam, The New York Times, Cumhuriyet, Vakit, The Times, The Evening Star Gazeteleri; Ratip Tahir Burak, Turhan Selçuk, Jim Berryman ve New York Times gazetesinde yer alan çeşitli karikatüristlerin eserleri, Krokodil dergisinden karikatürler, çeşitli arşiv belgeleri ve dönemi konu edinen önemli araştırma eserleri çerçevesinde ele alınarak anlatılmıştır.

Çalışmanın üçüncü ve son bölümünde Türkiye'nin NATO'ya dâhil olma yolculuğu anlatılmaktadır. Öncelikle 1949 yılında Atlantik Paktının kuruluşu, Türkiye'nin Atlantik ülkesi sayılmadığından pakta dâhil olamayacağı söylemi üzerine bir Akdeniz Paktı fikrinin oluşumu, Türkiye'nin Atlantik Paktı üyesi olmamasının yarattığı yankılar, NATO'ya yapılan CHP dönemindeki ilk başvuru, Kore Savaşı, Kore Savaşı'na Türkiye'nin katılması ile birlikte DP döneminde yapılan NATO başvurusu, Türkiye'nin başvurusunun reddi, Akdeniz Savunma Fikri ve Türkiye'nin NATO'ya katılma isteğinin sürmesi, Amerika'nın Türkiye'nin NATO üyeliğini desteklemeye başlaması ve Orta Doğu'nun savunulması konusunda İngiltere'nin Türkiye'den teminat alması ile Türkiye'nin NATO üyeliğine İngilizlerin bakışının değişmesi ve Ottowa görüşmeleri sonucu Türkiye'nin pakta dâhil olacağının belli olması, Türkiye'nin NATO'ya girişi, NATO üyeliği sonrası Yunanistan ve Yugoslavya ile ilişkilerin geliştirilmesi, Menderes'in İngiltere ziyareti sonucunda Orta Doğu ülkeleri ile etkin ilişkiler içine girme hedefinin oluşması yer almaktadır. Bölümde Ulus, Cumhuriyet, Yeni Sabah, Akşam, The New York Times, Yeni İstanbul, Son Posta, The Times, The Evening Star, Zafer Gazeteleri, Ali Ulvi, Jim Berryman, Ratip Tahir Burak, Semih Balcıoğlu karikatürleri, Krokodil ve The New York Times Dergisinde yer alan karikatürler, meclis tutanakları, arşiv belgeleri, dönemi ele alan değerli araştırma eserlerine yer verilerek anlatılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

İKİNCİ DÜNYA SAVAŞI VE SAVAŞ SONRASI DEĞİŞEN DÜNYA SİYASAL SİSTEMİNİN TÜRK-AMERİKAN İLİŞKİLERİNE ETKİSİ

Türkiye'nin İkinci Dünya Savaşı'ndaki en temel hedefi ulusal egemenliğini ve milli sınırlarını korumaktı. Savaş dışı kalarak güvenliğini sağlamaya çalışan Türkiye, savaş boyunca denge siyaseti izlemeyi temel hedefi haline getirmiş, hem Müttefik hem de Mihver devletleriyle işbirliği içerisinde kalarak bunu başarabilmiştir.

1945 yılına gelindiğinde savaşın kazanan tarafının ortaya çıkması ve Sovyet tehdidinin tekrar baş göstermesi Türkiye'yi Batı ile daha sıkı işbirliğine itmiştir. Türkiye ayrıca savaş sonrası kurulacak yeni düzende söz sahibi olabilmek ve güvenliğini sağlamak adına Birleşmiş Milletler Örgütü'ne kurucu üye olarak katılmayı istemiştir. Bu sebeple kâğıt üzerinde de olsa Almanya ve Japonya'ya savaş ilan ederek Müttefikler tarafında yer almıştır.

İkinci Dünya Savaşı dönemi ile birlikte dünyada gerginlik ve çatışmanın artması, ülkelerin olağanüstü tedbirler almasına sebep olmuştur. Zaten sınırlayıcı şartlar altında bulunan özgür basının sesi bu dönem iyice kısılmaya başlamıştır. Gazeteler hükümetin uygun gördüğü an kapatılmış, devlet başkanının gazetenin tekrar çıkabileceğine dair onay vermesi ile birlikte tekrar basılmaya başlanmıştır. Türk basınında bu dönem uluslararası arenada yaşanan hızlı gelişmelerden dolayı iç politikadan ziyade dış politikaya genişçe yer verilmiş, hükümetin izlediği tarafsızlık siyaseti gazete haber ve makalelerine yansımıştır.

Savaş yıllarında gazeteler genel itibariyle ülke dış politikasına uygun bir bakış açısı sergilese de tarafsızlık dışında Türkiye'nin Müttefik ya da Mihver devletleri ile ilişkilerini kuvvetlendirmesini destekleyen gazeteler de bulunmaktadır. Dönemin önemli gazetelerinden biri olan Falih Rıfkı Atay yönetimindeki Ulus gazetesi Türkiye'nin dış politikasına uygun yayın yaptığı düşünülen gazetelerden biridir. Bunun nedeni hem Atay'ın hem de Ulus gazetesinin dış politika yazarı Ahmet Şükrü Esmer'in CHP Meclis grubuna ve Bakanlar Kurulunda dış politika hedeflerini belirleyen danışmanlara yakın isimlerden olmasından kaynaklanmaktadır. Cumhuriyet gazetesi savaşın ilk yıllarında Almanya'ya yakın olarak bilinmektedir. Necmettin Sadak'ın yönetimindeki Akşam gazetesi Müttefik taraftarı görülse de ölçülü bir bakış açısı

sunmuş, zaman zaman Müttefik ülkelerini eleştirebilmiş fakat bunu ılımlı bir havayla yansıtmıştır. Vatan ve Tanin gazeteleri Müttefik yanlısı bir duruş sergileseler de Sovyetlerin hızlı şekilde yayılmasını kuşku ile karşılamışlardır. Bu dönem Tan gazetesi ise Almanya ile işbirliğine karşı bir tavır sergilemiş ve Türkiye'nin savaş dışı kalmasını savunmuş, Türkiye'nin Müttefik devletlerle ve İngiltere ile işbirliği içerisinde olmasını desteklemiştir.[30] Tan gazetesi Sovyetlerle dostluk ilişkilerinin kurulmasını savunmuştur. Özellikle savaşın sonu itibariyle Türkiye üzerinde Sovyet tehdidinin ortaya çıkması bir çok gazetenin Tan'a tepki göstermesine sebep olmuştur.

Cumhuriyet döneminin en önemli yazarlarından biri olan Hüseyin Cahit Yalçın Türkiye'nin kuruluşundan itibaren çok fazla olaya bizzat şahit olmuş ve kaleme almıştır. Etkin bir şekilde kullandığı bir dili ve yön verici bir tavrı bulunmaktadır. Dili çok sert olduğu için bazı gazetecilerle sıklıkla söz dalaşına girmiştir. Özellikle Sovyet Rusya'da çok eleştirilen bir yazardır. Tan gazetesi olayında Hüseyin Cahit Yalçının halk üzerinde yarattığı etki Rus basını tarafından eleştirilmiştir. Savaş döneminde Rus karşıtı olarak yazdığı yazılar konusunda bazı Rus yetkililer Yalçın'ın uyarılmasını istemişlerdir. Rus basınında ayrıca karikatürlerine de yer verilen Yalçın bu karikatürlerde kalemini satabilen ve Amerikan görüşünü yayma amacı olan bir yazar olarak gösterilmiştir.

İkinci Dünya Savaşı yıllarında önce Yeni Sabah başyazarı olan daha sonra Tanin gazetesini tekrar çıkarmaya başlayan Hüseyin Cahit Yalçın, savaş yıllarında Almanya aleyhtarı yazılar da yazmıştır. Yalçın'ın yazıları İngilizce yayın yapan radyolar ve bazı ajanslar tarafından dünyaya yayılmış ve oldukça dikkat çekmiştir. Almanya'yı ağır şekilde eleştirmesi karşısında Tasvir gazetesi başyazarı Velid Ebüzziya, Hitler'e bu denli karşıt olan yazıları ülke menfaati açısından aykırı bulsa da Hüseyin Cahit Yalçın, Hitler'in Türkiye'ye saldırma fikri varsa onun yazılarının Almanya destekli olsa bile bir etkisinin olmayacağını söyleyerek Almanya karşıtı yazılarına devam etmiştir.[31] Habib Edip Törehan'a göre Yalçın'ın en büyük hizmetlerinden biri Amerika, İngiltere gibi bir çok ülkenin savaş zamanında Rusya'yı iyice tanıyamamasına karşın, Yalçın Rusya'nın gerçek yüzünü ortaya çıkarmıştır.[32]

---

[30]Mithat Kadri Vural, II. Dünya Savaşı Türkiyesi'nde Bir Muhalefet Örneği Olarak "Tan" Gazetesi", *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi,* C.7, S.16(2008), s.383, ss.381-395

[31] Hilmi Yücebaş, *Büyük Mücahit Hüseyin Cahit*, İstanbul: Kültür Kitabevi, 1960, s.45

[32] A.yer, s.83

Savaş dönemi yaşanan gelişmeler gazete karikatürlerine de yansımıştır. Stalingrad yenilgisinden sonra Müttefiklerin savaşı kazanacağının belli olması ile birlikte özellikle Hitler'i gülünç duruma düşürücü bir çok karikatür dünya gazetelerinde yerini almıştır. Bu dönem Türk gazetelerinde özellikle iç politika eleştirisi azdır, gazetelerin odak noktası savaş ve Türkiye'nin dış politikasına uygun yayın yapma yönünde olmuştur. Fakat ne kadar baskı altında olursa olsunlar bu dönem için Türk karikatüristlerin toplumsal olayların ortaya çıkışını önceden sezip ifade edebilmesi, bazen apaçık şekilde ama daha çok ima yoluyla görüşlerini yansıtabilmeleri toplumsal görevlerini yerine getirme amacında olduklarını göstermiştir.

1.İKİNCİ DÜNYA SAVAŞI'NDA TÜRKİYE'NİN GENEL DURUMU

1.1.İkinci Dünya Savaşı'nın Ortaya Çıkışı

İkinci Dünya Savaşı'nın sesi 1935'ten itibaren duyulmaya başlanmıştır. Birinci Dünya Savaşından sonra yıkılan imparatorluklar ve kurulan yeni düzen her ülkede memnuniyet sağlamamış, imzalanan barış antlaşmalarının yenilen devletler üzerindeki yıkıcı etkisi ağır olmuştur. Bazı devletler ise kazanan tarafta olmalarına rağmen savaş esnasında kendilerine vaat edilen topraklara kavuşamamıştır. Bu devletler Birinci Dünya Savaşı'nın olumsuz etkisini üzerinden atmak için çok geçmeden güçlerini toplamayı başarmış ve sınırlarını genişletme yoluna gitmiştir.

Bu dönemde Avrupa'ya bakıldığında özellikle Almanya ve İtalya'da kurulan savaş sonrası hükümetlerin sert tutumlar sergilediği görülmektedir. Hitler ve Mussolini kurdukları totaliter yönetimlerde iç siyasetlerinde kuvvetlenmeyi amaçlamışlardır. Ayrıca bu liderler savaşın hezimetini atmak için hemen harekete geçmiş ve halkları tarafından desteklenmişlerdir.

Ulus gazetesinde yayımlanan "İtalyan Habeş Davası" başlıklı yazıda, İtalya'da 3 Ekim 1935 günü 20 milyon kişinin sivil faşist seferberliğine katıldığı, aynı gün Venedik sarayının balkonundan söylev veren Mussolini'nin; "İtalya'nın azminden şüphe edenler yakında tarihsel realitelerden gaflet etmekte olduklarını göreceklerdir."[33]sözleri vurgulanmıştır. Aynı gün İtalyan kuvvetleri Eritre'den Habeş topraklarına girmiştir.

[33] *Ulus Gazetesi*, "İtalyan- Habeş Davası", 3 Ekim 1935, s.6

Görsel 1: Akşam gazetesinde yayımlanan Cemal Nadir Güler karikatüründe İtalyan'ın Habeşistan işgali sonrası Coğrafya öğretmeninin öğrencisine: "Ne duruyorsun be çocuk Habeşistan sınırını göstersene" sorusuna karşın öğrencinin kararsız bakışı yansıtılmış. [34]

İtalya'nın Habeş işgali sonrası savaşın başlamak üzere olduğunu vurgulayan Anadolu gazetesinde yayımlanan "Avrupa Korkunç Bir Harbe Gidiyor" başlıklı yazıda, 7 Mart 1936'da Almanya'nın, Ren bölgesini işgal ettiği belirtilmiş, Hitler'in işgal nedeni olarak; Almanya'nın, Versailles Antlaşmasında hakarete uğramış olmasını gösterdiği belirtilmiştir. Ayrıca Hitler, Locarno Antlaşmasının işgalden dolayı kıymetten düşmesinin Almanya'nın Fransa'ya karşı hareket edeceği anlamına gelmeyeceğini, Almanya'nın sadece şerefini koruduğunu söylemiştir.[35] Ulus gazetesinde yayımlanan "Milletler Cemiyeti Konseyi Toplandı" başlıklı yazıya göre, işgalin ardından yapılan Milletler Cemiyeti toplantısında bir araya gelen İngiltere, Belçika ve Fransa'nın Dışişleri Bakanları ise hem Versailles hem de Locarno Antlaşmasının Almanya tarafından tek taraflı olarak bozulduğunu belirtmiş, Fransa ve Belçika ise Almanya'ya karşı tedbir alınmasını istemiştir. [36]

[34] Cemal Nadir Güler, *Akşam Gazetesi*, 11 Ekim 1935, s.1
[35] *Anadolu Gazetesi*, "Avrupa Korkunç Bir Harbe Gidiyor", 8 Mart 1936, s.1
[36] *Ulus Gazetesi*, "Milletler Cemiyeti Konseyi Toplandı", 15 Mart 1936, s.1

Görsel 2: Akşam gazetesinde yayımlanan Cemal Nadir Güler karikatüründe Hitler'in Locarno Paktı'nı yırtarak hiçe saymasının ardından ortaya koyduğu 6 maddelik yeni teklif konu edilerek, Hitler'in istediği şekilde davranıp paktı yok ettiği ve kendi oluşturduğu yeni tekliften duyduğu memnuniyet yansıtılmış.[37]

Ulus gazetesinde yayımlanan "İtalya, Almanya'nın Müstemleke Sahasındaki İsteklerine Yardım Edecek" başlıklı yazıda, 25 Ekim 1936'da İtalya'nın Habeşistan işgalinin Almanya tarafından tanınması üzerine iki devlet arasında işbirliğinin başladığı ve İtalya'nın, Almanya'nın sömürge sahalarına yardımcı olacağı belirtilmiştir.[38] Akşam gazetesinde yayımlanan "Alman-Japon Paktı Hakkında Bir Japon Tebliği" başlıklı yazıda, Alman - Japon Anti-Komintern Paktı'nın oluşturulduğu ifade edilerek, bu paktın Sovyet Rusya'ya karşı değil, dünya barışını tehdit ettiği düşünülen kominterne yani ülkelerin iç işlerine müdahil olarak dünya barışını tehdit eden komünist enternasyonallere karşı olduğu belirtilmiştir. [39]

Hızlı şekilde işbirliği oluşturmaya başlayan Mihver devletleri yayılma siyaseti izleyerek etki alanlarını genişletmişlerdir. 1937 yılında Japonya, Çin ile yaptığı savaş sonucunda 28 Temmuz'da Pekin'i ele geçirmiş,[40] 9 Kasım 1937'de ise Şangay'ı işgal etmiştir.[41]

Türkiye'nin savaş içerisinde bulunduğu duruma bakıldığında ise; özellikle Almanya'nın öncesinde Avusturya'yı ve Mart 1939'da Çekoslavakya'yı işgal ederek Balkanlara yönelmesi ve İtalya'nın 1939 Nisanında Arnavutluk'u işgal etmesi Türkiye'yi endişelendirmiş ve onu Batı ile işbirliği içerisine girmeye yönlendirmiştir. Aynı zamanda İngiliz yönetimi de yaklaşan savaşta Türkiye ile birlikte hareket etmek istiyordu. İngiltere Dışişleri Bakanı Halifax, Dışişleri komisyonunda Türkiye'ye yönelik olarak şunları söylemiştir: "Türkiye bizim için kesin olarak Güneydoğu Avrupa'nın en

[37] Cemal Nadir Güler, *Akşam Gazetesi*, 11 Mart 1936, s.1
[38] *Ulus Gazetesi*, "İtalya, Almanya'nın Müstemleke Sahasındaki İsteklerine Yardım Edecek", 26 Ekim 1936, s.1
[39] *Akşam Gazetesi*, "Alman-Japon Paktı Hakkında Bir Japon Tebliği", 26 Kasım 1936, s.2
[40] *Cumhuriyet Gazetesi*, "Pekin Tekrar Bombardıman Edildi Harp Şiddetleniyor", 29 Temmuz 1937, s.1
[41] *Cumhuriyet Gazetesi*, "Japon Ordusu Şangay'a Giriyor", 10 Kasım 1937, s.1

önemli ülkesidir, onunla ilişkilerimize zarar verecek herhangi bir hareketten mutlak surette kaçınmalıyız."[42]

1 Eylül 1939'da Almanya'nın Polonya'yı işgali gerçekleşmiştir. İşgal haberinin alınmasının ardından 3 Eylül 1939'da[43] İngiltere ve Fransa Almanya'ya savaş ilan etmiş, böylece İkinci Dünya Savaşı başlamıştır.

Görsel 3: Akşam gazetesinde yayımlanan Cemal Nadir Güler karikatüründe, İşbirliği içerisinde bulunan Almanya ve İtalya liderlerine yer verilmiş, Mussolini'nin elinde kan damlayan Arnavutluk yazılı bir bıçak var ve yerde bir kan birikintisi bulunuyor, birikintinin hemen yanında Habeşistan yazıyor. Diş Hekimi olarak çizilen Hitler'in ise Polonya'yı (dişi) çekmek yani işgal etmek üzere olduğu resmedilmiş. Karikatürde Hitler Mussolini'ye: "Usta sen kan akıtıyorsun bak ben gık demeden çekerim" [44] diyor.

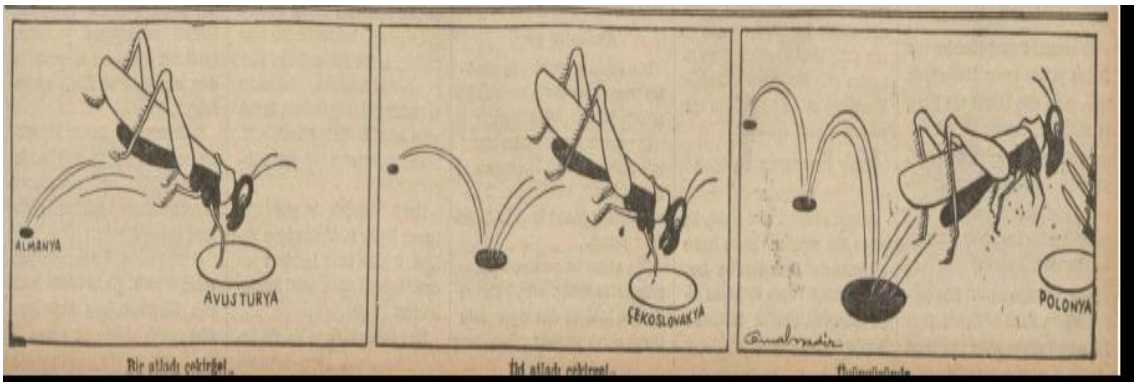

Görsel 4: Akşam gazetesinde yayımlanan karikatürde Cemal Nadir Güler Almanya'nın işgal hızını gösteriyor. Çekirge(Almanya), Avusturya'dan Çekoslavakya'ya, Çekoslavakya'dan Polonya'ya sıçrıyor fakat Polonya üzerine gelmeden kendisine çekilen kılıçları fark ediyor. Alt yazı: "Bir atladı çekirge!.., İki atladı çekirge!.. Üçüncüsünde.." [45]

[42] Selim Deringil, *Denge Oyunu İkinci Dünya Savaşı'nda Türkiye'nin Dış Politikası,* Tarih Vakfı Yurt Yayınları: İstanbul, 1994, s.74
[43] *Anadolu Gazetesi*, "İngiltere ve Fransa Hükümetleri Bugün Almanya'ya resmen Harp İlan Etti", 3 Eylül 1939, s.1
[44] Cemal Nadir Güler, *Akşam Gazetesi*, 15 Nisan 1939, s.1
[45] Cemal Nadir Güler, *Akşam Gazetesi*, 4 Eylül 1939, s.1

1.2. Türkiye'nin Savaş Esnasında İçinde Bulunduğu İttifaklar

1.2.1. Almanya'nın Türkiye'ye İttifak Teklifi ve Alman - Sovyet Saldırmazlık Paktı

Halifax tarafından yapılan açıklamalar ve İngiltere'nin Türkiye ile işbirliği kurma isteğini sesli olarak dile getirmesi sonucunda Türkiye ve İngiltere arasında ittifak görüşmeleri başlamıştır. Türkiye ile bir diğer işbirliği kurmak isteyen ülke ise Almanya'dır. Bu dönem Almanya, Franz Von Papen'i Türkiye'ye büyükelçi olarak atamıştır. Açıklamasında Türkiye'nin coğrafi önemi üzerinde duran Von Papen, Türkiye ve Rusya'yı Polonya koridoruna açılan iki önemli anahtar olarak gördüklerini belirtmiştir. Ayrıca Türkiye ile işbirliği oluşturabilmek için, Dışişleri Bakanı Saraçoğlu'na saldırmazlık paktı önerisinde bulunduğunu ifade etmiştir. Teklif içeriğinde Bulgaristan sınırında Türkiye lehine değişiklikler yapılması, Türkiye ve Almanya'nın birbirine saldırıda bulunmaması ve Balkanların Almanya ve Sovyet Rusya etkisi altında kalması yer almıştır. Buna göre Alman etkisi altındaki bölgeler; Macaristan, Yugoslavya, Yunanistan ve Romanya, Sovyet Rusya etkisinde kalan yerler ise; Türkiye ve Bulgaristan olacaktı. Anlaşmanın sağlanması durumunda Almanya'nın Batılı devletler ile arasında bir çatışma söz konusu olursa Türkiye tarafsız kalacaktı. Fakat önerilen maddeler Türkiye tarafından uygun bulunmamış ve geri çevrilmiştir.[46]

Bu sırada İngiltere ve Fransa temsilcileri Moskova'ya gitmiş ve Rusya ile görüşmelerde bulunmuştur. İsmet İnönü'nün ifadesine göre Türkiye, Sovyet-İngiliz-Fransız görüşmelerinin detaylarından haberdar değildir ancak olumlu bir sonuca varılmasını beklemektedir. Almanya ve İtalya ise, Türk-İngiliz-Fransız işbirliği görüşmelerinden rahatsız olmuş; gazete ve radyolarda Türkiye'yi suçlayıcı ve tehdit edici bir tutum sergilemişlerdir. Bu hava içinde Rusya'da meydana gelen görüşmelerin kesildiği duyulmuş ve Sovyet Rusya ve Almanya arasında işbirliğine gidildiği haberi alınmıştır.[47]

23 Ağustos 1939'da Almanya ve Sovyetler arasında bir saldırmazlık paktı imzalanmıştır. Bu pakt Türkiye ve Batılı devletler tarafından şaşkınlıkla karşılanmıştır.

---

[46] H.W.Blood-Ryan, *Franz Von Papen His life and Times,* Londra: Rich and Cowan Yayınları, 1940, s.310

[47] İlhan Turan, *İsmet İnönü Konuşma, Demeç, Makale, Mesaj ve Söyleşiler 1944-1950,* Ankara: TBMM Kültür, Sanat ve Yayın Kurulu Yayınları, 2003, s.181

Bu durum üzerine Akşam gazetesinde yayımlanan "B. Molotof ile B.Ribbentrop Dün İlk Mülakatı Yaptılar" başlıklı yazıya göre, İngiliz sefiri B. Henderson İngiliz kabinesinin Rus - Alman işbirliği üzerine yaptığı açıklamanın detaylarından bahsetmiş, Sovyet Rusya'nın Almanya ile imzaladığı anlaşmanın Lehistan'a herhangi bir saldırı durumunda vermiş olduğu garanti taahhüdüne hiçbir şekilde etkilemeyeceğini bildirmiştir. İngiltere'nin Almanya'nın Lehistan'ı işgal etmesi durumunda hiç tereddüt etmeden hareket edeceğini belirtmiştir. Yazıda ayrıca Almanya'nın İngiltere'nin tutumunu hoş karşılamadığı ve Alman gazetelerinde İngiltere'nin tebliğinin yayımlanmasına izin verilmediği belirtilmiştir. [48]

Tan gazetesi yazarı Zekeriya Sertel "Sovyet-Alman Antlaşmasının Gaye ve Manası", başlıklı yazısında, İngiltere ve Sovyet Rusya arasında başlayan müzakerelerin anlaşma ile sonuçlanması beklenirken Rus-Alman ittifak haberinin gelmesini başta şaşırtıcı bulduğunu belirtmiştir. Almanya karşısında olan Sertel'e göre Hitler amaçlarını gerçekleştirmek için Sovyet Rusya'yı sulh cephesinden ayırmak istemektedir. Sovyetlerin saldırmazlık paktını imzalamasının nedeninin ise antlaşmanın maddelerinden biri olan "iki taraftan biri üçüncü bir devlete tecavüz ettiği takdirde diğeri bu misakı feshedebilir" ifadesi olduğunu söylemiştir. Almanya'nın Polonya'ya veya petrolleri için Romanya'ya taarruz etmesi durumunda bu antlaşmanın hükmü kalmayacaktır ve Sertel bu maddenin sırf Alman işgalinin önüne geçmek için olduğunu savunmaktadır.[49]

1.2.2.Türk-Rus İşbirliğinin Sağlanamaması

23 Eylül'de Moskova'ya giden Dışişleri Bakanı Şükrü Saraçoğlu, o dönem imzaya hazırlanan Türk-İngiliz-Fransız ittifakı ile Türkiye-Sovyet işbirliğini bağdaştırmayı amaçlıyordu. Sovyetlerin Türkiye ile işbirliği kurmasının hedefi ise, Montreux Antlaşmasının kendi istekleri doğrultusunda değiştirilmesiydi, Almanya'nın Sovyet Rusya'dan Türkiye ile ilgili isteği ise Türklerin savaşta tarafsız kalması olmuştur.[50]

---

[48] *Akşam Gazetesi*, "B. Molotof ile B.Ribbentrop Dün İlk Mülakatı Yaptılar", 24 Ağustos 1939, s.4
[49] Zekeriya Sertel, "Sovyet-Alman Antlaşmasının Gaye ve Manası", *Tan Gazetesi*, 24 Ağustos 1939, s.1,6
[50] Baskın Oran vd.,*Türk Dış Politikası Cilt I:1919-1980,* 22.b, İletişim Yayınları: İstanbul, 2018, s. 419

Moskova görüşmelerinde Türkiye ve Rusya'nın dostluk paktı oluşturmak amaçlı bir araya gelmesi üzerine Müttefik devletleri ve özellikle İngiltere tarafından yapılan yorumlar her ne kadar memnun edici bulunmasa da Türk basınında pozitif yönde yansıtılmıştır. Ilımlı havayı korumaya çalışan Necmettin Sadak Akşam gazetesinde yayımlanan "Moskova Müzakereleri ve Türkiye-İngiltere Münasebetleri" başlıklı yazısında, Lordlar Kamarasında Liberal Parti üyesi Lord Samuel'in ifadelerine yer vermiştir. Samuel, iki devletin müzakere halinde bulunmasının İngiltere tarafından memnuniyetle karşılanacağını ümit ettiğini belirtmiş ve Doğu Avrupa'da barışın korunması için iki devletin işbirliğinin önemli olduğunu, görüşmelerin Türkiye, İngiltere ve Fransa arasında var olan taahhütlere asla engel olmayacağını ifade etmiştir. Samuel'in ayrıca iki tarafla bağ kuran Türkiye'nin gayretine yardımcı olunmasının gerekliliği üzerinde durduğu vurgulanmıştır. Sadak, İngiltere Hariciye Nâzırının da Türkiye'nin hem Sovyet Rusya ile hem de İngiltere ve Fransa ile devam ettirdiği dostluğun birbirine zıt durumlar olmadığını ifade ettiğini belirtmiştir.[51]

Moskova görüşmelerinde Sovyet Rusya, Türkiye'den Türk-İngiliz-Fransız ittifakında kendi önerileri doğrultusunda değişiklikler yapılmasını, Yunanistan ve Romanya'ya verilen güvenceden vazgeçilmesini ve en önemlisi de Boğazlar trafiğinin Sovyet Rusya ve Türkiye tarafından ortak denetlenmesine yönelik isteklerde bulunmuştur.[52] Sovyet Rusya'nın ön plana koyduğu istekler Saraçoğlu tarafından kabul edilmemiştir.

Her ne kadar Türkiye tarafından kabul edilmeyen maddeleri içerse de Moskova görüşmeleri, dönem basınında olumlu havayla yansıtılmıştır. İkdam gazetesi yazarı Velid Ebüzziyazade Moskova görüşmelerinin uzamasının başta endişe verici olduğunu ifade etmiş fakat görüşmelerin kesilmemesinin olumlu sonuçlar alınacağına dair bir gösterge olabileceğini vurgulamıştır. Ebüzziyazade, Hüseyin Cahit Yalçın'ın görüşmelerin muamma bir hal aldığını söylemesini de eleştirerek, kendisi gibi gazeteci olan herkesin sabırlı bir şekilde resmi makamlardan gelecek haberi beklediklerini fakat Yalçın'ın ifadelerinin gök gürültüsü etkisi yarattığını belirtmiş ve yazısında Anadolu Ajansı tarafından Moskova görüşmelerinin dostane bir hava içinde geçtiği haberine de

[51] Necmettin Sadak, "Moskova Müzakereleri ve Türkiye-İngiltere Münasebetleri", *Akşam Gazetesi,* 6 Ekim 1939 s.1
[52] Hüner Tuncer, *İsmet İnönü'nün Dış Politikası,* 2.b., Kaynak Yayınları:İstanbul, 2012, s.58-59

yer vererek Yalçın'ın yok yere gündemi bulandırdığını söylemiş ve Türk- Rus görüşmelerinin dostane geçtiğini yansıtmaya çalışmıştır.[53]

Görsel 5: New York Herald Tribune gazetesinde yayımlanan Edward S. Brown karikatürü, Başlık:" Diğer Bir Gün Değişimi", Duvarda yazan not: "Şükran günü belirsiz bir tarihe ertelendi." Yazının yanında bulunan şükran gününde hindi kesmeyi planlayan, arkasında balta saklayan Stalin, karşısında kümeste elinde balta, başında fes olan hindinin hazır bir şekilde beklediğini görünce, "sonra belki" diyor, hindi Türkiye'yi temsil ediyor.[54]

1.2.3. Türk – İngiliz - Fransız İttifakı

Türkiye ve İngiltere arasında başlayan görüşmeler sonucunda; 12 Mayıs 1939 tarihinde ortak bir beyanname yayımlandı. Cumhuriyet gazetesinde "Türk-İngiliz Anlaşması" başlığıyla beyannamenin içeriğine yönelik olarak; Türkiye ve İngiltere Hükümetleri herhangi bir saldırı hareketinin Akdeniz'de bir savaşa neden olması durumunda işbirliği içerisinde olacaklarına ve birbirlerine yardımda bulunacaklarını belirtmişlerdir.

Dönem Türk gazete yazarları Balkanlardaki Alman-İtalyan ilerleyişine karşı güvenli tarafı temsil eden İngiltere ve Fransa ile birlikte hareket edilmesini destekler nitelikte açıklamada bulunmuşlardır. Hatta bu dönem Türkiye henüz tarafsızlık politikasından vazgeçmemesine rağmen Türk-İngiliz-Fransız işbirliği gazeteciler tarafından Türkiye'nin Müttefikler yanında yer aldığı, tarafsızlık politikasından vazgeçtiği şeklinde yorumlanmıştır.

[53] Velid Ebüzziyazade, " Şemsiyeli Siyasetten Sonra Şimdi Bir de Nargileli Siyaset Mi Çıktı?" *İkdam Gazetesi*, 6 Ekim 1939, s.1-4
[54] Edward S. Brown, *New York Herald Tribune Gazetesi*, 1940

Cumhuriyet gazetesi yazarı Nadir Nadi yapılan ittifakla Türkiye'nin katı bir şekilde izlediği tarafsızlık politikasını bırakarak demokrasiler tarafına katıldığını belirtmiştir. Son zamanlarda iki diktatörlük tarafından Balkanlarda yaşananlar üzerine Türkiye'nin dünyanın güvenliği ile beraber kendi emniyetini de düşünerek tedbir almakta gecikmek istemediğini ifade etmiştir.[55]

Son Telgraf gazetesi yazarı Etem İzzet Benice, "Türkiye İngiltere Anlaşması" başlıklı yazısında Refik Saydam'ın Türk-İngiliz beyannamesinin oluşturulma nedeni olarak barış ve güvenliğin sağlanmasını ön plana çıkardığını bu amaçla tarafsızlık siyasetinden vazgeçildiğini vurgulamıştır. 1938 baharından beri Avusturya, Çekoslavakya, Arnavutluk gibi ülkelerin kimlik ve varlıklarını kaybettiğini belirtmiş, İtalya'nın Balkan yarımadasına yerleşmesinin ise barış havasını tamamen bozduğunu ifade etmiştir. Balkanlarda yaşananlar üzerine İngiltere ve Fransa'nın barış cephesini korumaya çalıştıklarını belirten Benice, dünyada yaşanan gelişmeler çerçevesinde Türkiye'nin uygulamaya çalıştığı tarafsızlık politikasında ısrarlı bir şekilde devam etmesinin faydadan çok zararı olabileceğinden bahsetmiştir. Hedefi yurtta ve dünyada barışı sağlamak olan Türkiye'nin bu durumda dünya barışını ve kendi güvenliğini sağlamak için İngiltere ile oluşturduğu işbirliğini barış cephesinde yer almak olarak yorumlamıştır.[56]

Fransa ile Hatay sorununun çözülmesi ile birlikte 23 Haziran 1939'da ortak bildirge yayımlanmıştır.[57] Hatay'ın anavatana katılması ve iki devletin işbirliği hakkında Türkiye ve Fransa tarafından yayımlanan bildirgenin içeriği ile ilgili olarak Akşam gazetesinde, "Hatay Artık Bizimdir Fransa ile Varılan Antlaşma Dün Ankara'da Büyük Bir Merasimle İmza Edildi" başlıklı yazıda, her iki devletin dünya barışını ve kendi güvenliklerini tehlikeye düşüren gelişmeler karşısında barışseverlik ülküsüyle hareket etmeyi amaçladıkları ifade edilmiştir.[58]

[55] *Cumhuriyet Gazetesi*, "Türk-İngiliz Anlaşması", 13 Mayıs 1939, s.1
[56] Etem İzzet Benice, "Türkiye İngiltere Anlaşması", *Son Telgraf Gazetesi*, 13 Mayıs 1939, s.1
[57] *Akşam Gazetesi*, "Hatay Artık Bizimdir Fransa İle Varılan Antlaşma Dün Ankara'da Büyük Bir Merasimle İmza Edildi", 24 Haziran 1939, s.1
[58] *Son Posta Gazetesi*, "Türk-Fransız yardım Anlaşması Dün Paris'te İmzalandı", 24 Haziran 1939, s.11

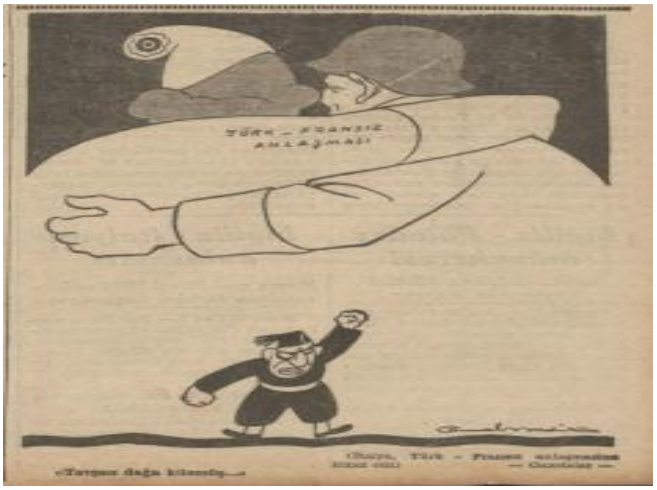

Görsel 6: Akşam gazetesinde yayımlanan Cemal Nadir Güler karikatüründe Türkiye ve Fransa'nın dostluk ve işbirliği antlaşmasına İtalya'nın itiraz etmesi ile alay edilmiş ve "Tavşan dağa küsmüş" ifadesi kullanılmış. Gazetelerden-"İtalya Türk-Fransız Antlaşmasına İtiraz etti."[59]

Önce Türk - İngiliz sonrasında Türk - Fransız ortak bildirgeleri yayımlandıktan sonra üç devlet arasında ittifak antlaşması için hazırlık başlamıştır. 19 Ekim 1939 günü ise Ankara'da Türk-İngiliz-Fransız İttifakı imzalanmıştır. Antlaşmanın 1. maddesine göre: Türkiye herhangi bir Avrupa devletinin saldırısına maruz kalırsa Birleşik Krallık ve Fransa, Türkiye ile işbirliğine gidecek, fiili olarak Türkiye'ye yardım ve destek sağlayacaklardır. 2. maddeye göre: Bir Avrupa devleti tarafından Akdeniz bölgesinde gerçekleştirilecek Fransa ve Birleşik Krallık'ın müdahil olacağı bir savaşta Türkiye fiilen taraflara yardımcı olacak, destek gösterecektir. 3. maddeye göre: Fransa ve Birleşik Krallık tarafından Yunanistan ve Romanya'ya verilen garantiler doğrultusunda Fransa ve Bileşik Krallık savaşa giriştikleri takdirde Türkiye fiilen Fransa ve Birleşik Krallık ile işbirliği içerisine girecek ve yardım sağlayacaktır. 4. maddeye göre: Eğer Fransa ya da Birleşik Krallık Avrupa devletlerinden biri tarafından saldırıya uğrarsa ve bu devletle bir savaşa girişilirse Türkiye böyle bir durumda hiç değilse tarafsız olma durumunu muhafaza edecektir. Ayrıca antlaşmanın 2 numaralı protokolünde Türkiye Sovyetler Birliği ile savaşa neden olabilecek durumlarda antlaşmayı uygulamaktan muaf tutulmuştur.[60]

Yapılan ittifak antlaşmasının maddeleri savaş boyunca Türkiye'ye hatırlatılmış ve Türkiye'nin savaşa girmesi konusunda baskı unsuru oluşturmuştur. Örneğin; İtalya,

[59] Cemal Nadir Güler, *Akşam Gazetesi*, 16 Temmuz 1939
[60] *Resmi Gazete*, 9 Kasım 1939, Sayı: 4357

10 Haziran 1940'ta İngiltere ve Fransa'ya savaş ilan edince, Türkiye'nin pakta göre savaşa dâhil olması gerektiğine inanan İngiltere ve Fransa bu konuda Türkiye'yi ikna etmeye çalışmış fakat özellikle İngiltere bu durumda fazla ısrarcı görünmemişti. Bunun en önemli nedeni aslında Türkiye'nin askeri gücünün hazır olmaması ve yeterli teçhizata sahip olmamasıdır. Ayrıca Türkiye savaşa girerse Almanya'nın Balkanlar ve Orta Doğu bölgesine yönelmesi ihtimali de göz önünde bulundurulmuştur.[61]

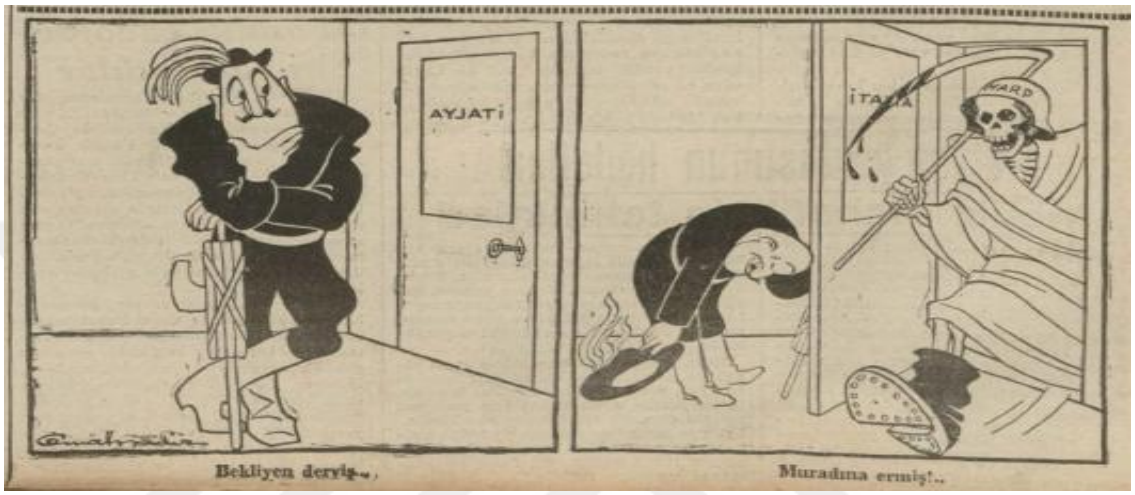

Görsel 7: Akşam gazetesinde yayımlanan Cemal Nadir Güler karikatüründe Fransızların Mihver işgalini (burada Azrail biçiminde harp kasketi ile gösterilmiş) bekledikleri ve memnuniyetle karşıladıkları gösterilmiş. Alt yazı: "Bekleyen derviş, muradına ermiş!.."[62]

1.2.4.İtalya'nın Yunanistan Saldırısı ve Türkiye'nin Savaşa Girmesinin Gündeme Gelmesi

Türkiye'nin savaşa dâhil olması yönünde Türk-İngiliz-Fransız paktının 3. maddesine dayandırılan durum İtalya'nın 28 Ekim'de Yunanistan'a saldırmasıyla gerçekleşmiştir. Fakat Fransa'nın beklenmeyen bir şekilde Almanya tarafından işgal edilip 22 Haziranda Almanya ile ateşkes ilan etmesi ve bunun üzerine İngiltere'nin müttefikler tarafında yalnız kalması İngilizleri zor durumda bırakmış, bu durumda fazla askeri teçhizat desteği sağlayamayacağının farkında olan İngiltere, Türkiye'ye savaşa girmeye yönelik ısrarcı bir tutum sergilememiştir.

[61]Tuncer, a.g.e. , s.73
[62] Cemal Nadir Güler, *Akşam Gazetesi*, 12 Haziran 1940, s.1

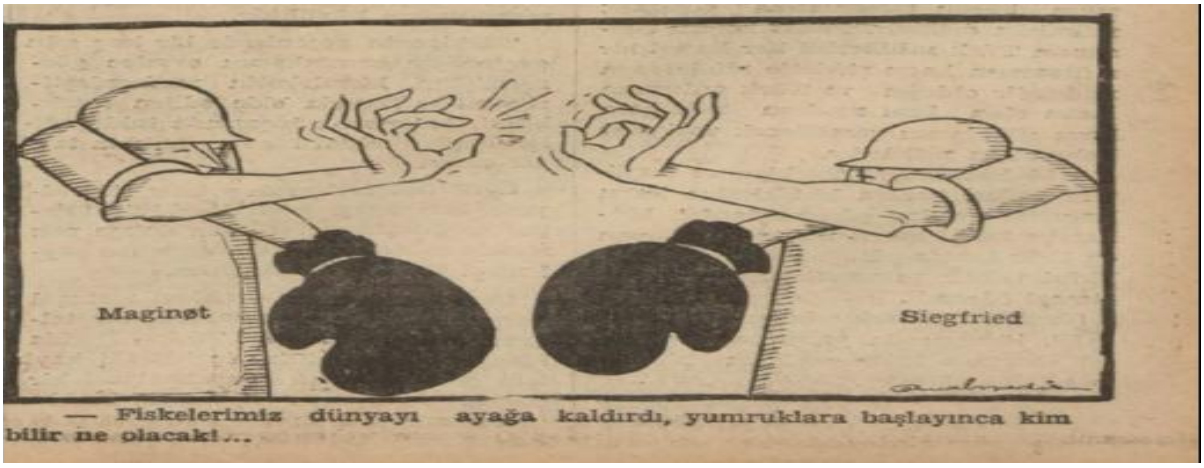

Görsel 8: Akşam gazetesinde yayımlanan Cemal Nadir Güler karikatürü, Fransız hattı Maginot'a karşı Alman hattı Siegried çizilmiş. "Alman tarafı: –Fiskelerimiz dünyayı ayağa kaldırdı, yumruklara başlayınca kim bilir ne olacak!.."[63]

İsmet İnönü Büyük Millet Meclisi'nin açılış konuşmasında İtalya'nın Yunanistan'a yönelik saldırısı hakkında Türkiye'nin üzerine düşen vazifeyi yerine getireceğini belirtmiş bunun için İngiltere ile iletişim içinde olduklarını söylemiştir. Ayrıca Türkiye'nin Almanya için de İtalya için de harp harici durumunun değişmediğini, saldırı niyetinde olmayan hiçbir devletin Türkiye'nin siyasetinden endişe etmemesini söylemiştir. Türk topraklarının, denizlerinin ve hava sahasının saldırgan devletler tarafından birbirleri aleyhine kullanılma durumunun olmadığını ifade etmiştir.[64] Bu durum üzerine Vakit gazetesi yazarı Asım Us yazısında Türkiye'nin saldırgan ve savaşçı devletlerle saldırıya maruz kalan devletler arasında uygulamaya çalıştığı siyaseti kurtla kuzuyu bir arada geçindirmeye benzetmiştir.[65]

[63] Cemal Nadir Güler, *Akşam Gazetesi*, 30 Ekim 1939, s.1
[64] *İkdam Gazetesi,* "Milli Şefin Mühim Nutku Derin Akisler Uyandırdı", 4 Kasım 1940, s.4
[65] Asım Us, "Kurt İle Kuzuyu Geçindiren Bir Siyaset", *Vakit Gazetesi*, 4 Kasım 1940, s.1

Görsel 9: Akşam gazetesinde yayımlanan Cemal Nadir Güler karikatüründe, müttefik olan İtalya ve Almanya'nın telefon görüşmesine yer verilmiş, Hitler Mussolini'ye Yunan işgalinin durumunu sorarken, Mussolini Hitler'e İngiltere'de olup olmadığını soruyor. Alt yazı:" - Hala Atina'ya giremedin mi komşu?.. -Londra'dan mı konuşuyorsun dostum?.."[66]

1.2.5.Türk - Alman İttifakının Kurulması

Akşam gazetesinde yayımlanan "Almanya Yunanistan ve Yugoslavya'ya Harp İlan Etti" başlıklı yazıda, Alman Dışişleri Bakanı Ribbentrop'a göre savaşın nedeni, Yunanistan'ın Almanya tarafından uyarılmasına rağmen ülkesine İngiliz askerinin topraklarına çıkmasına müsaade göstermesi, Yugoslavya işgalinin nedeni ise, yeni işbaşına gelen Simoviç hükümetinin üçlü pakta dâhil olmak istememesi ve Almanlara taarruz yapması olarak gösterilmiştir.[67]

Almanya'nın Balkanlardaki ilerleyişine karşılık Türkiye, kuvvetlerini Trakya'ya yönlendirmiş ve savunmaya geçmiştir. Hitler bu esnada Türk Hükümeti ile irtibata geçerek Almanya'ya karşı savaş ilan edip etmeyeceklerini sormuş, Türkiye'nin Almanya nasıl hareket ederse öyle davranacağını belirtmesi üzerine Hitler, zor bir durumda kalmadıkça Alman kuvvetlerinin Türkiye'ye saldırmayacağını söylemiş ve Alman kuvvetlerine Türk sınırına yaklaşılmaması için talimat verdiğini belirtmiştir. Hitler ayrıca, Türkiye'ye saldırmazlık paktı teklifinde bulunmuştur.[68]

---

[66] Cemal Nadir Güler, *Akşam Gazetesi*, 11 Kasım 1940, s.1
[67] *Akşam Gazetesi*, Almanya Yunanistan ve Yugoslavya'ya Harp İlan Etti", 6 Nisan 1941 s.1
[68] Mehmet Gönlübol, Cem Sar*, Olaylarla Türk Dış Politikası(1919-1995)*, 9.b., Ankara: Siyasal Kitabevi, 1996, s. 156

Türkiye'nin Almanya'nın teklifini kabul etmesi üzerine 18 Haziran 1941'de Türk-Alman Dostluk Paktı imzalanmıştır. Akşam gazetesi yazarı Yunus Nadi, "Milletlerle İktisadi İşbirliği Zaruretini Takdir Ettik" başlıklı yazısında Türk- Alman antlaşmasının Türkiye'nin bir kutuptan diğer kutba geçmesi demek olmadığını, Türkiye'nin kendi güvenliği tehdit edilmedikçe savaş dışı kalma kararında daima net olduğunu belirtmiştir. Nadi ayrıca bu antlaşmanın İngiltere tarafından da gayet makul bir şekilde karşılandığını belirtmiştir.[69]

Zekeriya Sertel, Tan gazetesinde yayımlanan "Türk-Alman Muahedesinin Ehemmiyeti" başlıklı yazısında antlaşmanın dünyanın bu köşesinde devamlı barışın sağlanmasının temelini attığını ve tüm dünyada geniş yankılar uyandırdığını söylemiştir. Özellikle Berlin radyo ve gazetelerinin Türkiye ile imzalanan dostluk antlaşmasını büyük bir memnuniyetle aktardıklarını belirtmiştir.[70] Sertel, Alman karşıtı olarak bilinmesine rağmen hükümetin tutumunu destekler nitelikte açıklamada bulunmuştur.

Ayrıca Tan gazetesinde yayımlanan "Yeni Pakt Üzerine" başlıklı yazıda New York Times gazetesinde Türk – Alman dostluk antlaşmasının değerlendirilmesine yer verilmiş buna göre antlaşmanın Amerikan siyasi yetkilileri tarafından heyecanla karşılandığı ve son derece önemli bulunduğu ayrıca Türk-Alman işbirliğinin İngiltere'ye karşı değil daha çok Sovyetler Birliğine yönelik olduğu vurgulanarak Amerika'nın antlaşmaya olumlu baktığı yansıtılmaya çalışılmıştır.[71]

1 Kasım 1941 tarihinde meclis açılış konuşmasını gerçekleştiren Cumhurbaşkanı İnönü, Balkanlarda yaşanan hareketliliğin Almanya ile ilişkiler konusunda çetin bir sınav oluşturduğunu, Türkiye'nin endişe ile karşıladığı durumun Hitler'in yazdığı mektupla değiştiğini belirtmiştir. Mektupta Hitler'in Türkiye'ye olan dostluğunu gösterdiğini ifade etmiş, karşılıklı mektuplaşmaların ardından 18 Haziran 1941 tarihli antlaşmanın meydana geldiğini söylemiştir. Antlaşmanın maddelerinin her şart içerisinde korunduğunu ve korunmaya devam edeceğini belirterek yakın zamanda

[69] Yunus Nadi, "Milletlerle İktisadi İşbirliği Zaruretini Takdir Ettik", *Cumhuriyet Gazetesi,* 20 Haziran 1941, s.1
[70] Zekeriya Sertel, " Türk-Alman Muahedesinin Ehemmiyeti", *Tan Gazetesi,* 21 Haziran 1941, s.1
[71] *Tan Gazetesi*, "Yeni Pakt Üzerine", 21 Haziran 1941, s.5

imzalanacak Türk-Alman ticaret ve dostluk antlaşmasının da bu güvenle gerçekleşeceğini ifade etmiştir.[72]

Görsel 10: Kendall Vintroux tarafından çizilen Charleston Gazette yayımlanan "Tehlikeli Sığınak" başlıklı karikatürde, ağacın arkasına saklanan başında ay yıldızlı fesi olan bıyıklı adam Türkiye'yi temsil ediyor, ağacın üzerinde ise Nazi dostluğu yazıyor ve yıldırımın etkisi ile yere düşen kişi ise Stalin. Karikatürde Türk-Alman dostluk ve saldırmazlık paktının Türkiye'yi Rus tehdidine karşı koruduğu anlatılmış.[73]

Von Papen antlaşmanın imzalanmasının ardından Alman Dışişleri Bakanı Ribbentrop'a gönderdiği telgrafta, Alman ve Türk radyolarının antlaşmadan 18 Haziran gecesi bahsetmeyeceklerini, haberin tüm basın kuruluşları tarafından 19 Haziran sabahı duyurulacağını belirtmiş, Türk basını bu karara uygun hareket etmiştir.[74] Almanya'nın Türk-Alman antlaşmasının belirli bir müddet duyurulmasını istememesinin nedeni Rusya'nın durumdan haberdar olmasını engellemek ve planlanan Rus işgalini gerçekleştirmektir.

[72] *Vatan Gazetesi*, "Milli Şef'in Tarihi Nutku", 2 Kasım 1942, s.3
[73] Kendall Vintroux, "Dangerous Shelter", *Charleston Gazette*, 1941
[74]Necdet Ekinci, "İnönü Dönemi ve İkinci Dünya Savaşı Yılları ", *Türkler Ansiklopedisi*, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 2002,C.16, s.1290

Görsel 11: Son Posta gazetesinde yayımlanan Orhan Ural karikatüründe Türk- Alman antlaşmasının Türk ekonomisine yansıması işlenmiş, altının değerinin düşmesi merdivenden çıkmaya çalışan elinde iki kese altın olan adamın düşmesi olarak betimlenmiş. Alt yazı: "Türk - Alman Dostluk Muahedesinin piyasadaki akisleri: Altın düşüyor!"[75]

Türk-Alman Saldırmazlık Paktı'nın ilanından kısa bir süre sonra 22 Haziran 1941 günü Almanya, Rusya'ya savaş ilan etmiştir. Bu olay üzerine Türk Hükümeti tarafından sunulan resmi tebliğ; "Cumhuriyet Hükümeti Alman- Sovyetler Birliği harbi dolayısıyla hâsıl olan vaziyet sonucunda Türkiye'nin bitaraflığına karar vermiştir.[76]" şeklinde olmuştur.

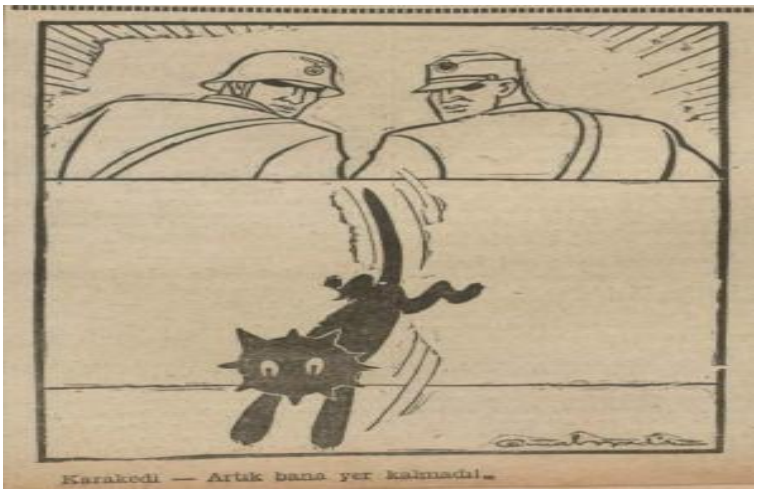

Görsel 12: Akşam gazetesinde yayımlanan Cemal Nadir Güler karikatüründe Rus ve Alman askerileri görülüyor, Almanya, Rusya'yı işgal edince iki devletin arası bozulmuş olduğundan kara kedi aradan çekiliyor ve kendisine artık yer kalmadığını ifade ediyor.[77]

[75] Orhan Ural, *Son Posta Gazetesi*, 21 Haziran 1941, s.1
[76] *Akşam Gazetesi*, "Türkiye Bitaraftır", 23 Haziran 1941,s.1
[77] Cemal Nadir Güler, *Akşam Gazetesi*, 22 Haziran 1941, s.1

1.2.6.Türkiye'nin Kiralama ve Ödünç Verme Yasası'na Dâhil Olması

Alman tehdidinin Balkan coğrafyasında artmasıyla birlikte Amerikalı Albay B. Donovan Balkan ülkelerine ziyaret gerçekleştirmiştir. Sofya'dan başladığı ziyaretine Türkiye'yi de dâhil eden Donovan, Tan gazetesinde yer verilen açıklamasında Amerika'nın savaş hedeflerinden birinin kesin başarı sağlanıncaya kadar İngiltere'ye yardım etmek olduğunu ayrıca Almanya'ya karşı duran tüm ülkelere Amerika'nın yardım edeceğini söylemiştir.[78]

Tan Gazetesinde yayımlanan "Amerika Sevkiyata Başlıyor" başlıklı yazıda, 11 Mart 1941 tarihinde Kiralama ve Ödünç Verme Yasası kapsamında Amerika'dan İngiltere'ye; vapurlar, tayyareler, tanklar, toplar, mühimmat ve yiyecek içeren malzemeler gönderilmeye başlandığı belirtilmiş, bu kanunla İngiltere'nin peşin olarak ödeme mecburiyetine girmeden Amerika'dan harp malzemesi almasına olanak sağlandığı ifade edilmiştir.[79]

Türkiye ve Almanya arasında imzalanan saldırmazlık paktı, Türk-Amerikan ilişkilerini olumsuz yönde etkilemiş, 9 Ekim 1941'de imzalanan Türk-Alman Krom Antlaşması ise ilişkileri iyice gerginleştirmiştir. Churchill, 20 Ekim tarihinde Roosevelt'e bir mektup yazarak Türkiye'nin konum itibariyle Mısır ordusunun doğu kanadının korunmasındaki ehemmiyetini ifade etmiş ve ülkeye askeri yardımın devam ettirilmesini istemiştir. Fakat bu ricaya rağmen Amerika, Türkiye'ye doğrudan yardıma başlamamış; bu yüzden İngiltere, Amerika'dan sağladığı teçhizatın bir kısmını Türkiye'ye aktarmaya devam etmiştir.

Aralık 1941'e gelindiğinde ise Akşam gazetesinde bildirildiğine göre, Roosevelt; Türkiye'nin savunmasının Amerika açısından hayati bir önemi olduğunu belirterek Ödünç Verme ve Kiralama Yasası'ndan faydalanmasını uygun bulduğunu belirtmiştir. Türkiye, savaşın içerisinde yer almamasına rağmen bu kanuna dâhil edilen ilk devlet olmuştur.[80] Ayrıca 1942 yılının sonunda Amerika Türkiye'ye yardımı doğrudan göndermeye başlamıştır.

---

[78] Zekeriya Sertel, *Tan Gazetesi*, "Donovan'ın Balkan Ziyareti", 5 Şubat 1941, s.1
[79] *Tan Gazetesi*, "Amerika Sevkiyata Başlıyor", 11 Mart 1941, s.1
[80] *Akşam Gazetesi*, "Amerika'nın Türkiye'ye Yardımı", 5 Aralık 1941, s.1

Görsel 13: The Sunday Star gazetesinde yayımlanan Berryman karikatüründe, Ödünç Verme ve kiralama yasasının Wheeler'a göre savaş, Barkley'e göre barış olarak yorumlandığı belirtilmiş ve alt yazıda Ödünç Verme ve Kiralama Yasasına nasıl baktığına bağlı olarak algının değişeceği ifade edilmiş.[81]

1.2.7. Almanya ile Ticaret Antlaşmasının İmzalanması

Von Papen Türkiye ile bir ticaret antlaşması yapılmasını doğru bulduğundan bu konuda Hitler ile görüşme gerçekleştirmişti. Görüşmede Hitler'e Türkiye'nin içerisinde bulunduğu durum hakkında bilgi veren Papen, İngiltere'nin Kuzey Afrika ve Sovyet Rusya'da, Alman ilerlemesinin başlaması üzerine Türkiye'ye savaşa girme konusunda ısrarcı davrandığını ayrıca Ankara'ya Türkiye'nin askeri ihtiyaçlarının belirlenmesi üzerine bir ekip gönderdiğini belirtmiş fakat Türkiye'nin aktif olarak savaşa dâhil olmadığı için İngiltere'nin ona destek vermediğini bildirmiştir. Von Papen'e göre Almanya, Türkiye'nin en acil ihtiyaçlarını sağlayabilirse Türkiye savaşta iki tarafa karşı daha özgür bir politika sergileyebilirdi.[82]

Hitler'in ikna edilmesi ve Türkiye'nin ticaret antlaşması fikrine sıcak bakması üzerine, 9 Ekim 1941'de Ankara'da Türkiye ve Almanya arasında 31 Mart 1943'e kadar sürecek olan ticari bir antlaşma imzalanmıştır. Vakit gazetesinde yayımlanan "Almanya ile 100 Milyon Liralık Ticaret Antlaşması İmzalandı" başlıklı yazıda antlaşmanın içeriğine yer verilmiştir. Antlaşmaya göre, belirtilen müddet içerisinde her iki taraf da

[81] *The Sunday Star Gazetesi*, 2 Şubat 1941, s.1
[82] Franz von Papen, *Memoirs*, çev. Brian Connell, Londra: Andre Deutsch Yayınevi, s.488

karşılıklı 100 milyon liralık ihracat yapacaktır. Almanya tarafından Türkiye'ye sınaî mamulât ve özellikle demir sanayi ve savaş levazımı da olmak üzere demiri işleyen sanayi mamulâtı verilecektir. Türkiye'den Almanya'ya ise pamuk, tütün, zeytinyağı ve madenler gönderilecektir.[83]

Son Telgraf gazetesi yazarı Etem İzzet Benice, "Türk-Alman Ticaret Muahedesi" başlıklı yazısında, Türkiye ve Almanya arasında imzalanan ticari antlaşmanın iktisadi olduğu kadar büyük ölçüde siyasi kimlik taşıyan parlak bir sonuç olduğunu söylemiştir. Türkiye bu antlaşma ile birlikte savaşın başından beri yürüttüğü dürüstlük ve tarafsızlık siyasetini tekrar ortaya koymuştur.[84]

Son Posta gazetesi yazarı Ekrem Uşaklıgil "Türk-Alman Ticaret Anlaşması" başlıklı yazısında, iki ülkenin barış zamanı imzaladığı iktisadi antlaşmaların gayet tabi olduğunu ve tepkiye neden olmayacağını fakat savaşın çetin döneminde böyle bir antlaşmasının imzalanmasının her iki tarafın birbirine duyduğu güvenden kaynaklandığını belirtmiş, antlaşmanın dünya savaş içindeyken 2 yıl gibi uzun bir süreliğine imzalanmasının ise önemini daha da arttırdığını söylemiştir.[85]

1.3. Japonya'nın İngiltere ve Amerika'ya Savaş İlanı ve Türkiye'nin Tutumu

Akşam gazetesi, "Japonya Amerika ve İngiltere'ye Harp İlan Etti" başlıklı yazısında 7 Aralık 1941 tarihinde Japonya'nın Amerika ve İngiltere'ye savaş ilan ettiği, Japonların 150 uçakla Hawaii adalarına, Pearl Harbor açıklarında sahil kuvvetlerine karşı saldırıya geçtikleri belirtilmiştir.[86] Savaşın alanının genişlemesi üzerine Anadolu Ajansının tebliğine göre; "Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti Türkiye'nin bitaraflığını oluşan yeni ihtilafta da sürdürmekte olduğunu belirtmiştir."[87]

[83] *Vakit Gazetesi*, "Almanya ile 100 Milyon Liralık Ticaret Antlaşması İmzalandı", 10 Ekim 1941, s.1
[84] Etem İzzet Benice, "Türk-Alman Ticaret Muahedesi" *Son Telgraf Gazetesi,* 10 Ekim 1941
[85] Ekrem Uşaklıgil, "Türk-Alman Ticaret Anlaşması", *Son Posta Gazetesi,* 11 Ekim 1941
[86] *Akşam Gazetesi,* "Japonya Amerika ve İngiltere'ye Harp İlan Etti", 8 Aralık 1941, s.1
[87] *Haber Gazetesi*, "Türkiye Bitaraflığını Uzak Şarktaki Yeni İhtilafa da Teşmile Karar Verdi", 10 Aralık 1941, s.1

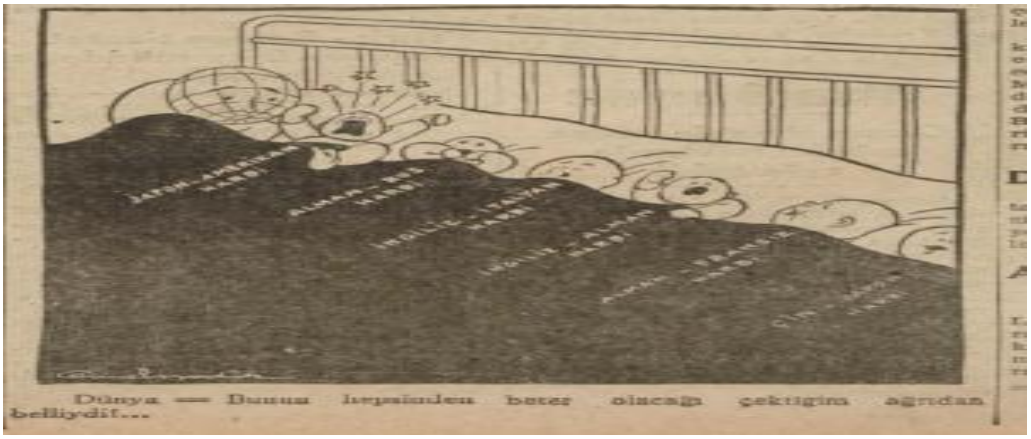

Görsel 14: Akşam gazetesinde yayımlanan Cemal Nadir Güler karikatüründe geniş bir yatakta 6 tane çocuk bulunuyor. Çocukların kimi mutsuz kimi ağlıyor. Battaniyenin üzerinde çocukların temsil ettiği çatışma ortamları yazılmış. İlk çocuk Çin- Japon harbi, ikinci çocuk Alman- Fransız Harbi, üçüncü çocuk İngiliz -Alman Harbi, dördüncü çocuk İngiliz- İtalyan harbi, beşinci çocuk Alman- Rus harbi ve altıncı çocuk Japon- Amerikan harbini simgelemektedir. Dünya ise bir anne olarak resmedilmiş ve alt yazıda: (Japon-Amerikan harbinin kastederek) " Bunun hepsinden beter olacağı çektiğim ağrıdan belliydi!."diyor.[88]

Türkiye'nin Amerikan - Japon çatışması üzerine tarafsızlığını belirtmesi, gazeteler tarafından da desteklenmiş, izlenen politikanın dünyanın içinde bulunduğu durumda Türkiye'nin bağımsızlık ve egemenliğini korumak adına en uygun yol olduğu bir çok gazetenin başyazarı tarafından vurgulanmıştır.

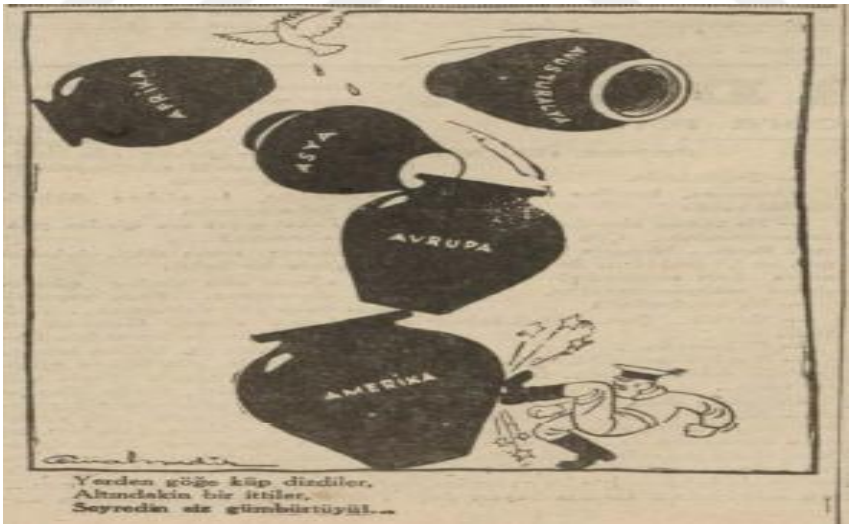

Görsel 15: Japonya'nın Pearl Harbor saldırısı üzerine, Akşam gazetesinde yayımlanan Cemal Nadir Güler karikatüründe bir Japon askeri Amerika yazılı koca bir küpü tekmeliyor ve küpün sarsılması Avrupa, Asya, Avustralya ve Afrika küplerini de sarsıyor. En üstte ise barışı temsil eden güvercinin gagasında bir zeytin dalı ile uçması resmedilerek, dünyanın barışın uzağında olduğu vurgulanmış. Alt yazı: Yerden göğe küp dizdiler, Altındakin bir ittiler, Seyredin siz gümbürtüyü!..[89]

[88] Cemal Nadir Güler, *Akşam Gazetesi,* 10 Aralık 1941, s.1
[89] Cemal Nadir Güler, *Akşam Gazetesi*, 12 Aralık 1941, s.1

Akşam gazetesi yazarı Necmettin Sadak ”Türkiye’nin Bitaraflığını Dünya Harbi de Değiştirmeyecektir” başlıklı yazısında Türkiye’nin çok uzağında gerçekleşen Japon-Amerikan çatışmasına bitaraflık ilan etmesinin gayet doğal olduğunu çünkü bu savaşın artık dünyayı ikiye ayırmaya başladığını ifade etmiştir. Sadak’a göre Türkiye’nin sulh halinde olması iki tarafın da aleyhine değil menfaatinedir. Türkiye’nin harbin dışında kalan devletlerle ilişkilerinin harbe girmeleri durumunda da aynen devam edeceğini belirtmiştir. [90]

Vakit gazetesi yazarı Asım Us, “Türkiye’nin Bitaraflığı” başlıklı yazısında hükümetin ön plana koyduğu bitaraflık politikasının Türkiye’nin sınırları dışında savaş yoluyla elde etmeyi amaçladığı herhangi bir toprak olmadığı için gayet yerinde olduğunu söylemiştir. Us, Türkiye’nin milli siyasetinin bağımsızlığını korumak olduğunu ve diğer ülkelerin bağımsızlıklarına da aynı ehemmiyeti gösterme amacında olunduğunu vurgulamıştır. Ayrıca Türkiye’nin tarafsızlık siyasetinin her iki savaşan tarafın yararına olduğunu belirtmiştir.[91]

İsmet İnönü 18 Mart 1942’de İzmir’de gerçekleştirdiği konuşmasında Türkiye’nin savaş dışı kalmaya çalışacağını, eğer bu mümkün olmazsa vatan borcunu şerefle ve haysiyetle ödeyeceğini ifade etmiştir. Savaşan taraflarla çatışacak bir meselenin Türkiye açısından söz konusu olmadığını fakat seferberlik durumunun süreceğini, savaştan dipdiri bir millet olarak çıkabilmek için orduların daima hazır ve uyanık bulunacağını ifade etmiştir.[92]

1.4. Savaş Konferansları ve Türkiye’nin Durumu

Vakit gazetesi yazarı Asım Us, “Kazablanka Görüşmesinin Manası” başlıklı yazısında, Roosevelt ve Churchill arasında Kazablanka’da gerçekleşen görüşmelerde savaş meclisinde alınan kararlardan en önemlisinin Mihver devletlerinin kayıtsız ve şartsız teslim olmadan taarruzun sona ermeyeceği olduğunu vurgulamıştır.[93] Son Posta gazetesinin “Ruzvelt- Çörçil Mülakatı” başlıklı yazısında ise Churchill’in konferansta alınan kararların müttefikleri zafere götüreceğini beyan ettiği ve savaşın süresinin

[90] Necmettin Sadak,”Türkiye’nin Bitaraflığını Dünya Harbi de Değiştirmeyecektir”, *Akşam Gazetesi*, 12 Aralık 1941
[91] Asım Us, “Türkiye’nin Bitaraflığı” *Vakit Gazetesi*, 11 Aralık 1941, s.1
[92] *Cumhuriyet Gazetesi*, “Milli Şef’in İzmir’de Mühim Nutku”, 18 Mart 1942, s.1
[93] Asım Us, “ Kazablanka Görüşmesinin Manası” , *Vakit Gazetesi,* 28 Ocak 1943, s.1

kısaltılması için daha şiddetli bir şekilde hareket edilmesi kararının alındığı belirtilmiştir.[94]

Kazablanka görüşmelerinde hem Roosevelt hem Churchill Türkiye'nin savaşa katılması için ikna edilmesine uygun buldular, bu görevi hem Amerika hem de İngiltere adına Churchill'in üstlenmesine karar verildi. Churchill alınan bu kararı İngiliz kabinesine belirttiği zaman özellikle Dışişleri Bakanı Antony Eden itiraz etmiş ve Türkiye'nin savaşa girmeyeceğini belirterek bu teşebbüsten vazgeçilmesini istemiştir. Churchill'in teklifinde ısrarcı davranarak İngiliz kabinesini ikna etmesi sonucunda Roosevelt ile birlikte 25 Ocak 1943 tarihinde İsmet İnönü'ye görüşme teklifinde bulunulmuştur. Teklif hemen ertesi gün İsmet İnönü tarafından kabul edilmiştir.[95]

Adana görüşmeleri 30-31 Ocak 1943'te gerçekleşmiştir. Akşam gazetesinde yayımlanan, "Adana Mülakatının Akisleri" başlıklı yazıya göre, Churchill'in gerçekleşen mülakatı son derece dostane bulduğu belirtilmiştir. Ayrıca Churchill, Türklerin görüşlerinin İngilizlerle aynı olduğunu, Türkiye'nin kendi müdafaasını sağlayabilmesi için İngiliz hükümetinin bütün vasıtalar ile yardım etmek niyetinde olduğunu söylemiştir.[96] Adana görüşmeleri daha sonradan sağırlar diyalogu olarak da adlandırılmıştır. Görüşmelerde her iki taraf da farklı istekleri olmasına rağmen görüşme sonunda Churchill de İnönü de karşı tarafı ikna ettiklerini düşünmüşlerdir.

Churchill Adana görüşmelerinin içeriğinden Stalin'i haberdar etmiştir. Churchill ilk olarak; Türkiye'ye modern silah sağlanması gerektiğini, bunun için Toros Ekspresi'nin kullanılacağını, aynı zamanda Mısır'dan gemilerle bazı mühimmatların gönderileceğini, çölde ele geçirilen bazı Alman savaş materyallerini de Türkiye'ye aktaracaklarını söylemiştir. İkinci olarak Türkiye'den savaşa katılma konusunda bir söz almadığını belirten Churchill kendi tahminine göre Türkiye'nin yıl bitmeden savaşa girebileceğini iletmiştir. Belki de Türkiye; İngiltere ve Amerika'ya hava sahasını açması için ikna edilebilecek ve bu sayede Almanya için önemli olan Romanya'nın Ploesti petrol yataklarının bombalanması rahat bir şekilde gerçekleşebilecektir. Churchill ayrıca Türkiye'nin özellikle savaş sonrasına yönelik olarak Sovyet Rusya ile ilgili

[94] *Son Posta Gazetesi*, "Ruzvelt- Çörçil Mülakatı", 28 Ocak 1943, s.3
[95] Fahir Armaoğlu, "İkinci Dünya Harbinde Türkiye", *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, C.13, S.2(1958), s.166
[96] *Akşam Gazetesi*, "Adana Mülakatının Akisleri", 3 Şubat 1943, s.1-2

çekincelerinin olduğunu, kendisinin bunu yatıştırabilmek adına Sovyet Rusya'nın bir uzlaşıyı ya da antlaşmayı bozmayacağını ifade ettiğini söylemiş ve Türkiye için en güvenli yanın savaş bitince kazanan cephede yer almak olacağını belirtmiştir.[97]

Stalin, 6 Şubat 1943 günü Churchill'e cevabi mektubunu göndermiştir. Mektupta Sovyetlerin Türkiye'ye 1941 senesinin Ağustos ayında sağladıkları güvence üzerinden tekrar geçerek, aslında Sovyetlerin Türkiye ile iletişim halinde olmak istediğini fakat Türkiye'nin Almanya ile kurduğu irtibatından vazgeçemediğini aktarmıştır.[98]

19-30 Ekim tarihlerinde Moskova'da; Amerika, İngiltere ve Sovyet Rusya yetkilileri bir araya gelerek hem savaşı kısaltmak, hem de savaş sonrası oluşabilecek yeni düzen için görüşmeler gerçekleştirmiştir. Moskova görüşmelerinin hemen ardından İngiltere Dışişleri Bakanı Eden tarafından yapılan davet üzerine, Türk Dışişleri Bakanı Numan Menemencioğlu Kahire'ye davet edilmiştir.

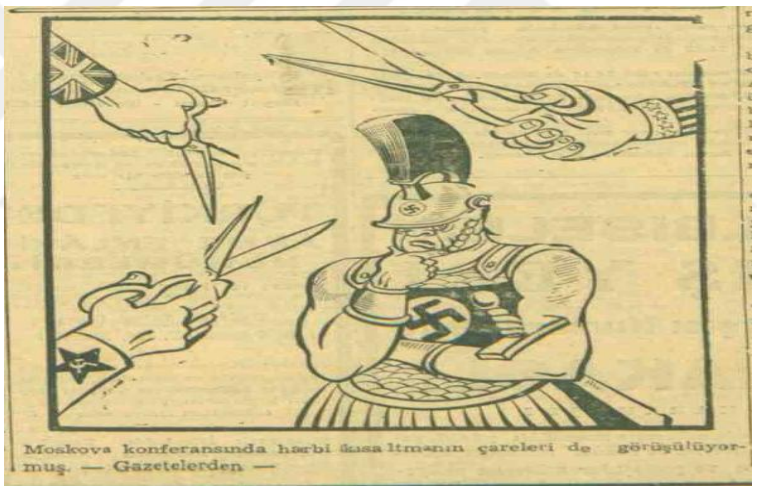

Görsel 16: Tanin gazetesinde yayımlanan karikatürde savaşı kısaltma hedefi olan İngiltere, Rusya ve Amerika ellerinde makasla Nazi askeri üzerine geliyorlar. Alt yazı: "Moskova Konferansında harbi kısaltmanın çareleri de görüşülüyormuş."[99]

Kahire görüşmelerinde Eden, Menemencioğlu'na; Almanların hava üstünlüğünden dolayı, İngilizlerin Ege'deki Sisam ve Sakız adalarında güç durumda kaldığını, düşman işgalindeki bölgelerin bombalanması için Türk hava üslerinden faydalanmak istediklerini ve yıl sonuna kadar Türkiye'den savaşa girmelerini

[97] Winston Churchill, *The Second World War the Hinge of Fate*, C.IV, Londra: Penguen Yayınları, 1985, s.638-639
[98] Şevket Süreyya Aydemir, *İkinci Adam 1938-1950,* C.2, 6. b., İstanbul: Remzi Kitabevi, s.262
[99] *Tanin Gazetesi*, 29 Ekim 1943, s.1

beklediklerini ifade etmiş fakat bu istekler Menemencioğlu tarafından geri çevrilmiştir.[100]

Kahire görüşmeleri Türk basınında Türkiye'nin tarafsızlığını başarılı bir şekilde sürdürdüğü ve her zaman içinde olduğu ittifaklara uygun hareket ettiği şeklinde yansıtılmıştır. Görüşmelerin Türkiye'nin savaşa girmesi konusunda ikna edilmesinden ziyade daha çok tarafların birbirleri ile görüş alışverişinde bulunduğu dostane bir ortamda gerçekleştiği belirtilmiştir. Fakat Tan gazetesi yazarı Zekeriya Sertel görüşmelerle ilgili yeterli bilgi verilmediğini ifade etmiş bu durumun halk tarafından şüphe ile karşılanabileceğini söylemiştir. Sertel'in ifadelerinden sonra Necmettin Sadak, Asım Us, Hüseyin Cahit Yalçın gibi bazı gazetelerin başyazarları Türkiye'nin başarılı bir şekilde yürüttüğü bitaraflık politikasının üzerinde durarak halkın gerekli açıklamayı aldığını ifade etmiş ve kamuoyunu yatıştırma yoluna gitmişlerdir.

Kahire'deki görüşmelerden sonra Tahran'da gerçekleştirilen üç büyükler toplantısında Churchill'in planına göre; Türkiye savaşa girince Çanakkale Boğazı, İngiltere ve Amerika'ya açılmış olacaktı. Bu durumda Karadeniz'e geçiş sağlanacak, Bulgaristan, Nazi kampından çıkarılacak ve Rusya'ya -kısa yoldan- Akdeniz'den ihtiyaçları gönderilebilecekti. Toplantıda Stalin, Türkiye'nin savaşa dâhil olmayacağını düşünmüş bunu birkaç defa dile getirmiştir. Churchill ise bu konuda ısrarcı olmuş, Türkiye'nin savaşa girmesi durumunda müttefiklere sağlayacağı avantajlardan bahsetmiştir. Stalin, Churchill'in ifadesinin ardından Türkiye'nin zorla da olsa savaşa dâhil edilmesi gerektiğini belirtmiştir.[101]

Tahran görüşmelerinde alınan resmi karara bakıldığında; Roosevelt, Churchill ve Stalin Türkiye ile ilgili olarak; yıl sona ermeden müttefik tarafında savaşa girmesi, eğer Türkiye kendini Almanya ile savaşta bulursa ve bunun sonucu olarak Bulgaristan Türkiye'ye saldırırsa ya da savaş ilan ederse Sovyet Rusya'nın hemen Bulgaristan'a savaş ilan etmesi maddeleri vardı.[102] Bu toplantıdan sonra İsmet İnönü Kahire'ye davet edilmiştir.

---

[100] Rıfat Uçarol, a.g.e., s.836

[101] Louis Fischer, *The Road To Yalta, Soviet Foreign Relations 1941-1944,* New York: Harper&Row Publishers, 1972, s.122-123

[102] Winston Churchill, *The Second World War Closing the Ring,* C.V, 9.b., New York: Bantam Books Yayınları, 1974, s.344

Görsel 17: "Tahran konferansında verilen kararlara göre Almanya 1944 yılında yenilecek." haberleri üzerine Tanin gazetesinde yayımlanan karikatürde, Tencerenin içerisinde bir Alman askeri var, aşçı memnun bir şekilde: "Artık iyice pişti. Yenilecek hale geldi!" diyor. Tencere üzerinde Tahran Konferansı yazması, konferans esnasında alınan kararların Almanya'nın sonunu hazırladığını yansıtıyor.[103]

Kahire görüşmesi sonrasında aktarılan resmi tebliğde; "Mülakat, İngiltere'yi Türkiye'ye bağlayan ittifakın, Türkiye ile Rusya ve Amerika arasındaki sağlam dostluk ilişkisinin bir tezahürü olmuştur."[104] ifadesi yer almıştır. Kahire görüşmelerinde Numan Menemencioğlu da bulunuyordu. Mihver gazetelerine verdiği röportajda Menemencioğlu, Türkiye'nin İngiltere ile ilişkilerinin kuvvetlendiğini belirtmiş, Türkiye'nin dış siyasetinde bir değişiklik olmadığını, Mihver tarafıyla ilişkilerin aynı şekilde devam edeceğini ifade etmiştir.[105]

Son Posta gazetesinde yayımlanan, "M. Eden'in Kamarada Beyanatı" başlıklı yazıda, Eden görüşmelerin 4 hafta önce Menemencioğlu ile yapılan mülakattan daha çok gelişme gösterdiğini belirtmiştir. Görüşmelerle ilgili etraflı bir şekilde malumat veremeyeceğini fakat bu müzakerelerin dört memleketin yani İngiltere, Sovyet Rusya, Amerika ve Türkiye arasında bir işbirliği ortaya çıkarmak konusunda sağlam bir temel olabileceğini söylemiştir.[106]

[103] *Tanin Gazetesi*, 12 Aralık 1943, s.1
[104] *Cumhuriyet Gazetesi*, "Milli Şefle Ruzvelt- Çörçil Arasındaki Kahire Mülakatı Bitti", 8 Aralık 1943, s,1
[105] *Kızılay Gazetesi,* "Kahire Konferansı Hakkındaki Tebliğin Yankıları Devam Ediyor", 10 Aralık 1943, s.2
[106] *Son Posta Gazetesi*, "M. Eden'in Kamarada Beyanatı", 15 Aralık 1943, s.3

Kahire görüşmeleri gazetelere olumlu bir hava içerisinde yansıtılmıştır. Görüşmenin detaylarına bakıldığında ise İsmet İnönü prensipte savaşa girmeyi kabul etmiş fakat bunun için belirli ön şartları sunma gereği duymuştur. İnönü tarafından ön plana çıkartılan ilk husus, Türkiye'nin donatım yoksunluğu ve silah yetersizliğinin giderilmesi üzerine olmuştur. Bunun nedeni o zamana kadar vaat edilen mühimmatın ancak %4'ünün Türkiye'ye gönderilmiş olmasıdır. İkinci olarak; Türkiye'ye savaşa girmesi için yeterli zaman tanınması isteği vurgulanmıştır. Anlaşmazlığa sebep olan bu husus İngiltere'nin, 15 Şubat 1944 tarihinde Ege denizinde Almanlarla savaşacak olan İngiliz filolarına, Türkiye'nin karaya inme izni verecek durumda olmasını istemesine karşılık İnönü'nün yavaş yavaş iletilebilecek olan mühimmat safhalarını hesaplamadan net bir tarih verilmesine karşı olmasıdır.[107]

1.5. Türkiye ile İngiltere ve Amerika Arasında Anlaşmazlığın Oluşması

İkinci Kahire Konferansından sonra Türkiye'nin askeri ihtiyaçlarını belirlemek üzere İngiliz Hava Generali Linnell başkanlığındaki İngiliz askeri heyeti Ankara'ya gelmiştir. Görüşmelerde Türkiye'nin müttefiklerden istekleri dikkate alınmıştır. Fakat bu istekler Türkiye ve İngiltere arasında anlaşmazlığa sebep olmuştur. Huggesen'a göre İngiltere, Türkiye'nin isteklerini karşılayabilecek durumda değildir. Türkiye'nin istemiş olduğu silah ve malzemeler sağlanabilecek olsa bile bunların ülkeye ulaşması savaş sonuna kadar sürebilir, bu durum da Türkiye'nin son ana kadar savaş dışında kalmasına neden olabilirdi.[108]

Yaşanan anlaşmazlık sonucunda İngiltere, 2 Mart 1944'te Türkiye'ye yapmak üzere olduğu askeri yardımı kesti. Amerika da aynı davranışı sergileyerek 1 Nisan 1944'te Türkiye'yi Ödünç Verme ve Kiralama Yasası kapsamından çıkardı. Türk basını bu bilgiyi Dışişleri Bakan Yardımcısı Stettinius'un açıklaması sonucu duyurdu. Cumhuriyet gazetesinde yayımlanan, "Amerika Hariciye Nazır Muavinin Beyanatı", başlıklı yazıda Stettinius'un, Amerikan'ın Türkiye'yi Ödünç Verme ve Kiralama Yasası

[107] Feridun Cemal Erkin, *Türk-Sovyet İlişkileri ve Boğazlar Meselesi,* Başnur Matbaası: Ankara, 1968 s.218-219
[108] Tuncer, a.g.e, s.148

kapsamından bir süre önce çıkardığı fakat Türkiye'ye sivil ihtiyaçlara yönelik yardımın devam ettiğini açıklamasına yer vermiştir.[109]

Tanin gazetesinde yayımlanan, "Türkiye'ye Verilen Notalar" başlıklı haberde İngiltere ve Amerika'nın, 14 Nisan 1944 günü savaşta tarafsız devletler olan Türkiye ve İsveç'e; Almanya ile yapılan ticari ilişkilerine son vermeleri konusunda birer nota verdikleri belirtilmiştir.[110] Nota sonucunda, Ulus gazetesi "Krom Meselesindeki Kararımız" başlıklı haberde, Türkiye Cumhuriyetinin 21 Nisan 1944 itibariyle Avrupa'ya krom ihracını durdurduğunu belirtmiştir. Ayrıca haberde Numan Menemencioğlu tarafından yapılan açıklamaya yer verilmiştir. Menemencioğlu Türkiye'nin bu kararı tarafsızlık çerçevesiyle değil İngiltere ve Türkiye'nin ittifakı çerçevesinde değerlendirdiğini belirtmiş ve Türkiye'nin krom ihracatı karşılığında almış olduğu zaruri ihtiyaç maddelerinin aksaklığından doğabilecek zorluklara rağmen bu tarihten itibaren krom çıkarımının durdurulduğunu ifade etmiştir.[111] Türkiye krom ihracının durdurulması kararıyla ve daha sonrasında Dışişleri Bakanı Menemencioğlu tarafından yapılan açıklamayla, İngiltere ile 1939 yılında yapılan antlaşmanın ehemmiyetini vurgulamaya çalışmış ve artık Müttefik devletler tarafında yer alındığı açıkça ortaya konmuştur.

Türkiye ve İngiltere arasında 1944 yılında oluşan bir diğer anlaşmazlık da Boğazlardan geçtiği söylenen Alman savaş gemileri meselesidir. Tanin gazetesinde yayımlanan, "İngiltere Hükümeti Türkiye'ye Bir Nota Verdi", başlıklı haberde belirtildiğine göre, İngiltere Hükümeti, Almanlar tarafından ticaret gemisi şekline getirilen harp gemilerinin Çanakkale Boğazı'ndan Ege denizine geçmelerini Türk hükümeti nezdinde protesto etmiştir.[112]

Cumhuriyet gazetesinde yayımlanan, "Boğazlardan Geçen Alman Gemileri Meselesi" başlıklı yazıda, Antony Eden'in Avam kamarasında yaptığı açıklamalara yer verilmiştir. Eden, Türk hükümetinin Alman gemilerinin boğazlardan geçişine tepki vermemesinin Britanya hükümeti tarafından üzüntü ile karşılandığını belirtmiştir.[113] 5

[109] *Cumhuriyet Gazetesi*, "Amerika Hariciye Nazır Muavinin Beyanatı", 26 Mayıs 1944 s.1
[110] *Tanin Gazetesi*, "Türkiye'ye Verilen Notalar", 15 Nisan 1944, s.2
[111] Falih Rıfkı Atay, "Krom Meselesindeki Kararımız", *Ulus Gazetesi,* 21 Nisan 1944, s.1
[112] *Tanin Gazetesi*, "İngiltere Hükümeti Türkiye'ye Bir Nota Verdi", 6 Haziran 1944, s.1
[113] *Cumhuriyet Gazetesi*, "Boğazlardan Geçen Alman Gemileri Meselesi", 15 Haziran 1944, s.1

Haziran'da Boğazlardan geçen Almanlara ait gemilerin Türkiye tarafından durdurulduğu detayını da veren Eden, Almanların gemilerini önce silahsızlandırıp asıl Ege denizinde hedefledikleri yere varınca tekrar silahlandırdıkları için bu gemilerin ticaret gemisi olarak nitelendirildiğini belirtmiştir. Savaş gemilerinin boğazdan geçmesinin Montreux'nün 19. maddesine ters düştüğünü ifade eden Eden, bahsi geçen gemilerin savaş gemisi ya da yardımcı savaş gemisi olarak adlandırılması gerektiğini ifade etmiş, Türk hükümetini gemilerin Boğazlardan geçişi konusunda yaptıkları kontrollerinin alelacele ve yetersiz olmasından dolayı eleştirmiştir. Eden'e göre kontrol zayıflığı savaş gemilerinin, ticaret gemisi olarak adlandırılmasına neden olmaktadır ve bu da çok yanlıştır.[114]

İngiltere ile yaşanan anlaşmazlıktan sonra Türk Dışişleri Bakanı Numan Menemencioğlu istifa etmiştir. İstifa nedeninin Menemencioğlu'nun dış politikasını Türk hükümetinin tasvip etmemesi olduğu düşünülmektedir. Yaşanan olaylar üzerine Tanin gazetesinde yayımlanan "Türk-İngiliz Münasebetleri" başlıklı yazıda, Menemencioğlu'nun Montreux maddelerini Almanya lehine kullandığı ve eğer bu durum devam etseydi Türkiye'nin Müttefiklere karşı düşmanca bir hareket yapmış olabileceği belirtilmiş, meslektaşlarının müdahalesi sayesinde bu zorlu durumun önlendiği ifade edilerek Menemencioğlunun istifasını destekler nitelikte bir bakış açısı sergilenmiştir.[115] Menemencioğlu Alman yanlısı görüldüğünden hem Sovyet Rusya'nın hem de Müttefik devletlerinin tepkisini çekmiştir. İngiltere ile yaşanan anlaşmazlık sonrası dışişleri bakanlığından istifasının ise İngiltere ile arayı düzeltme amacında olan hükümetin isteği sonucunda olduğu düşünülmektedir. Türkiye'nin içinde bulunduğu hassas durum gazetelerin de hükümeti desteklemesine sebep olmuştur.

Türkiye, İngiltere'nin uyarılarının ardından Boğazlardan geçen gemilerle ilgili kontrolünü daha da sıkılaştıracağını ve bazı Alman gemilerinin boğazlardan geçişinin yasaklandığını bildirerek İngiltere ile ilişkilerin ılımlı havada devam etmesini istemiştir. Bu konu hakkında Cumhuriyet gazetesinde yayımlanan "Şükrü Saraçoğlu'nun Beyanatı" başlıklı yazıya göre Saraçoğlu, Karadeniz Boğazında muayene edilmiş olan Kassel gemisinin boğazdan geçmesinin menedildiğini ayrıca Mannheim ve Elms tipindeki gemilerin Boğazlardan geçmelerinin yasaklandığını ve üçüncü olarak artık

[114] *Cumhuriyet Gazetesi*, "Boğazlardan Geçen Alman Gemileri Meselesi", 15 Haziran 1944, s.3
[115] *Tanin Gazetesi*, "Türk-İngiliz Münasebetleri", 24 Haziran 1944, s.2

Boğazlardan geçecek olan bütün Alman ticaret gemilerinin ticaret gemisi olup olmadıkları belirlenmek üzere sıkı bir kontrolden geçirileceklerini söylemiştir.[116]

1.6. Almanya ile Siyasi ve İktisadi İlişkilerin Kesilmesi

23 Haziran 1944'te Washington'da bulunan İngiliz büyükelçi, savaşta ikinci cephe de açıldığı Amerika'nın da desteği ile Türkiye'nin Almanya ile ekonomik ve diplomatik ilişkileri kesme konusunda ikna edilmesi gerektiğini belirtmiştir. Türkiye bu kararı alması durumunda kendini garantiye almak için ihracat ve ithalatına yönelik oluşabilecek olumsuz durumlar karşılığında İngiltere'den güvence istemiştir. Türkiye'nin alacağı karar aynı zamanda savaş sonrasında yapılacak barış antlaşmasında diğer devletlerle eşit koşullara sahip olmasını sağlayacaktır.[117]

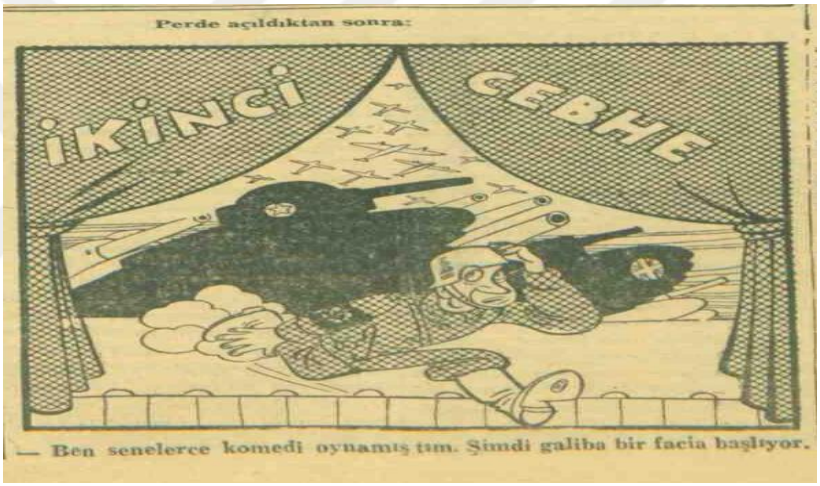

Görsel 18: Tanin gazetesinde yayımlanan karikatürde, savaşın ikinci cephesi bir tiyatro perdesi gibi açılıyor. İngiltere ve Rusya tanklarından kaçan Alman askeri: "-Ben senelerce komedi oynamıştım. Şimdi galiba bir facia başlıyor." Diyor.[118]

Nihayetinde 2 Ağustos 1944'te Türkiye, İngiltere ile içerisinde bulunduğu ittifak antlaşması çerçevesinde, Almanya ile siyasi ve iktisadi ilişkilerini durdurmuştur.[119] Vakit gazetesinde yayımlanan "Başvekilimizin Tarihi Nutku" başlıklı habere göre, Saraçoğlu, İngiltere'nin antlaşma gereği Türkiye'den Almanya ile siyasi ve iktisadi ilişkilerin sonlandırılmasını istediğini, Amerika tarafından da İngilizlerin isteğinin desteklendiğini belirtmiştir. Saraçoğlu'na göre bu karar bir savaş kararı

[116] *Cumhuriyet Gazetesi*, "Şükrü Saraçoğlu'nun Beyanatı",16 Haziran 1944, s.3
[117] Arnold Toynbee, Vronica Toynbee, *The War and The Neutrals*, Oxford University Press: Londra, 1956, s.362
[118] *Tanin Gazetesi*, 10 Haziran 1944, s.1
[119] *Ulus Gazetesi*, "Başvekilimiz Dedi Ki", 3 Ağustos 1944, s.2

değildir, bu kararın savaş kararı olup olmaması karşı tarafa bağlıdır.[120] Gazete haberleri ve gazete başyazarlarının Türkiye'nin Almanya ile siyasi ve iktisadi ilişkilerini değerlendirmesi hükümet ile paralel yönde olmuştur.

Tanin gazetesi yazarı Hüseyin Cahit Yalçın "Almanya ile Siyasi ve İktisadi Münasebetlerin Kesilmesi" başlıklı yazısında, Türkiye'nin aldığı kararın bir müddettir İngiltere ve Türkiye arasında var olan yanlış anlaşma devresini kapattığını ifade etmiştir. Ona göre, iki devlet arasındaki karşılıklı güven ve iletişim tekrar başlamıştır. Almanya ile ilişkilerin kesilmesinin ittifak antlaşması çerçevesinde olduğunu belirten Yalçın, kararın İngiltere tarafından ortaya konulan bir hak ya da baskıdan dolayı alınmadığının özellikle vurgulanması gerektiğini belirtmiştir.[121]

Cumhuriyet gazetesi yazarı Falih Rıfkı Atay "Büyük Meclisin Dünkü Kararı" başlıklı yazısında, İngilizlerle birlikte hareket etmenin Müttefikler ahengine katılmak demek olduğunu belirtmiş, Türkiye'ye göre gelecek barış düzeninin sağlanmasının Müttefikler arası dayanışmanın her gün daha artmasıyla gerçekleşebileceğini söylemiştir.[122]

Son Posta gazetesi yazarı Feridun Osman Menteşeoğlu, "Türk Siyasetinde Yeni Bir Karar" başlıklı yazısında Almanya ile siyasi ve iktisadi ilişkilerin kesilmesi kararının savaşa girme anlamı taşımadığını fakat Türk siyasi hayatında önemli bir dönüm noktası olduğunu belirtmiştir. Türkiye'nin Avrupa ve Balkanları istila eden Mihver kuvvetleri karşısında 1939 yılında İngiltere ve Fransa ile kurduğu ittifakın gayet yerinde ve gerçekçi bir yaklaşım olduğunu söyleyen Menteşeoğlu, son alınan kararın da dünyanın içinde bulunduğu çalkantılı durum göz önünde bulundurulursa gayet yerinde olduğunu savunmuştur. Türkiye'nin İngiltere ile yaptığı 5 senelik ittifaka rağmen savaş dışı kalabilmesinin ve Almanya ile dost ilişkilerini sürdürmesinin barış amacı taşıdığını yeterince gösterdiğini fakat savaşın geldiği son noktada önemli olanın Türkiye'nin güvenliğini sağlamak olduğunu belirtmiştir.[123]

---

[120] *Vakit Gazetesi*, "Başvekilimizin Tarihi Nutku", 3 Ağustos 1944, s.3
[121] Hüseyin Cahit Yalçın, "Almanya ile Siyasi ve İktisadi Münasebetlerin Kesilmesi", *Tanin Gazetesi*, 3 Ağustos 1944, s.1
[122] Falih Rıfkı Atay, "Büyük Meclisin Dünkü Kararı", *Cumhuriyet Gazetesi*, 3 Ağustos 1944, s.1,3
[123] Osman Menteşeoğlu, "Türk Siyasetinde Yeni Bir Karar" *Son Posta Gazetesi*, 3 Ağustos 1944, s.1

Cumhuriyet gazetesinde yayımlanan, "Meclisin Kararı Dün Öğle Üstü Alman Büyük Elçisine Bildirildi" başlıklı habere göre, Almanya ile ilişkilerin kesilmesi sonrası Türkiye'de bulunan Almanlardan 10 gün içerisinde ülkeyi terk etmeleri istenmiştir. Türkiye emniyetince şüpheli bulunan yaklaşık 100 kadar Almanın ise ülkeyi derhal terk etmeleri istenmiştir. Türkiye'de bulunan Alman vatandaşlarının toplamda 3000 kadar olduğu düşünülmektedir. Habere göre, Alman halkından olan Museviler ve bazı müesseselerde çalışan ve Nazi olmayan, Türkiye'ye fayda sağladığı görülen Almanlardan kalmak isteyenlere izin verilecektir. Almanya içerisinde yaşayan Türklerin de Türkiye'ye dönmeleri için emir verilmiştir.[124]

Görsel 19: Cumhuriyet gazetesinde yayımlanan Cemal Nadir Güler karikatüründe, Türkiye'nin Almanya ile münasebetlerini kesmesi sonucunda Alman tebaasına ülkeyi terk etmeleri için 10 günlük süre vermesi üzerine: "- Memlekete götürmek için sabun aldım – Boşuna zahmet etmişsin Her Doktor Almanya'da temizliği sabun yerine tabanca ile yapılıyor." [125]

[124] *Cumhuriyet Gazetesi,* "Meclisin Kararı Dün Öğle Üstü Alman Büyük Elçisine Bildirildi", 3 Ağustos 1944, s.1,3
[125] Cemal Nadir Güler, *Cumhuriyet Gazetesi*, 4 Ağustos 1944, s.1

2. İKİNCİ DÜNYA SAVAŞI SONRASI ARTAN SOVYET TEHDİDİ İLE BİRLİKTE TÜRK-AMERİKAN İLİŞKİLERİNİN GELİŞMESİ

2.1. Yalta Konferansı

4 Şubat 1945'te Kırım'ın Yalta şehrinde toplanan üçler konferansı, Amerika tarafından Avrupa'da gerçekleşen ilk barış konferansı gözüyle değerlendirilmiştir. Konferansın içeriği ile ilgili olarak Tanin gazetesinde yayımlanan "Üçler Konferansı" başlıklı yazıya göre, görüşmelerde öncelikli alınan kararın Almanya'nın hem siyasi hem de ekonomik yönden silahsızlandırılması gerektiği yönünde olmuştur.[126] Konferansın içeriğine yönelik olarak özellikle Boğazlarla ilgili görüşmelerin bitimine yakın 10 Şubat 1945'te Stalin, Montrö sözleşmesinin maddelerinin geçersiz olması gerektiğini belirtmiştir. Her şeyin ötesinde Japonya'nın antlaşmanın imzalanmasında Sovyet Rusya'dan daha büyük bir rol oynadığını ifade den Stalin'in antlaşmada değiştirilmesini önerdiği hususlardan biri Türklerin boğazları sadece savaş zamanı değil, savaş tehlikesi hissettiği zamanlarda da kapatma hakkı olmasıydı. Stalin ayrıca antlaşmanın imzalandığı zamanlarda Sovyet Rusya ve İngiltere ilişkilerinin o günkü kadar iyi olmadığını vurgulamış, Montrö antlaşmasının revize edilmesi gerektiğini çünkü Türkiye'nin Rusya üzerinde bir tehdit oluşturabileceğini ama düzenleme yapılırken Türkiye'nin meşru menfaatlerinin de dikkate alınması gerektiğini önermiştir. Konunun Dışişleri Bakanları nezdinde Londra'da yapılması planlanan toplantıda Sovyet önerileri dikkate alınarak ele alınmasına karar verilmiştir.[127]

Akşam gazetesinde yayımlanan "Üçler Toplantısı Tam Anlaşma ile Neticelendi" başlıklı yazıya göre, Yalta Konferansında alınan kararlar resmi olarak 9 madde halinde sunmuştur. Bunlar iki temel noktada aktarılabilir. İlk olarak; savaşı hızlı bitirebilmek için askeri harekât planları yapmak üzerinde durulmuştur; Almanya'ya doğu-batı-kuzey ve güney doğrultusunda havadan ve karadan yürütmeyi planladıkları bir saldırı söz konusuydu, Almanya'nın üç büyük devlet tarafından işgali gerçekleştirilecekti -buna isterse Fransa'da dâhil olabilirdi-. İkinci olarak; savaş sonrası düzeni sağlamak adına Birleşmiş Milletler örgütünün kurulması gündeme gelmiştir. Milletlerin sıkı işbirliği içerisinde olabilmesi, sulhun devamı, savaşın siyasi, mali ve toplumsal nedenlerini yok

[126] *Tanin Gazetesi*, "Üçler Konferansı", 5 Şubat 1945, s.1-2
[127] Harry N. Howard, *Turkey, The Straits and the US Policy,* Baltimore: John Hopkins University Yayınları, 1974, s.214-216

etmeyi amaçlayan bu örgüte katılabilmek için 25 Nisan 1945 tarihinde San Francisco'da uluslararası bir konferans gerçekleştirilecekti.[128]

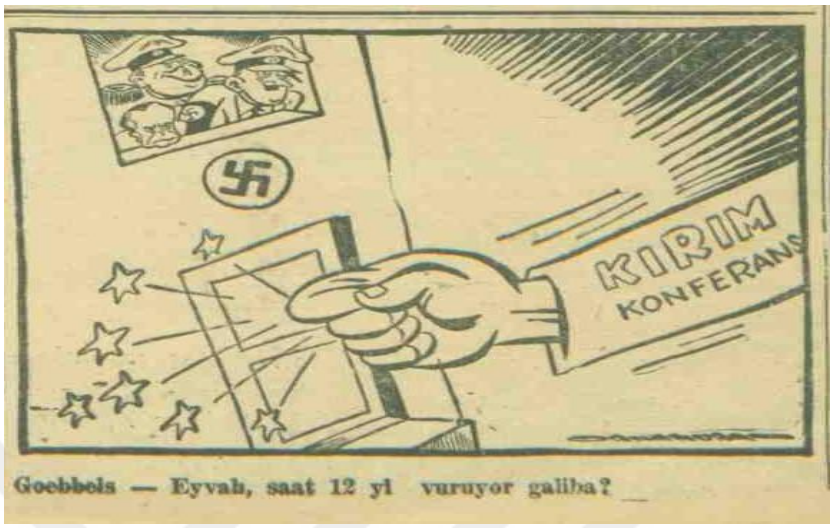

Görsel 20: Tanin gazetesinde yayımlanan karikatürde, Yalta Konferansında alınan Almanya işgali ve paylaşımı kararı üzerine, koca bir yumrukla Almanya'nın kapısı tıklatılmaktadır. Bunun üzerine Hitler'in en büyük yandaşlarından Goebbels- "Eyvah, saat 12'yi vuruyor galiba?"[129] diyor.

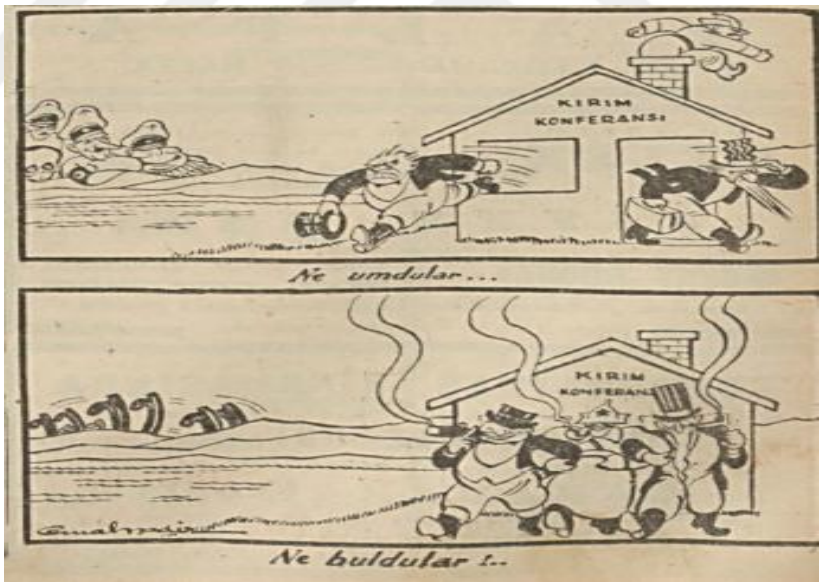

Görsel 21: Cumhuriyet gazetesinde yayımlanan Cemal Nadir Güler karikatüründe, Kırımda gerçekleşen konferansla ilgili olarak Hitler ve diğer Mihver ülke temsilcilerinin önce hallerinden memnun oldukları, Amerika, İngiltere ve Rusya'nın ise istediklerini alamadıklarını gösterilmiş fakat konferansın sonunda Hitler ve tayfasının battığını İngiltere, Amerika ve Sovyet Rusya liderlerinin işbirliği içerisinde kendilerinden emin bir şekilde Kırım'dan ayrıldıkları resmedilmiş. Alt yazı: "Ne umdular... Ne buldular!.."[130]

[128] *Akşam Gazetesi*, "Üçler Toplantısı Tam Anlaşma ile Neticelendi", 13 Şubat 1945, s.1-2
[129] *Tanin Gazetesi*, 15 Şubat 1945, s.1
[130] Cemal Nadir Güler, *Cumhuriyet Gazetesi*, 14 Şubat 1945, s.1

2.2. Türkiye'nin Savaşa Dâhil Olması

Türkiye, İkinci Dünya Savaşı boyunca denge siyaseti izlemiş, dış politikasını savaş dışında kalmak üzerine kurmuştur. Bu yüzden hem Mihver hem de Müttefik devletleriyle çeşitli antlaşmalar imzalayıp işbirliği içerisinde olmaya önem vermiştir. Fakat 1943 yılından itibaren Türkiye'ye savaşa girmesi için yapılan baskılar artmıştır. Müttefikler tarafından gerçekleştirilen üçlü konferanslarda Türkiye'nin savaşa dâhil olup olmaması önemli gündem maddelerinden biri olmuştur. Bu baskılar karşısında Türkiye, zaman zaman zor durumda kalsa da içerisinde bulunduğu ekonomik koşullar ve savaşta elzem olan gerekli sayıda silah, teçhizattan yoksun olmasını öne sürerek müttefikleri oyalama yoluna gitmiş ve savaşın son anına kadar savaş dışı kalmayı başarabilmiştir.

Savaşın sonuna gelindiğinde ise Türkiye, yeni dünya düzeninin belirleyicilerinden olmak için barışı korumak amacıyla oluşturulacak Birleşmiş Milletler örgütünde yer almayı uygun bulmuştur. Bu örgüte katılmanın şartı olarak kâğıt üzerinde de olsa Mihver Devletlerine savaş ilan etmiştir. Böylece San Francisco Konferansına katılarak BM kurucu üyelerinden olmuştur.

Türkiye'nin Mihver devletlere savaş ilanı gazetelere Dışişleri Bakanı Hasan Saka tarafından, Büyük Millet Meclisinde verdiği demeç ile yansıtılmıştır. Son Posta gazetesinde yayımlanan "Almanya ve Japonya'ya Karşı Dün Harp İlanına Karar Verdik" başlıklı yazıya göre Saka, teklifin İngiltere'nin Ankara Büyük Elçisi Sir Maurice Peterson'un 20 Şubatta kendisini ziyareti sonrası ortaya çıktığını ve Peterson'un hükümeti adına bir nota verdiğini söylemiştir. Buna göre 3 büyük müttefik lider tarafından Kırım'da gerçekleştirilen konferansta alınan bir karar neticesinde Birleşmiş Milletlere dâhil olmak isteyen devletlerin 1 Mart 1945'ten önce Mihver devletlerine savaş ilan etmeleri ve bu şartı sağlayanların San Francisco'da gerçekleşecek savaş sonrası dünya düzenini belirleyecek olan konferansa katılabileceklerini ifade etmiştir.[131]

Türkiye'nin aldığı Almanya ve Japonya'ya savaş kararı dönemin ileri gelen gazeteleri tarafından da desteklenmiştir. Gazete başyazarları Türkiye'nin savaşın

[131] *Son Posta Gazetesi*, "Almanya ve Japonya'ya Karşı Dün Harp İlanına Karar Verdik", 24 Şubat 1945, s.7

başından beri Müttefiklerle birlikte olduklarını öne sürerek alınan kararın gayet tabii olduğunu vurgulamışlardır. Ulus gazetesi yazarı Falih Rıfkı Atay, "Dünkü Tarihi Karar", başlıklı yazısında 3 Şubat 1945 günü Büyük Millet Meclisinin toplantısında 401 üyenin oybirliği ile Türkiye'nin; Almanya ve Japonya'ya savaş ilan ettiğini belirtmiş, alınan kararla birlikte Türkiye'nin, Birleşmiş Milletler örgütüne dâhil olmaya hak kazandığını vurgulamıştır. Falih Rıfkı Atay'a göre; Türkiye Cumhuriyeti, 25 senelik tarihinde savaşa karşı; barış ve özgürlük idealini savunmuştur. Savaş sonrası oluşturulacak yeni örgütlenmeye dâhil olabilmek adına görevini yapmıştır. Türkiye'nin bir çok zorluğu atlatarak çok sayıda devletin tarih sahnesinden silinmesine mani olan büyük devletlerin böyle bir durumun tekrar yaşanmaması için alacakları önlemlere ve yapacakları düzenlemelere içten tüm maddi ve manevi olanaklarıyla destek olacağını söylemiştir.[132]

Cumhuriyet gazetesi yazarı Nadir Nadi "Tarihi Kararımız" başlıklı yazısında Türkiye'nin aldığı kararın Türk siyasetinin başlangıcından beri gitmekte olduğu yolun en doğal sonucu olduğunu, demokrasi yanlısı bir devlet olan Türkiye'nin, bağımsızlığı destekleyen ülkelerle kalben birlikte olduğunu gösterdiğini belirtmiştir.[133]

Vakit gazetesi yazarı Asım Us, "Harb İlanı Kararımızın Manası", başlıklı yazısında Nadir Nadi'ye benzer şekilde, Türkiye'nin savaşın başında İngiltere ile ittifak kurması ve Sovyetler Birliği ile dost ilişkileri sürdürmesinin aslında başından beri demokrasi tarafında olduğunu açıkça gösterdiğini belirtmiş, harp kararının demokratik devletlerle işbirliğinin kesin olarak yansıması olduğunu belirtmiştir.[134]

Tanin gazetesi yazarı Hüseyin Cahit Yalçın, "Türkiye'nin Son Kararı" başlıklı yazısında Türkiye'nin savaşı başlatan asıl saldırgan ülkenin Almanya olduğunun her zaman farkında olduğunu, Nazilerin yayılma siyasetinin Türkiye'yi de içine alma ihtimali olduğunun hemen anlaşıldığını, Türk gazetelerinin İngiliz gazetelerinden bile daha açık şekilde gerçeği ifade ettiklerini belirtmiştir. Türkiye'nin Müttefikler lehine bir milyon askerlik ordusunu silâhaltında tuttuğunu, Türk askerlerinin herhangi bir taraftan tek bir insandan kan akıtmayarak dengeyi kurmasının hem Müttefik tarafına hem de insanlık davasına katkı sağladığını ifade etmiştir. Türkiye'nin savaş başından beri

[132] Falih Rıfkı Atay, "Dünkü Tarihi Karar", *Ulus Gazetesi*, 24 Şubat 1945, s. 1-2
[133] Nadir Nadi, "Tarihi Karar, *Cumhuriyet Gazetesi*, 24 Şubat 1945, s.1
[134] Asım Us, "Harb İlanı Kararımızın Manası" *Vakit Gazetesi*, 24 Şubat 1945

yürüttüğü politikaya dikkatlice bakılmasını söyleyerek savaşın başından beri Müttefiklerle olduğunu vurgulamış ve alınan kararı desteklemiştir.

Görsel 22: Cumhuriyet gazetesinde yayımlanan Cemal Nadir Güler karikatüründe Hitler ve askerlerinin sallarla kaçmaya çalıştıkları fakat karşılarında onlardan çok daha güçlü ve bir arada Müttefik güçlerinin beklediği görülüyor. Müttefik ülkelerinin içinde İngiltere, Amerika, Rusya'nın yanı sıra, Almanya ve Japonya'ya savaş ilan eden ay yıldız başlıklı Türkiye de mevcut. Alt yazı: "Gemisini kurtaramayan kaptan: Dayanın yiğitler, sahile yaklaşıyoruz!..Tayfa: Yanılıyorsun kaptan, sahil bize yaklaşıyor!.. "[135]

2.3.Türk - Sovyet Dostluk ve Saldırmazlık Paktının Feshi

Savaşın sonuna yaklaşırken bir taraftan Türkiye üzerinde Sovyet tehdidi artmaya başlamıştır. Tanin gazetesinde yayımlanan "Türk-Rus Muahedesi" başlıklı yazıda, 17 Aralık 1925 tarihinde imzalanan Türk-Sovyet Dostluk ve Saldırmazlık Paktının, Sovyetler tarafından savaş esnasında oluşan değişiklikler ve sonrası için planlanan yeni düzene uyum sağlamadığı ve ciddi surette iyileştirilmeye ihtiyaç duyulduğu gerekçesiyle feshedildiği duyuruldu.[136]

Cumhuriyet gazetesinde yayımlanan "Türk-Sovyet Muahedesinin Feshi", başlıklı yazıya göre, Sovyetlerin antlaşmayı feshi İngiltere tarafından beklenmeyen bir gelişme olarak yorumlanmıştır. Yazıda ayrıca İngiliz gazetelerinin, yeni oluşacak antlaşma için Rusların boğazlardan geçecek gemilerin kontrolü üzerine Türkiye'ye bazı tekliflerde bulunulacağı öngörülmüştür.[137] Tanin gazetesinde yayımlanan "Sovyet

[135]Cemal Nadir Güler, *Cumhuriyet Gazetesi*, 27 Şubat 1945, s.1
[136]*Tanin Gazetesi*, "Türk-Rus Muahedesi" 2 Mart 1945, s.1
[137]*Cumhuriyet Gazetesi*, "Türk-Sovyet Muahedesinin Feshi", 23 Mart 1945, s.3

Kararı" başlıklı yazıda İngiltere Hükümetinin Montreux Antlaşmasında belirlenmiş olan Boğazlar rejimine yönelik kararların imzacı devletler tarafından onaylanmadan hiçbir surette değiştirilemeyeceğini ifade ettiği, bildirilmiştir.[138]

Yeni oluşturulması planlanan anlaşma ile ilgili olarak Sarper ve Vinogradov arasında görüşmeler meydana gelmiştir. Ardından 7 Haziran günü Sarper - Molotov görüşmesi gerçekleşmiştir. Bu görüşmelerde aslında Sovyetlerin Türkiye'nin bağımsızlığı ve egemenliğine aykırı olan istekleri resmi olarak dile getirilmiştir.

Molotov görüşmede öncelikle 1921 yılında imzalanan anlaşmanın Rusya'nın zayıf zamanına denk geldiğini belirtmiş, bu anlaşmada belirtilen arazi değişimlerinin Rusya lehine düzeltilmesi gerektiğini söylemiştir. Sarper buna cevap olarak; 1921 antlaşmasının oluşturduğu durumun haksızlık değil, haksızlığın tamir edilmesi olarak yorumlanabileceğini belirtmiş ve Molotov'un bu isteğinin gerçekleşmesinin ihtimali olmadığını vurgulamıştır. İkinci olarak Molotov; Karadeniz'deki güvenliklerinden endişeli olduklarını, Boğazlarla ilgili kararların 200 milyon kadar insanı etkilediğini, Türkiye'nin iyi niyetinden emin olduklarını fakat Boğazları müdafaa konusunda ehliyet ve imkânlarından emin olmadıklarını belirtmiştir. Sarper cevap olarak; Boğazlarda Rusya'ya üs verilmesinin mümkün olmayacağını belirtmiştir. Bunun üzerine Molotov sulh zamanında üs vermek istemediğinize göre savaş zamanında mı bunu dikkate almayı düşünüyorsunuz diyince Sarper, bu konuda kendi önerilerini söylemiş, en sonunda bir savaş gerçekleşmesi durumunda alınacak kararın dönemin genelkurmayları tarafından belirleneceğini söylemiştir. Molotov üçüncü olarak Montreux Sözleşmesinin değiştirilmesi hususundan bahsetmiş, ittifak antlaşması ile ilgili konuşulurken aynı zamanda da sözleşmenin değiştirilmesi ile ilgili olarak görüşülmesini istemiştir.[139]

The Times gazetesinde yayımlanan "Russian Note to Turkey" başlıklı yazıda Sovyetler Birliği'nin Ankara Büyükelçisi Vinogradov'un Türk Dışişleri Bakanına nota verdiğini belirtilmiştir. Habere göre; Moskova Büyükelçisi Selim Sarper'in Türkiye'ye dönüşü ile birlikte iki devlet arasında meydana gelen tarafsızlık ve saldırmazlık antlaşmasının yenilenmesine yönelik olarak Türk ve Rus hükümetleri arasında görüş

[138] *Tanin Gazetesi*, "Sovyet Kararı", 25 Mart 1945, s.1
[139] T.C. Dış İşleri Bakanlığı, *Türk Dış Politikasında Elli Yıl İkinci Dünya Savaşı Yılları(1939-1946*), Ankara: T.C. Dış İşleri Bakanlığı, s.264-265

alışverişinde bulunuldu. Türk hükümetinin bu konuda suskun olduğu, Türk basınının görüşmeye yönelik olarak henüz bir haber yayımlamadığını da belirten The Times gazetesi, notanın temel iki noktasının Sovyetlerin Boğazlar yönetiminde etkin olmak istemesi ve 13 Ekim 1921 antlaşması ile Türk egemenliğine geçen Kars ve Ardahan illerini almak istemesi şeklinde sunmuştur. Haberde, notanın tehditkâr bir unsur taşımadığı ya da cevabına yönelik limitli bir zaman aralığı belirtilmediği de söylenmiştir. Nota temel olarak; Sovyet hükümetinin tekrar dostluk ve saldırmazlık paktını imzalayabilmesi için önşartıydı. Ankara, Londra ve Washington arasındaki görüşmelere bakıldığında Türkiye'nin notaya vereceği cevabın üç büyükler konferansından sonra olması öngörülmüştür.[140]

The Times gazetesinde yayımlanan ve Molotov-Sarper görüşmelerinin içeriğine yer veren yazı sonrası Türk gazetelerinin durumu değerlendirmesi söz konusu olmuştur. Buradan anlaşılmaktadır ki Türk gazeteleri görüşmenin içeriğinden haberdar edilmemişti. Sovyet tehdidini gayet hassas bir biçimde ele alan Akşam gazetesi Türk egemenliği ve bağımsızlığına gölge düşürecek hiçbir teklifin kabul edilemeyeceğini vurgulamış bu konuda daha temkinli hareket etmek durumunda olan Dışişleri Bakanı Hasan Saka'ya göre çok daha net ve savunmacı nitelikte açıklamalarda bulunmuştur. Akşam gazetesi "Sovyet Rusya'nın İleri Sürdüğü Şartlar" başlıklı yazıda Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti'nin Sovyet talepleri üzerinde durmadığını, bahsetmek bile istemediğini, bu taleplerin hemen ve şiddetle reddedileceğini söylemiştir. Meselenin belki de net sonucuna ulaşılmadığı için hükümet tarafından meclis ve halka haber verilmesine gerek görülmediğini, her türlü olasılık ve imkânlar göz önünde bulundurarak ve milletin lüzumsuz heyecana kapılmasını önlemek adına hükümetin vereceği kararın beklenmesinin en doğrusu olduğunu belirtmiştir.[141]

Türk Dışişleri Bakanı Hasan Saka Sovyet tekliflerine yönelik yaptığı açıklamada, Türkiye'ye göre Boğazların geleceği ile Türk Sovyet Paktının yenilenmesinin ayrı konular olduğunu belirtmiş, Türk-Sovyet Paktının bugünkü duruma uygun hale getirilmesi için Türk hükümetine teklif edildiği söylenen maddeler üzerinde herhangi bir tartışmaya yol açmaktan sakınarak, Türkiye sınırına yönelik olarak herhangi bir değişiklik ya da Türk topraklarından ödün verilmesinden

[140] *The Times Gazetesi*, "Russian Note to Turkey", 26 Haziran 1945, s.4
[141] *Akşam Gazetesi*, "Sovyet Rusya'nın İleri Sürdüğü Şartlar", 27 Haziran 1945, s.1

bahsedilemeyeceğini ifade etmiştir. Boğazlara yönelik olarak ise Montrö antlaşmasında alınan kararların Boğazlar rejimini belirlediğini, rejimde değişikliğe gitmenin ancak milletlerarası bir kararla söz konusu olabileceğini söylemiştir.[142]

Potsdam Konferansı öncesi bir araya gelen Washington'daki Türkiye Büyükelçisi Hüseyin Ragıp Bayur ve Amerikan Dışişleri Bakan Yardımcısı Joseph Grew, görüşmelerinde Türkiye - Sovyet Rusya arasındaki ilişkilere değinmiştir. Bayur, iki ülke arasında son yaşananlar hakkında Amerika'nın ne düşündüğünü sormuş, Grew ise Rusya'nın tutumunun tehditvari bulunmadığını söylemiştir. Bayur, Sarper-Molotov görüşmesinde Sovyetlerin 1921 antlaşmasının Rusya güçsüz durumdayken imzaladığını vurgulamasının nedeninin Kars ve Ardahan'ı tekrar almak istemeleri olduğunu belirtmiş, eğer Sovyet Rusya tarafından bu şehirler zorla alınmaya kalkışılırsa Türkiye'nin savaşacağını ifade etmiştir. Grew ise Amerika'nın iki ülke arasındaki gelişmeleri ciddi şekilde izlediğini söylemiş hem Türkiye'nin hem de Sovyet Rusya'nın kendilerinin dostu olduğunu ifade ederek tarafsız bir tutum sergilemeye çalışmıştır.[143]

Sovyet Rusya tehdidi sonrası gazeteler, Boğazlar konusunda İngiltere'nin tutumunu yansıtan haberlere sık yer vermişlerdir. İngiltere'nin Rusya'nın Boğazlar konusunda isteklerini kabul etmemesi ve Boğazlarla ilgili alınacak kararların ancak Montrö imzacısı bütün devletlerin bir araya geleceği bir toplantıda ortaya konabileceğini ifade etmesi Türk gazeteleri tarafından önemsenen bir açıklama olmuştur.

2.4. Savaşın Sona Ermesi

Türkiye ve Sovyetler arasında gerginlik devam ederken bir yandan da İtalya, 29 Nisan 1945'te Müttefik kuvvetlerine teslim oldu. Ardından 7 Mayıs 1945'te Almanya'nın İngiltere, Amerika ve Sovyet Rusya'ya teslim olmasıyla birlikte savaşın Avrupa ayağı sona ermiş oldu.[144]

---

[142] *Vakit Gazetesi*, "Hasan Saka'nın Çok Mühim Demeci", 12 Temmuz 1945, s.1
[143] Metin Toker, *Türkiye Üzerinde 1945 Kâbusu,* Ankara: Akis Yayınları, 1971, s.56
[144] *Cumhuriyet Gazetesi,"*Avrupa'da Harp Bitti", 8 Mayıs 1945

Görsel 23: Cumhuriyet gazetesinde yayımlanan Cemal Nadir Güler karikatüründe, Almanya'nın teslim olmasıyla birlikte denizin ortasında yalnız ve savunmasız kalmış olan Japon askerine Hitler tarafından üzerinde Harakiri yazılı bir bıçak uzatılıyor. Alt yazı:" Müteveffa Hitler dayısından Japonya'ya kalan miras!.."[145]

Müttefiklerin son hedefi Japonya olmuştur. Amerikan uçakları 6 Ağustos 1945'te Hiroshima kentine, 9 Ağustos 1945'te ise Nagazaki üzerine atom bombası fırlatmıştır. Bombaların meydana getirdiği ağır yıkım sonucunda Japonya 14 Ağustos 1945'te Müttefik kuvvetlerine teslim olmuş ve İkinci Dünya savaşı sona ermiştir.

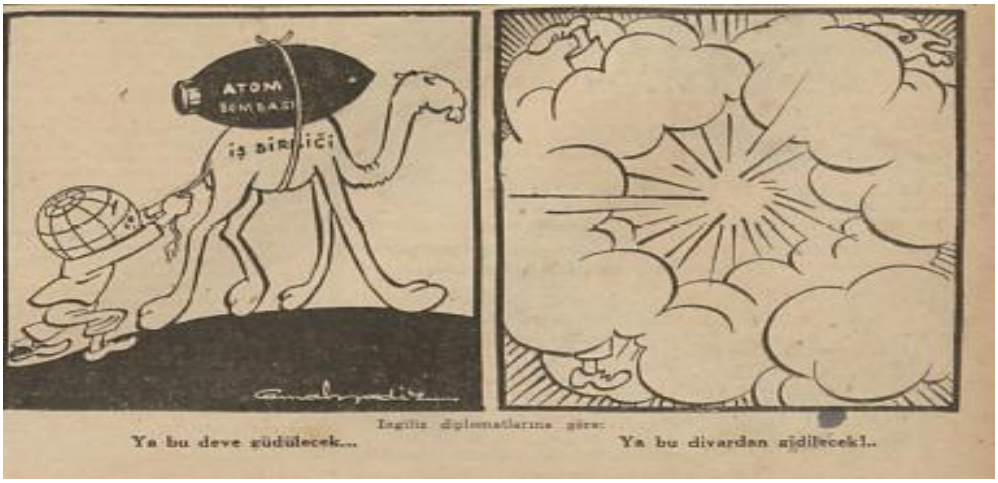

Görsel 24: Cumhuriyet gazetesinde yayımlanan Cemal Nadir Güler karikatüründe, ilk kısımda işbirliği yazılı devenin üzerinde atom bombası bulunuyor ve dünyanın devenin ilerlemesini engellemeye çalıştığı görülüyor. İkinci kısımda ise atom bombası patlıyor. Alt yazı: "İngiliz diplomatlarına göre: Ya bu deve güdülecek... Ya da bu diyardan gidilecek!.."[146]

[145] Cemal Nadir Güler, *Cumhuriyet Gazetesi*, 9 Mayıs 1945, s.1
[146] Cemal Nadir Güler, *Cumhuriyet Gazetesi*, 26 Ağustos 1945, s.1

2.5. Potsdam Konferansı

Potsdam'da gerçekleştirilen Üçler Konferansı 17 Temmuz 1945'te Truman'ın başkanlığında başlamıştır.[147] Potsdam Konferansı esnasında Churchill, 18 Temmuz akşamı Stalin'le akşam yemeğinde bir araya gelmiştir. Görüşmede Stalin, Churchill'e Türkiye'den tarafsızlık antlaşmasının yeniden imzalanması için istenilen koşullardan bahsetmiş ve Türkiye'nin bu istekleri kabul etmediğini belirtmiştir. Montreux antlaşması ile ilgili olarak görüşünü belirten Churchill, antlaşmada değişiklik yapılmasını, Japonya'nın bölgeden atılmasını ve Rusya'nın Akdeniz'e geçişinin sağlanmasını savunmuştur. Rusya'nın okyanuslardaki varlığını hoşnutlukla karşılayacağını belirtmiştir.[148]

Potsdam Konferansının yedinci toplantısında 23 Temmuz günü, Rusya, Türkiye'nin doğu hududunun doğru belirlenmediğini ve bu durumla ilgili Sovyetlerin ortaya koyduğu bakış açısının Türkiye tarafından onaylanmadığı sürece iki devlet arasında anlaşmanın bahis mevzu olamayacağını belirtmiştir. Stalin, Montreux Antlaşması ile belirlenen Boğazlar rejiminin Sovyetler Birliğine yönelik tehditkâr bir tutum oluşturduğunu ifade etmiş, Türkiye gibi büyük olmayan bir ülkenin, İngiltere gibi büyük bir ülke ile birlikte hareket ederse Sovyetler Birliği'ni tehlike altında bırakma ihtimali olabileceğinden bahsetmiştir. Stalin ayrıca Boğazların savunmasının Türkiye tarafından gerçekleştirilemeyeceğini, Türkiye'nin bu güce sahip bir ülke olmadığını bu sebeple Boğazları Türkiye ile ortak savunmaları gerektiğini vurgulamıştır. Stalin'in sözleri karşısında Truman, sınır değişikliğinin iki ülkenin ortak sorunu olduğunu fakat boğazlar için aynı şeyi söyleyemeyeceğini belirtmiş, Churchill ise Boğazlar konusunda tekrar değişiklik yapılmasının kabul edilebileceğini fakat garantinin çok sayıda ülke tarafından onaylanması gerektiğini söylemiştir.[149]

Potsdam'da gerçekleştirilen üçler konferansında devletlerin kesin karar alamadığı meseleler Cumhuriyet gazetesinin "Berlin Konferansında Halledilemeyen İşler" başlıklı yazısında belirtilmiştir. Bunlar; Müttefiklerin İran'dan çekilmesi, İtalyan

[147] *Akşam Gazetesi*, "Üçler Bugün de Öğleden Sonra Toplanacak", 18 Temmuz 1945, s.1
[148] Winston Churchill, *The Second Word War Triump and Tragedy,* Volume:6, Londra: Cassell & Co Yayınları,1954, s.549
[149]Türkkaya Ataöv, "Soğuk Harbin Doğuşu: San Francisco'dan Mihver Barış Toplantılarına", *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi,* C.23, 1968, s.334-335

sömürge imparatorluğunun durumu, Yakın Doğu'nun geleceği konularıdır. Diğer bir bahis de Rusya tarafından gündeme gelen Boğazların savunulması meselesidir. Rusya, Boğazların savunulmasında kendisinin de söz sahibi olmasını istemiş ve Türkiye'den belirli toprakları alma hedefinde olunduğunu belirtmiştir. Ruslar bu mevzuların Potsdam'da değil, birebir Türkiye ile iletişim kurarak çözülmesini istemiştir.[150] Konferans süresince yapılan toplantılarda Boğazlar önemli bir yer teşkil etmiştir. Boğazlar konusunda üç devlet arasında ortak bir karara varılmaması nedeniyle Amerika, İngiltere ve Sovyet Rusya görüşlerini Türkiye'ye ayrı ayrı iletme kararı almışlardır. Ortak alınan tek kararsa Montreux Sözleşmesinin yeni oluşan dünya düzenine uyum sağlamadığı ve yeniden görüşülmesi konusu olmuştur.[151]

Görsel 25: Cumhuriyet gazetesinde yayımlanan Cemal Nadir Güler karikatüründe, üzerinde falanj yazılı battaniye ve başında Potsdam beyannamesi yazılı sıcak su torbası bulunan kişi ayaklarını krallık yazılı sıcak sulu leğene koymuş ve hasta durumda. Bu kişi İspanya'yı temsil ediyor. İspanya her ne kadar savaşa girmese de savaş sırasında Almanya ile işbirliğinde bulunduğu için müttefik devletler, Potsdam konferansında İspanya'nın BM'ye kabul edilmemesi kararını vermişlerdir. Alt yazı: "Üstünüze şifalar, İspanyol nezlesi!.."[152]

[150] *Cumhuriyet Gazetesi*, "Berlin Konferansında Halledilemeyen İşler", 6 Ağustos 1945, s.1,3
[151] Feridun Cemal Erkin, , *Türk-Sovyet İlişkileri ve Boğazlar Meselesi*, s.268
[152] Cemal Nadir Güler, *Cumhuriyet Gazetesi*, 4 Ağustos 1945, s.1

Görsel 26: Tanin gazetesinde yayımlanan Orhan Ural karikatüründe, Potsdam konferansında bir araya gelen İngiltere, Amerika ve Rusya yeni dünya düzenini konuşuyorlar, Amerika ve Rusya yeni düzeni temsil eden çuvalı iki elinden tutmuş, dünya ise kolu kırık ve yüzü yara bere içindeyken oluşturulacak düzenin kendine benzememesini umuyor."Berlin Konferansında yeni bir dünya yaratılıyormuş haberleri üzerine Dünya: Allah vere de bana benzetmesinler!.."[153]

2.5.1. Potsdam Konferansı Sonrası Gündeme Yansıyanlar

Konferans sonrası Truman'ın açıklaması Vakit gazetesinde, "Boğazlar İşinde Amerika'nın Teklifi başlığı ile yayımlanmıştır. Truman, son iki yüz yıldır Avrupa'da savaş nedenlerinden birinin deniz geçişleri konusunda ülkelerin bencil isteklerinden kaynaklı olduğunu söylemiştir. Kastettiği su yollarının; Tuna, Karadeniz Boğazı, Kiel kanalı ve Rin ve Avrupa'nın iki ve daha çok ülkesi boyunca uzanan iç su yolları olduğunu belirtmiştir. Amerika, Potsdam'da gerçekleştirilen görüşmelerde bu iç yollar üzerindeki seyrüseferin hakkının tüm memleketlere eşit muamelede bulunacak bir oluşumla serbest ve kayıtsız olmasını önermiştir. Bunun sağlanabilmesi için bazı komisyonlar oluşturulması gerektiğini ve Amerika, İngiltere, Sovyetler Birliği, Fransa ve bu yolların topraklarından geçtiği ülkelerin komisyona dâhil olacağını belirtmiştir. Truman önerinin konferansta sunulduğunu ve Amerika'nın bu kararın onaylanması konusunda ısrarcı olacağını belirtmiştir.[154]

Cumhuriyet gazetesi yazarı Nadir Nadi, "Truman'ın Güzel Nutku", başlıklı yazısında ABD başkanının ifadelerinin dünya barışının oluşturulmasında kendisine ümit bağlayanların beklentilerini arttırdığını ifade etmiştir. Truman açıklamasında,

[153] Orhan Ural, *Tanin Gazetesi*, 24 Temmuz 1945, s.1
[154] *Vakit Gazetesi*, "Boğazlar İşinde Amerika'nın Teklifi", 11 Ağustos 1945, s.1

Potsdam'da gerçekleştirilen toplantılarda ortaya çıkan gündemin daha çok Washington hükümeti tarafından ortaya konulmuş olduğunu, dünyada meydana gelecek yeni düzende Amerika'nın kuvvetli ilke ve bakış açılarına sahip olduğunu vurgulamıştır. Boğazlarla ilgili olarak ise; Türkiye'nin uluslararası geçit yeri olan Boğazları eskiden beri uluslararası bir mevzu olarak işlenmesini istediğini, ulusal güvenliğiyle beraber bu su yollarından faydalanan diğer milletlerin de yararlarına olacak şekilde Boğazlar konusunun aslında çözümünün zor olmadığını söylemiştir. Nadir, uluslararası tüm su yollarının aynı dava içinde ele almasını isteyen Truman'ı makul bulduğunu çünkü bunların az çok birbirleriyle bağlantılı sular olduklarını belirtmiştir.[155]

Tanin gazetesi yazarı Hüseyin Cahit Yalçın "Boğazlar Meselesi Karşısında Birleşik Amerika" başlıklı yazısında, Truman'ın bazı Avrupa iç su yolları hakkında yaptığı konuşmasını desteklemiş, bu fikrin tüm Avrupa devletleri tarafından olumlu karşılanabileceğini, buna itiraz edecek tek devletin ise Rusya olabileceği üzerinde durmuştur. Bunun nedeni olarak Rusya'nın asıl isteğinin Boğazların açılması değil kapanması olduğunu belirtmiştir. Ona göre, Rusya Boğazların her devletin geçişine açık hale gelmesini kabul etseydi, Montrö'nün değiştirilmesini istemezdi. Son olarak Amerika'nın teklifinin Türkiye tarafından olumlu karşılanabileceğini ifade etmiştir.[156]

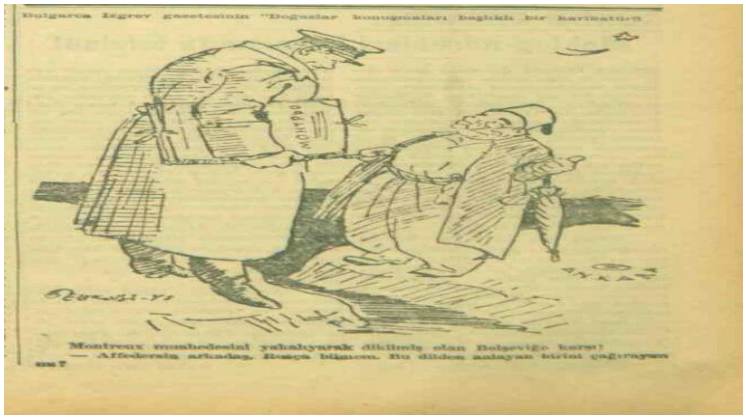

Görsel 27: Bulgarca Izgrev gazetesinin "Boğazlar Konuşmaları" başlıklı karikatürü "Montreux Muahedesini yakalıyarak dikilmiş olan Bolşeviğe karşı -- Türk: Afedersin arkadaş, Rusça bilmem. Bu dilden anlayan birini çağırayım mı?" [157]

[155] Nadir Nadi, "Truman'ın Güzel Nutku", *Cumhuriyet Gazetesi*, 12 Ağustos 1945, s.1,3
[156] Hüseyin Cahit Yalçın, "Boğazlar Meselesi Karşısında Birleşik Amerika", Tanin Gazetesi, 12 Ağustos 1945
[157] *Tanin Gazetesi*, 19 Ağustos 1945, s.1

Son Posta gazetesi yazarı Ekrem Uşaklıgil "Su Yolları Arasında Boğazlar Meselesi" başlıklı yazısında, Boğazlar konusunda bilginin bazı İngiliz gazetelerinden, Ankara'dan gönderilen telgraflardan ya da bu telgraflara dayanarak İngiliz basını tarafından yapılan yorumlara dayanmakta olduğunu ifade etmiştir. Yani o dönem için Boğazlar meselesinin resmi makamlar dışında, ne şekilde başladığı ve geliştiğinin kimse tarafından bilinmesi mümkün değildir.[158] Bu nedenle Türkiye ile ilgili Sovyetlerin istekleri konusunda öne sunulan görüşler çeşitli ülke basınından alınan kısıtlı bilgiler sayesinde Türk gazetelerinde de dile getirilmeye başlanmıştı fakat bu durum yazarlar arasında bazı görüş ayrılıklarını meydana getirmiştir. Tanin gazetesi yazarı Hüseyin Cahit Yalçın Sovyet karşıtı düşüncelere sahip olduğu için, Tan gazetesi yazarı Zekeriya Sertel'in Türkiye'nin Sovyet yanlısı şekilde hareket etmesini önermesini eleştirmiş ve bu dönem köşe yazıları vasıtasıyla iki yazar karşılıklı atışmalarda bulunmuşlardır.[159] Ayrıca Tanin gazetesi yazarı Hüseyin Cahit Yalçın ve Vatan gazetesi yazarı Ahmet Emin Yalman arasında da Türkiye'nin Rusya siyaseti ile ilgili anlaşmazlık meydana gelmiştir.[160] Bu durum, dönemin hassas olan Türk dış politikası üzerinde farklı düşünen gazetecilerin görüşlerini dile getirerek çok sesliliğin sağlandığı örneklerden biri olmuştur.

Savaş sonrası dünyayı yeniden şekillendirmek amacıyla beşler konferansı adı altında toplantılar gerçekleştirilmiştir. Görüşmelerde özellikle Boğazların gündeme gelip gelmeyeceği Türkiye tarafından merak edilen bir husus olmuştur. Avrupa'daki su yollarının görüşüldüğü konferansta resmi bir tebliğ yayımlanmadığını iddia eden United Press ajansı, Avrupa su yollarının milletlerarası hale getirilmesi fikrini Rusya'nın itirazla karşıladığını belirtmiştir.[161]

[158] Ekrem Uşaklıgil, "Su Yolları Arasında Boğazlar Meselesi", *Son Posta Gazetesi*, 12 Ağustos 1945
[159] Hüseyin Cahid Yalçın, "Rusya ile İttifak Meselesinde Tan ve Tanin", *Tanin Gazetesi*, 10 Ağustos 1945, s.1
[160] Hüseyin Cahid Yalçın, "Yalman'a Göre Ruslar Haklı, Biz Kabahatli", *Tanin Gazetesi*, 8 Ağustos 1945, s.1, Hüseyin Cahid Yalçın," Harici Politika Dâhili Siyaset Faaliyetlerine Oyuncak Olamaz", *Tanin Gazetesi*, 9 Ağustos 1945, s.1
[161] *Cumhuriyet Gazetesi*, "Beşler Konferansında İnkıta Tehlikesi", 25 Eylül 1945, s.1

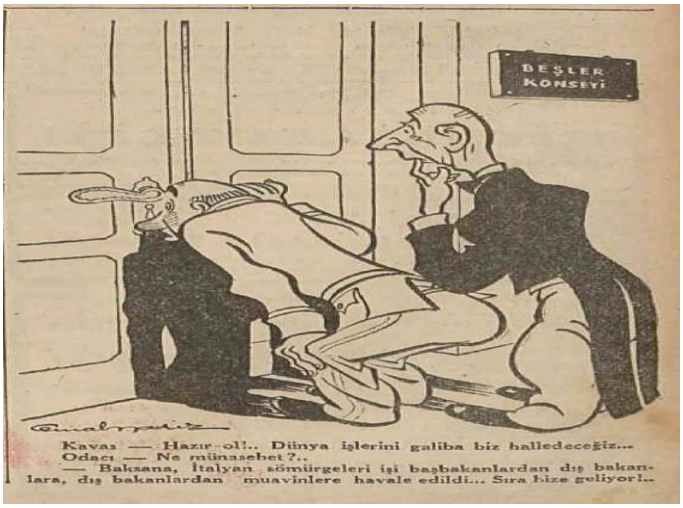

Görsel 28: Cumhuriyet gazetesinde yayımlanan Cemal Nadir Güler karikatüründe, Beşler konseyinde İtalyan sömürgeleri konusunun gittikçe daha alt kademelere devredilmesi sonucunda, konferansı gizlice izleyen kavas ve odacı yetkinin kendilerine verilmesini bekliyorlar. " Kavas: - Hazır ol!.. Dünya işlerini galiba biz halledeceğiz... Odacı:- Ne münasebet?..Kavas: -Baksana, İtalyan sömürgeleri işi başbakanlardan dış bakanlara, dış bakanlardan muavinlere havale edildi..Sıra bize geliyor!.."[162]

İsmet İnönü 1 Kasım 1945'te gerçekleştirdiği meclis açılış konuşmasında Sovyetlerin Boğazların korunmasını Türkiye'nin tek başına sağlayamadığı ve savaş esnasında Rusya'ya gitmekte olan yardım gemilerine geçiş sağlanması konusunda yardımcı olmadığı iddiaları üzerine; Boğazlardan Rusya'ya gitmekte olan yardım gemilerinin geçişine Türkiye'nin engel olduğu iddiasının yanlış bulduğunu, savaş boyunca Türkiye'nin bu konuyla ilgili bir hatasının olmadığını ve eğer müttefikler birbirleriyle işbirliği kuramamışsa bunun sorumlusunun Türkiye değil, Mihver devletlerinin Akdeniz yollarını hava ve deniz yoluyla kapalı tutmuş olmasından kaynaklandığını belirtmiştir. 1944 yılında bazı Alman gemilerinin Karadeniz'den çıkmaları üzerine İngiltere'nin Montreux Sözleşmesinin imzacısı olarak dikkat çektiğini belirten İnönü, Montreux Antlaşmasının maddeleri göz önünde bulundurularak İngiltere ile bir görüşmenin gerçekleştirildiğini ve bu devlet ile olan ittifak ve BM davası ön plana çıkarılarak sorunun çözüldüğünü belirtmiştir. Bu nedenle İnönü, Montreux Antlaşmasının herhangi bir tehlikesi olmadığını ve Boğazların güvende olduğunu vurgulamıştır.[163] Ayrıca söylevinde Türkiye'nin kendi topraklarından ve sahip

[162] Cemal Nadir Güler, *Cumhuriyet Gazetesi*, 22 Eylül 1945, s.1
[163] İsmet İnönü'nün TBMM'deki Konuşmaları 1920-1973, 2. Cilt 1939-1960, Ankara: TBMM Kültür Sanat ve Yayın Kurulu yayınları, 1993, s.58

olduklarından dolayı herhangi bir devlete ödenecek borcu olmadığını belirterek Sovyet isteklerine cevap vermiştir.[164]

3 Kasım tarihli Akşam gazetesinde Amerika'nın, Potsdam Konferansında alınan karara göre Boğazlarla ilgili notasını Büyükelçi Wilson vasıtasıyla Hasan Saka'ya ilettiği belirtilmiştir.[165] Nota ile ilgili olarak çok fazla tahmin yürütülmesi ve bunların bir kısmının yanlış olması üzerine Amerikan Dışişleri Bakanı James F.Brynes notanın içeriği ile ilgili açıklamalarda bulunmuştur. Tanin gazetesinde yayımlanan "Boğazlar Meselesi", başlıklı habere göre Amerikan notasının maddeleri: Boğazlar, tüm ülkelerin ticaret gemilerine açık olmalıdır, Boğazlar Karadeniz'de sahili olan devletlerin savaş gemilerine her zaman açık olmalıdır, Karadeniz'de sahili bulunmayan devletlerin barış zamanında sınırlı bir tonaj dışında boğazlardan geçmesi yasak olmalı ancak sahil sahibi devletlerin izniyle ya da BM otoritesi altında hareket eden harp gemileri bu durumdan muaf tutulabilmelidir. Montreux Antlaşması'nı modern bir şekilde ele almak için Milletler Cemiyeti sistemi yerine Birleşmiş Milletler sistemi gelmeli, antlaşmada imzası bulunan Japonya imzacı devletler arasından çıkarılmalıdır.[166]

Feridun Cemal Erkin'e göre 1946 yılına gelindiğinde İngiltere ve Amerika'nın hem Türkiye'ye yönelik olarak hem de Boğazlarla ilgili tutumlarında değişiklik meydana geldi. Özellikle Amerika, Sovyetler Birliği'nin Türkiye'yi kontrolü altına almayı hedeflediğini ve amacını gerçekleştirirse Yunanistan ile birlikte Türkiye'nin de kaybedilebileceğini düşünmeye başladığından Sovyet Rusya'nın Boğazlar üzerinde etkin olmasını istemedi. Bu yüzden Washington Hükümeti, Türkiye'den bütün bölgeyi ve İstanbul'u her türlü tehditlere açık bırakabilecek olan Boğazları hem savaş hem de barış zamanında Ruslara ait olan savaş ve ticaret gemilerine açma fikrinden uzaklaşmıştır.[167]

[164] *Akşam Gazetesi,* İsmet İnönü'nün Dünkü Büyük Nutku", 2 Kasım 1945, s.2
[165] *Cumhuriyet Gazetesi*, "Boğazlar Meselesi", 3 Kasım 1945, s.1
[166] *Tanin Gazetesi*, "Boğazlar Meselesi", 9 Kasım 1945, s.2
[167] Feridun Cemal Erkin, "*Türk-Sovyet İlişkileri ve Boğazlar Meselesi*, s.295

2.6. Türkiye Üzerindeki Toprak Talepleri

İki Gürcü profesör Türkiye üzerine toprak talebinde bulunarak çeşitli iddialar ortaya atmıştır. Konu Rus basınında geniş yer tutmuş ve bu istekler "Türkiye'ye Karşı Haklı Taleplerimiz" başlığı ile yayımlanmıştır. İddialar Tiflis'te yayımlanan bir komünist dergisinde "Gürcistan'dan Zapt Edilmiş Topraklar Geri Verilmelidir" başlığı altında yayımlanmıştır.[168] Vakit gazetesi, "Gürcistan Hesabına İstenen Türk Toprakları" başlıklı yazısında Gürcistan hesabına istenen toprakların, Kars, Ardahan, Artvin'in yanında Oltu'dan Bayburt, Gümüşhane, Trabzon ve Giresun'a kadar olan bölgeyi kapsadığı belirtmiştir.[169]

Görsel 29: Gürcü profesörlerin iddiaları üzerine Vakit gazetesinde yayımlanan Orhan Ural karikatürü, "Şu Gürcü profesörler biraz daha iyi okumalı değil mi? -Evet, hepsini birer kere okutmalı, başka çare kalmadı!.."[170]

Rusların Türkiye'den hem boğazlar hem de toprak talebi isteklerinin dış basın ve ajanslar tarafından yayılması üzerine Kâzım Karabekir; Boğazların Türk Milletinin boğazı, Kars Yaylası'nın ise belkemiği olduğunu söylemiştir. Eğer Türkiye ve Sovyetler arasında bir uzlaşma sağlanamazsa bu durumun iki ülke için de büyük zarar meydana getirebileceğini belirtmiş ve Türkiye ve Rusya'nın dostluk yolunu bir an önce bulmasını temenni etmiştir. Olaylar üzerine Hasan Saka ise, Türkiye'nin hedefinin "Yurtta barış

[168] *Akşam Gazetesi*, "İki Gürcü Profesörün Gülünç Talepleri", 21 Aralık 1945 s.1
[169] *Vakit Gazetesi*, "Gürcistan Hesabına İstenen Türk Toprakları", 21 Aralık 1945, s.5
[170] Orhan Ural, *Vakit Gazetesi*, 6 Şubat 1946, s.1

dünyada barış" olduğu ve milli politikada ise kimseden bir şey istemeyen ve kimseye taviz vermeyen şekilde hareket edildiğini ve bunu sürdüreceklerini ifade etmiştir.[171]

Görsel 30: Cemal Nadir Güler karikatüründe Boğazlar sorunu gündeme geldikten ve Rusya'nın Boğazlar üzerinde etki alanını arttırma isteğini dile getirdikten sonra, Stalin liderler sofrasında oturuyor, halinden memnun bir şekilde yanındakilerden özür dileyerek tüm boğazı kendi önüne almaya çalışıyor, masadakiler ve kedi şaşkın ve ağzının suyu akar şekilde Stalin'i izliyorlar. Alt yazı: "Kusura bakmayın dostlar, boğazımı çok seviyorum!.."[172]

Bu dönem bir de Kars ve Ardahan üzerinde çeşitli Ermeni iddiaları oluşmuştur. Hem Ermeniler hem de Gürcü profesörlerin iddiaları sonrasında Başbakan Şükrü Saraçoğlu detaylı açıklamalarda bulunmuştur. Vakit gazetesinde yayımlanan haberde Başbakan, Gürcü profesörlerin ortaya koydukları iddiaların ne dünkü ne de bugünkü tarih hakkında bir bilgisi olmadıklarını ortaya çıkardığını, bu iddiaların Hitler'in hayat sahası hedefinin tekrar canlandırmak gibi algılanabileceğini, temennisinin bu isteklerin sadece iki profesörün yazısı olarak kalması olduğunu belirtmiştir. [173]

Saraçoğlu, Kars ve Ardahan şehirlerinin farklı ülkelerde yaşayan Ermenilere verilmesi isteğinin ön plana çıkarıldığından bahsetmiş, bu şehirlerde artık Ermenilerin yaşamadığından, şu an Türkiye içinde bulunan Ermenilerin çoğunun İstanbul çevresinde ikamet ettiğinden bahsetmiş, dışarıda çıkan bu tahrik edici ve şüphelendirici haberlere karşı Ermeni vatandaşları ile Türkiye devletinin ilişkisine gölge düşmeyeceğini belirtmiştir. Bölgenin tarihi üzerinde duran Saraçoğlu, 1878 Ayastefanos Antlaşması ile birlikte Osmanlı'nın elinden çıkan Kars ve Ardahan illerinin Birinci Dünya Savaşı sonrası yapılan plebisitle Türkiye'ye iade edildiğini, Kars Antlaşması ile de bu sınırın

[171] *Vakit Gazetesi*, "Türk-Rus Münasebeti Mecliste Görüşüldü", 21 Aralık 1945, s.1
[172] Turgut Çeviker, *Karikatürkiye, Karikatürlerle Cumhuriyet Tarihi 1923-2008*, Cilt:1, İstanbul: NTV Yayınları, 2010, s.191
[173] *Vakit Gazetesi*, " Gürcü Profesörlerin Hezeyanı Etrafında Saraçoğlu Söylüyor!", 7 Ocak 1946, s.1

onaylandığını belirtmiştir. Gürcü profesörlerin iddialarına yönelik olarak ise; Karadeniz kıyısındaki Türkiye'ye ait şehirlerinin yarısının Gürcülere ait olduğu için kendilerine verilmesini istediklerini belirttiklerini, bahsedilen bölgelerde Gürcü dilini de konuşan insanların var olduğunu fakat bu kişilerin zamanında Rus Çarı ve ordusundan kaçıp anavatana itilen Türkler olduğunu ifade etmiştir. Saraçoğlu, 1935 yılı devlet istatistiklerine göre bu kişilerin tüm Türkiye'deki sayılarının 57.325 olduğunu, Gürcistan'a verilmesi istenen şehirlerdeki Gürcülerin sayısının ise 1.746.329 yerli halkın yanında 15.596 kadar olduğunu belirtmiştir. Saraçoğlu, Bu bölgelerdeki sayıların çok az olmasının yanı sıra diğer bölgelerde yaşayan Gürcü sayıların da oldukça az olduğunu vurgulayarak iddiaları yalanlamıştır.[174]

2.7. Missouri Zırhlısının Türkiye'yi Ziyareti

Türkiye, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra dış politikasında Batılı devletlerle ve özellikle Amerika ile yakın ilişkiler içerisinde olma hedefini taşımaktaydı. Bu dönem Sovyet tehdidi hissedilir derecede arttığı için Batı ile birlikte hareket edip, Amerika'dan destek almak önemsenen hususlardan biri olmuştur. Missouri Zırhlısı'nın 5 Nisan 1946'da Türkiye'ye gelmesi, Sovyetlere karşı Amerika'nın, Türkiye'nin yanında yer aldığı algısını oluşturmuştur. Her ne kadar Amerika bu durumu birincil ağızdan ifade etmese de o dönem Türkiye'si için yapılan ziyaretin etkisi büyüktü.

Washington elçisi merhum Münir Ertegün'ün cenazesini getiren Amerikan Missouri Zırhlısı'nın İstanbul'a gelmesi olayı, Türk basınında geniş yer tutmuştur. Bununla ilgili olarak Cumhuriyet gazetesi yazarı Nadir Nadi, "Dost Amerika'nın Denizcilerini Karşılarken" başlıklı yazısında, gerçekleştirilecek ziyaretin Türkiye için memnuniyet verici olduğunu belirtmiş, Amerika'yı tanımlarken dünyanın en güçlü devleti olduğunu fakat bu kuvvetini saldırmak ya da istila etme isteğinden değil; barış, adalet, uluslararası eşitlik hakkını meydana getirme gibi temiz bir hayalin gerçekleştirilmesi için kullandığını söylemiştir. Bir gün milletlerarası ahlakın şimdiden çok kuvvetli olacağını, medeni dünyanın müşterek kuvvetlerinin insanların güvenliklerini sağlayacağını ve ülkelerin de birikmiş enerjilerini yükselterek

[174] *Vakit Gazetesi*, " Gürcü Profesörlerin Hezeyanı Etrafında Saraçoğlu Söylüyor!", 7 Ocak 1946, s.2

ilerleyeceklerini söylemiş ve bu amaçla hareket eden Türkiye'nin dost Amerika'nın temsilcilerini sevgiyle karşılayacaklarını belirtmiştir.[175]

Görsel 31: Cumhuriyet gazetesinde yayımlanan Cemal Nadir Güler karikatüründe gazeteyi elinde tutan kadın "Missouri Geliyor" başlıklı yazıyı okuyor ve yanındaki adama "Amerika neden İstanbul'a en büyük zırhlısını gönderiyor?" diyor, mutlu bir şekilde haberi dinleyen adam zırhlının geliş amacı için "uzaktaki dostları da görsün diye!.." cevabını veriyor. Karikatür, ziyaretin Sovyet Rusya'ya karşı yapıldığını vurguluyor.[176]

Missouri gemisinin ziyareti ile ilgili gazete başlıklarına bakıldığında; Son Posta gazetesi "Welcome Missouri", "Büyük elçimizin naaşını yurdumuza getiren aziz misafirlerimiz hoş geldiniz" başlığını atarken[177] ertesi gün Missouri Zırhlısı'nın Türkiye'ye gelişini "Milletlerarası nezaket sahasında yapılan en yüksek jest" olarak ifade etmiştir. Ayrıca Büyükelçi Weddel, Missouri ile geliş nedenlerini iki milletin dostluğunu belirtmek olarak tanımlamıştır.[178] Vakit gazetesi "Dost Amerikan Milletinin Temsilcilerini İstanbul Bugün Selamlayacak" başlığını atmış ve Türk- Amerikan askerinin selamlaşmasını çizen büyük bir Orhan Ural karikatürüne yer vermiştir.[179] Akşam gazetesi başlığı "Aziz Dostlarımız Hoş geldiniz" olurken [180] Tanin Gazetesi başlığını iki dilde de atmıştır: "Welcome Missouri", "Hoş geldin Missouri" Ulus

[175] Nadir Nadi, "Dost Amerika'nın Denizcilerini Karşılarken", *Cumhuriyet Gazetesi*, 5 Nisan 1946, s.1,3
[176] Cemal Nadir Güler, *Cumhuriyet Gazetesi*, 29 Mart 1946, s.1
[177] *Son Posta Gazetesi*, "Welcome Missouri, Büyükelçimizin Naşını Yurdumuza Getiren Aziz Misafirlerimiz Hoş Geldiniz", 5 Nisan 1946, s.1
[178] *Son Posta Gazetesi*, "Milletlerarası Nezaket Sahasında Yapılan En Büyük Jest", 6 Nisan 1946, s.1
[179] *Vakit Gazetesi*, "Dost Amerikan Milletinin Temsilcilerini İstanbul Bugün Selamlayacak", 5 Nisan 1946, s.1
[180] *Akşam Gazetesi*, "Aziz Dostlarımız Hoş geldiniz", 5 Nisan 1946, s.1

gazetesi: “Missouri bu sabah İstanbul’da” başlığını atarken Cumhuriyet Gazetesi, “Missouri büyük ilgi ve sevgiyle karşılandı. Filonun gelişi Türk Amerikan dostluğunun parlak bir ifadesi oldu”, demiştir.[181]

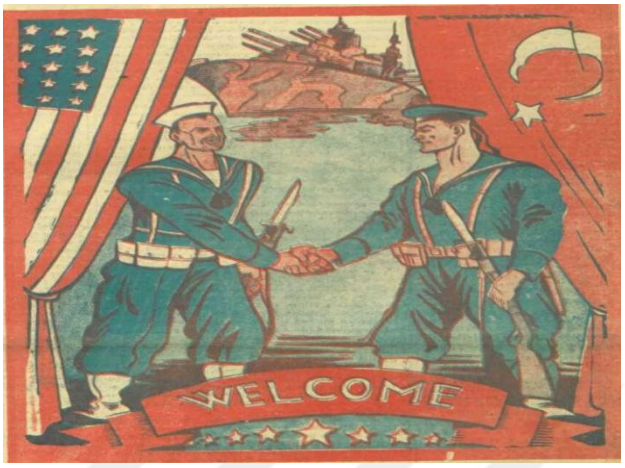

Görsel 32: Missouri Zırhlısı'nın Türkiye'yi ziyareti dolayısıyla Vakit gazetesinin ilk sayfasında geniş bir alan ayrılan Orhan Ural tarafından çizilen Amerika ve Türkiye'nin dostluğunu vurgulayan karikatür[182]

Akşam gazetesinde yayımlanan “Missouri ile Gelen Amiral Hewit’in Demeci” başlıklı yazıda, Hewit’in, Missouri ziyaretinin amacıyla ilgili olarak Amerikan deniz kuvvetlerinin bütün yeryüzünde iyi niyet sahibi olduğunu göstermek adına bazı limanlara ziyaretlerde bulunmak düşüncesi olduğunu belirtmiş, ilkbaharda ise Amerikan gemilerinin İskandinav limanlarına gitme planları yaptıklarını ifade etmiştir. Şimdilik Akdeniz’de daha fazla sayıda Amerikan gemisine ihtiyaç duyulduğunu düşünmemesine rağmen ileride Akdeniz’de daha fazla Amerikan gemilerini görmeyi istediklerini belirtmiştir. Ayrıca gelen bir soru üzerine Missouri zırhlısının Türkiye’yi ziyaretinin Türk-Rus anlaşmazlığında Türkiye’yi desteklemek olarak yorumlanmaması gerektiğini vurgulamıştır.[183]

[181] *Cumhuriyet Gazetesi*, Missouri Büyük İlgi ve Sevgiyle Karşılandı”, 6 Nisan 1946, s.1
[182] Orhan Ural, *Vakit Gazetesi*, 5 Nisan 1946, s.1
[183] *Akşam Gazetesi*, “Missouri ile Gelen Amiral Hewit’in Demeci”, 3 Nisan 1946, s.1

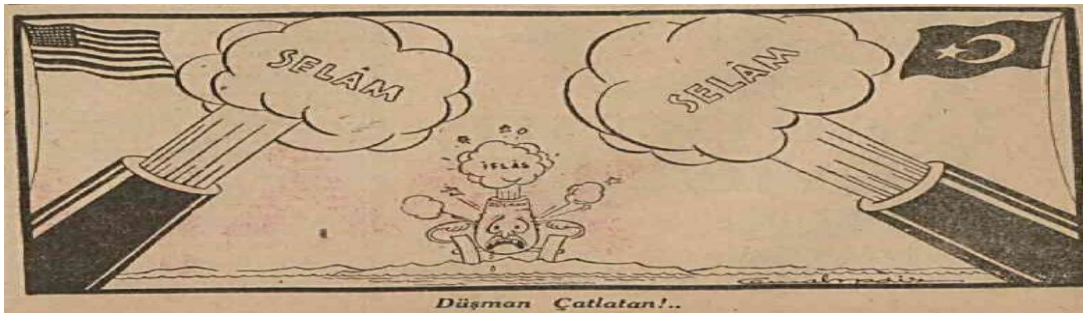

Görsel 33: Cumhuriyet gazetesinde yayımlanan Cemal Nadir Güler karikatüründe, Missouri Zırhlısının Türkiye'yi ziyareti, Amerika'nın Sovyet Rusya'ya karşı Türkiye'nin yanında yer aldığı şeklinde yorumlanmıştır. Karşılıklı Türk ve Amerikan gemilerinin birbirini selamlaması deniz ortasında bulunan düşmanın patlamasına ve üzerinden dumanların çıkmasına sebep oluyor, dumanın üzerinde iflas yazıyor. Alt yazı: "Düşman Çatlatan!.."[184]

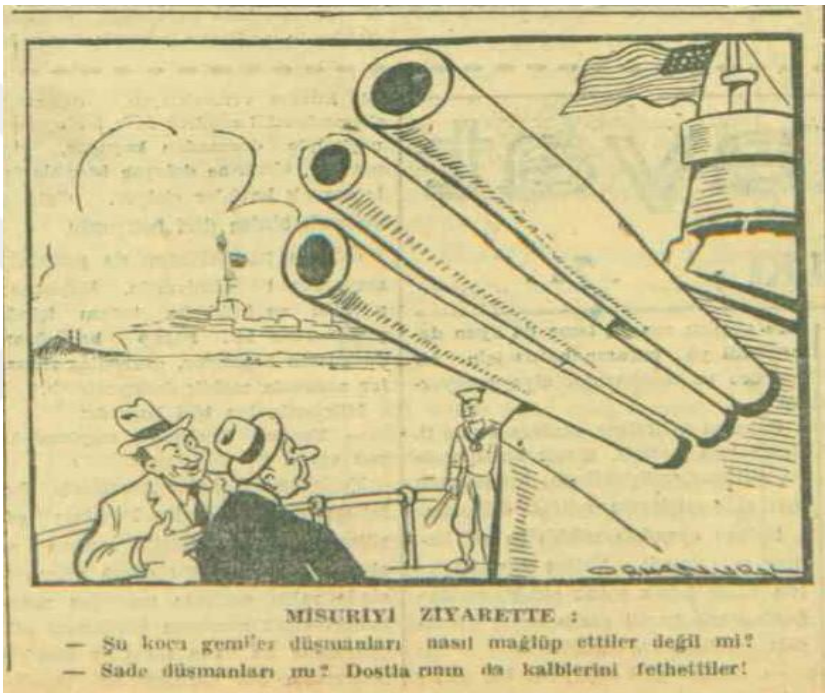

Görsel 34: Vakit gazetesinde yayımlanan Orhan Ural karikatüründe zırhlıyı ziyaret eden iki kişi daha öncesinde savaş gemisi olan Missouri zırhlısının hem savaş anında bir çok başarıya imza attığı hem de barış döneminde Türkiye'ye gelerek gösterdiği dostlukla kalpleri fethettiğini ifade ediyor. Alt yazı: "Şu koca gemiler düşmanları nasıl mağlup ettiler değil mi? - Sadece düşman mı? Dostlarının da kalplerini fethettiler!"[185]

Ziyaretle birlikte Amerika ile işbirliği içerisinde olmayı hedefleyen Türk yetkililer, Türkiye'nin Amerikan dış politikasına paralel hareket edeceğinin sinyalleri vermeye başlamışlardır. Şükrü Saraçoğlu, Amerikan gazetelerine verdiği demeçte halledilmesi gereken her meselede Türk hükümeti ve milletinin, Amerika tarafından

[184] Cemal Nadir Güler, *Cumhuriyet Gazetesi*, 5 Nisan 1946, s.1
[185] Orhan Ural, *Vakit Gazetesi*, 9 Nisan 1946, s.1

oluşturulan safların içinde yer almak ve büyük davaya ulaşabilmek adına Amerika'nın yanında olacağını belirtmiştir.[186]

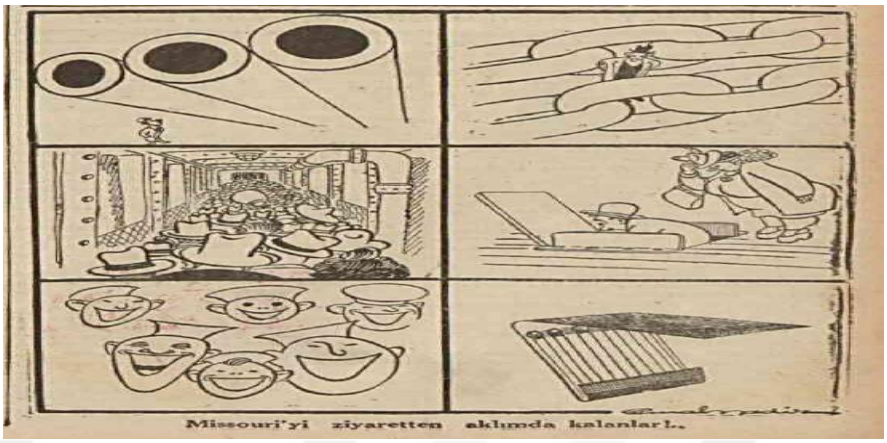

Görsel 35: Dönem gazetecileri zırhlıyı ziyaret edip izlenimlerini yazılarında aktarmışlardır. Cumhuriyet gazetesinde yayımlanan karikatürde Cemal Nadir Güler'e göre Missouri zırhlısının içi tam da çizdiği gibidir. Büyük deniz topları, kocaman deniz çapa zincirleri, ziyarete gelen kalabalık, içeriyi merakla inceleyenler, mutlu Amerikan askerleri, o dönem için Missouri'ye özel yaptırılan kibritler. Alt yazı: " Missouri'yi ziyaretten aklımda kalanlar!.."[187]

Cumhuriyet gazetesinde yayımlanan "Amerika Türkiye'den Daha Yakın Münasebetler Temenni Ediyor" başlıklı habere göre, Truman'ın şahsi temsilcisi Weddell ziyareti esnasında, Amerikan Başkanının İsmet İnönü'ye mesajını iletmenin yanı sıra yaptığı açıklamada Truman'ın İsmet İnönü ve Türk milletinden daha sıkı bir dostluk isteğini belirtmiştir.[188]

Missouri zırhlısının Türkiye'yi ziyaret etmesi ile birlikte Amerika'ya yönelik olumlu hava hem gazetelerde hem köşe yazılarında hem de karikatürlerde rahatlıkla görülebilmektedir. Halk, Missouri Zırhlısını büyük bir merakla ve sempati ile karşılamıştır. Gazeteler, zırhlı ile gelen Amerikan yetkililerinin Türkiye'deki, resmi ziyaretlerini, Kadıköy ve Eminönü'nde yaptıkları basketbol, boks, beyzbol, tenis maçlarını, onlar için düzenlenen eğlenceleri ilgiyle aktarmışlardır. Ziyaret ve zırhlı ile ilgili köşe yazarlarının abartılı yorumları mevcuttur. Cumhuriyet gazetesi yazarı Burhan Felek, gerçekleştirilen ziyaretin sadece Türk siyasi tarihinde değil her bir kişinin ömründe bir yıldız gibi parlayacağını belirtmiştir. Yurtta sulh, cihanda sulh hedefinin gerçekleştirmek için Türkiye'nin Sam amcanın yanında olduğunu söylemiştir. Son

[186] *Tanin Gazetesi,* "Türk-Amerikan Dostluğu", 7 Nisan 1946, s.1
[187] Cemal Nadir Güler, *Cumhuriyet Gazetesi,* 7 Nisan 1946, s.1
[188] *Cumhuriyet Gazetesi*, "Amerika Türkiye'den Daha Yakın Münasebetler Temenni Ediyor", 9 Nisan 1946, s.1

Posta gazetesi yazarı Reşat Feyzi Yüzüncü, "Ben Missouri'liyim" başlıklı yazısında Missouri'nin güvertesini kara özlemi çektirmeyecek kadar cazip ve geniş bulmuş, zırhlıyı yüzen bir çelik adaya benzetmiştir. Missouri'yi gemi hayaline bürünmüş şahane bir medeniyetin yansıması olarak görmüştür.[189] Akşam gazetesi yazarı Necmettin Sadak, "Aziz Dostlarımız Hoş geldiniz" başlıklı yazısında, dünyada hak, adalet ve bağımsızlık ilkelerini gerçekleştirmekten başka bir ideali olmayan ve bu amacı uğruna tüm gücünü ortaya koyan büyük devlet Amerika'nın İstanbul sularını süsleyen donanmasının halk tarafından heyecan ve takdirle karşılandığını ifade etmiş, Türk halkının da Amerikan milleti ile aynı idealleri benimsediğini ve bu millete sonsuz sevgi besleyip büyük bir güven duyduğundan bahsetmiştir.[190]

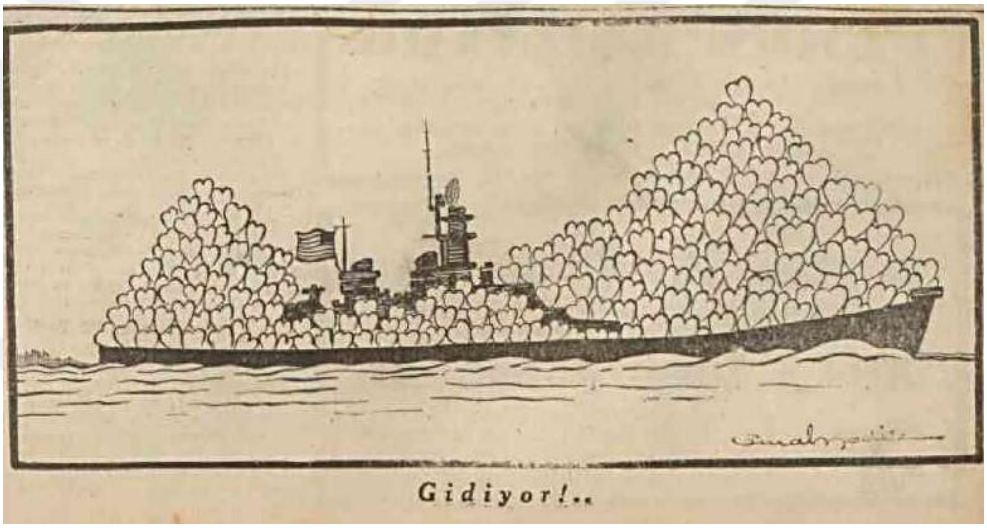

Görsel 36: Cumhuriyet gazetesinde yayımlanan karikatürde. Amerikan ziyaretinin ülke üzerinde bıraktığı etki resmedilmiş, Cemal Nadir Güler Missouri zırhlısını kalplerle uğurluyor. Alt yazı: "Gidiyor!.."[191]

2.8. Boğazlarla İlgili Sovyet Notaları

Sovyet Rusya Boğazlar konusundaki isteklerini bildiren notayı 8 Ağustos 1945'te Sovyet Maslahatgüzarı tarafından, Dışişleri Bakanı Hasan Saka'ya iletmiştir. Ulus gazetesinde yayımlanan "Boğazlara Dair Rusya Hükümetimize Bir Nota Verdi" başlıklı yazıda notaya göre, İkinci Dünya Savaşı'nda meydana gelen olaylardan görülenin, 1936 yılında imzalanan Montreux Antlaşmasının oluşturduğu Karadeniz Boğazları rejiminin, Karadeniz devletlerinin güvenliğini sağlamada yeterli olmadığı ve

[189] *Son Posta Gazetesi*, "Ben Missouri'liyim", 7 Nisan 1946, s.2
[190] Necmettin Sadak, "Aziz Dostlarımız Hoş geldiniz", *Akşam Gazetesi*, 5 Nisan 1946, s.1
[191] Cemal Nadir Güler, *Cumhuriyet Gazetesi*, 9 Nisan 1946, s.1

Boğazların Karadeniz devletleri aleyhine kullanılmasını engelleyebilecek şartları içermediği belirtilmiş, savaş sırasında Mihver devletlerinin Boğazlardan Karadeniz'e ve aksi yöne geçtiklerine dair bir çok örnek verilebileceğini bu durumun Sovyet Hükümetinin Türk Hükümetine protestolarda bulunmasını gerektirdiği belirtilmiştir.[192]

Recep Peker 14 Ağustos 1946'da kurduğu hükümet programını açıklarken Sovyet notasını şöyle özetlemiştir:

1. Boğazlar tüm ülkelerin ticaret gemilerinin geçişlerine her zaman açık olmalıdır.
2. Boğazlar Karadeniz ülkelerinin savaş gemilerine her zaman açık olmalıdır.
3. Karadeniz'de sahile sahip olmayan savaş gemilerinin boğazlardan geçmesi öngörülen haller müstesna olarak yasaktır.
4. Karadeniz'e girmek ve Karadeniz'den çıkabilmek için doğal su yolu olan boğazlara ilişkin rejimin uygulanabilmesi Türkiye'nin ve Karadeniz'de sahili bulunan diğer ülkelerin yetkisi dâhilinde olmalıdır.
5. Boğazlarda ticari gemilerin geçiş serbestliğini ve boğazların emniyetini sağlama konusunda en fazla ilgili ve bunu gerçekleştirmeye en itibarlı olmaları sıfatıyla Türkiye ve Sovyetler Birliği, boğazların Karadeniz'de sahili bulunan devletler aleyhine herhangi bir devlet tarafından kullanılmasını engellemek için buraların savunmasını müşterek vasıtalarıyla sağlarlar.[193]

Ulus gazetesi yazarı Falih Rıfkı Atay "Rus İsteklerinin Karşısında" başlıklı yazısında Sovyetlerin notasında özellikle 4. ve 5. maddelerin dikkat çektiğini ifade etmiştir. Ona göre; 4. madde Boğazlarla ilgili meselelerin Rusya ve Türkiye tarafından halledeceğini göstermektedir. Bunun nedeni Romanya ve Bulgaristan'ın Rusya ne derse ona uyacaklarının düşünülmesidir. 5. maddede yer alan Boğazların savunulması hususunun Türkiye'nin yanında Ruslara verilmesi isteği, Rusların Boğazlardan üs elde etmeleri anlamına gelmektedir. Montreux tarafından ortaya konan Boğazların milletlerarası bir geçit olmasının değiştirilerek alınacak kararların sadece Karadeniz devletleri tarafından alınması hedefiyle aslında Boğazların Rus su yolu olmasını amaçladıklarını belirtmiştir. Buna göre Karadeniz'den Türkiye'ye ve Akdeniz ülkelerine yönelik oluşabilecek herhangi bir saldırıda her türlü tehlikelere karşı

[192] *Ulus Gazetesi*, "Boğazlara Dair Rusya Hükümetimize Bir Nota Verdi", 13 Ağustos 1946, s.1
[193] Türkiye Cumhuriyeti Hükümetleri 1923-1960, Ankara: Başbakanlık Basımevi: Ankara, s.143

Türkiye'nin savunmasız kalacağını, fakat Rusya'nın başına Akdeniz'den böyle bir tehlike gelmesi durumundaysa Kızıl orduya, Kızıl donanmaya Türk gemilerini ve birliklerini dâhil ederek Türkiye'nin savaşa katılmak durumunda kalacağını söylemiştir.[194] Bu açıklamalarıyla Sovyet notasını Türkiye'nin egemenlik haklarına aykırı olduğunu ifade edip karşı çıkmıştır.

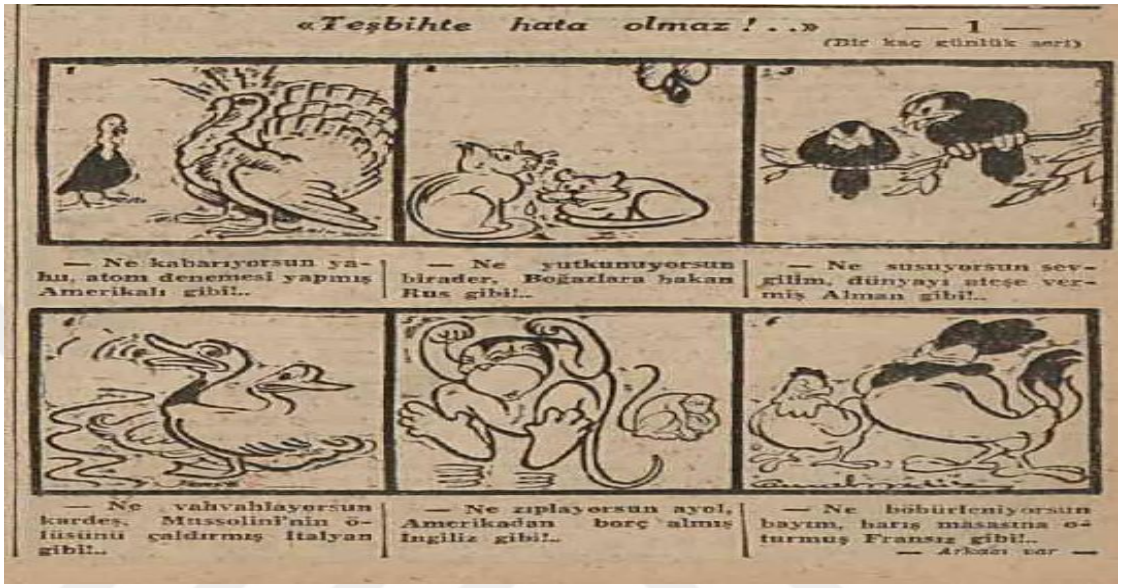

Görsel 37: Cumhuriyet gazetesinde yayımlanan Cemal Nadir Güler karikatürü: "Teşbihte Hata Olmaz", 1. Resim: - Ne kabarıyorsun yahu atom denemesi yapmış Amerikalı gibi!.. 2. Resim: - Ne yutkunuyorsun birader, Boğazlara bakan Rus gibi!.. 3.resim: - Ne susuyorsun sevgilim dünyayı ateşe vermiş Alman gibi!.. 4. Resim: - Ne vahvahlıyorsun kardeş, Mussolini'nin ölüsünü çaldırmış İtalyan gibi!.. 5.resim :- Ne zıplıyorsun ayol Amerika'dan borç almış İngiliz gibi!.., 6.resim: - Ne böbürleniyorsun bayım, barış masasına oturmuş Fransız gibi!..[195]

Akşam gazetesi, "Amerikan'ın Rusya'ya Notası" başlıklı yazıda, Sovyet istekleri sonrası Amerika tarafından oluşturulan Boğazlarla ilgili notada şu hususlar üzerinde durmuştur:

1. Birleşik Amerika, Boğazların Türkiye ve Sovyet Rusya tarafından ortak müdafaası hakkındaki Rus önerilerine razı değildir.
2. Birleşik Amerika, Boğazların savunulmasının Karadeniz ülkeleri arasında bir antlaşmaya dayanılarak yapılmasını öneren Rus tekliflerine razı değildir.
3. Birleşik Amerika Boğazların kontrolü meselesinde Birleşmiş Milletlerin ortaya koyduğu prensipler dâhilinde karar alınmasını yani Montreux Antlaşmasının denk uluslararası geniş bir antlaşma halinde sonuçlanmasını istemektedir.

[194] Falih Rıfkı Atay, "Rus İsteklerinin Karşısında", *Ulus Gazetesi*, 15 Ağustos 1946
[195] Cemal Nadir Güler, *Cumhuriyet Gazetesi*, 17 Ağustos 1946, s.1

4. Birleşik Amerika, Boğazların kontrolünün değişikliğini amaçlayan uluslararası bir konferansta bulunmaktan memnuniyet duyacaktır.[196]

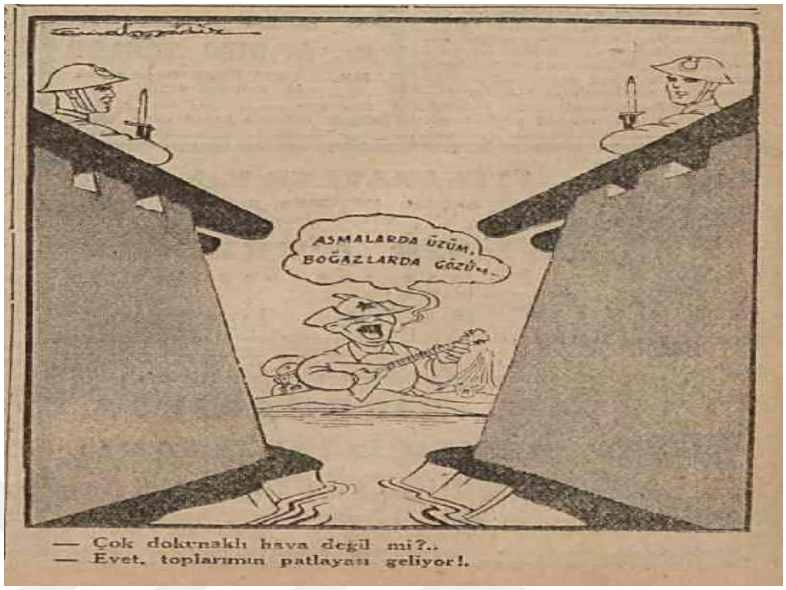

Görsel 38: Cumhuriyet gazetesinde yayımlanan Cemal Nadir Güler karikatürü, Rusya: Asmalarda üzüm, Boğazlarda gözüm, Askerler: -Çok dokunaklı değil mi? – Evet, toplarımın patlayası geliyor!..[197]

The Times gazetesinde yayımlanan "American Policy for The Straits Defines" başlıklı yazıya göre, Rus notasının Birleşmiş Milletler Örgütünün esaslarına yönelik bir husus barındırmadığını belirten Amerikan notası, Boğazların rejiminin Birleşmiş Milletlerin prensipleriyle ve amacıyla tutarlı bir şekilde işlenmesi gerektiğini savunmuştur.[198]

Amerika ve Fransa'nın Sovyetlere verdiği notaların ardından Cumhuriyet gazetesi, İngiltere'nin, 21 Ağustos 1946'da Boğazlarla ilgili notasını Rusya'ya verdiğini belirtmiş, İngiliz notasında özellikle Rusya'nın 4. ve 5. maddelerde ortaya attığı isteklere karşı çıkıldığı, Boğazlar meselesi için verilecek kararın ancak ilgili devletlerle birlikte alınabileceğinin vurgulandığı ifade edilmiştir.[199]

[196] *Akşam Gazetesi*, "Amerikan'ın Rusya'ya Notası", 20 Ağustos 1946, s.1
[197] Cemal Nadir Güler, *Cumhuriyet Gazetesi*, 21 Ağustos 1946, s.1
[198] *The Times*, "American Policy for The Straits Defines", 22 Ağustos 1946, s.4
[199] *Cumhuriyet Gazetesi*, "İngiltere de Dün Rusya'ya Nota Verdi", 22 Ağustos 1946, s.1,3

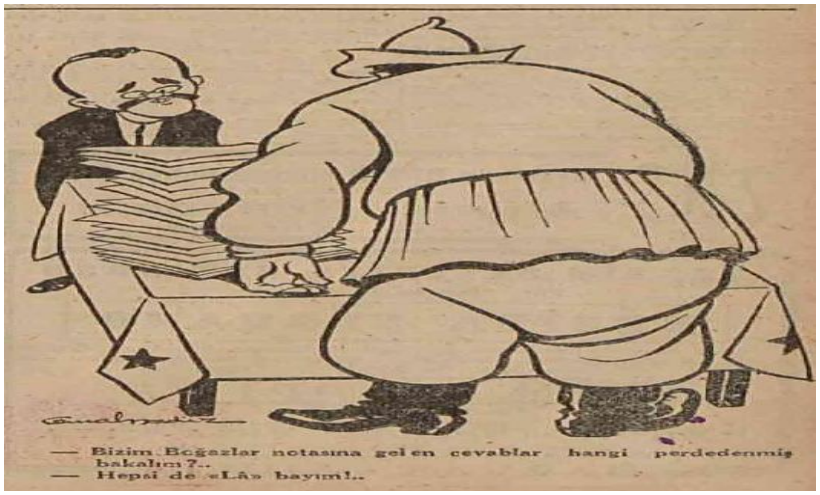

Görsel 39: Cumhuriyet gazetesinde yayımlanan Cemal Nadir Güler karikatürü, Rusya'nın Boğazlar notası sonrası Amerika, İngiltere ve Fransa tarafından aldığı cevabi notaların içeriğini Stalin yardımcısına soruyor. Alt yazı:" Bizim Boğazlar notasına gelen cevaplar hangi perdedenmiş bakalım? - Hepsi de "Lâ" bayım!.."[200]

2.8.1. Türkiye'nin Sovyetlere Cevabi Notası

22 Ağustos 1946'da Türkiye, Sovyetlere notasını iletmiştir. Cumhuriyet gazetesi, "Notamızın Metni Dün Neşredildi" başlıklı yazıda, Türkiye'nin notasında öncelikli olarak Sovyetler tarafından belirtilen İkinci Dünya Savaşı esnasında Montreux antlaşmasının oluşturduğu rejimin Karadeniz ülkelerinin güvenliğini sağlamaya yeterli olmadığı, Boğazların Karadeniz ülkeleri aleyhine kullanılmasına mani olmadığını ifade ettiği duruma cevaben; [201]Alman ticaret gemisi bandırasına sahip Seefalke ile ilgili olarak geminin savaş amacı yolunda kullanabilecek hiçbir iz taşımadığı için Boğazlardan geçmesine müsaade edildiği ve İtalyan petrol gemisi Tarvisia ile ilgili olarak ise İtalyan harp filosu yardımcı gemileri olarak listede kayıtlı bulunduğu için geçişin hileli olabileceği düşünülerek İtalyan Büyükelçiliğinden durumla ilgili bilgi istendiği her ne kadar Tarvisia'nın yardımcı gemi listesinden çıkarılmış olduğu sırf ticaret amaçlı seferler yaptığı İtalyan Başkonsolosluğu tarafından belirtilmiş olsa da geminin 25 gün Çanakkale limanında kaldığı, daha sonra ise Akdeniz'e geri gönderildiği ifade edilerek detaylı bir notayla Rus iddialarına cevap verilmiştir.[202]

Türk notasında ayrıca, Montreux rejiminin Boğazların Karadeniz devletlerinin savunulmasında etkin olmadığını belirten maddeye yönelik olarak Sovyetler Birliği'nin

[200] Cemal Nadir Güler, *Cumhuriyet Gazetesi*, 23 Ağustos 1946, s.1
[201] *Cumhuriyet Gazetesi*, "Notamızın Metni Dün Neşredildi", 24 Ağustos 1946, s.1
[202] A.g.e., s. 2

iddia ettiği güvenliği tehdit edici hiçbir unsur hakkında Ankara'ya hiçbir şikâyette bulunmadığını işaret etmiştir.[203]

Ulus gazetesi yazarı Ahmet Şükrü Esmer "Boğazlar Hakkında Cevabımız" başlıklı yazısında, Türkiye'nin Sovyet notasının Montreux maddelerinin değiştirilmesi üzerine yapılan ilk 3 öneriyi esas itibariyle görüşmeye uygun bulduğunu belirtmiştir. Dördüncü ve beşinci maddelere yönelik olarak ise, Boğazlar rejiminin düzenlenmesinin sadece Karadeniz'e kıyısı olan devletler tarafından yapılması 1956 yılına kadar devam etmesi gereken Montreux sözleşmesinin genel çerçevesini kabul etmemek demekti. Ayrıca eşit haklara sahip olan imzacı devletlerin menfaatleri görmemezlikten gelindiği için bu maddeyi kabul edilemez bulmuştur. 5. maddenin Rus notasındaki en aykırı madde olduğunu ifade eden Esmer, Rusların Boğazları Türkiye ile ortak yönetme teklifinin yanlış olduğunu, Türkiye'nin savaşın en çetin zamanlarında Boğazları başarılı bir şekilde koruduğunu ayrıca Rus önerisinin Birleşmiş Milletler tarafından kurulmuş olan ortak güvenlik sistemini hiçe saymak demek olduğunu ve Türkiye'nin egemenlik haklarına aykırı olduğundan kabul edilemeyeceğini ifade etmiştir.[204]

Görsel 40: Sovyet Notası üzerine, Büyük Doğu dergisi, geçmiş zamanın mizahı adlı bölümde 38 yıl önce Üstad Cem tarafından çizilen Rus askeri betimlemesini tekrar hatırlatıyor. Zabit:- "Elimi selam verir gibi kaldırdığım zaman, sen pusudan basarsın kurşunu!..[205]

[203] Feridun Cemal Erkin, *Türk-Sovyet İlişkileri ve Boğazlar Meselesi*, s.299
[204] Ahmet Şükrü Esmer, "Boğazlar Hakkında Cevabımız", *Ulus Gazetesi*, 25 Ağustos 1946, s.3
[205] *Büyük Doğu Dergisi*, 23 Ağustos 1946, Sayı:43, s.14

2.9.Sovyetlerin Boğazlar Üzerindeki İsteklerinin Devam Etmesi

24 Eylül 1946 günü Sovyet Hükümetinden Türkiye'ye bir nota daha verildi. Notanın ilk kısmı önceki Sovyet notası gibi savaş zamanında Montreux sözleşmesinin uygulanmasında çıkan anlaşmazlıklar üzerine olmuştur. Ayrıca notada Montreux'nün 24 üncü maddesinin uygulanmasında da kusurlar görülmekteydi. Türkiye'nin Sovyet notasına cevaben ilk 3 noktayı görüşmeye açık olması Ulus gazetesi yazarı Ahmet Şükrü Esmer'in "Boğazlara Dair İkinci Sovyet Notası" başlıklı yazıda belirttiğine göre Sovyetler tarafından yanlış değerlendirilerek Türkiye'nin 3 maddeyi tamamen kabul ettiği şeklinde algılanmıştı. Diğer iki noktada ise Boğazlar rejiminin Karadeniz'e kıyısı olan ülkeler tarafından belirlenmesi konusunda ısrar edilmekte, bunun nedeni olarak Karadeniz'in kapalı bir deniz olması görülmektedir. [206]

Vakit gazetesinde yayımlanan "Notamıza Sovyetlerin Cevabı" başlıklı yazıda Sovyet notasında, Boğazlarda ticari seyrüsefer ve güvenliğin; Türkiye ile Sovyetler Birliği'nin ortak alacağı tedbirlerle sağlanmasının, Boğazların korunmasını Türkiye'nin tek başına alacağı tedbirlerden çok daha geniş ölçüde arttıracağından bu durumun Türkiye'nin güvenlik menfaatlerine daha iyi hizmet edeceği belirtilmiştir. Ayrıca Karadeniz'de uzunluğu 2100 km Sovyet sahillerinin ülkenin en önemli bölgeleri olduğunu bu yüzden bu sahillerin güvenliğinin sağlanmasının Sovyetler Birliğinin hayati menfaatleri açısından önemi vurgulanmıştır.[207] Son olarak; Sovyet Hükümeti Montreux rejiminin değişikliği ile ilgili olan Türk bakış açısının tadille ilgili hususların yer aldığı Potsdam konferans kararlarını içermediğini söyleyerek uluslararası bir konferans gerçekleşmeden önce Türkiye ile üç müttefik ülke arasında doğrudan doğruya görüşmeler yapılmasını istemiştir.[208]

Feridun Cemal Erkin Sovyet notasının Ankara'da iki temel tepkiye sebep olduğundan bahsetmiştir. İlki Sovyetler ile arada gerginlik oluşmasından çekinen kesimdir. Bu grup, ikili görüşmelerin prensip olarak kabul edilmesini eğer Türkiye için rahatsız edici bir durum yaşanırsa daha sonra tavır değiştirilmesi gerektiğini savunmaktadır. Diğer kesimse -ki bu grupta Recep Peker de vardı- Ruslarla her türlü görüşmeye şiddetle karşı çıkan ve bunu belirten kısa bir notanın Sovyet Rusya'ya

[206] Ahmet Şükrü Esmer, "Boğazlara Dair İkinci Sovyet Notası", *Ulus Gazetesi,* 30 Eylül 1946, s.1,4
[207] *Vakit Gazetesi,* "Notamıza Sovyetlerin Cevabı", 29 Eylül 1946, s.5
[208] A.yer

gönderilmesini savunmaktaydılar. Fakat Erkin Türk notasını kaleme alacak kişi olarak iki uç görüşün de taraftarı değildi. Ayrıca kendisine İngilizlerin ilk sunduğu öneri Ankara ile Moskova görüşmelerinin arasının açılması yönündeydi. Yine de Amerika'nın Ankara Büyükelçisi Edwin Wilson'un kendisini başından beri desteklediğini ve İngiltere'nin de daha sonra kararını değiştirerek kendisinin kararını onayladığından bahsetmiştir.[209]

9 Ekim'de Amerika ve İngiltere, Rusya'ya birer nota verdiler. The Times gazetesinde yayımlanan "U.S. and The Defence Of The Straits", başlıklı yazıda Amerikan notasında Potsdam'da ifade edilen her üç devletin de Boğazlarla ilgili fikrini Türkiye'ye ayrıca iletmesi durumunu, Boğazlar rejiminin görüşülmesi konusunda diğer iki devletin söz sahibi olmayacağı anlamına gelmediği ifade edilmiş ve yeni Boğazlar rejimini belirlemek için yapılacak olan görüşmelere ilgili devletlerin her birinin dâhil olması gerektiği vurgulanmıştır. Ek olarak, Türkiye'nin Boğazların savunulmasında başlıca sorumlu olarak kalmasının doğru olacağı, eğer Boğazlar herhangi bir tehdide maruz kalırsa bu durumun BM Güvenlik konseyi tarafından değerlendirileceği belirtilmiştir.[210]

The Times gazetesi "British Views Of The Straits" başlıklı yazıda, İngiltere'nin 4. ve 5. maddelerle ilgili görüşlerini devam ettirdiği ve Montreux Antlaşmasının değişikliğine yönelik olarak ikili görüşmelerin değil, tüm ilgili devletlerin yani Amerika, Rusya, Fransa, İngiltere ve Türkiye'nin katılacağı bir konferansta belirlenmesi gerektiğini belirtmiştir.[211]

2.10. Türkiye'nin Sovyet İsteklerine Karşı Tutumu

Vakit gazetesinde yayımlanan "Sovyet Rusya'ya Notamızın Metni" başlıklı yazıya göre, Türkiye 18 Ekim'de Sovyet Rusya'ya yeni notasını göndermiştir. Notaya göre, Sovyetlerin ortaya attığı Boğazların Mihver devletler tarafından kullanıldığı iddiası üzerinde durularak 1942-1943 yıllarında Alman gemilerinin Boğazlardan geçişi

[209]Feridun Cemal Erkin, *Türk-Sovyet İlişkileri ve Boğazlar Meselesi,* s.305-307
[210] *The Times*, "U.S. and The Defence Of The Straits", 11 Ekim 1946, s.4
[211] *The Times*," British Views Of The Straits", 10 Ekim 1946, s.3

detaylandırılmış, bahsedilen gemilerin yardımcı veya savaş gemilerine has özelliklerden hiçbirinin taşımadığı belirtilmiştir. [212]

Vakit gazetesi yazarı Asım Us, "İkinci Rus Notasına Cevabımız" başlıklı yazısında Türk notasının Boğazlar meselesinin sadece Karadeniz sahil devletleri arasında görüşülmesi isteğini reddettiğini, Boğazlarla ilgili alınacak herhangi bir kararın Montreux Antlaşmasında imzacı devletlerin içinde olduğu bir konferansta çözülmesi gerektiğini bildirmiştir.[213] Ayrıca, Boğazların Türkiye ve Rusya tarafından ortak savunulması isteği Türk egemenliği ile uzlaştırılması imkânsız bir konu olduğu gerekçesiyle reddedilmiştir. Rusya'nın Boğazlardan emin olmasının tek koşulunun bugün sarsıntıya uğramış olan Türkiye - Sovyetler Birliği ilişkilerinin Birleşmiş Milletlerin prensiplerinin ortaya koyulduğu esaslar çerçevesinde yenilenmesiyle olabileceği vurgulanmıştır.[214]

Feridun Cemal Erkin tarafından kaleme alınan 32 sayfalık Türk notası, Türkiye'nin savaş esnasında Mihver savaş gemilerini Boğazlardan geçirdiği yönündeki Rus iddialarına detaylıca cevap vermiş ve Türkiye'nin savaşın en hareketli ve tehlikeli anlarında bile Montreux Antlaşmasını ve Boğazların güvenliğini tehlikeye atacak bir harekette bulunmadığı örneklerle ele alınmıştır. Gazete haberleri ve başyazarlar tarafından yapılan yorumlarda Türk notası desteklenmektedir ve nota Sovyet iddialarına karşı yeterli görülmektedir.

Akşam gazetesi yazarı Necmettin Sadak Türk notası ile ilgili yazısında, notanın hiçbir eksiğinin bulunmadığını, bir çok delili barındırdığını ve gayet mantıklı cevaplar içerdiğini ifade etmiştir. Sadak, Türkiye'nin temelde Sovyet Rusya'ya 3 teklif yaptığını belirtmiştir. Bunlar, eğer arzu edilirse Rusya'nın şikâyetleri hakkında hakem divanına gidilmesi, yarar sağlamayan karşılıklı notalaşma yerine uluslararası bir konferans toplanması, Birleşmiş Milletler kuruluna güvenilmesidir. Sadak notayı hem Sovyetlerin iddia ve isteklerine bir cevap hem de Türkiye tarafından dostluk elinin tekrar uzatılması olarak yorumlamıştır.[215]

---

[212] *Vakit Gazetesi*,"Sovyet Rusya'ya Notamızın Metni", 21 Ekim 1946, s.1
[213] Asım Us, "İkinci Rus Notasına Cevabımız", *Vakit Gazetesi*, 22 Ekim 1946, s.1
[214] A.yer
[215] Necmettin Sadak, "Türkiye'nin Notası Hiçbir Noktayı Açıkta Bırakmayan Kuvvetli Mantık ve Deliller Silsilesidir", *Akşam Gazetesi*, 21 Ekim 1946, s.1

Vakit gazetesi yazarı Asım Us "İkinci Rus Notasına Cevabımız" başlıklı yazısında, teferruatlı Türk notasıyla birlikte artık Rus devlet adamlarının bağımsızlık ve egemenliğin Türkler için ne anlama geldiğini fark etmelerini umduğunu, Karadeniz'in güvenliği için Rus üssü kurulması fikri bırakmalarını ve eski Türk-Sovyet dostluğunun tekrar kurulması yoluna gidilmesini istemektedir.[216]

Ulus gazetesi yazarı Falih Rıfkı Atay, "Neye Güveniyoruz ve İnanıyoruz" başlıklı yazısında, Sovyet notalarının ve cevaplarının anlaşma imkânı olmayan konulara saplanıp kaldığını, ancak Sovyetlerin uluslararası bir konferansta konunun gündeme getirilmesini kabul etmesi ve orada da BM anayasasına uygun ve milli egemenlik esaslarına uyan bazı düzenlemelerin yapılmasıyla bu bataktan çıkılabileceğini belirtmiştir. Türkiye'nin Sovyet Rusya gibi çok kuvvetli bir komşuyla barış içinde olmaktan daha yerinde bir politikasının olmayacağını vurgulayan Atay, İkinci Dünya Savaşında Türkiye'nin antlaşma esaslarına uyan politikalarının kendi milli egemenlik ve bağımsızlığına en uygun şekilde hareket ettiğinin kanıtı olduğunu ve bu politikanın barış amaçlı hareket edildiğinin bir göstergesi sayılacağını ifade etmiştir.[217]

Görsel 41: Vakit gazetesinde yayımlanan Orhan Ural karikatüründe, Stokholm'de gerçekleştirilen Avrupa Güreş Şampiyonası'nda Türk güreşçilerinin başarılarından sonra, Altyazı: - Rus notasına yeni bir cevap.[218]

[216] Asım Us, "İkinci Rus Notasına cevabımız, *Vakit Gazetesi*, 22 Ekim 1946, s.5
[217] Falih Rıfkı Atay, "Neye Güveniyoruz ve İnanıyoruz", *Ulus Gazetesi*, 23 Ekim 1946, s.1
[218] Orhan Ural, *Vakit Gazetesi*, 26 Ekim 1946, s.1

2.11. Tan Gazetesi Olayı

Tan Gazetesi yazarları Zekeriya Sertel ve Sabiha Sertel tarafından çıkartılan Görüşler Dergisi Türkiye'deki ilk siyasi dergilerden biridir. Yazarları arasında Celal Bayar, Fuat Köprülü, Adnan Menderes, Tevfik Rüştü Aras, Pertev Boratav, Niyazi Berkes, Sabahattin Ali, Aziz Nesin gibi isimler yer almaktadır. Kuruluş amacı tek parti iktidarına karşı olan farklı çevrelerden yazarları bir araya getirerek demokratik istekleri aktarmak olarak belirtilmiştir.

Görüşler Dergisinin 1 Aralık 1945'te ilk ve tek sayısında Sabiha Sertel "Zincirli Hürriyet" başlıklı yazısında 1942 yılında Türk-Alman antlaşması sonrasında Türkiye'de iktisadi sistemin, oluşturulan kanunların, izlenen siyasetin ve kültürel açıdan var olan düzenin faşist olduğu belirtilmiş, ülkenin demokrasiden uzak olduğunu, basın kanununun fikir, söz ve vicdan hürriyetini korumadığını, cemiyetler kanunun bireylerin parti kurma ve parti mücadelesini yasakladığını ve vatandaşların siyasi görüşlerinden dolayı polisin eline ve hükmüne bırakıldığını ifade etmiş ve her vatandaş için zincirli olmayan bir hürriyet istediklerini belirtmiştir.[219] Ayrıca derginin "Haftanın Görüşleri" başlığı altındaki yazısında, Avrupa'da eski düzenin savaşla birlikte değiştiği, milletlerin savaş sonu düzene ayak uydurmak adına seçimler gerçekleştirdiği, İngiltere'de gerici kabul edilebilecek Toryler'in yerine sosyalistlerin geldiği, Fransa'da Sosyalist ve komünistlerin çoğunluk kazandığı, Belçika'da sosyalist bir hükümet kurulduğu ayrıca Bulgaristan, Yugoslavya ve Macaristan'da da sol görüşün galip geldiği belirtilerek dünya çapında bir değişim dalgasının başladığı vurgulanmıştır.[220]

Bu yazılara tepki olarak 3 Aralık 1945 tarihli Tanin gazetesinde Hüseyin Cahit Yalçın, "Sağ-Sol ve İleri-Geri" başlıklı yazıda sağ ve sol kavramlarının üzerinde durmuş, bir taraftan dünyanın sola gittiğini söyleyen diğer bir taraftan da İngiltere ve Amerika'nın sağ taraftarı olduğunu ifade eden "Görüşler" dergisinin kendiyle çeliştiğini söylemiş ve inkılâp yapmak isteyenlerin dünyaya cenneti getireceklerine ve Allahın devrini kendilerinin oluşturabileceklerine inandıklarını ifade etmiştir. Bu kişilerin Türkiye'de de komünist inkılâbı yapmayı arzuladıklarını belirtmiş, kendisinin "Yeni

[219] Sabiha Sertel," Zincirli Hürriyet" *Görüşler Dergisi*, s.6-7
[220] M. Zekeriya Sertel, "Haftanın Görüşleri, *Görüşler Dergisi*, Cilt 1: Sayı:1, 1 Aralık 1945, s.2

Dünya" ve "Görüşler" dergisinin ortaya koyduğu komünist propagandanın karşısında olduğunu ve bunu liberal Batı demokrasisi adına yaptığını ifade etmiştir.[221]

Görsel 42: Cumhuriyet gazetesinde yayımlanan Cemal Nadir Güler karikatüründe, dergi adı belirtilmese de daha çıkmadan muhalif yazar kadrosu nedeniyle dönemin merakla beklenen yayını Görüşler dergisi bir sayfanın üzerinde kocaman bir gözle betimlenmiş. Alt yazı: "Bu Hafta Çıkıyor.", [222]

Tanin gazetesinde Hüseyin Cahit Yalçın aynı gün yayımlanan "Kalkın Ey Ehli Vatan" yazısında "Zincirli Hürriyet" makalesinden bazı cümleler ele almış ve Sertel'in asıl kastettiği anlamın farklı olduğunu vurgulamıştır. Sabiha Sertel'in yazıda belirttiği geniş halk kütlelerinin yararı için özgürlüğün feda edilebileceği ifadesinin altında Yalçın, işçi proletaryasında yalnız onların özgür olacağını kendi görüşündekilerin hürriyetinin zincire vurulacağını iddia etmektedir çünkü komünistler halk kütlesi derken köylüleri ima etmektedirler. Yalçın ayrıca, Sertel tarafından ifade edilen Türkiye'de demokrasinin kısıtlandığı alanların aslında Rusya'da kısıtlanmış olduğunu ifade etmiş, Görüşler dergisinin varlığının bile Türkiye'de basın özgürlüğünün mevcudiyetine önemli bir gösterge olduğunu belirtmiştir.[223]

Yazının ilk kısmında "Büyük vatansever Namık Kemal'in sesi bugünün parolasıdır. Kalkın ey ehli vatan. Mücadele başlıyor ve başlamak lazım. Çünkü en azgın ve insafsız bir propagandanın, Türk vatandaşlarının ruhuna her gün en yakıcı, yeis verici, ümit kırıcı bir propaganda zehrini dökmesine müsaade edemeyiz. Bir vatan

[221] Hüseyin Cahid Yalçın, "Sağ-Sol ve İleri-Geri", *Tanin Gazetesi,* 3 Aralık 1945, s.1
[222] Cemal Nadir Güler, *Cumhuriyet Gazetesi,* s.1
[223] Hüseyin Cahid Yalçın, "Kalkın Ey Ehli Vatan", *Tanin Gazetesi*, 3 Aralık 1945, s.1

sahibi olmak, bu vatanın içinde hür ve müstakil yaşamak isteyen her Türk bu propagandaya karşı koymaya mecburdur… Biz uhdemize düşen vazifeyi yapacağız; susmayacağız. Fakat bu kâfi değildir. Mücadele her vatandaşın hakkı ve vazifesidir."[224] Bu ifadeler özellikle lise ve üniversite çağındaki gençleri harekete geçirmiş ve 4 Aralık 1945 günü büyük bir öğrenci grubu bir araya gelmiştir.

İstanbul Üniversitesi ve bazı yüksek okul öğrencilerinden oluşan yaklaşık 10-15 bin genç; "Tan", "Yeni Dünya" ve "Görüşler" dergisinde yayımlanan yazıları protesto etmek için Beyazıt meydanında bir araya gelmiştir. Bazıları ellerinde Atatürk ve İsmet İnönü resimleri "İspanya kardeş kavgasını içimizde yaşatmak isteyen kızıllar kahrolsun", "ne faşistiz ne komünistiz", "millet demokrattır" sözlerinin yazılı olduğu levhalar taşımışlardır. Topluluk bir taraftan "kahrolsun komünistler, kahrolsun faşistler nidalarını atarak "Tan" gazetesi binasına yönelmiştir. Tan matbaası ve Görüşler dergisi idarehanesi tahribata uğratılmıştır. Sonrasında Taksim meydanına yönelen gençler Cumhuriyet abidesine ellerinde taşıdıkları çelengi yerleştirmişler, İstiklal caddesinde yürürken "Tan", "Yeni Dünya", ve "Görüşler Dergisini" sırıklara takıp yakarak ilerlemişlerdir. Kalabalık grup komünist yayın propagandası yaptığı gerekçesiyle Berrak kitabevini tahrip etmiş, "Yeni Dünya" ve "La Turquie" gazetelerinin de matbaaları yağmalanmış, kullanılmaz hale getirilmiştir.[225] Olaydan kısa bir süre sonra Zekeriya Sertel, Sabiha Sertel ve Cami Baykurt hükümet ve meclisin şahsiyetine hakaret ettikleri iddiasıyla tutuklanıp mahkemeye sevk edilmiştir. 6 ay tutuklu kaldıktan sonra serbest bırakılmışlardır.[226]

Yaşanan olaylar Tanin gazetesinde, "Üniversite Gençliğinin Tezahüratı" başlıklı yazıda ele alınmış, yüksek tahsil gençliği dün yaptığı muazzam bir mitingde Kemalizm rejimine bağlılığını teyit etti" ifadesi kullanılmıştır.[227] Olayın ardından Sıkıyönetim Komutanlığı tarafından yayımlanan resmi tebliğde üniversite öğrencilerinin 2 basımevi ve birkaç kitabevine yönelik gerçekleştirdikleri hareketlere engel olmak isteyen inzibat kuvvetlerinin uyarılarını dikkate almayarak bu suçu işledikleri, bu kişiler hakkında

[224] A.yer
[225] *Cumhuriyet Gazetesi*, "Üniversite Gençlerinin Dünkü Nümayişi", 5 Aralık 1945, s.1-3
[226] *Cumhuriyet Dergi*, "Çok Satan, Ciddi, Günlük Sol Gazete Tan", 28 Ocak 1996, Sayı:514, s4
[227] *Tanin Gazetesi*, "Üniversite Gençliğinin Tezahüratı", 5 Aralık 1945

hemen kovuşturma ve soruşturmaya başlandığı bildirilmiştir. Bu tarz bir hareketin bundan sonra şiddet yoluyla karşılık göreceği ve yasaklandığı belirtilmiştir.[228]

Son Posta gazetesi yazarı Selim Ragıp Emeç ise "Son Hadise..." başlıklı yazısında ikinci partinin kuruluşuyla birlikte fikirlerini Türk gelenek ve göreneklerinden almayan milli bünyeye yabancı bulunan bir topluluğun açıkça iktidara hücum etmeye başladıklarını belirtmiştir. Dünyada yaşanan savaşın ve felaketlerin nedeninin kendileri gibi düşünmeyen insanlar olduğunu ifade ederek sol görüşlü yazarları eleştirmiştir. Halkın sahip olduğu kutsal inançlara zarar veren bir batıl davaya karşı bazı ufak tefek zararların gerçekleşmesine engel olunamadığını, gençlerin hareketini frenlemenin zor olduğunu belirtmiş[229] ve aslında yapılan tahribata ve yürüyüşlere bir anlamda destek vermiştir.

Ulus gazetesi yazarı Falih Rıfkı Atay, "İstanbul'daki Nümayiş" başlıklı yazısında, İstanbul'da yaşanan yürüyüşte gençlerin bir heyecanla belirli bir hazırlıkları olmadan yola çıktıklarını, onların tahrik edenin bozguncu gazeteler olduğunu ifade etmiştir. Bu gazetelerin Türk Hükümetinin demokrasiyi geliştirme amacını sarsmak ve meclisi itibardan düşürmek amacında olduğunu ifade etmiştir. Ek olarak, bazı gençlerin yürüyüşün herhangi bir devlete karşı yapılmadığını yüksek sesle ifade etmelerine rağmen Ankara'da Rusya'ya bağlı Tass ajans muhabirinin kışkırtıcılık yaptığını belirtmiştir. Gençlerin olaylara hiç tepki vermemesinin demokrasi açısından endişe verici olabileceğini fakat savundukları davayı da kanuna aykırı yoldan görmeye çalışmalarının aynı endişeye neden olduğunu belirtmiştir.[230] Atay, yaşananlara görece daha objektif bir şekilde yaklaşsa da, hükümetin olaylara müdahale etmemesini eleştirmemiş ve asıl sorumlu olarak bazı kışkırtıcı gazeteleri göstermiştir. Bu durum Atay'ın hükümet yanlısı hareket edip aynı zamanda ortamı yatıştırmaya çalıştığının bir göstergesidir.

[228] *Akşam Gazetesi*, "Gençliğin Dünkü Tezahürleri", 5 Aralık 1945, s.1
[229] Selim Ragıp Emeç, "Son Hadise...", *Son Posta Gazetesi*, 5 Aralık 1945, s.1-3
[230] Falih Rıfkı Atay, "İstanbul'daki Nümayiş", *Ulus Gazetesi*, 6 Aralık 1945, s.1-3

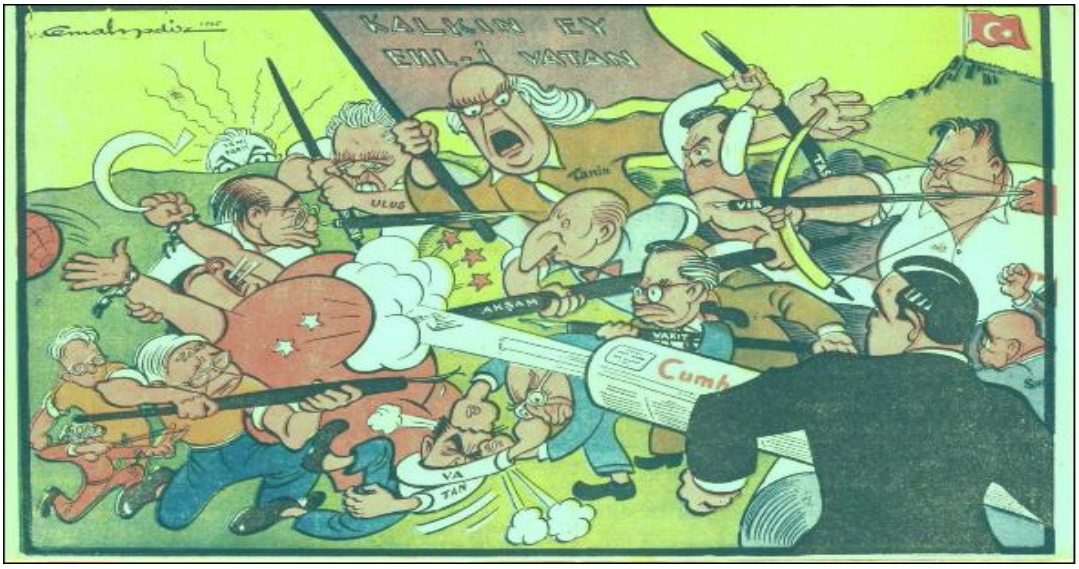

Görsel 43: Cumhuriyet gazetesinde yayımlanan Cemal Nadir Güler karikatüründe, Zincirli Hürriyet yazısını kaleme alan kolları zincirli kadın Sabiha Sertel'i göstermektedir. Sertel'in yanında Tan ve Vatan gazeteleri yer almaktadır. Onlara saldıran ise Akşam, Tanin, Cumhuriyet, Ulus gazetelerinin yazarlarıdır. Arkada bulunup olayları izleyen ise güneş şeklinde alnında yeni parti yazan Celal Bayar'dır.[231]

[231] Cemal Nadir Güler, "Cephe Yarıldı", *Cumhuriyet Gazetesi*, 6 Aralık 1945, s.4

İKİNCİ BÖLÜM

TRUMAN DOKTRİNİ VE MARSHALL PLANI İLE TÜRK-AMERİKAN İLİŞKİLERİNİN GELİŞİMİ

Türk-Amerikan ilişkileri İkinci Dünya Savaşı sonundan itibaren yakınlaşmaya ve kuvvetlenmeye başlamıştır. Amerika'nın savaş sonrası iki kutuplu sistemde Sovyet Rusya karşısında yer alması bu iki süper gücün arasında Soğuk Savaş'ın başlamasına, Türkiye üzerindeki Sovyet tehlikesinin artması ise Türk-Amerikan işbirliğinin oluşmasına neden olmuştur.[232]

1947 yılından itibaren Türkiye ile Amerika'nın işbirliğinin artması Türk gazetelerinde Amerika'nın Batılı ve demokratik tarafının ön plana çıkarılmasına sebep olmuştur. Atom bombasını kullanarak savaşa son veren Amerika, Sovyet Rusya karşısında güçlü ve teknolojik olarak daha ileri bir ülke olarak görülmüştür. Hatta Hüseyin Cahit Yalçın atom bombasını Batının uygarlık mücadelesinde en önemli savaş aracı olduğunu vurgulamıştır.

Savaşın içerisinde yer alan Avrupa devletlerinin savaş sonrası içinde bulunduğu kötü ekonomik şartlar, Amerika'nın bölge kalkınmasına müdahalede bulunmasına sebep olmuştur. İkinci Dünya Savaşı esnasında fiili olarak savaşa katılmayan Türkiye ise her an bir Rus saldırısı ihtimalinin olabileceğini göz önünde bulundurduğundan askerlerini silahaltında tutmak durumunda kalmıştır. Türkiye'nin genç erkek nüfusunun uzun bir süre ekonomiye katkı sağlayamaması ülke çapında ekonomik anlamda bir çok sıkıntının baş göstermesine neden olmuştur. Türkiye, eski gücünü yitiren İngiltere'den de kaynak sağlayamayacağını fark edince Yunanistan gibi Amerika'ya kredi başvurusunda bulunmuştur. Türkiye'nin yardım isteği Amerika tarafından önce geri çevrilmiş fakat Türkiye'nin coğrafi olarak Sovyetler Birliğine komşu olması, Orta Doğu'ya olan yakınlığı ayrıca asker potansiyeli değerlendirildiğinde Truman Doktrini çerçevesine dâhil olması uygun bulunmuştur. Amerika öncelikle Sovyet tehdidini derinlemesine hisseden Yunanistan ve Türkiye'ye Truman Doktrini adıyla uygulamaya konulan yardım planı ile destek vermiştir. Avrupa'nın iktisadi kalkınmasını sağlamak amacıyla ise 4 yıl süreli Marshall Planı oluşturulmuştur.

[232] İrfan. C. Acar, *Dış Politika,* Sevinç Matbaası: Ankara, 1993, s.90

Truman Doktrini ve Marshall yardımlarının ilk yıllarında gazete haberlerine bakıldığında Türk Hükümeti'nin dış politika hedefine uygun bir şekilde yorumlara yer verildiği görülmektedir. Bunun nedeni Türkiye için Rus tehdidinin hala devam etmesidir. Bu dönem Amerika'ya yaklaşma Türk hükümeti için en mantıklı çözümdür. Sovyetlerin karşısında durabilecek bir Avrupa devletinin kalmaması ve Amerika'nın özellikle atom bombasını kullanmasıyla birlikte askeri ve teknik olarak üstün olduğunu göstermesi Rusya karşısında Türkiye'yi Amerika ile işbirliğine itmiştir.

İkinci Dünya Savaşı boyunca hükümet etkisinde olan gazeteler, savaş sonrası çok partili hayata geçişle birlikte hem iktidarı savunanlar hem de muhalefeti savunanlar olmak üzere iki gruba ayrılmıştır. Özellikle CHP'nin çok uzun yıllar iktidarda olması muhalefet partisi olan DP'nin bir çok yazar tarafından desteklenmesine sebep olmuştur. Bu dönem Cumhuriyet gazetesi DP'yi savunmaktadır. Vatan gazetesi ise DP yöneticilerinin yazılarına sıklıkla yer verir. Ahmet Emin Yalman, DP üyelerinin desteklemekte ve onlara fikir vermektedir. Akşam gazetesi belirli bir parti taraftarı olmaktan ziyade yazılarda daha ağırbaşlı bir dil kullanır. Gazetenin başında bulunan Kazım Şinasi Dersan, CHP şehir meclisi üyesi olmasına rağmen, gazeteyi politik tartışmaların dışında tutmuştur. Bu dönem Ulus gazetesi, zengin bir yazar kadrosuna sahiptir fakat dönemin aydın ve okuryazarlarının çoğunun CHP'ye karşı olması gazetenin hükümet yanlısı olmasını zorlaştırmış bu durum da Ulus gazetesinin satışlarının düşmesine sebep olmuştur.[233]

Savaş sonrası dönem Türk dış politikasında hem iktidarın hem de muhalefetin Amerika ile işbirliğini savunması, muhalefet partisinin ve muhalif basının dış politika konusunda hükümetin aldığı kararları desteklemesine neden olmuştur. Gazetelerde iç politika alanında oluşan çok sesli ortam dış politikaya pek yansımamıştır. Bu dönem temel hedef bir yandan Amerikan yardımlarından Türkiye'nin çokça faydalanması ve ekonomik refaha kavuşmasıyken diğer taraftan kutuplaşan dünyada demokrasiyi savunan Batı ile birlikte hareket etmektir. Türkiye bağımsızlığını ve egemenliğini koruyabilmek adına gayet istekli şekilde Amerika ile işbirliği içerisinde olmuştur, bu politika Türk gazeteleri tarafından da desteklenmiştir.

[233] Hıfzı Topuz, *100 Soruda Türk Basın Tarihi*, İstanbul: Gerçek Yayınevi, 1973, s.172

Dönem karikatürleri Türk gazeteleri için hükümet politikası ile uyumlu ve Batı ile ilişkileri destekleyen nitelikteyken, The New York Times gazetesinde yayınlanan karikatürler farklı görüşlere yer vermesi bakımından önemlidir. The New York Times, Amerika'nın yeni dış politikasının diğer Amerikan gazetelerindeki karikatürlere yansımasının yanı sıra, İngiltere, Fransa, İtalya hatta Türkiye gibi çeşitli devletlerin dünya gündemini yansıtan karikatürlerine de yer vermiştir. Bu dönem Amerikan karikatürlerinde dikkat çeken husus Amerikan'ın yeni dış politikasının güvenilir olup olmadığı yönündedir. Bir kesim Amerikan gazete yazarları ve karikatüristler Amerika'nın izlediği yardım politikasıyla dünyayı adeta iki kutba ayıracağını belirtmişlerdir. Diğer eleştiriler ise, Amerika'nın yaptığı dış yardımların miktarının Amerikan ekonomisinde yol açacağı olumsuzluklar ve Amerikan'ın iç sorunları ile ilgilenmeyerek odağını dış yardıma çevirmesi üzerine olmuştur.

Washington merkezli The Evening Star gazetesi ise hem haber hem de karikatürleri ile Amerikan hükümetinin aldığı kararları destekler nitelikte bir tavır sergilemiştir. Karikatürlerde yapılan yardımların eleştirilmesinden ziyade Amerika'ya askeri ve diğer alanlarda sağlayabileceği faydalar üzerinde durulmuştur.

Bu dönem Türk gazeteleri Sovyet Rusya basınını savaş döneminde olduğu gibi yakından takip etmişlerdir. Sovyet gazetelerinde geçen Türkiye'ye yönelik herhangi bir tehditkâr tutum Türk gazetelerine hızlıca yansımış, hem başyazarlar hem de dış politika yazarları tarafından Türk Hükümetini savunur nitelikte yazılar kaleme alınmıştır. Sovyet Rusya'nın uzun soluklu mizah dergisi Krokodil'de yayımlanan karikatürler ise Amerika'yı ve onunla birlikte hareket eden ülkeleri eleştirme odaklıdır. Karikatürlerde Amerika'nın asıl amacının yardım yaptığı devletlerin iç işlerine müdahale etmek, onların petrol gibi önemli kaynaklarından faydalanmak olduğu vurgulanmış, Amerika'dan yardım alan ülkelerin ise zayıf ve yetersiz oldukları ima edilmiştir. Bu konuda özellikle İngiltere, Fransa ve Türkiye eleştirilen ülkeler arasında yer almıştır.

1.TRUMAN DOKTRİNİ

24 Şubat 1947 tarihinde İngiltere'nin Washington Büyükelçisi Oliver Franks, finansal kısıtlamalar nedeniyle İngiltere'nin komünist gerilla güçleri tarafından zor durumda kalan Yunanistan'ı destekleyemeyeceğini ve Türkiye'ye de artık askeri yardım

sağlayamayacağını belirtmiş, 6 Mart 1947 tarihinde Amerika cevabi notasında; dışarıdan desteklenen silahlı azınlıklara karşı direnen özgür uluslara ve dış tehdit ve baskılara maruz kalan uluslara destek sözü vermiştir.[234] Clement Atlee Hükümeti'nin Türkiye ve Yunanistan'a yaptığı yardımları durdurma planını iki memorandum ile Amerika'ya bildirmesinin ardından George Kennan, Yakın ve Orta Doğu bölgesinde İngiliz etkisinin yok olmasının bölgede büyük bir boşluk oluşturabileceğini düşünerek İngiltere'nin sorumluluğunun Amerika tarafından alınmasını önermiştir.[235]

Görsel 44: New York Times gazetesinde yayımlanan bir karikatür. Başlık: "Yeni Atlas" İngiltere görevini Amerika'ya teslim ediyor, Sam Amca artık dolarların yardımıyla dünyayı sırtında taşıyan yeni ülke oluyor.[236]

Görsel 45: The Evening Star gazetesinde yayımlanan karikatürde, Amerikan hükümetinin yeni dış politikası olan Sovyet tehdidi altındaki ülkelere yardım sağlanmasını destekler nitelikte haberler ve karikatürler yayınlamıştır. Amerika'nın Türkiye ve Yunanistan'a yapacağı yardımla bir amacının da bu devletlerin ucuz askeri gücünden faydalanmak olduğunu belirten karikatürde yardımların Amerika'ya katkısının büyük olacağı vurgulanmış. Karikatürde Truman Sam Amca'ya: "Eğer onlar işi yapabilirse daha ucuz olur."diyor.[237]

[234] George McGhee, *Envoy The Middle World*, Harper&Row Publishers: New York, 1983, s. 19
[235] Hüseyin Bağcı, *Demokrat Parti Dönemi Dış Politikası,* İmge Kitabevi: Ankara, 1990, s.9
[236] *The New York Times Gazetesi*, 23 Mart 1947, s.115
[237] *The Evening Star Gazetesi*, 13 Mart 1947, s.1

Orta Doğu coğrafyasında 1946 yılında Batı tarafından sağlanan yardımlar Stalin'in İran'da etkisizleştirilmesi ve şah hükümetinin İran Azerbaycan'ında tekrar egemenliğini sağlamasına neden olmuştur. Bu değişiklik, Amerikan Başkanı Truman'ın, Orta Doğu bölgesinde etkinlik kararını kuvvetlendirmesine yol açmıştır. 1947 yılında İngiltere ve Amerika'daki dış politika yapıcılar, Doğu Akdeniz ve Orta Doğu bölgelerinde emniyeti sağlamak için Yunanistan ve Türkiye'nin müdafaa edilmesi gerektiğini düşünmeye başladılar. Truman bu amaçla hareket etmiş ve her ne kadar yeni başa gelen cumhuriyetçi yoğunluklu kongre hükümetin bütçe harcamalarını azaltmaya yönelik karar almış olsa da, kongre ve halka dünyanın içinde bulunduğu zor durumu anlatarak desteklerini almaya çalışmıştır. [238]

1.1. Truman Doktrininin İlanı

ABD Başkanı Truman, 12 Mart 1947'de Ayan ve Temsilciler Meclisi ile gerçekleştirdiği toplantıda, Yunanistan ve Türkiye'ye 400 milyon dolarlık iktisadi yardım sağlanmasını ve bu ülkelere askeri ve sivil personel gönderilmesini teklif etmiştir. Cumhuriyet gazetesinde yayımlanan, "Truman'ın Tarihi Nutku", başlıklı haberde Yunanistan'ın kendilerinden iktisadi ve mali yardım talep ettiğini belirten Truman, bu devlete yardım sağlanamazsa silahlı bir azınlığın kontrolüne girebileceğini ve bu durumunun Türkiye üzerinde acil ve ciddi bir etkiye sebep olacağını söylemiştir. Ayrıca Türkiye'nin bağımsız ve iktisadi olarak iyi durumda olması ve devlet olarak bekasının barışı amaçlayan tüm ülkeler için önemli olduğunu belirtmiştir. Türkiye'nin, İngiltere ve Amerika'nın mali yardımını aramasının nedeninin hem kendi milli egemenliğine hem de Orta Doğu'nun korunmasına katkı sağlayacağını söyleyen Truman, İngiltere'nin bu yardımı yapabilecek durumda olmadığını ayrıca belirtmiştir.[239]

Savaş sonrası dönem için Truman anılarında belirttiği üzere Rusya'nın hızlı şekilde yayılmasından rahatsız olmuştu ve Rus birliklerinin Boğazlar üzerinde kontrolü sağlamak üzere Türkiye'ye girmeleri durumunda kısa zaman içinde tüm Türkiye'yi kontrol altına almaya çalışacaklarını düşünüyordu. Eğer Amerika, Sovyetlerin Çanakkale'de üs sahibi olmasına göz yumarsa ya da Türkiye içerisine Rus birlikleri

[238] William Hale, *Türk Dış Politikası 1774-2000,* Çev: Petek Demir, İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları, 2003, s.115
[239] *Cumhuriyet Gazetesi*, "Truman'ın Tarihi Nutku", 13 Mart 1947, s.1-3

görünüşte Boğazları savunma maksadıyla giriş yaparsa bu durumun tüm Yakın ve Orta Doğu'nun Sovyet kontrolüne girmesine sebep olabileceğini belirtmiştir.[240] Sovyet etki alanının genişlemesini önlemek ve Sovyetlerin kontrolü altında olan toprakları çevrelemek amacı ile Truman Doktrini bir başlangıç noktası oluşturmuştur.

Akşam gazetesi başyazarı Necmettin Sadak, "Dünya Siyasetinde Yüzyılın En Ehemmiyetli Noktası" başlıklı yazısında, Amerika'nın Truman Doktrini ile birlikte Başkan Monroe döneminden beri yaklaşık yüz yıldır izlenen politikanın dışına çıktığını daha önce hiç olmadığı kadar dünya ile özellikle Avrupa'nın doğusu ile ilgilendiğini belirtmiştir. Amerika'nın zor durumda olan Türkiye ve Yunanistan gibi ülkelere ilk defa yardımda bulunmadığını, aslında bir ülkeye kredi verilmesinin siyasi açıdan bir önemi olmadığını belirtmiştir. Sadak'a göre asıl önemli olan yardımla birlikte Amerikan dış politikasındaki yeni oluşan mühim yoldur. Amerika'nın bağımsız ve egemen Türk devletine verdiği önemin her türlü maddi yardımdan daha üstün olduğunu belirtmiştir. Avrupa'nın doğusuna gösterilen bu önemin barış, güvenlik ve sağlam ekonomiye bir teminat olacağını ifade etmiştir.[241]

Vakit gazetesi yazarı Asım Us, "Türk Milleti için Yeni Bir İstiklal Hazırlanıyor" başlıklı yazısında, Truman'ın kongrede ifade ettikleriyle dünya siyasetinde bir sayfanın kapanıp yeni bir sayfanın açıldığını belirtmiştir. Bu yeni devrin başına Batı demokrasilerinin yanında kahraman Türk halkının da var olduğunu söylemiştir. Truman'ın söyleviyle Türkiye'nin tehditlerin karşısındaki yalnızlığının son bulduğunu, İngiltere-Türkiye ittifakına yeni bir güç ve ihtişamın katıldığını ifade etmiştir.[242]

Cumhuriyet gazetesi yazarı Nadir Nadi, "Dönüm Noktası" başlıklı yazısında Truman'ın söylevinin Yunanistan ve Türkiye'ye yapılacak 400 milyon dolarlık kredinin çok çok üzerinde olduğunu, insan ve ulus haklarına dair tüm geleceği kucakladığını ifade etmiştir. Ona göre Amerika yardım hareketiyle Üçüncü Dünya Savaşının

[240] Harry Truman, *Memoirs By Harry S. Truman: Years of Trial and Hope,* Cilt 2, New York: Doubleday&Company Yayınları, 1956, s.97
[241] Necmettin Sadak, " Dünya Siyasetinde Yüzyılın En Ehemmiyetli Noktası", *Akşam Gazetesi,* 14 Mart 1947, s.1-2
[242] Asım Us, "Türk Milleti için Yeni Bir İstiklal Hazırlanıyor", *Vakit Gazetesi,* 14 Mart 1947, s.1,4

tohumlarının ekilmesine rıza göstermeyecek, huzursuzluk içinde bulunan milletlerarası durumu sakinliğe dönüştürmek için hareket edecektir.[243]

Başbakan Recep Peker, Ulus gazetesinde yayımlanan "Başbakanımız Dün Bir Demeç Verdi" başlıklı yazıya göre, Truman'ın söylevinin tüm ülkelere milli sınırları içinde bağımsız, rahat ve şerefli insanlar olarak yaşama güvencesi sağlayacağını belirtmiştir. [244] Recep Peker ayrıca yardımın mahiyetiyle ilgili olarak; 100 milyon doların tamamen askeri alanda kullanılacağını belirtmiştir. Yardım miktarı Amerika'nın Türkiye adına kredi açmasıyla sağlanacak, Türkiye bu krediyi askeri malzeme alımında kullanacaktır. Peker'e göre Türkiye, yardım karşılığında para almayacak, onun yerine gerekli görülen teçhizatın listelerini Amerika'ya bildirecek ve kredi miktarı doğrultusunda listedeki malzemeler Amerikalılar tarafından fiyatlandırılarak Türkiye'ye verilecektir.[245]

Peker, Türk ordusunun modern askeri malzeme ve makineleşme sağlanması hedefiyle temel bir başlangıç yapılması için gerekli olan paranın 100 milyon dolardan belki onun iki katından daha fazla olması gerektiğini söylemiş, Türkiye'nin günlük ihtiyaçları karşılamak amacıyla yardıma gereksiniminin olmadığını ama ekonomik bir reform ve sanayi kalkınmasını sağlamak için yapılması gereken uzun vadeli programı gerçekleştirmek hedefiyle yeni sermayenin gerekli olacağını belirtmiştir. Peker, Türkiye'nin hastane, anaokulu, laboratuarlar gibi kurumlara yani sosyal kalkınmaya çok ihtiyaç duyduğunu ifade etmiştir. Ayrıca Türkiye'de tekel niteliğinde imtiyazlar istememek koşuluyla Amerikan sermayesinin kullanılmasının olumlu karşılanacağını ve sermayedarlara kolaylık sağlanacağını söylemiştir. Bunun nedeni Türkiye'nin iş alanının çok fakat sermayesinin yetersiz olmasıdır. Bu yüzden yabancı sermayeye zorluk çıkartılmayacağını bildirmiştir.[246]

Celal Bayar, Truman Doktrini ile ilgili olarak Türkiye'nin Yakın Doğu ve bütün dünya barışı için öneminin Amerika tarafından da kabul edilmiş olduğunu belirtmiş, Truman'ın Türkiye'ye mali yardım teklifini mutluluk ve minnettarlıkla karşıladıklarını ifade etmiştir. Akşam gazetesinde yayımlanan "Amerika'nın Yardımı", başlıklı yazıda

[243] Nadir Nadi,"Dönüm Noktası", *Cumhuriyet Gazetesi,* 14 Mart 1947, s.1
[244] *Ulus Gazetesi*, "Başbakanımız Dün Bir Demeç Verdi", 14 Mart 1947, s.1
[245] Başkanlık Cumhuriyet Arşivi, Fon: 30-1-0-0 Kutu:12 Gömlek:70, Sıra:5, 17.04.1947
[246] Başkanlık Cumhuriyet Arşivi, Fon:30-1-0-0 Kutu:12 Gömlek:70 Sıra:6, 17.04.1947

belirtildiğine göre Bayar, totaliter yönetimlerin dünya barışı ve halkların bağımsızlığı için tehdit unsuru oluşturduğunun farkına varan Amerika'nın bu kararla Birleşmiş Milletler Paktı düşüncesinin gerçekleştirmede özveriden kaçınmayacağını gösterdiğini belirtmiş, demokrasi ve barış yanlısı ülkelerin bu durumu memnuniyetle karşılayacaklarını ifade etmiştir.[247]

Truman Doktrini Türk gazeteleri tarafından memnuniyetle karşılansa da belirlenen 400 milyon dolarlık yardımın sadece 100 milyon dolarının Türkiye'ye ayrılması yetersiz bulunmuştur. Fakat dönem gazete yazarları sağlanan yardımın miktarından ziyade, Amerika'nın Türkiye'nin yanında olduğunu resmi yoldan duyurmasına dikkat çekmişlerdir. Truman Doktrininin ilanı sonrası gazeteler, Türkiye'nin çok partili hayata da geçmesiyle birlikte, demokratik ülkelerin yanında yer alan Batılı bir devlet olarak kendini görmeye başlayabileceğini vurgulamışlardır.

Ulus gazetesinde yayımlanan, "Avam Kamarasında Amerikan Yardımına Dair Hararetli Görüşmeler Yapıldı" başlıklı yazıda, İngiltere Dışişleri Bakanlığı Parlamento sözcüsü Mac Neil, İngiltere'nin Yunanistan'a yapmakta olduğu yardımı 31 Mart itibari ile devam ettiremeyeceğini ayrıca Türkiye'ye de bir yardımda bulunamayacağını ifade etmiştir. Amerika'nın doktrinle güttüğü mali yardım politikasından Britanya Hükümeti'nin memnuniyet duyduğunu belirtmiştir.[248]

Truman Doktrini Sovyet Rusya tarafından oldukça olumsuz karşılanmıştır. Sovyet Hükümetinin gazetesi olan İzvestiya'da doktrin ile ilgili yapılan ilk açıklamada Amerika'nın Türkiye ve Yunanistan'ın iç işlerine müdahale ettiğini ve açıkça BM örgütü nezdinde benimsedikleri sorumlulukları dikkate almak istemediklerini belirtmiştir.[249] Akşam gazetesinde yayımlanan, "Amerikan Yardımının Akisleri" başlıklı yazıda, Sovyet gazetesinin vurguladığı diğer noktalar ele alınmış, buna göre, Türkiye'nin hiçbir ülkenin tehdidi altında olmadığı, Amerika'nın Türkiye'ye yaptığı mali yardımın amacının Türkiye'yi kontrolü altına almak olduğu, bundan sonra

[247] *Akşam Gazetesi*, "Amerika'nın Yardımı", 14 Mart 1947, s.2
[248] *Ulus Gazetesi*, "Avam Kamarasında Amerikan Yardımına Dair Hararetli Görüşmeler Yapıldı", 18 Mart 1947, s.1
[249] *The Evening Star Gazetesi*, 14 Mart 1947, s.1

Türkiye'nin iç ve dış siyasetinde karar alıcının Türkiye değil emperyalist Amerika olacağını belirtmiştir.[250]

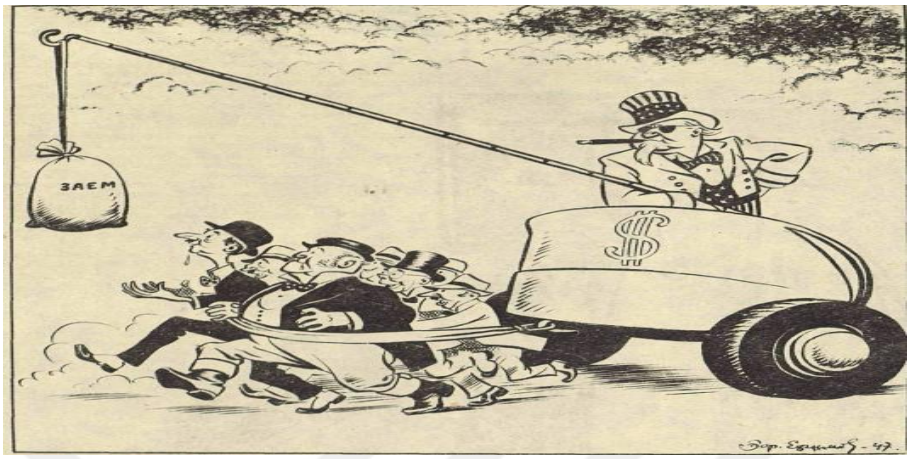

Görsel 46: Rus mizah dergisi Krokodil'de yayımlanan karikatürde, arabanın üzerinde keyifli bir şekilde yardım alan devletler tarafından çekilen Sam Amca((Amerika), elinde olta tutuyor, oltanın ucundaki çuvalın üzerinde borç yazıyor, Amerika'nın arabasını çeken yardım peşinde koştuklarını düşünen devletlerin aslında istekli bir şekilde borç peşinde koştukları anlatılmış.[251]

Görsel 47: New York Times gazetesi, İki Washington Gazetesinin "Truman Doktrini" ile İlgili Yorumlarını anlatan karikatürlere yer vermiştir. 1. The Washington Star – Kongre Truman'a " Onları dikmen sorun değil… Beni tedirgin eden şey, onlardan ne ortaya çıkacağı 2. The Washington Post- BM Amerika'ya : En kısa zamanda benim için gönderebileceğine emin misin?, Amerika'nın elinde bir çanta dolusu dolar ve diğer bir elinde Yunanistan ve Türkiye bileti var. Amerikan yardımından şüphesi olan Washington gazeteleri Truman Doktrininin Amerika için ne gibi sonuçlar getireceğini şüpheyle karşılamaktadırlar.[252]

[250] *Akşam Gazetesi*, "Amerikan Yardımının Akisleri", 15 Mart 1947, s.1
[251] *Krokodil Dergisi*, Sayı:23, 20 Ağustos 1947, s.2
[252] *The New York Times Gazetesi*, 30 Mart 1947, s.117

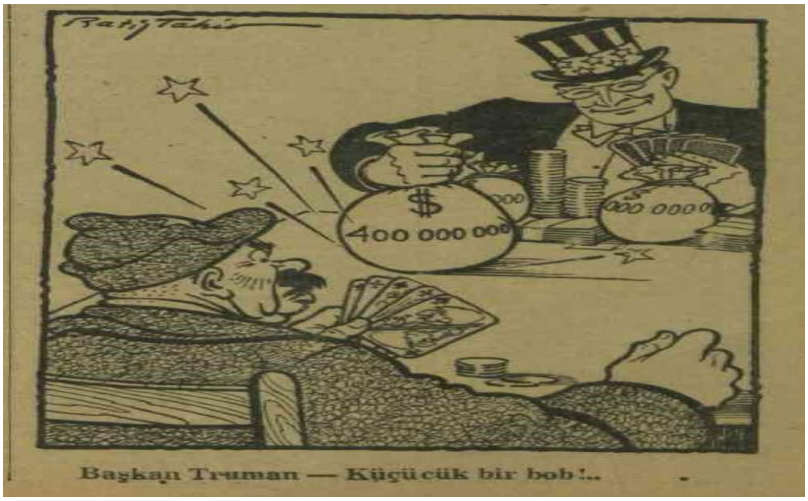

Görsel 48: Ulus gazetesinde yayımlanan Ratip Tahir Burak karikatüründe Truman ve Stalin'in poker oynadıkları ve Truman'ın memnun bir şekilde - dört yüz milyon doları öne çıkardığı görülüyor, Truman'ın yanında 2 para kesenin daha olduğu ve Truman'ın oyunda elinin bu denli kuvvetli olması karşısında Stalin'in şaşkınlığı ortaya konmuş. Alt yazı: "Başkan Truman: - Küçücük bir bob!.."[253]

Akşam gazetesi, "Amerika'nın Türkiye ve Yunanistan'a Yardımı", başlıklı yazıda, Truman Doktrini çerçevesinde Amerika tarafından Türkiye ve Yunanistan'a yapılması düşünülen yardımın bağlandığı şartları bildirmiştir. Buna göre:

-Yapılan yardımların etkili bir şekilde harcanıp harcanmadığını belirleyebilmek için Amerika'dan gelecek görevlilerin bu ülkelere serbestçe girip çıkabilmeleri,

-Amerikan gazetecilerinin yardımın gerekli yerlerde değerlendirilip değerlendirilmediğine yönelik yapacakları haberlerin kesin bir serbestlik içerisinde aktarabilmeleri ve sansüre uğramamaları,

-Her iki devletin yapılacak yardımı başka bir devlete aktarmamak gibi şartları bulunmaktadır.[254]

[253] Ratip Tahir Burak, *Ulus Gazetesi*, 14 Mart 1947, s.1
[254] *Akşam Gazetesi*, "Amerika'nın Türkiye ve Yunanistan'a Yardımı", 19 Mart 1947, s.1

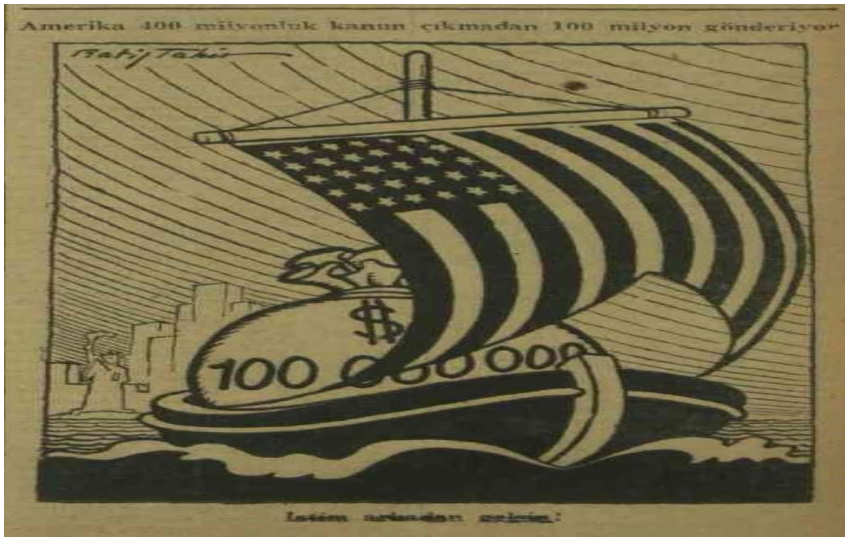

Görsel 49: Ulus gazetesinde yayımlanan Ratip Tahir Burak karikatüründe, Amerika'da yardıma yönelik kanun çıkmadan Yunanistan ve Türkiye'nin ihtiyaçlarının aciliyeti sebebiyle yardımın 100 milyon dolarlık kısmının gönderileceği haberleri üzerine, içinde 100 milyon dolarlık çuval bulunan yelkenlinin yola çıktığı belirtilmiş.[255]

The Evening Star gazetesinde yayımlanan habere göre, Amerikan Dışişleri Bakan Yardımcısı Dean Acheson, yapılacak yardımın savaş tehdidine yol açma ihtimali üzerine yöneltilen bir soruya; özgürlüğü, demokrasiyi ve ülkelerin ekonomilerini kuvvetlendirmeyi amaçlayan bir planın herhangi bir savaşa yol açma ihtimalinin olmadığını hatta büyük güçler arasında sürtüşmenin azaltılmasına neden olması gerektiğini söylemiştir.[256] Ulus gazetesinde yayımlanan "Amerika'nın Görüşü" başlıklı yazıda Acheson'ın, yardım planıyla Amerika'nın demokrasiye uygun yaşayan ve bu rejimi bırakmaları yolunda baskıya karşı ayakta durmaya çalışan iki ülkenin başvurusuna karşılık verdiğini söylemektedir.[257] Akşam gazetesinde yayımlanan "Amerika'nın Yardımı Amerika Dış Bakan Vekilinin Beyanatı" başlıklı yazıda Acheson, Türkiye'deki durumun Yunanistan'da yaşanan gelişmelerden çok farklı olduğunu buna rağmen Türkiye'nin ekonomisinin, askeri savunmasının sağlamlaştırılması için Amerika'nın mali yardımına ihtiyacı olduğunu belirtmiştir.[258]

Amerikan Savunma Bakanı Robert Patterson Ulus gazetesinin "Amerikan Savunma Bakanı Türk Sınırındaki Rus Kuvvetleri Çok Büyüktür Dedi" başlıklı yazısında Truman Doktrini ile ilgili olarak, Akdeniz'in korunması için Yunanistan ve

[255] Ratip Tahir Burak, *Ulus Gazetesi*, 20 Mart 1947, s.1
[256] *The Evening Star Gazetesi*, 20 Mart 1947, s.1
[257] *Ulus Gazetesi*, "Amerika'nın Görüşü", 22 Mart 1947, s.1
[258] *Akşam Gazetesi*, "Amerika'nın Yardımı Amerika Dış Bakan Vekilinin Beyanatı", 21 Mart 1947, s.1

Türkiye'ye yapılacak yardım tasarısının kabul edilmesinden başka imkân olmadığını söylemiş, bölgenin hem stratejik olarak çok önemli olduğunu hem de Amerika'nın güvenliği için de çok mühim bir yer teşkil ettiğinden bahsetmiştir. Yapılan yardım tekliflerinin savaşa neden olmayacağını düşündüğünü aslında bunların barışa hizmet ettiğini belirtmiştir.[259]

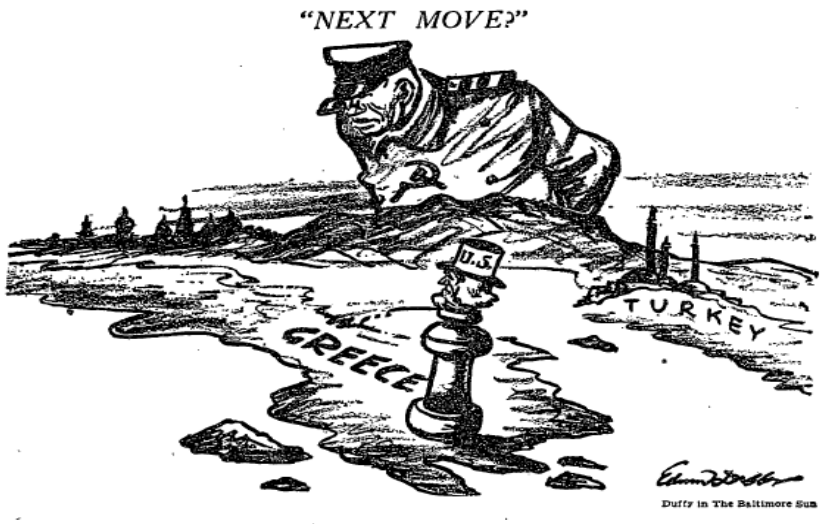

Görsel 50:The New York Times gazetesinde yayımlanan karikatürde haritaya yani satranç oyununa yukarıdan bakan kişi Stalin, Amerika ise hamlesini Yunanistan ve Türkiye'ye yardım yaparak oynuyor, Sıra Stalin'de, Karikatürün başlığı: " Sonraki hareket?"[260]

Vakit gazetesinde yayımlanan "Amerikan Yardım Tasarısı Ayan Komisyonunda Kabul Edildi" başlıklı haberde Amerikan Ayan Dışişleri Komisyonu tarafından 3 Nisan 1947'de Truman'ın yardım tasarısının kabul edildiği belirtilmiştir. Tasarı, Vandenberg teklifini de kapsamaktadır. Buna göre BM genel kurulu ya da güvenlik konseyi tarafından yapılan oylama sonucunda BM'nin Balkanlara yardım programını uygulayabilecek durumda olduğuna karar verildiğinde, ABD Başkanı bu programı yürürlükten kaldırabilecektir.[261]

Ayan meclisine giden yardım projesi ile ilgili hazırlanan dokümana göre Amerika'nın Boğazlar konusunda herhangi bir sorumluluk üstlenmediği vurgulanmıştır. Ulus gazetesinde yayımlanan haberde, Yardım programının ne Sovyetler Birliği ne de

[259] *Ulus Gazetesi*, "Amerikan Savunma Bakanı Türk Sınırındaki Rus Kuvvetleri Çok Büyüktür Dedi", 28 Mart 1947, s.1
[260] *The New York Times Gazetesi*, 16 Mart 1947, s.121
[261] *Vakit Gazetesi*, "Amerikan Yardım Tasarısı Ayan Komisyonunda Kabul Edildi", 4 Nisan, s.5

başka ülkeleri çevreleme amacı güttüğü belirtilmiştir.[262] Bu dönem Amerika, Sovyetler Birliği ile karşı karşıya gelmeyi değil, Moskova'nın dünyaya yayılma hareketini durdurmaya çalışmıştır. Amerika tarafından Sovyetlere yönelik olumsuz ifadeler kullanılması ise daha çok Marshall Planı karşısında Moskova'nın olumsuz tutum sergilemesinden sonra başlamıştır.

Amerikan yardımı ile ilgili New York radyosu tarafından gerçekleştirilen yayında, Washington'da yapılan bir ankete göre halk %56 oranında yardım konusuna sıcak bakmaktadır, ayrıca halkın %49'u yardımın Türkiye ile sınırlandırılmasını, %36'sı yardımın askeri alanda olmamak koşulu ile sağlanmasını istemiş, %15'i ise çekimser kalmıştır.[263]

Ulus gazetesinde yayımlanan "Truman Tasarısı Barışın, Güvenliğin İdamesi Gayretini Gayesini Destekleyecek" başlıklı yazıda, Ayan Meclisi Komitesi'nin Türkiye'ye dair raporunda askeri yardımın daha çok Türkiye'nin üretemediği uçaksavar silah, ulaşım alanı ve özellikle limanlar ve demiryolu hatlarının iyileştirilmesinde kullanılacağı belirtilmiştir.[264] Ayan Meclisi Komitesi, Türkiye'nin asıl sorununun, ticari pürüzleri çözmek yerine modernleşmesi gereken büyük bir ordunun silâhaltında tutulmasından kaynaklandığı belirtilmiştir. Vakit gazetesinde yayımlanan "Amerika'nın Bize Silah Yardımı", başlıklı yazıda ise komiteye göre, Türkiye üzerinde dışarıdan gelen baskı sürdüğü müddetçe orduyu silâhaltında bulundurmak zorunda hissetmektedir. Bu baskının nedeni doğu Türkiye'nin bazı kesimlerini ülkenin diğer kesimlerinden ayırarak Boğazlar üzerindeki Türk egemenliğini azaltmak olarak görülse de asıl hedefin Türkiye'nin özgür bir ülke olmaktan çıkarılması olabileceği bu nedenle yapılacak yardımlarla amaçlanın da Türkiye'nin ekonomisini, istikrarını zor durumda bırakmadan güvenliğinin güçlendirebilmesi için bazı önlemler alınmasıdır.[265]

BM Güvenlik Konseyinde İngiliz delegesi Cadogan, İngiltere'nin yardım tasarısını destekleyeceğini ifade etmiş, BM'nin yardımı gerçekleştiremeyecek durumda

[262] *Ulus Gazetesi*, "Amerikan Yardımı Proje Ayana Tevdi Edildi", 4 Nisan, s.1,4
[263] *Cumhuriyet Gazetesi*, "Yardım Projesi, Ayan Umumi Heyetine Verildi", 4 Nisan 1947, s.3
[264] *Ulus Gazetesi*, "Truman Tasarısı Barışın, Güvenliğin İdamesi Gayretini Gayesini Destekleyecek", 9 Nisan 1947, s.4
[265] *Vakit Gazetesi*, "Amerika'nın Bize Silah Yardımı", 9 Nisan 1947, s.5

olduğunu, Yunanistan'ın acil yardıma ihtiyaç duyduğunu ve bir an evvel yardım gerçekleşemezse saldırıya maruz kalacağını belirtmiştir.

Ulus gazetesinde yayımlanan "Amerikan Ayanı Yardım Tasarısını Kabul Etti", başlıklı yazıda Ayan Meclisi tarafından yapılan oylamada, Amerika'nın Türkiye ve Yunanistan'a 400 milyon dolarlık yardım teklifi 23'e karşı 67 oyla kabul edilmiştir. Demokratlardan Edwin Johnson ise yardım teklifinden Türkiye'yi çıkarıp sadece Yunanistan'a askeri yardım yapılması önerisi sunmuş fakat bu teklif 22 ye karşı 68 oyla reddedilmiştir.[266]

BM Güvenlik Konseyinde yardım fikrine olan karşıtlığını ifade eden Rus temsilcisi Gromyko, yardım tasarısıyla Amerika'nın tek başına ve istediği gibi hareket ederek BM'nin etkinliğini zayıflatacağını söylemiştir. Vakit gazetesinde yayımlanan "Güvenlik Konseyinde Gromyko, Amerikan Yardımını Tenkit Etti" başlıklı yazıda, BM Rus temsilcisinin Türkiye'ye yardım konusunda bir neden göremediğini, Türkiye'nin savaşta müttefikler yanında yer almadığını hatta Hitler'e yardım ettiğini söylemiştir.[267]

Truman Doktrini çerçevesinde Türkiye'ye yardım yapılacak olması sadece Rusya'nın değil bazı BM üyesi ülkelerin de tepki göstermesine neden olmuştur. Cumhuriyet gazetesinde yayımlanan, "Amerikan Yardımı için Rusya'nın Noktai Nazarı" başlıklı yazıya göre, Avusturya delegesi tarafından desteklenen yardım projesi Yugoslavya tarafından Yunanistan için desteklenmiş fakat Türkiye'ye yapılacak yardımın gereksiz olduğu belirtilmiştir.[268] Vakit gazetesinde yayımlanan, "Polonya Bize Yardımın Aleyhinde" başlıklı haberde, Polonya Delegesi Dr.Lange'a göre, Yunanistan, Mihver karşısında savaş boyunca çok zor durumda kalmış, Türk hükümeti ise tarafsızlık yolunda gitmiş savaş içinde herhangi bir saldırı tehdidi altında kalmamıştır. Bu yüzden savaşın yıkımı altında kalmayan Türkiye'nin yardıma gereksinimi yoktur.[269]

[266] *Ulus Gazetesi*, "Amerikan Ayanı Yardım Tasarısını Kabul Etti", 23 Nisan 1947, s.1
[267] *Vakit Gazetesi*, "Güvenlik Konseyinde Gromiko, Amerikan Yardımını Tenkit Etti", 8 Nisan 1947, s.1,5
[268] A.g.e., s.3
[269] *Vakit Gazetesi*, "Polonya Bize Yardımın Aleyhinde", 11 Nisan 1947, s.5

Görsel 51: The Evening Star gazetesinde yayımlanan karikatürde Gromyko (Sovyet Rusya'nın BM Temsilcisi), Sam Amca'ya : "Türkiye ve Yunanistan'ın içişlerine karışıyorsun" diyor. Gromyko'nun arkasında ise Rusya'yı temsil eden bir ayı bulunuyor ve odadaki çeşitli eşyaların üzerinde Romanya, Finlandiya, Macaristan, Yugoslavya ve Polonya devletlerinin isimleri yazılmış, aslında Rusya'nın bu devletlerin iç işlerine karıştığı yansıtılmaya çalışılmış. Karikatürün başlığı: "İçişleri Uzmanından Tavsiye"[270]

Ayan Meclisinde açıklama yapan Senatör Tom Connally, Rusya'nın kendi hükümet sistemini belirlemeye hakkı olduğunu fakat diğer memleketlere bu konuda baskı yapamayacağını belirtmiştir. Cumhuriyet gazetesinde yayımlanan "Amerikan Yardımının Gayesi İfşa Edildi" başlıklı yazıda, Yunanistan ve Türkiye'ye yapılacak yardımın önemini vurgulayan Connally bu ülkelerin Sovyet saldırısına maruz kalmaları durumunda bir sonraki kurban ülkenin İtalya olacağını, İtalya'nın düşmesi durumunda da bir sonraki hedefin Fransa olacağını söylemiştir. Arnavutluk, Yugoslavya ve Bulgaristan'ın tamamen Sovyet etkisi altında olduğunu söyleyen Connally; Polonya, Çekoslovakya ve Romanya'nın içinde bulunduğu kötü duruma bakılırsa Rus sisteminin bu toprakları nasıl etkisi altına aldığı ve halkların maneviyatının nasıl bozduğunun anlaşılabileceğini ifade etmiştir.[271]

[270] *The Evening Star Gazetesi*, 9 Nisan 1947, s.1
[271] *Cumhuriyet Gazetesi*, "Amerikan Yardımının Gayesi İfşa Edildi, 11 Nisan 1947, s.3

1.2. Henry Wallace'ın Yardım Kararına Karşı Olması

Amerika içerisinde yardımla ilgili olarak farklı düşüncelere sahip devlet adamları bulunmaktaydı. Amerika'nın yeni politikasıyla güçleneceğini ve etki alanını genişleteceğini düşünen kişilerin yanı sıra, yeni politikayla birlikte yapılan yardımların Amerikan ekonomisine zarar verebileceğini düşünenler siyasiler de mevcuttu. Bu görüşlerin dışında, Türkiye ve Yunanistan'ın demokratik devletler olmadıkları gerekçesiyle yardım almasını istemeyenler ve yardım yapılan devletlerin Amerikan etkisi altına girerek dünyanın Amerika ve Rus etkisinde ikiye ayrılacağına ve Amerika'nın tehdide açık hale geleceğine inanan isimler de mevcuttu.

Eski Amerikan Ticaret Bakanı Henry Wallace, Truman Doktrinini sert şekilde eleştiren isimlerden biri olmuştur. Paris radyosunda verdiği bir demeçte Truman'ın yardım fikrine karşı olduğunu, bu siyasetin Amerika'yı dünyanın diğer yerlerinden ayıracağını belirtmiştir.[272] İngiltere'de gerçekleştirdiği söylevinde Wallace, komünizm karşıtı olan ülkelere yardım yapmak yerine 10 yıllık ve 50 milyon dolarlık dünya genelinde bir planın daha uygun olduğunu söylemiştir. Truman Doktrinin maneviyatı düşürücü ve eksik olduğunu söyleyen Wallace, doktrinin komünizmi durdurmak yerine komünist hareketlere neden olacağını söylemektedir.[273] Ulus gazetesinde yayımlanan "Amerika'da Wallace Demokrasiye İhanetle İtham Ediliyor" başlıklı yazıda, Wallace, Amerika'nın Rusya'nın sınırlarına egemen olmak ve Orta Doğu'nun petrollerini kontrol edebilmek için büyük bir karar verme aşamasında olduğunu belirtmiş, bu siyasetle güçsüz bir BM ve bir Amerikan İmparatorluğunun oluşabileceğini iddia etmiştir. Kendisinin emperyalizm siyasetine karşı olduğunu belirten Wallace bu hareketin dünyayı Amerika'ya karşı birleştireceğini, Amerika içerisinde bile zıtlaşmalar meydana getireceğini söylemiştir.[274]

[272] *Akşam Gazetesi*, "Wallace Yardım Aleyhtarı Propagandasına Devam Ediyor", 23 Nisan 1947, s.1
[273] *Cumhuriyet Gazetesi*, "Yardım Projesinin Ayanda Müzakereleri", 12 Nisan 1947, s.3
[274] *Ulus Gazetesi*, "Amerika'da Wallace Demokrasiye İhanetle İtham Ediliyor", 13 Nisan 1947, s.1,4

Görsel 52: Wallace'ın İngiltere'de yaptığı Amerika'ya yönelik açıklamalarından sonra The Evening Star gazetesinde Jim Berryman'in "Bir kâhin kendi ülkesi dışında onursuz değildir" başlıklı karikatürü yayımlanmıştır. Karikatürde Wallace İngiltere haritası üzerinde Amerika'yı işaret etmekte ve Sam Amca karakterinin ellerinde Wallace'ın Amerikan dış politikasını suçladığı savaş ve emperyalizm kavramları bulunmaktadır. [275]

Wallace'ın açıklamalarının Amerikan'ın yeni dış politika hedeflerine aykırı bulunduğunu düşünen siyasiler de mevcuttu. The Evening Star gazetesinde yayımlanan "Democratic Leaders Discuss Move To Repudiate Wallace" başlıklı yazıda Cumhuriyetçi Senatör Smith, Yunanistan ve Türkiye'ye yapılacak yardım fikrini desteklediğini belirterek Wallace'ın İngiltere'de yaptığı açıklamalarla Amerika'yı, emperyal, acımasız ve Sovyetler Birliği ile savaşmaya karar vermiş bir devlet gibi gösterdiğini söylemiştir. Bu açıklamalarla Wallace'ın yardım politikasının amacı ve idealini tamamıyla yanlış anlamış olduğunu aslında yaşanan durumun Rus emperyalizmine karşı, Amerikan ya da İngiliz emperyalizmi oluşturmak olmadığını, bunun dünya üzerinde güçlü devletlerin, zayıf devletler üzerindeki egemenlik kurma istediğine müdahale edip etmemekle ilgisi olduğunu söylemiş, Nazizm, faşizm ya da komünizm gibi totaliter yaklaşımların özgürlüğün en büyük baskıcısı olduğunu ve bunların savaşların en büyük nedeni olduğunu ifade etmiştir.[276]

[275] Jim Berryman, *The Evening Star Gazetesi*, 15 Nisan 1947, s.1
[276] *The Evening Star Gazetesi*, "Democratic Leaders Discuss Move To Repudiate Wallace", 15 Nisan 1947, s.5

Cumhuriyet gazetesinde yayımlanan "Churchill'in Rusya'ya Dair Mühim Nutku" başlıklı yazıda, Churchill, Henry Wallace'ın İngiltere'de yaptığı açıklamalarla ilgili olarak, Wallace'ın amacının İngiliz - Amerikan işbirliğini sona erdirmek ve İngiltere'yi Moskova'da yürütülen komünist düzene itmek olduğunu söylemiştir. Churchill ayrıca Wallace'ın gizli bir komünist olduğunu iddia etmiştir.[277]

Görsel 53: Ulus gazetesinde yayımlanan Ratip Tahir Burak karikatüründe, Wallace'ın yabancı basına Amerika'nın dış politikası aleyhine konuşması sonucu başında Amerikan şapkası olan anne leylek yavruya (Wallace'a) bakarak, "Bu da mı benden?" diyor.[278]

Görsel 54: The New York Times gazetesinde yayımlanan karikatürde, Sovyetler Birliğini temsil eden kolunda çekiç ve orak olan kişi Wallace'ın gerçekleştirdiği radyo konuşmasını dinliyor ve alkışlıyor. Karikatürün başlığı: "Bizim dostumuz!"[279]

1.3. Yardım Fikrinin Ayan Meclisi Tarafından Kabulü ve Oluşturduğu Yankılar

Cumhuriyet gazetesinde yayımlanan, "Truman'ın Dünkü Nutku" başlıklı yazıda, Başkan Truman, savaş sonrası zor durumda kalan bağımsız ülkelerin totaliterlik ve demokrasi arasında bir karar vermesi gerektiğini belirtmiştir. Savaşın ağır etkisi nedeniyle dış ideolojilere açık hale gelen bu devletlerin kolay etki altında kalabileceğini,

[277] *Cumhuriyet Gazetesi*, "Churchill'in Rusya'ya Dair Mühim Nutku", 19 Nisan 1947, s.1
[278] Ratip Tahir Burak, *Ulus Gazetesi*, 15 Nisan 1947, s.1
[279] *The New York Times Gazetesi*, 20 Nisan 1947, s.115

bu yüzden onların ayakta durabilmelerine yardım etmek, yeniden kalkınmalarını sağlamak, varlıklarını tehdit eden güçlere karşı durabilmelerine destek vermek için Amerika'nın yardım sağlayacağını belirtmiştir.[280] Bu açıklamasıyla dünyanın iki kutba ayrılmakta olduğunu ima etmiş ve Truman Doktrini soğuk savaşın hayata geçmesinde başlangıç noktası olmuştur.

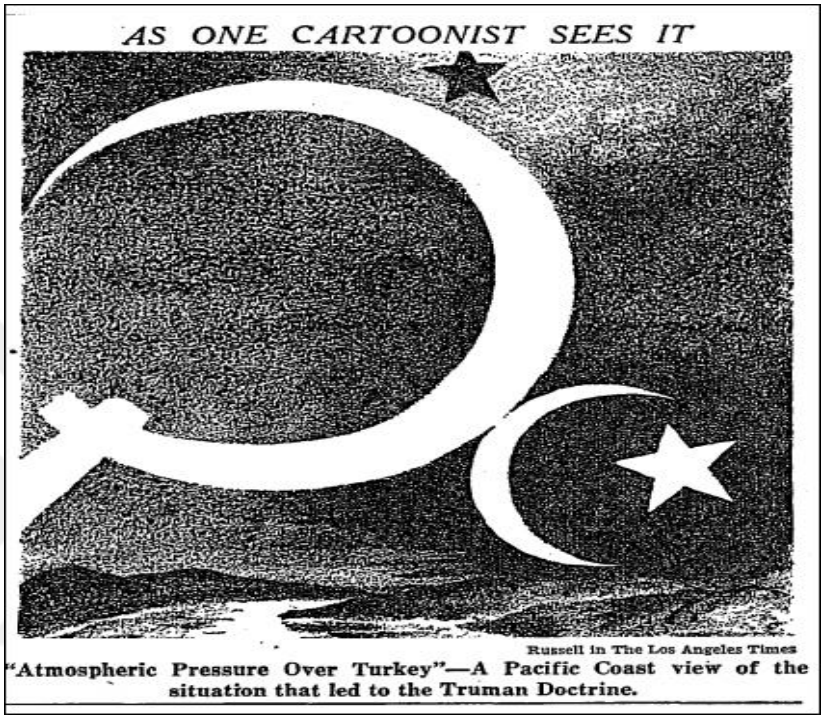

Görsel 55: The New York Times gazetesinde yayımlanan "Bir Karikatüristin Gözüyle" başlığını taşıyan karikatürde, gökyüzünde kocaman bir orağın ay yıldıza doğru iyice yaklaştığı görülmektedir. Karikatürde Rusya'nın Türkiye'yi ele geçirmeye amacında olduğu anlatılmış. Alt yazı: "Türkiye üzerindeki atmosferik basınç- Truman Doktrinine yol açan durumun Pasifik kıyısı görünümü".[281]

[280] *Cumhuriyet Gazetesi*, "Truman'ın Dünkü Nutku", 22 Nisan 1947, s.1
[281] *The New York Times Gazetesi*, 20 Nisan 1947, s.115

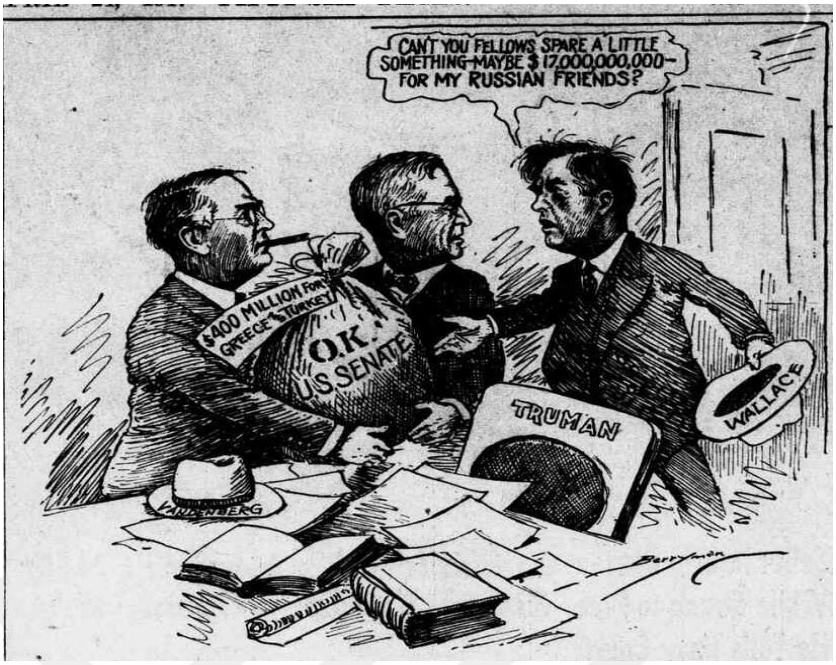

Görsel 56: The Evening Star gazetesinde yayımlanan karikatürde, Yardım tasarısının ayan meclisinde kabul edilmesinden sonra, Truman ve Vanderberg üzerinde Türkiye ve Yunanistan için 400 milyon dolar yazılı kocaman bir torba tutuyorlar. Wallace; Vandenberg ve Truman'a: "Arkadaşlar küçük bir meblağ da --belki 17 milyar dolar kadar- Rus arkadaşlarım için de ayıramaz mısınız?" diyor. Karikatürde, Wallace'ın aslında Sovyet Rusya taraftarı olduğu belirtilmiş.[282]

Vakit gazetesinde yayımlanan, "Türkiye Amerikan Yardımıyla Komünist Tehditlere Karşı Koyabilecek" başlıklı yazıda, Amerika'nın Ayan Meclisi üyelerinden New Mexico Senatörü Demokrat Hatch'e göre Türkiye, sağlanan 100 milyon dolar ile ordusunu modernleştirecek böylece silâhaltında tuttuğu asker sayısını 4'te 1 oranında terhis edebilecektir. Genç erkeklerin farklı iş alanlarında çalışma hayatlarına geri dönmeleri ile birlikte ise Türkiye'nin hızlı bir şekilde kalkınması sağlanacaktır.[283]

Ulus gazetesinde yayımlanan, "Mümessiller Meclisi Görüşmelere Başladı" başlıklı yazıda Amerikan Temsilciler Meclisi Dışişleri Komisyonu Başkanı Eaton, Türkiye ve Yunanistan'a yapılması düşünülen yardımın bir an evvel gerçekleştirilmesi gerektiğini, eğer Türkiye ve Yunanistan Sovyet etkisine girerse Irak, İran ve Orta Doğu'nun diğer ülkelerinin de aynı kaderi paylaşacağını bu ülkeleri Hindistan, Afganistan ve Çin'in takip edebileceğini söylemiştir.[284]

[282] *The Evening Star Gazetesi*, 24 Nisan 1947, s.1
[283] *Vakit Gazetesi*, "Türkiye Amerikan Yardımıyla Komünist Tehditlere Karşı Koyabilecek", 27 Nisan 1947, s.1
[284] *Ulus Gazetesi*, "Mümessiller Meclisi Görüşmelere Başladı", 29 Nisan 1947, s.1

Akşam gazetesinde yayımlanan, "Amerikan Mümessiller Meclisinde Yardım Tasarısı Bugün Görüşülüyor", başlıklı yazıda, Amerikan Dışişleri Bakanı George Marshall'ın yardım görüşmeleri esnasında karşılaştığı temel 3 soruna yer verilmiştir:

1) Temsilciler Meclisi Cumhuriyetçi üyelerinin Türkiye ve Yunanistan'a yardım konusunda anlaşmazlık içerisinde olması ve bazı demokratların yardım konusunun Birleşmiş Milletlere devredilmesini istemesi,

2) Amerikan Hükümeti tarafından teklif edilen ve Senato tarafından onaylanan 350 milyon dolarlık yardım teklifinin Temsilciler Meclisi içerisinde 200 milyon dolara indirmeyi isteyen üyelerin bulunmasının kongre içerisinde zıt iki fikir oluşturması,

3) Temsilciler Meclisi Tasarruf Komitesinin, Dışişleri Bakanlığının haberler servisi ve kültür için istenen bütçe miktarını reddetmeyi önerecek temsilcilerinin mevcut olması.

Üçüncü nokta üzerinde Marshall ve çevresindekiler haberler servisinin Amerikan politikasının farklı ülkelere aktarılabilmesi için son derece mühim olduğunu belirtmişlerdir.[285]

Cumhuriyet gazetesi, "Yardım Projesi Dün Kabul Edildi" başlıklı yazıda, Temsilciler Meclisi teklifinin tadiline yönelik birtakım öneriler sunulduğu belirtilmiş, bunlardan biri Kaliforniya Delegesi Helena Douglas tarafından yapılmıştır. Douglas, Yunanistan ve Türkiye'ye atom bombası verilmemesi önerisinde bulunmuş fakat önerisi reddedilmiştir.[286] Türkiye'nin yardıma ihtiyacı olup olmadığı Amerikan Meclisi içerisinde de tartışmalara neden olmuştur. The New York Times gazetesi, "Greeks Turks Gain" başlıklı yazıda, Ohio'dan Cumhuriyetçi George Bender, Türkiye'nin güçlü bir orduya sahip olmak dışında yardıma ihtiyacı olmadığını, yardım kapsamından çıkarılması gerektiği belirtmiştir, fakat programın savunucuları tarafından bir kez daha Türkiye'nin Akdeniz'deki stratejik konumu vurgulanarak Bender'in fikri reddedilmiştir.[287] Vakit gazetesinde yayımlanan " Başkan Truman Planı 107 ye Karşı 287 Oyla Kabul Edildi" başlıklı yazıya göre, yukarıda ifade edilen ve benzeri 20 kadar teklifin meclis tarafından reddedildiği belirtilmiş, Yardım tasarına yönelik görüşmelerin

[285] *Akşam Gazetesi*, "Amerikan Mümessiller Meclisinde Yardım Tasarısı Bugün Görüşülüyor", 5 Mayıs 1947, s.1
[286] *Cumhuriyet Gazetesi*, "Yardım Projesi Dün Kabul Edildi", 10 Mayıs 1947, s.3
[287] *The New York Times Gazetesi*, "Greeks Turks Gain", 10 Mayıs 1947, s.1-2

çeşitli anlaşmazlıklara yol açsa da tasarının Temsilciler Meclisi'nde 107'ye karşı 287 oyla kabul edildiği bildirilmiştir.[288]

Görsel 57: Ulus gazetesinde yayımlanan Ratip Tahir Burak karikatüründe, Yardım teklifinin kabulü sonrası Sovyet devletlerinin Amerika'nın Türkiye'nin bağımsızlığının tehlikeye düşeceği fikirlerine ithafen –Komşu Çatlatan- alt yazılı karikatürde, Sam Amca karakteri elinde çiçek ve yardım paketi ile birlikte halinden memnun bir şekilde Türkiye Cumhuriyeti'nin zilini çalıyor.[289]

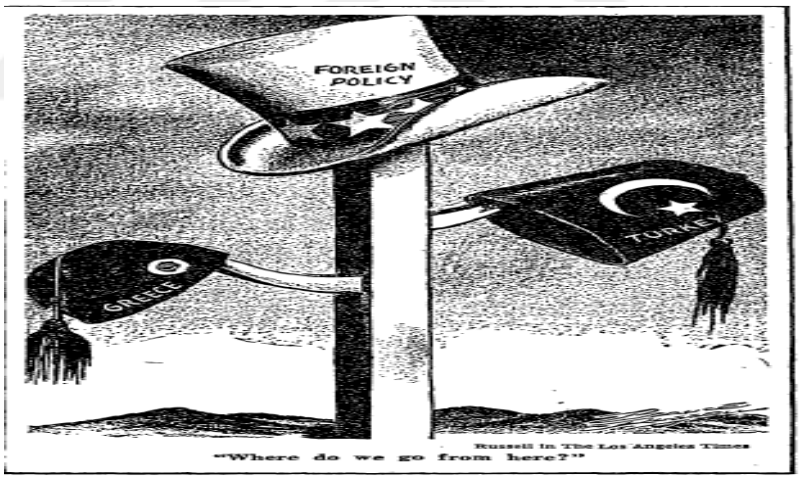

Görsel 58: The New York Times gazetesinde yayımlanan karikatürde Amerika'nın yeni dış politikasına şüpheyle yaklaşılarak hangi yoldan gideceği soruluyor, solda Yunanistan yazılı bir başlık, sağda Türkiye yazılı bir fes bulunmakta, tepede ise Amerika'yı temsil eden ve üzerinde dış politika yazan bir şapka bulunuyor. Alt yazı: "Buradan nereye gidiyoruz?"[290]

Ulus gazetesi yazarı Falih Rıfkı Atay "Temsilciler Meclisinde" başlıklı yazısında Türkiye ve Yunanistan'a yapılacak 400 milyon dolarlık yardımın Amerika için önemli bir meblağ olmadığını vurgulamıştır. Atay'a göre asıl amaç Sovyetler Birliğinin bu

[288] *Vakit Gazetesi*, " Başkan Truman Planı 107 ye Karşı 287 Oyla Kabul Edildi", 10 Mayıs 1947, s.1
[289] Ratip Tahir Burak, *Ulus Gazetesi*, 25 Nisan, s.1
[290] *The New York Times Gazetesi*, 6 Nisan 1947, s.100

sürece uyum sağlayıp sağlamayacağı, dünya ülkelerinin çoğunluğunu karşısına alıp almayacağını görmektir.[291]

İsmet İnönü Amerikan yardımına yönelik açıklamasında gönderilen miktarın askeri gücü geliştirmek amaçlı kullanılacağını ve bu askeri kuvvetin her zaman barışı sağlamaya hizmet edecek ve Türk demokrasisine karşı oluşabilecek her türlü saldırıyı karşılayacağını ifade etmiştir.[292] İktisadi kalkınma için ise Milletlerarası İmar Bankasından faydalanılacağını belirtmiştir.[293]

Vakit gazetesi yazarı Asım Us, "Üç Hayırlı Hadise Bir Arada" başlıklı yazıda, Truman Doktrininin kabul edilmesini heyecanla karşılamış, doktrinin maddi değerinin öneminin yanında manevi olarak taşıdığı anlamın daha kuvvetli olduğunu söylemiştir. Temsilciler Meclisinin bu kararı kabul etmesinin sadece Truman Hükümeti açısından bir zafer değil Türkiye için de siyasi bir galibiyet olduğunu belirtmiştir. Us'a göre alınan kararla Sovyetlerin saldırgan siyasetine karşı bir direniş cephesi oluşturulmuştur. Bu cephe BM'ye de dâhil olacak böylelikle BM barışı koruyan bir örgüt haline gelecektir. Böylece komünizmi bir saldırı aracı olarak kullanan Sovyetlerin artık istediği gibi hareket etme ümitleri sona ermiştir.[294]

Ulus gazetesi yazarı Nazım Poroy "Yardımın Manası" başlıklı yazısında, Hüseyin Cahit Yalçın'ın Amerika'nın aldığı kararı "Bütün hayatımda ben memleketimi bugünkü kadar parlak bir istikbale namzet, emin ve mesut görmedim." ifadelerine katıldığını belirterek bu kararın Türk milleti için Atatürk'ün İsmet İnönü'ye söylediği "Milletin makûs talihini yendiği" günkü mutluluğu kendisine yaşattığını ifade etmiştir. Poroy'a göre İkinci Dünya Savaşı dönemi yaşanan tüm korku ve sıkıntılara rağmen milleti bu savaş hezimetini yaşamaktan kurtarmak makûs talihi yenmektir. Ayrıca iki kutba ayrılmış bulunan dünyanın en güçlü devletiyle birlikte hareket etmek ve onun sağladığı yardımdan faydalanmak makûs talihi yenmiş olmanın ve sonrasında hangi yolda gidileceğinin bilmenin bir sonucudur.[295]

---

[291] Falih Rıfkı Atay, "Temsilciler Meclisinde", *Ulus Gazetesi,* s.1,4
[292] *Cumhuriyet Gazetesi*, "Cumhurbaşkanının Demeci Dolayısıyla", 14 Mayıs 1947, s.1
[293] *Akşam Gazetesi*, "Boğazlar Rejiminde Değişiklik Olamaz", 13 Mayıs 1947, s.1
[294] Asım Us, "Üç Hayırlı Hadise Bir Arada", *Vakit Gazetesi*, 11 Mayıs 1947, s.5
[295] Nazım Poroy, "Yardımın Manası" *Ulus Gazetesi*, 17 Mayıs 1947, s.2

Akşam gazetesi yazarı Necmettin Sadak, ”Türkiye İçin Yeni Bir Devir Açılmıştır” başlıklı yazısında, yardım projesinde yer almanın Türkiye açısından önemli bir zafer olduğunu belirtmiş, Türkiye'nin yıllardır bağımsızlık, egemenlik ve toprak bütünlüğü için kendini tek başına savunmak durumunda kaldığını artık yalnız olmadığını ifade etmiştir.

Cumhuriyet gazetesi yazarı Nadir Nadi, “Bir Kararın Manası” başlıklı yazısında yapılan yardımın maddi niceliği üzerinde durmanın gereği olmadığını Türkiye'nin bir çok alanda ihtiyaç içerisinde olduğunu asıl önemli olanın eğer Türkiye emperyalist bir devletin saldırısına uğrarsa artık yalnız olmayacağı ve Amerika'nın maddi ve manevi olarak Türkiye'nin yanında olacağı çıkarımını yapmıştır.[296]

Emre Kongar'a göre Türkiye'de toplum Amerika ile yapılan antlaşmayı mutlulukla karşılamıştır. Bu yardımın negatif etkilere yol açabilme ihtimali çok az sayıda kişi tarafından kaleme alınmıştır. Türkiye'nin Amerika ile ilgili olumlu düşünmesinin nedenini iki unsura bağlayan Kongar birinci olarak bu yardımın Sovyet Rusya'nın tehditlerine yönelik bir teminat olarak görüldüğünü, ikinci olarak ise savaştan sonra artan ekonomik zorlukların Amerikan yardımı ile birlikte çözülebileceğine dair bir ümidin oluşması üzerinde durmuştur.[297]

Türk gazetelerinde Amerikan yardımına yönelik herhangi bir şüpheye yer verilmemeye çalışılmıştır. Sovyet Rusya ise yardımla Amerika'nın asıl amacının mağdur durumda görünen devletlerin iç işlerine karışmak ve onların maden, petrol ve üretimlerinden faydalanmak olduğunu vurgulamıştır fakat Türk gazete yorumcuları Sovyet gazetelerinin ve yetkililerin ortaya koydukları iddialara cevap vermekte gecikmemişlerdir.

The New York Times gazetesi yazarı Aslan Humbaracı Amerika'nın Türkiye'ye yönelik yardımına halkın şüphe ile baktığını ele alan nadir isimlerden biridir. ”Turks Skeptical on American Help” başlıklı yazısında, Türk gazetelerinde yardım ile ilgili olumlu görüşlerini bildiren yazarlardan farklı olarak yardımların Türk halkı tarafından şüpheyle karşılandığını bildirmiştir. Yazıda, Amerikan Yardım Programının

[296] Nadir Nadi, *Cumhuriyet Gazetesi*, “ Bir Kararın Manası”, 11 Mayıs 1947, s.1
[297] Emre Kongar, *İmparatorluktan Günümüze Türkiye'nin Toplumsal Yapısı 1*, İstanbul: Remzi Kitabevi Yayınları, 1985, s.335-336

memnuniyetle karşılanmasının ardından Türklerin yardımın avantajları ve dezavantajlarıyla ilgili daha açık olduklarını belirtmiştir. 2 ay öncesine göre Türk halkının doktrine bakış açısının daha eleştirel olduğunu söyleyen yazar, Türklerin bu yardımın Amerikan çıkarları doğrultusunda yapıldığının bilincinde olduklarını, hatta mümkün olsaydı yabancı yardımından vazgeçebileceklerini belirtmiştir. Türklerin Amerikan askeri yardımı dâhil olmak üzere yabancı etki barındıran her şeyden içgüdüsel olarak nefret ettiğini, bunun kolaylıkla evlerde ve özel toplantılarda Amerikan askeri personelinin ülkeye gelişi ile ilgili yapılan sohbetlerde ve konunun basına çok az yansımasından, konuya yer veren gazetelerin de Amerikan denetimi gibi ifadelerden kaçınmalarından görülebileceğini söylemiştir.[298]

Aslan Humbaracının yazılarında zaman zaman Amerika'yı eleştirmesi ve Türk halkının uyandığını söylemesi üzerine Hüseyin Cahit Yalçın tarafından Sovyet Rusya'yı desteklediği gerekçesiyle eleştirilmiştir. Hem Truman Doktrini ile ilgili hem de daha sonraki yıllarda Türkiye'nin Batı eksenli dış politikasına yönelik olarak her iki tarafın farklı bakış açılarına sahip olması günlük köşe yazılarında birbirleri ile atışmalarına neden olmuştur. Moskova karşıtı yönüyle bilinen Hüseyin Cahit Yalçın, Sovyet Rusya tarafından en dikkatle izlenen Türk yazarlarından biri olmuştur. Yalçın'ın Atatürk'ün ölümünden sonra Almanya ile işbirliği içinde olduğu, savaş sonrasında ise İngiltere ve Amerika yararına çalıştığı Sovyet gazeteleri tarafından sıkça vurgulanmıştır.

Dönemin önemli Amerikalı siyasi yazarlarından Walter Lippman da Amerikan siyasetinin gösterildiği gibi sadece ülkelerin kalkınmasını sağlamayı amaçlamadığını vurgulamıştır. Walter Lippman "Amerika'nın Orta Doğu'daki Faal Siyaseti" başlığını taşıyan yazısında, Amerika'nın yardım kararına evet demesinin, Orta Doğu ve Doğu Akdeniz'in Amerika için hayati bir değere sahip olduğunu gösterdiğini belirtmiştir. Bu karar Amerika'nın güçlü bir ülke olarak bölgede etkin olacağı anlamına gelmektedir. Yazıda, yardımla amaçlananın Türkiye ve Yunanistan'a demokrasiyi getirmek olmadığı, asıl nedenin Amerika'yı Orta Doğu Hükümeti haline getirmek olduğu vurgulanmıştır.

[298] Aslan Houmbaradji (Humbaracı),"Turks Skeptical on American Help", *The New York Times Gazetesi*, 23 Mayıs 1947, s.6

Ayrıca daha önce Rusya ve İngiltere'nin Orta Doğu devleti olduğu, şimdi sıranın Amerika'ya geldiği belirtilmiştir.[299]

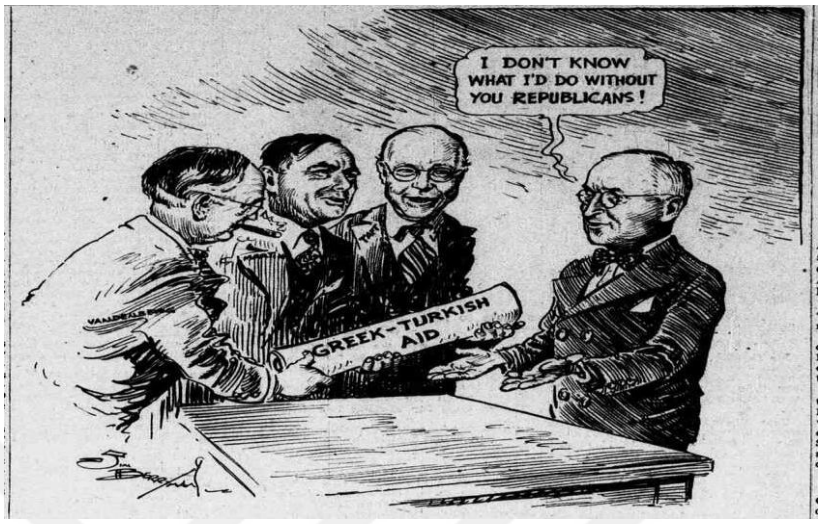

Görsel 59: The Evening Star gazetesinde yayımlanan karikatürde, Vanderberg ve Taft "Yunanistan ve Türkiye Yardımı" yazan kararı Truman'a uzatıyorlar, Truman: "Cumhuriyetçiler siz olmasaydınız ne yapardım bilemiyorum."diyor.[300]

1.4. Amerikan Yetkililerin Türkiye'ye Gerçekleştirdiği Ziyaretler ve Türkiye'nin Mevcut Durumuna Yönelik Aktardıkları

Amerikan yardımının kabulünden sonra, bir çok alanda yetkin Amerikan uzmanların Türkiye'yi ziyareti söz konusu olmuştur. Akşam gazetesinde yayımlanan "Amerikan Heyeti Bu Akşam Ankara'ya Geliyor" başlıklı yazıda Amerika'nın Doğu Atlantik ve Akdeniz filosu Başkumandanı Richard Connolly'nin hususi görevi nedeniyle Tahran'dan sonra Türkiye'ye gelmesi yardım ile ilgili olduğu düşünülse de, ziyaretin Akdeniz Kumandanlığının önemli bulduğu bölgelerde mevcut durumu görmek için yapıldığı söylenmiştir.[301] The New York Times gazetesine göre Connolly'nin Ankara'ya gerçekleştirdiği iki günlük ziyaretin Truman'ın 400 milyon dolarlık yardım planıyla bir ilgisi bulunmamaktadır.[302]

Connolly'nin Türkiye'den sonra İngiltere'ye ziyaretinin ardından Cumhuriyet gazetesinde yayımlanan "Amerikan Askeri Heyeti Dün Ankara'ya Geldi" başlıklı haberde, Amerika'dan 22 kişilik askeri heyetin başkenti ziyareti bildirilmiştir. Heyetin

[299] *Akşam Gazetesi*, "Ortadoğu Amerika İçin Hayati Menfaati Haiz Bir Sahadır", 20 Mayıs 1947, s.1
[300] *The Evening Star Gazetesi*, 12 Mayıs 1947, s.1
[301] *Akşam Gazetesi*, "Amerikan Heyeti Bu Akşam Ankara'ya Geliyor", 22 Mayıs 1947, s.1
[302] *The New York Times*, 20 Mayıs 1947, s.2

başkanı Tümgeneral Lunsford E. Oliver, ilgili Türk makamları ile işbirliği yapmak üzere geldiklerini belirtmiştir.[303] Akşam gazetesinde yayımlanan "Truman, Marshall'ı Yardım Planının Tatbiki için Baş İdareci Tayin Etti" başlıklı haberde, Türkiye ve Yunanistan'da görev yapacak Amerikan heyetlerin Truman'ın görevlendirmesiyle General Marshall'ın idaresine verildiği bildirilmiştir. ABD Dışişleri Bakanı Yardımcısı Dean Acheson Türkiye'ye yardım için sağlanacak 100 milyon doların tamamının askeri teçhizat ve güvenlik alanlarında kullanılacağını belirtirken, Yunanistan'a yapılacak yardımın askeri malzeme, imar, tarım, üretim alanlarında harcanacağını ifade etmiştir.[304]

Amerika'dan gelen uzman heyetin programında bir kısmının İstanbul'a diğer kısmının ise Kırıkkale'ye giderek bölgede mevcut olan askeri fabrikaların modernleştirilmesi için tespitlerde bulunacağı belirtilmiştir. Vakit gazetesinde yayımlanan "Amerikan Heyeti Yarın Memleketimizde Tetkik Gezisine Çıkıyor" başlıklı habere göre, heyetin diğer planları arasında Boğazların askeri açıdan gereksinimlerinin belirlenmesi, Antalya'ya gidilmesi ve Akdeniz Bölgesinin savunmasına yönelik çeşitli incelemelerde bulunulması, Meis ile Bodrum arasında bölgenin en büyük deniz üssünün yapılmasına yönelik incelemelerde bulunulması ve buradan iç bölgeye giden yolların tekrar yapılması, İzmir'de bir tren merkez istasyonu inşa edilmesi bulunmaktadır.[305] Truman Doktrini kapsamında Türkiye'ye sağlanacak 100 milyon dolarlık yardımın 80 milyon kadarının askeri alanda, kalan 20 milyonunun ise bazı limanların modernleştirilmesi ve ülkeyi batıdan doğuya ve kuzeyden güneye bağlayan büyük karayollarının düzenlenmesinde kullanılacağı düşünülmektedir.[306]

Vakit gazetesinde yayımlanan, "General Oliver Diyor Ki" başlıklı yazıda, Amerikan Heyeti başkanının ifadelerine yer verilmiş, askeri alanda sağlanacak yardımlar bir kenara bırakılırsa, Türkiye'yi rahata kavuşturacak hizmetlerden birinin tüm şehirlere yollar yapılması olduğu belirtilmiştir.[307] Ulus gazetesinde yayımlanan "Ordunuz Personel Bakımından Çok Üstün Vasıftadır" başlıklı yazıda, Oliver,

[303] *Cumhuriyet Gazetesi*, "Amerikan Askeri Heyeti Dün Ankara'ya Geldi", 23 Mayıs 1947, s.1
[304] *Akşam Gazetesi,* "Truman, Marshall'ı Yardım Planının Tatbiki için Baş İdareci Tayin Etti", 24 Mayıs 1947, s.1
[305] *Vakit Gazetesi*, "Amerikan Heyeti Yarın Memleketimizde Tetkik Gezisin Çıkıyor", 2 Haziran 1947, s.1,5
[306] A.g.e., s.5
[307] *Vakit Gazetesi*, "General Oliver Diyor Ki", 8 Haziran 1947, s.5

yapılacak yolların sadece askeri açıdan değil üretim yerlerini merkeze bağlamak ve nakliyat için kullanılma ihtiyacı olduğunu söylemiştir. Türk ordusu ile ilgili olarak asker sayısının üstün olduğunu fakat çok sayıda malzemeye ihtiyacı olduğunu belirtmiştir. Oliver, Amerika tarafından yapılacak yardımın tüm bu ihtiyaçlara yeterli olmayacağını ifade etmiş, kendisinin de yardımın ne kadarının yol inşası ve malzeme sağlamaya harcanacağı hakkında bilgisi olmadığını, 100 milyon dolarlık yardımdan sonra yardımın devamının gelip gelmeyeceğini bilmediğini ifade etmiştir.[308]

Bursa ve Karacabey'de gözlemlerde bulunan Amerikan Ekonomi Heyeti üyeleri Herbert Cummings ve Paul Mc. Ljuire de Türkiye'de yol durumunun ciddi derecede kötü olduğundan ve öncelikli olarak yol ve liman yapımına odaklanılması gerektiğinden bahsetmişlerdir. Cumhuriyet gazetesinde yayımlanan, "Amerikalı İktisatçılar Bizi Nasıl Buldular?" başlıklı habere göre, Amerikan Ekonomi Heyeti başkanı, Türkiye'nin mali durumunun yeni baştan tanzim edilmesi gerektiğini ifade etmiş, ülkede üretimin iyi durumda olmasına rağmen köylünün hala refaha kavuşmadığını vurgulamıştır. Türkiye'de ulaşım sistemi ve yolun bulunmadığını, demiryollarının yeterli olmadığını, limanların da gereksinimlere cevap vermediğini söylemiştir. Habere göre yapılan tespitler Amerika'nın Türkiye'nin güçlü bir ekonomiye sahip olmasını temenni ettiğini göstermektedir.[309]

22 Mayısta General Oliver başkanlığında Türkiye'ye gelen heyet, ülkede bulunduğu 57 günlük süreçte birçok şehre tetkik gezileri düzenlemiş ve yardım raporunun oluşturulması ile birlikte 18 Temmuz 1947'de Türkiye'den ayrılmıştır.[310]

The New York Times gazetesi "Turks Restrain Press" başlıklı haberde, İstanbul gazetelerinin verilen emre göre Türkiye'de bulunan Amerikan heyetinin sıkıyönetim bölgeleri içindeki faaliyetlerini bildirmelerinin yasaklandığını belirtmiştir. Bu kararın güvenlik amaçlı alındığı düşünülmektedir.[311] Türk gazetelerinde Amerikan heyetinin ziyaret ettiği şehirler günlük olarak belirtilse de yardımın nasıl değerlendirileceği, hangi alanlarda kullanılacağı detaylandırılmamış, yetkililer de yardım ile ilgili sınırlı açıklamalar yapmıştır.

---

[308] *Ulus Gazetesi*, "Ordunuz Personel Bakımından çok Üstün Vasıftadır", 18 Haziran 1947, s.1,3
[309] *Cumhuriyet Gazetesi*, "Amerikalı İktisatçılar Bizi Nasıl Buldular?", 15 Haziran 1947, s.1,3
[310] *Ulus Gazetesi*, "Gl. Oliver Dün Gitti", 19 Temmuz 1947, s.1
[311] *The New York Times*, "Turks Restrain Press", 4 Haziran 1947, s.6

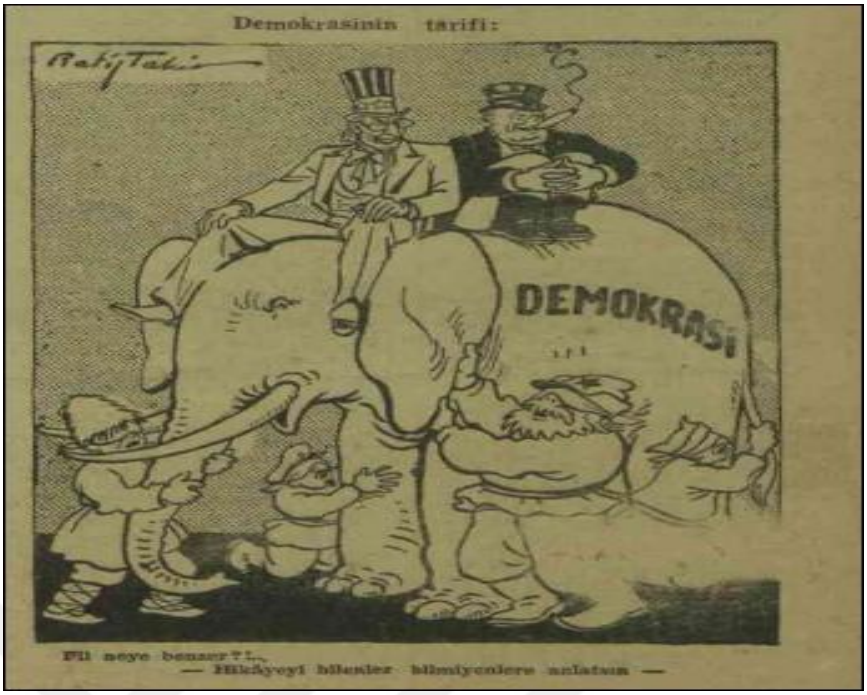

Görsel 60: Ulus gazetesinde yayımlanan Ratip Tahir Burak karikatüründe, Demokrasi yazan filin üzerinde Amerika'yı temsilen Sam Amca, İngiltere'yi temsilen Churchill bulunuyor, altta Burak'a göre demokrasiden haberdar olmayan gözleri kapalı Stalin ve onun etkisindeki ülkeler var. Bu ülkeler file dokunup ne olduğunu anlamaya çalışıyorlar. Karikatürün alt yazısı: "Demokrasinin Tarifi: Fil neye benzer?! - Hikâyeyi bilenler bilmeyenlere anlatsın"[312]

Görsel 61: The Evening Star gazetesinde yayımlanan karikatürde, Sam Amca karakterinin elindeki çuvalların birinde Türkiye ve Yunanistan için 400 milyon dolarlık yardım, diğerinde 350 milyon dolarlık dış yardım yazıyor. J. Public ise, parmağıyla arkada sadece iskeleti bulunan üzerinde iç problemler yazan evi göstererek "Hey Efendim, bu konu hakkında ne zaman bir şey yapacaksınız?" diyor.[313] Genelde hükümet yanlısı karikatürler bulunan The Evening Star gazetesi bu karikatüründe dış politikayı eleştirerek iç problemlere çözüm bulunması gerektiğini vurgulamış.

[312] Ratip Tahir Burak, *Ulus Gazetesi*, 18 Haziran 1947, s.1
[313] *The Evening Star Gazetesi*, 23 Mayıs 1947, s.1

1.5. Truman Planının Yürürlüğe Girmesinin Oluşturduğu Tepkiler ve Türk-Amerikan Antlaşması

Yardım Planı, iki meclisin onayını almasının ardından Truman'ın imzası ile yürürlüğe girmiştir. Vakit gazetesi, "Yardım Kanunu Yürürlüğe Girdi", başlıklı yazısında Truman'ın yardım kararı ile ilgili görüşlerine yer vermiştir. Truman, Türkiye ve Yunanistan'a yardım edilmek üzere Birleşik Devletler tarafından kabul edilen kanunun barışın ilerlemesinde önemli bir yeri olduğunu ifade etmiştir. Bu tedbirin kongrenin iki meclisinde de kabul edilmesinin Amerika'nın samimi barış arzusuna sahip olduğunu ve barışın devamlılığını sağlayacak şartların oluşması için azimli ve kararlı oluşunu yansıttığını belirtmiştir.[314] Truman alınan kararın BM anayasasında var olan prensiplere aykırı bir amacı olmadığını da eklemiştir.[315]

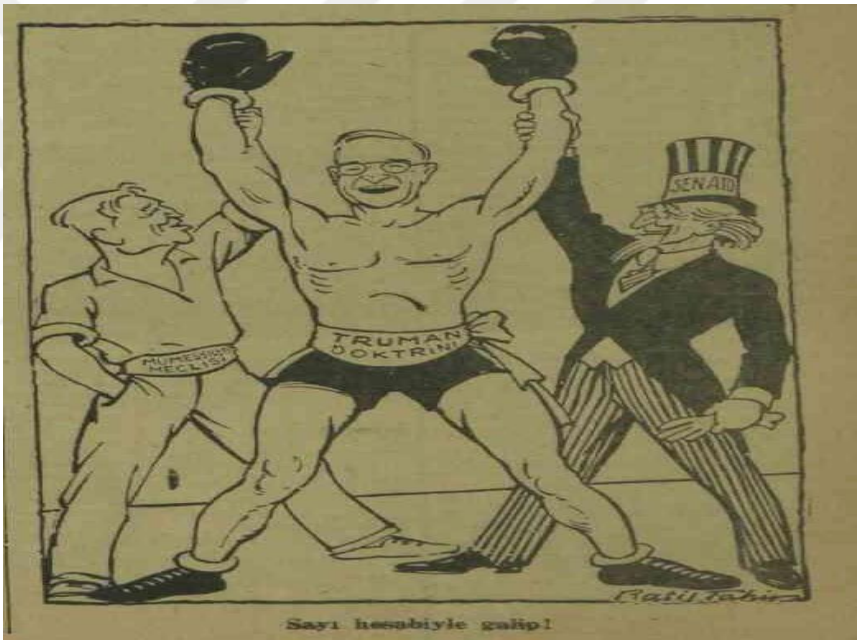

Görsel 62: Ulus gazetesinde yayımlanan Ratip Tahir Burak karikatüründe, Truman'ın teklifinin her iki meclis tarafından onaylanmasından sonra, Senato ve Temsilciler Meclisi Truman'ı şampiyon ilan ediyor. Alt yazı: "Sayı hesabıyla galip!" [316]

Akşam gazetesinde yayımlanan "İnönü'nün Mesajı" başlıklı haberde, İsmet İnönü, Truman Planının onaylanmasıyla Amerika'nın dünya barışını korumak ve daha da güçlendirmek görevini açık bir şekilde eline aldığını ifade etmiştir. Yunan Kralı Paul

[314] *Vakit Gazetesi*, "Yardım Kanunu Yürürlüğe Girdi", 23 Mayıs 1947, s.1,5
[315] Falih Rıfkı Atay, "Yalnız bu Yol Barışa Götürür", *Ulus Gazetesi*, 24 Mayıs 1947, s.1
[316] Ratip Tahir Burak, *Ulus Gazetesi*, 11 Mayıs 1947, s.1

sağlanan yardımın Yunanistan'ın kalkınmasına ve dünya barışına sağlayacağı katkılarla ülkesine ve tüm insanlara faydalar sağlayacağını umduklarını belirtmiştir.[317]

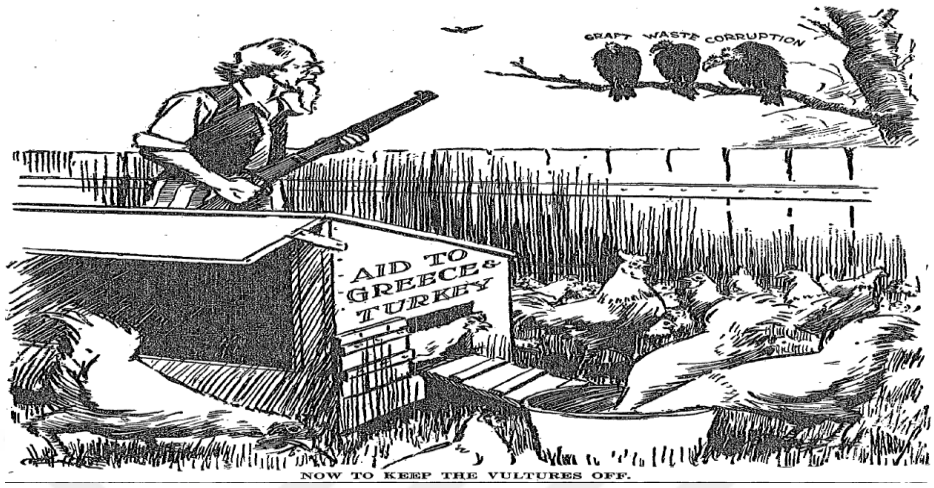

Görsel 63: The New York Times gazetesinde yayımlanan karikatürde, Sam Amca elinde tüfekle "Yunanistan ve Türkiye'ye yardım" yazan kümesi korumaya çalışıyor. Alt yazı: "Akbabaları uzak tutmak için", Akbabaların üzerinde rüşvet, israf, yolsuzluk yazıyor.[318]

Truman Doktrini çerçevesinde Türkiye'ye yapılacak yardım hakkında 12 Temmuz 1947'de Türk-Amerikan Antlaşması imzalanmıştır. Buna göre Amerikan yardımı Türkiye'nin güvenlik güçlerini kuvvetlendirmek ve bağımsızlığını sağlamak amacıyla kullanılacaktır.[319] The New York Times gazetesinde yayımlanan "U.S and Turkey Sign Pact on Aid Program" başlıklı yazıda, antlaşmanın Türkiye adına Dışişleri Bakanı Hasan Saka, Amerika adına ise Türkiye Büyükelçisi Edwin Wilson tarafından imzalandığı belirtilmiştir. Hasan Saka imzanın ardından iki ülke arasındaki iletişimin gelecekte güzel bir işbirliği hedefleyerek her zaman daha da yakınlaşmasını dilediğini ifade etmiştir. E. Wilson Türkiye'nin bir taraftan güvenliğini sağlamlaştırması bir taraftan da ekonomik olarak istikrarlı hale gelmesi konusunda antlaşmanın yardım sağlayacağına emin olduğunu ifade etmiş, böylece Türk-Amerikan ilişkilerinin arkadaşça ve anlayışlı bir şekilde devam edebileceğini söylemiştir.[320]

[317] *Akşam Gazetesi*, "İnönü'nün Mesajı", 23 Mayıs 1947, s.1
[318] *The New York Times Gazetesi*, 23 Mayıs 1947, s.116
[319] *The Sunday Star Gazetesi*, 13 Temmuz 1947, s.1
[320] *The New York Times Gazetesi*, "U.S and Turkey Sign Pact on Aid Program", 13 Temmuz 1947, s.12

Antlaşmanın bazı maddelerine bakıldığında;

-Yapılacak yardım Türkiye tarafından antlaşma hükümleri gereğince fiilen kullanılacaktır.

-Amerika tarafından atanan bir Türkiye Misyon Şefi, sağlanacak yardımla ilgi konularda Amerika'yı temsil edecektir.

-Türkiye Hükümeti gönderilen yardımı belirlenmiş olan amaçlar uğrunda kullanacaktır.

-Sorumlulukların gerçekleştirilmesi sırasında görevini serbest olarak yapabilmesi için Türkiye, yapılan yardımın kullanılışıyla ilgili rapor ve bilgileri Misyon Şefine ve temsilcilerine ileterek arzu edilen yardım ve kolaylığı sağlayacaktır.

-Türkiye Hükümeti Amerika'nın rızası olmadan hiçbir madde veya bilginin mülkiyet veya zilyetliğini aktaramayacağı gibi aynı izin olmadan Türkiye Hükümeti'nin subay, memur, ajan sıfatlarını taşımayan kimse tarafından bu malumatın kullanılması veya açıklanması veyahut da farklı bir amaçla kullanılmasına izin verilmeyecektir.[321]

Yardım antlaşması Büyük Millet Meclisi tarafından 339 milletvekilinin oybirliği ile kabul edilmiş ve büyük coşkuyla karşılanmıştır.[322] Resmi Sovyet gazetesi İzvestiya antlaşma ile ilgili olarak, yardımın içeriğinin sadece Amerikan başkanı tarafından belirlenmesinin Türkiye'nin kendi mali ihtiyaçlarını belirlemeyi bırakması anlamına geldiğini söylemiştir. Yardımın ne şekilde kullanıldığına yönelik Amerikan radyolarının bilgilendirme ve yorum yapma hakkına sahip olmasının, Amerikan propagandasının Türkiye'ye rahatça geçebilmesini sağlayacağını öne sürmüş, Türk basınının ise Amerikan vizyonunu yansıtan bir sözcü durumuna getireceğini söylemiştir. İzvestiya Türkiye'nin iktisadi gelişiminin ülke çıkarlarına göre değil, Amerikan dış politika hedeflerine göre ilerleyeceğini belirtmiştir.[323]

[321] *Resmi Gazete*, 5 Eylül 1947, Sayı: 6699, s.12870
[322] TBMM Tutanak Dergisi, Dönem:8, Cilt:6, Toplantı:1, Birleşim:79, 1.9.1947, s.557
[323] *Akşam Gazetesi*, "İzvestiya'nın Türk-Amerikan Yardım Anlaşmasına Dair Hezeyanları", 19 Temmuz 1947, s.1-2

Görsel 64: Sovyet Rusya'nın mizah dergisi Krokodil'de yer alan karikatür,"Türkiye'de Amerikanlar" başlığını taşıyor. Caminin önünde iki Amerikan yetkilisi bulunuyor. Alt yazı: "-Ne var ne yok? Ne bu yaygara? - Ev sahipleri ziyarete geldi", Halkın Amerikan yetkililerinin önünde eğildiği görülüyor ve karikatürde asıl ülkenin sahibinin artık Amerika olduğu vurgulanmış.[324]

Moskova Radyosu da antlaşma maddelerine yönelik olarak İzvestiya tarafından ön plana çıkarılan noktaları vurgulamış ayrıca yardımın Amerikan başkanı tarafından uygun görüldüğü takdirde kesilebileceği, Türkiye'nin yardımın kullanımıyla ilgili Amerika'ya bilgi vereceği, Türk hükümetinin Amerika'dan alacağı yardımı başka ülkelere borçlarını ödeyebilmek maksadıyla kullanamayacağını vurgulayarak Amerika'nın Türk bağımsızlığına aykırı hareket ettiğini belirtmiştir.[325]

Ulus gazetesi yazarı Ahmet Şükrü Esmer, Amerika ile imzalanan yardım antlaşmasına yönelik Rusya'nın eleştirilene cevap niteliğinde oluşturduğu "Amerika Yardımı ve Rusya" başlıklı yazısında, Moskova radyosu tarafından üzerinde durulan maddelerin Türk bağımsızlığına zarar getirmeyeceğini, yardım miktarı ve yardımın kullanılacağı alanların zaten antlaşma ile belirlendiğini, yardımla ilgili Türkiye'nin Amerika'yı bilgilendirmesi ve yardımın dış borçların karşılanması için kullanılmamasının gayet tabi olduğunu belirtmiş, yardımın Amerikan başkanının kararı ile kesilebileceği gibi Türkiye'nin de istediği zaman yardımı durdurabileceğini ifade

[324] *Krokodil Dergisi*, Sayı:29, 20 Ekim 1948, s.3
[325] Ahmet Şükrü Esmer, "Amerika Yardımı ve Rusya", *Ulus Gazetesi*", 23 Temmuz, s.3

etmiştir. Yabancı basın mensuplarına serbestçe haber yapabilmesi imkânının sağlanmasının da demokrasinin bir gereği olduğunu söylemiştir.[326]

Ulus gazetesi yazarı, Nazım Poroy, "Amerika ile Anlaşmamız B.M. Meclisinde" başlıklı yazısında, antlaşmanın meclis tarafından oybirliği ile kabulünün dost Amerika'nın Türkiye'ye uzattığı elin samimiyetle sıkıldığının kanıtı olduğunu belirtmiştir. Birleşmiş Milletlerin oluşumunda huzura kavuşmak isteyen her ülkenin etkisi olmuş olsa da en büyük etkenin Amerika olduğunu söyleyen Poroy, Türk halkının ve onu temsil eden Büyük Millet Meclisi'nin dış siyasetinde bağımsızlığından zerre bile gözden çıkaramayacağını, Birleşik Amerika devletinin de barışı korumaya çalışan herhangi bir ülkeyi baskı altına alma vasfını daima reddettiğini söylemiştir. Bu hissiyatı içinde en yüksek amaçlar uğrunda yapılan ve uluslararası dayanışmanın kuvvetli bir başlangıcı olduğunu söyleyen bu antlaşmadan mutluluk duyduğunu ifade etmektedir.[327] Poroy yazısında Türkiye'nin kendi egemenliğinden hiçbir şekilde vazgeçmeyeceğini ve Amerika'nın her ülkenin özgürlüğüne saygılı olduğunu vurgulayarak Rusya tarafından ön planda tutulan Amerika'nın devletlerin iç işlerine karışma hedefinde olduğu iddialarını da çürütmeye çalışmış ve Amerika'ya güven duyulması gerektiğini savunmuştur.

Yardım antlaşmasının Büyük Millet Meclisi tarafından kabul edilmesinden sonra Akşam gazetesi, "Amerika'nın Bize Yardımı, Millet Meclisi Yardım Antlaşmasını Tasdik Etti" başlıklı yazıda Dışişleri Bakanı Hasan Saka'nın açıklamalarına yer vermiştir. Saka, bazı siyasi çevrelerin gazeteleri ve radyolarının Truman Doktrini yoluyla Türkiye ve Yunanistan'a yapılacak yardımın asıl amacının, bu ülkelerin siyasi ve iktisadi bağımsızlığını sınırlandırmak olduğu yönünde yorumlar yaptıklarını belirtmiştir. Saka, Türkiye'nin de Amerika'nın da tarihinde hiçbir antlaşmanın yardım vasıtasıyla bir memleketin bağımsızlığına karşı bir girişimde bulunmadığına ayrıca Türkiye'nin dış ilişkilerinde herhangi bir ülkeyle yaptığı bir antlaşmanın ülkenin hürriyetini tehlikeye düşürecek nitelikte olmadığına işaret etmiştir. Amerika'nın

[326] a.yer
[327] Nazım Poroy, "Amerika ile Anlaşmamız B.M. Meclisinde", *Ulus Gazetesi*, 2 Eylül 1947, s.1,3

sağladığı yardımın içten ve Türkiye aleyhine olabilecek herhangi bir amaçtan uzak olmasından dolayı Türkiye Cumhuriyeti adına Amerika'ya teşekkürlerini sunmuştur.[328]

Akşam gazetesi yazarı Necmettin Sadak, "Türkiye'nin Siyasi Zaferi" başlıklı yazıda, antlaşmanın onaylanmasıyla Türkiye'nin artık yalnız olmadığını, egemenliği ve bağımsızlığını korumak yolunda dünyanın bu ilkelere saygı duyan en güçlü devleti ile dost olduğunu söylemiştir. Ayrıca Amerikan yardımının Türkiye'nin en mühim politik başarısı olduğunu, Amerika ve Türkiye'nin bağımsızlığa saygı duyan iki eşit ülke gibi hareket ettiklerini, Amerikan yardımının Sovyet tehlikesine karşı Türkiye'nin bağımsızlığını ilerletmek için yapıldığını, Türkiye ve dünyanın bunun farkında olduğunu belirtmiştir.[329]

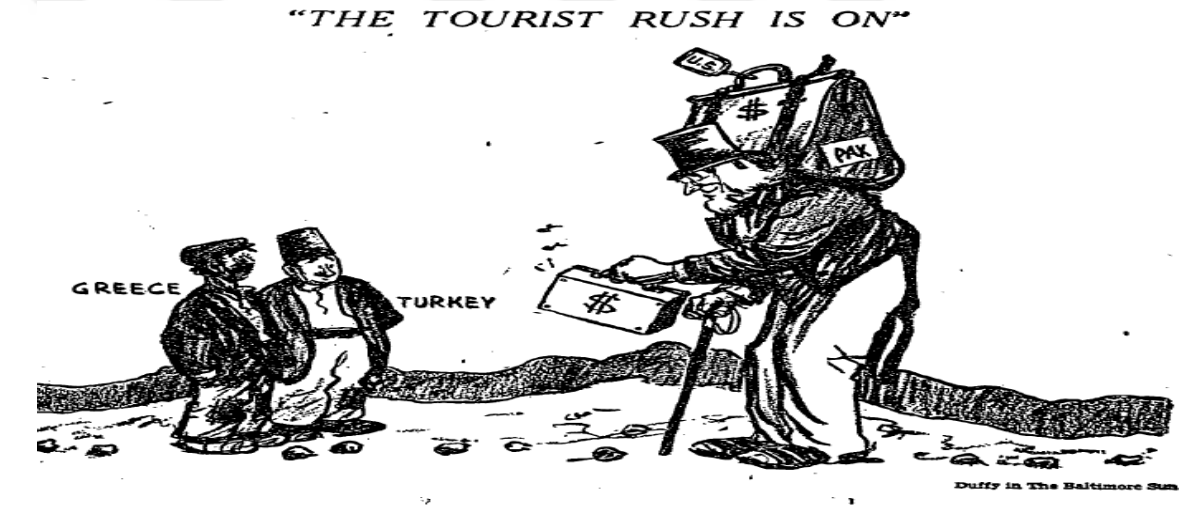

Görsel 65:The New York Times gazetesinde yayımlanan karikatür "Turistin acelesi var" başlığını taşıyor. Karikatürde Yunanistan ve Türkiye'yi temsil eden iki adam şaşkınlıkla Amerika'nın gelişini izliyorlar. Amerika'nın elinde dolar bulunan bir çanta, sırtında ise hem dolar hem de barış yazan bir bavul bulunuyor. Yunanistan ve Türkiye'yi temsil eden adamların iki katı büyüklüğünde olan Sam amca karakteri, eğilip tebessüm ederek dolar yazılı çantasını öne uzatıyor.[330]

1.6. Yardımın Kullanılacağı Alanların Belirlenmesi

Yardım programını düzenlemek için Ankara'ya gelen McGhee, öncelikli hedeflerinin Amerikan Dışişleri Bakanlığı ve Türkiye'deki Amerikan elçiliği arasında iletişim kurarak yardım programını en yararlı olacak şekilde gerçekleşmesini sağlamak olduğunu belirtmiştir. Ulus gazetesinin, "Mr. McGhee Dün Ankara'ya Geldi", başlıklı

[328] *Akşam Gazetesi*, "Amerika'nın Bize Yardımı Millet Meclisi Yardım Antlaşmasını Tasdik Etti", 2 Eylül 1947, s.1
[329] Necmettin Sadak, "Türkiye'nin Siyasi Zaferi", *Akşam Gazetesi*, 3 Eylül 1947, s.1
[330] *The New York Times Gazetesi*, 1 Haziran 1947, s.98

haberinde, ilk yapılacak sevkiyatta Avrupa'da bulunan Amerikan malzemelerinin bir kısmının Türkiye'ye ulaştırılmasının hedeflendiğini, sevkiyatın ana kısmının ise birkaç ay içerisinde başlayacağını ifade eden McGhee, Türkiye'ye gönderilecek malzemelerin kullanımını asker ve subaylara anlatmak için ayrıca askeri personel gönderileceğini belirtmiştir.[331]

15 Temmuz 1947'de Büyükelçi Wilson, Türk ordusunun durumunu anlatan ve sağlanacak yardımların hangi alanlarda olması gerektiğine yönelik hazırladığı raporu Amerikan Dışişlerine iletmiştir. Raporda Türk kara kuvvetlerinin etkin, deniz ve hava kuvvetlerin ise yeterli olmadığı, sahip olunan askeri malzemenin az ve modern sayılamayacağı, bu kaynaklarla bir Sovyet saldırısı gerçekleşse Türkiye'nin bu saldırıyla hiçbir şekilde başa çıkamayacağı ancak yardım gelene kadar dayanabileceği vurgulanmıştır. Türk ordusunu daha kuvvetli hale getirebilmek için hava ve deniz kuvvetlerinin güçlendirilmesi elzem görülmüştür. Askerlerin modern silah ve teçhizatlar konusunda eğitim almaları gerektiği vurgulanmıştır. Askeri yardımın hızlıca gerçekleştirilmesi ve gelen askeri teçhizatın kullanılması konusunda eğitim verecek bir askeri misyonun Türkiye'ye yollanması istenmiştir. Yardım miktarının yeterli olmadığını belirterek arttırılmasının uygun olacağı ifade edilmiştir. Wilson, 48,5 milyon dolar kara kuvvetleri, 14,75 milyon dolar deniz kuvvetleri, 26.75 milyon dolar hava kuvvetlerini modernleştirmek adına kullanılmasını uygun bulmuştur. 5 milyon dolar miktarında paranın cephane modernleştirilmesi için gönderilmesini istemiştir. Bu tavsiyeler Amerika tarafından uygun bulunmuştur.[332]

Amerika'dan Türkiye'ye gönderilecek ekiplerin yanı sıra Türkiye'den Genel Kurmay Başkanı Orgeneral Salih Omurtak başkanlığında genelkurmay heyeti Ekim 1947'de Amerika ziyaretinde bulunmuşlardır. Ziyaret öncesi basın mensuplarına açıklamada bulunan Omurtak, seyahatlerinde Amerika Birleşik Devletleri ordusunun yüksek mevkilerinde bulunan kişilerle görüşmeler yapılacağını, hazırlanacak planla asıl amacın ordunun teknik bakımdan yeterliliğini sağlamak olduğunu söylemiştir. Ayrıca yardımın uygulanması üzerine yürütülen çalışmayı yerinde incelemenin öneminden

[331] *Ulus Gazetesi*, "Mr. McGhee Dün Ankara'ya Geldi", 20 Eylül 1947, s.1
[332]M. Vedat Gürbüz,"Türk-Amerikan İlişkilerinde İttifak Sürecinin Başlaması", *Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, C.10, S.19(2010), s.155-156

bahsetmiştir.[333] Akşam gazetesinde yayımlanan "Genelkurmay Başkanımızın Demeci" başlıklı haberde Amerika ziyareti esnasında Omurtak, yardımların Türk ordusunun mevcudunu önemli ölçüde azaltmayı sağlayacağını, ordunun gücünü arttırmaya da imkân yaratacağını söylemiştir. Türk ordusunun bir kısmının terhis edilebilmesinin ancak yardım maksadıyla gelecek silahların aktarımıyla mümkün olacağını belirtmiştir. Omurtak, 100 milyon dolarlık yardımın belki de ihtiyaçları karşılamaya yeterli gelmeyeceğini fakat Türkiye'nin yardım olsun olmasın her durumda savaş içerisinde yaptığı gibi her saldırıyı uzaklaştırmaya hazır olacağını ifade etmiştir.[334]

Ulus gazetesinde açıklamalarına yer verilen Amerikan Askeri Heyeti Başkanı General Mc Bride, Türkiye'ye sağlanacak yardım malzemelerinin kullanılmasını öğretmek amacıyla 200'e yakın askeri barındıran bir heyet oluşturulduğunu, heyetin başında ise Büyükelçi Wilson'ın bulunduğunu belirtmiştir. Heyet; deniz, hava ve kara kuvvetlerinden olmak üzere üç gruptan oluşmaktadır. Türkiye'ye şimdiye kadar gönderilmiş ve gönderilmesi planlanan malzemelerle ilgili milli çıkarları korumak adına bilgi veremeyeceğini ileten Mc Bride, 100 milyon doların bir kısmının Amerika'ya gidip staj yapacak Türk askerleri için kullanılacağını söylemiştir. Şimdiye kadar 50'den fazla Türk askerinin Amerika'da eğitim almaya başladığını ifade etmiştir.[335]

Yardımın hangi alanlarda kullanılacağının belirlenmesinden sonra Amerikan Başkanı Truman, Kongreden Türkiye ve Yunanistan devletleri için yeni krediler talep edeceğini bildirmiştir. Ulus gazetesinde yayımlanan "Amerikan Yardımı" başlıklı yazıda Truman, Yunanistan'ın içinde bulunduğu karmaşa ve komünist kesimin oluşturduğu tehdidin arttığını belirtmiş, komünist taraftarların yabancı etki altında olduğunu ve yaptıkları çetecilik faaliyetleriyle Yunanistan'ın mali gücünü zayıflatmakta önemli bir etken olduklarını ifade etmiştir. Ayrıca Avrupa'nın kalkınması programının Türkiye ve Yunanistan'a ek bir askeri yardım sağlamayacağını bu yardımın uygun zamanda Kongre tarafından isteneceğini söylemiştir.[336] Ulus gazetesi ertesi gün "Amerikan Yardımı" başlıklı haberde Truman'ın Türkiye'ye yardımın uygulanmasına yönelik gönderdiği heyetin 1947 sonunda kara ve deniz kuvvetleri üyesi 68 kişi ile 8

[333] *Ulus Gazetesi*, "Genelkurmay Heyetimiz Amerika'ya Hareket Etti", 6 Ekim 1947, s.1
[334] *Akşam Gazetesi*, "Genelkurmay Başkanımızın Demeci", 10 Ekim 1947, s.1,3
[335] *Ulus Gazetesi*, "Mc Bride'in Basına Demeci", 13 Aralık 1947, s.1,4
[336] *Ulus Gazetesi*, "M. Truman Yeni Krediler İsteyecek", 17 Şubat 1948, s.1,4

sivilden oluştuğunu belirtmiştir. Truman, 100 milyon doların yolların yenilenmesi ve ordunun modernleştirilmesi amacını taşıdığını böylelikle Türkiye'nin dışarıdan saldırı tehdidi oluşturan durumlarda kendini savunabileceğini belirtmiştir. Ayrıca Türkiye'ye sağlanan yardımın düzenli ve istikrarlı bir şekilde kullanıldığını ifade etmiştir.[337]

Görsel 66: The New York Times gazetesinde yayımlanan karikatürde, Amerika'yı temsil eden Sam Amca gözleri bağlı, nereye gittiğini bilmeden altında su bulunan üzerinde yeni Amerikan dış politikası yazan güvensiz bir köprünün üzerinde, elinde dolar dolu torbası- torbanın etiketinde Yunanistan ve Türkiye'ye yardım yazıyor- ile bastonu yardımıyla ilerlemeye çalışıyor. Alt yazı: Nereye?[338] Karikatürde Amerika'nın yeni yardım politikasıyla bilinmezliğe doğru gittiği vurgulanmış.

Yardımın devamı ile ilgili olarak, Ulus gazetesi, "Yeni Yardım" başlıklı yazısında, Amerikan Dışişleri Bakanı Marshall'ın, Türkiye ve Yunanistan'a 275 milyon dolarlık yeni kredi sağlanması ile ilgili Temsilciler meclisi başkanına bir mektup gönderdiği, buna göre yardımın 200 milyon dolarlık kısmının Yunanistan'a kalan 75 milyon dolarlık kredinin ise Türkiye'ye ayrılmasının planlandığı belirtilmiştir. Kongre kabul ettiği takdirde yardım Türkiye ve Yunanistan'a yapılacak askeri yardım içerisinde olacak Marshall planı çerçevesinde hazırlanan iktisadi programdan ayrı tutulacaktır.[339]

275 milyon dolarlık Türkiye ve Yunanistan'a yapılacak yardımın ayan meclisinde kabul edilmesinden sonra Akşam gazetesinde yayımlanan "Türkiye'ye Yardım" başlıklı yazıda, Ayan temsilcisi Vandenberg, Türkiye ve Yunanistan'a

[337] *Ulus Gazetesi*, "Amerikan Yardımı", 18 Şubat 1948, s.1,5
[338] *The New York Times Gazetesi*, 23 Mart 1947, s.117
[339] *Ulus Gazetesi*, "Yeni Yardım", 27 Şubat 1948, s.1,4

yapılacak yardımı kabul etmemenin tüm özgür halklar ve Amerika için özgür bir dünyanın korunmasında bir engel teşkil edebileceğini söylemiştir. Sağlanan kredilerin komünizmin yayılmasına engel olacağını belirtmiştir.[340]

The New York Times gazetesi yazarı Felix Belair, "Foreign Aid Bill Send to Truman" başlıklı yazısında, Türkiye ve Yunanistan'a geçen yıl yapılan 400 milyon dolarlık yardıma ek olarak 275 milyon olarak askeri yardım tasarısı temsilciler meclisi tarafından da onaylandığını belirtmiştir. Yardımlar Yunan hükümeti tarafından komünist saldırılara karşı ve Türkiye tarafından ise Çanakkale Boğazı üzerindeki güvenliğini arttırmak için kullanılacak böylece her iki devletin askeri alanda güçlendirmesi sağlanacaktır.[341]

Amerikan Yardımı Kara Kuvvetleri Başkanı Mc Bride, 275 milyon dolarlık yardımın ülkelere paylaştırılması konusunda net bir ayrım olmadığını, ülkelerin ihtiyaçlarının belirlenip dağıtımın ona göre yapılacağını söylemiştir. Ulus gazetesinde açıklamalarına yer verilen Bride, yardımlar kapsamında Türkiye'ye gönderilecek olan malzemenin 10 bin ton malzeme yüklü 5 gemi aracılığıyla ayın 26'sında Türkiye'ye ulaştırılacağını belirtmiştir. Amerika'nın Türkiye'ye göndermeye başladığı uçakların tümünün 1 Mayıs'ta Türkiye'de olacağını öngörmüştür. Ordu eğitiminin önemi üzerinde de duran Bride, Amerika'nın Türkiye'ye yol yapımı için 5 milyon dolarlık katkısının Türkiye için yeterli olamayacağını fakat Amerika tarafından sağlanan malzeme ile Türk hükümetinin katkısı birleşince başarılı bir iş çıkarılabileceğini söylemiştir. Türkiye'ye sağlanan bu yardımların asıl amacının askeri açıdan Türkiye'nin güçlenmesini sağlamak olduğunu böylece ülke üzerinde tehdit unsuru oluşturan güçlerin saldırmadan önce düşünmek durumunda kalacaklarını ifade etmiştir.[342]

1.7. Truman Doktrini Çerçevesinde Türkiye'ye Yapılan Yardımlar

Truman yardım kapsamında 1948 yılının ilk üç ayını değerlendirerek, bu süre içinde yardımın kesintisiz bir şekilde sürdüğünü, buna karşılık Türk ordusunun kendine olan güveninin ve ehliyetinin dünyanın şu an karışıklık içerisinde bulunan bölgesinde istikrarı sağlayıcı bir izlenim yarattığını söylemiştir. Akşam gazetesinde yayımlanan

[340] *Akşam Gazetesi*, "Türkiye'ye Yardım", 24 Mart 1948, s.1
[341] Felix Belair, "Foreign Aid Bill Send to Truman", *The New York Times Gazetesi*, 3 Nisan 1948, s.1,4
[342] *Ulus Gazetesi*, 25 Mart 1948, s.1,4

"Truman'ın Türkiye'ye Yardıma Dair Raporu" başlıklı yazıda, Truman ayrıca program dâhilinde Amerika tarafından yollanan askeri malzemenin kullanılması konusunda Türk askerinin eğitim görmesinin devam ettiğini belirtmiştir. Türkiye'ye Amerika'dan yardım tasarısı çerçevesinde gönderilen 266 kişiden 183'ü; kara, hava ve deniz kuvvetlerine mensup Amerikan askerleridir. Programda yer alan 350 bin tonluk malzemenin 30 bin tonu 31 Mart öncesinde gemilere yüklenmiştir. 1948'in Aralık ayına kadar 40-50 bin tonunun daha hızlı şekilde Türkiye'ye gönderilmesi planlanmaktadır.[343]

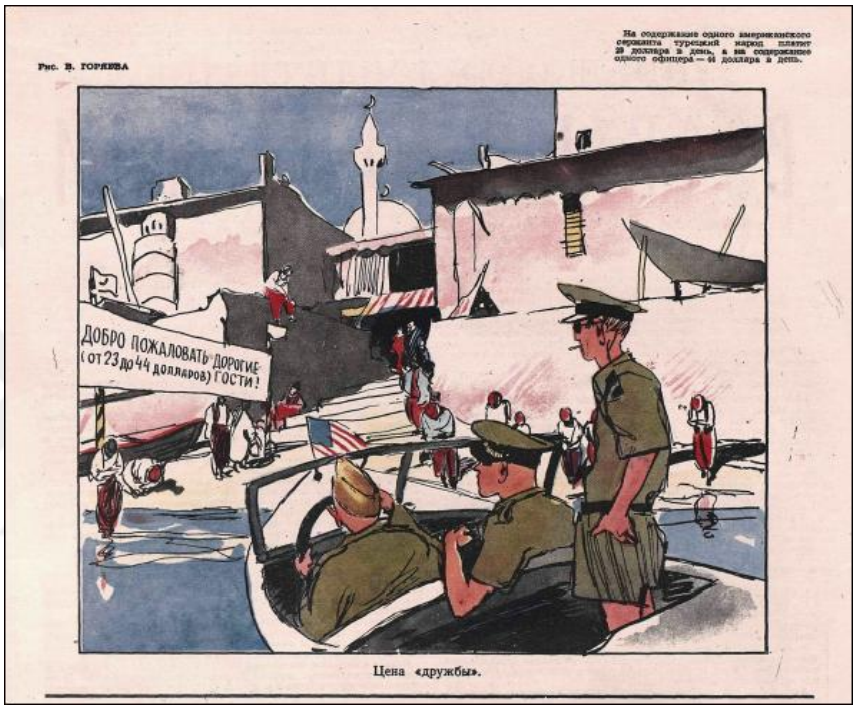

Görsel 67: Rus mizah dergisi Krokodil'de yayımlanan karikatür "Dostluğun Bedeli" başlığını taşıyor, karikatürde görülen pankartta, "Bir Amerikalı çavuşun günlük masrafı için Türk halkı 23 dolar, bir subayın günlük masrafı içinse 44 dolar ödüyor." yazıyor. Amerika'nın Türkiye'ye yardım yapar şekilde göründüğü fakat Türkiye'nin ülkede bulunan Amerikan askerlerine ödeme yapmak durumunda kaldığı belirtilmiş.[344]

20 Haziran 1948 günü New York Times gazetesinde yayımlanan "U.S. Methods Taught to New Turkish Army", başlıklı yazıya göre 12 ay içinde Türkiye'den 12.000 subay ve 90.000 sivil, Amerikan modern savaş metotları konusunda eğitilecektir. Kara kuvvetleri için 6 eğitim merkezi, deniz kuvvetleri için 3 eğitim merkezi açılmıştır. Deniz kuvvetleri merkezleri Gölcük ve Heybeli'de Marmara Denizinin üzerinde bulunmaktadır. Bu merkezlerde Amerikan sivil ve askeri eğitmenleri tercümanlar

[343] *Akşam Gazetesi*, "Truman'ın Türkiye'ye Yardıma Dair Raporu", 19 Haziran 1948, s.1
[344] *Krokodil Dergisi*, Sayı:19, 10 Temmuz 1948, s.3

tarafından desteklenecek ve Türk askerlerine ekipmanların nasıl kullanılacağı öğretilecektir.[345]

Büyükelçi Wilson, Amerika'dan Türkiye'ye ulaştırılan yardımlarla ilgili olarak, programın başarıyla sürdürüldüğünü ilk yıl sağlanması planlanan malzemenin %60'tan fazlasının Türkiye'ye gönderildiğini belirtmiştir. Ulus gazetesinde açıklamalarına yer verilen Wilson, Kasım ve Aralık ayına kadar yardım malzemelerinin tümünün gönderiminin bitmiş olacağını söylemiştir. Türk-Amerikan işbirliğinin sadece askeri alanda değil ekonomik alanda da gelişmekte olduğunu, İthalat ve İhracat Bankası tarafından Türkiye'ye önemli miktarda krediler açıldığını vurgulamış, Türkiye'nin bu kredileri hava alanları inşası ve modernleştirilmesi, lokomotif alımı, gemilerin alımı ve tamiratı gibi alanlarda kullandığını belirtmiştir.[346]

Akşam gazetesinde yayımlanan "Türkiye ve Yunanistan'a Yardım" başlıklı yazıda, Truman'ın 1949 yılı Amerikan bütçesi ile ilgili yaptığı açıklamaya yer verilmiştir. Buna göre Amerika gelirinin %29'unu milli savunmaya, %17'sini ise dış yardım sağlamak amacıyla kullanacaktır. Ayrıca 1949 yılı içerisinde Türkiye ve Yunanistan'a sağlanacak yardımın 385 milyon dolar olmasını planladığını belirtilmiştir.[347]

Ulus gazetesi, Amerikan Başkanı Truman'ın, Yunanistan ve Türkiye'ye yapılan yardımlarla ilgili (1 Temmuz 1948-30 Eylül 1948) kongreye sunduğu rapora yer vermiştir. Buna göre,

Kara programı dâhilinde; Amerikan ordu grubunun Türkiye'de ilk hedefi askerlere teknik eğitim verilmesidir. Böylece yardım yoluyla gönderilen silah ve teçhizatın en doğru şekilde kullanımı sağlanacaktır. 8 askeri okulda topçuluk, motorlu nakliye, silahlar, piyadecilik, muhabere, hava savunması ile ilgili savaş dönemi ikmal ve tıbbi yardım eğitimleri sağlanmıştır. 1948 yılı Eylül ayının sonunda binlerce genç er ve subay bu eğitimlerini tamamlamışlardır. Yeni hedef ise bin kişiden fazla ek personele eğitim vermektir. 57 subay Amerika'da eğitimini tamamlayıp Türkiye'ye dönmüştür.

[345] *The New York Times Gazetesi*, "U.S. Methods Taught to New Turkish Army", 21 Haziran 1948, s.17
[346] *Ulus Gazetesi*, 17 Ağustos 1948, s.4
[347] *Akşam Gazetesi*, "Türkiye ve Yunanistan'a Yardım", 16 Ağustos 1948, s.1

Eğitim dışında Türk ordusuna 50.000 tondan fazla askeri teçhizat ve malzeme gönderilmiştir. Sadece Eylül ayında 700 ton ağırlığında motorlu araba sağlanmıştır.[348]

Deniz programı dâhilinde, Türkiye'ye bu zamana kadar 11 Amerikan deniz üstü gemisi ve 4 denizaltı gönderilmiştir. Hava kuvvetleri programı dâhilinde Amerikan Hava Kuvvetleri tarafından düzenlenen eğitim programında Türk hava kuvvetlerinden 3000'den fazla kişinin yararlandığını belirtmiştir. Yol yapımı hususunda ise yardım çerçevesinde 5 milyon doların ayrılmış olduğunu tekrar ifade ederek 30 Eylülde 4230 ton üretim ve atölye malzemesi gönderildiğini, bunun yardımın %94'ünü karşıladığını söylemiştir. Yapımı yeni tamamlanan 4 yolun toplam uzunluğunun 1134 km olduğunu belirtmiş, daha 30 Temmuz tarihinde yapım aşamasında olan yolların uzunluğu 260 km iken şu ana kadar ise 100 km'lik yolun kullanıma hazır hale geldiğini söylemiştir. Antlaşmaya göre Bayındırlık Bakanlığı Amerika tarafından sağlanan malzeme tutarı dışında tüm yol masraflarını karşılamaktadır. Ayrıca Bakanlık 30 Haziran 1949'dan itibaren Amerikan yol teşkilatının tüm harcamalarını karşılayacaktır. Program dâhilinde 380 kişi operatörlük eğitimi almış, 57 tanesinin ise eğitimini sürdürmeye devam ettiği belirtilmiştir.[349]

1947 Ekim - 1948 Eylül arası Türkiye Amerika'dan dış yardım olarak 72.887.405 dolar almıştır. Bu miktarın 56.675.156 doları kara ve hava kuvvetlerine 11.955.334 deniz kuvvetlerine aktarılmış, toplamda yardımın %94'ü askeriyeye harcanmış kalan 5 milyon doları yine askeri niteliği olan yol yapımı gibi farklı masraflara ayrılmıştır.[350]

Aralık 1948 Cumhuriyet gazetesinin "Truman Bize Yardımın Bilançosunu Anlattı" başlıklı haberinde, program kapsamında Türkiye'ye toplam 117 milyon 730 bin dolar tahsis edildiği, 88 milyon dolarlık malzeme ve teçhizatın karşılanması için kabul edilen kuralların belirlendiği ifade edilmiştir. Truman Aralık 1948'e kadar Türkiye'ye 59 milyon dolarlık malzeme gönderildiğini bildirmiş, Türkiye'ye kendi vasıtaları ile

[348] *Ulus Gazetesi*, 7 Aralık 1948, s.3
[349] *Akşam Gazetesi*, "Başkan Truman'ın Kongreye Raporu", Aralık 1948, s.2
[350] Oral Sander, *Türk-Amerikan İlişkileri 1947-1964,* Ankara: İmge Kitabevi, 2016, s.56-57

sağlanan gemi ve uçaklar dışında gönderilen mal miktarının 240 bin ton olduğunu belirtmiştir.[351]

Cumhuriyet gazetesi, Şubat 1949'da Amerikan Başkanı Truman'ın "diğer yardım mevzuatı" başlığı altında özel bir ehemmiyet ve ilgi gösterilmesine layık bulunan dört devleti açıkladığını, bu devletlerin arasında Yunanistan, Kore, Çin'in yanında Türkiye'nin de olduğunu belirtmiştir. Yardım kapsamında 355 milyon dolarlık bütçe ayrılmasının planlandığını ifade etmiştir.[352] Dört devlete yardım için ayrılan bütçe miktarı Ocak 1949'da The New York Times gazetesinde 600 milyon dolar olarak belirtilmiş, yardımın miktarının ileride değişikliğe uğrayabileceği de eklenmiştir.[353]

The New York Times gazetesi, Truman'ın 1949-1950 döneminin hükümet bütçesi hakkındaki ifadelerine yer vermiştir. Programa göre dış yardım için ayrılan miktar 6,700 milyar dolardır. Bu miktar, içinde bulunulan mali yıl için yapılan tahminlerin yarım milyar dolar altında kalmaktadır. Truman dış yardım miktarının %70 kadarının Avrupa Kalkınma Programına ayrılacağını belirtmiş, bu hedef için 4,5 milyar dolar teklifte bulunmuştur.[354]

1948 senesinde Türkiye ve Yunanistan'a sağlanacak yardım Amerikan Kongresinin aldığı kararla Dış Yardım Yasası içinde yer aldı. Bu Truman Doktrini çerçevesinde yapılan yardımın devamının olacağını göstermekteydi. 6 Ekim 1949 tarihinden itibaren ise yapılan yardımlar Karşılıklı Savunma Yasası'na bağlı olarak değerlendirildi. 1947-1951 döneminde ise Türkiye'ye Amerika tarafından sağlanan askeri yardımın 400 milyon dolara vardığı düşünülmektedir.[355]

[351] *Cumhuriyet Gazetesi*, "Truman Bize Yardımın Bilançosunu Anlattı", 7 Aralık 1948, s.4
[352] *Cumhuriyet Gazetesi*, 11 Ocak 1949, s.3
[353] *The New York Times Gazetesi*, 11 Ocak 1949, s.15
[354] *The New York Times Gazetesi*, 11 Ocak 1949, s.1
[355] Barış Ertem, "Türkiye ve ABD İlişkilerinde Truman Doktrini Ve Marshall Planı", *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,* C:12, S:21, 2009, s.390

Görsel 68: Cumhuriyet gazetesinde yayımlanan karikatür "Naylon Modası" başlığını taşıyor. Manavdan alışveriş yapan kadın "-Oğlum bunlar Yedikule'nin mi?, Manav – Hayır valide, Amerika'nın, naylon marulu."[356]

Mehmet Altan yapılan 400 milyon dolarlık yardımın 337 milyon dolarının harcanan kısmı olduğunu belirtmiş, bu kısımdan Yunanistan'a 268 milyon dolar Türkiye'ye ise 69 milyon dolar ayrılmıştır. Türkiye yardımı sadece askeri alanda kullanmıştır. Ancak, sağlanan yardım miktarı 69 milyon olmasına rağmen, gelen askeri malzemenin bakımı için Türkiye'nin Amerika'ya her yıl 400 milyon liralık bakım ve ithalat parası göndermesi gerekmiştir. [357]

Amerika tarafından Türkiye'ye yardım amaçlı gönderilen malzemeler günlük gazetelerde zaman zaman miktar olarak belirtilmiştir. Fakat yardımla gelen gemilerin bir kısmının tadile ihtiyacı olduğu, gönderilen malzemelerin çoğunun savaşta kullanılan eski malzemeler olduğu detayı ancak Türk-Amerikan ilişkilerinin iyi gitmediği Türkiye'nin NATO'ya bir türlü dâhil edilmediği dönemde Abidin Daver gibi bazı gazeteciler tarafından belirtilmiştir. Türk gazetelerinde Kuzey Atlantik İttifakının başlangıcına kadar olan dönem dış politika ile ilgili asıl işlenen konular Amerika'dan gelen uzmanlar, yardım olarak kaç tane gemi, şilep gibi askeri malzemenin geldiği, Truman, Marshall ve yardımla ilgili resmi yetkililerin açıklamaları ve Türkiye'nin Amerika ile işbirliğine olan duyduğu minnettarlık olmuştur.

---

[356] *Cumhuriyet Gazetesi*, 11 Mayıs 1947, s.2

[357] Mehmet Altan, *Süperler ve Türkiye Türkiye'de Amerikan ve Sovyet Yatırımları*, İstanbul: AFA Yayınları, 1968, s.87

2. MARSHALL PLANI

2.1.Marshall Yardım Planının Oluşumu

Marshall, 5 Haziran 1947'de Harvard Üniversitesinde yaptığı konuşmada, Amerika'nın dünyadaki ekonomiyi sağlıklı ve normal bir hale getirmek için elinden ne geliyorsa yapması gerektiğini ifade etmiştir. Marshall'a göre yardım gerçekleşmeden politik istikrar gerçekleşemez ve barışın da garantisi sağlanamazdı. Açıklamasında yürütülmekte olan Amerikan politikasının bir ülkeye ya da doktrine karşı değil, açlığa, yoksulluğa, umutsuzluğa ve kaosa karşı olması gerektiğini vurgulamıştır. Marshall, dünyada ekonominin işlerlik kazanıp canlanmasıyla özgür kurumların var olabileceğini, politik ve sosyal kurumların ortaya çıkabileceğini belirtmiştir. Devletlerin özgürleşmesi için yardım isteyen her hükümetle tam bir işbirliği içerisinde olunması gerektiğini savunmuştur.[358]

The Times gazetesinde yayımlanan " Next Phase of U.S. Aid to Europe" başlıklı yazıda Marshall'ın açıklamasının ardından, Avrupa'nın yeniden yapılandırılması için ortaya konan Amerikan yardımı fikrinin, İngiliz Hükümeti tarafından memnuniyetle karşılandığı bildirilmiştir.[359]

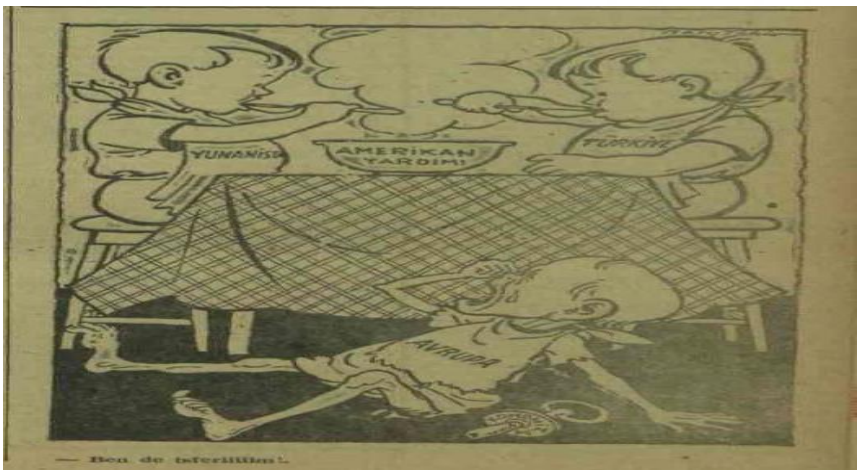

Görsel 70: Ulus gazetesinde yayımlanan Ratip Tahir Burak karikatüründe, Truman Doktrini çerçevesinde Yunanistan ve Türkiye'ye yapılan yardım masadaki çorba kâsesi olarak görülüyor. Masanın bir ucunda Türkiye'yi bir ucunda Yunanistan'ı temsil eden birer bebek var. Bebekler karınlarını doyuruyorlar, altta ağlayan ve diğerlerinden çok daha zayıf olan bebek ise Avrupa'yı temsil ediyor ve – "ben de isteriiiiiim!.." diyor, Önlüğünde Avrupa yazan bebek Marshall Planından faydalanmak isteyen Avrupa devletlerini temsil ediyor.[360]

[358] Harry Bayard Price, *The Marshall Plan and Its Meaning*, New York: Cornell University Press, 1955, s.25-26
[359] *The Times Gazetesi*, " Next Phase of U.S. Aid to Europe", 7 Haziran 1947, s.4
[360] *Ulus Gazetesi*, 28 Haziran 1947, s.1

Akşam gazetesinde yayımlanan "Üçler Konferansı Bugün Öğleden Sonra Toplanıyor" başlıklı haberde, Amerika'nın Avrupa ülkelerine yapacağı yardımla ilgili görüşmelerin, İngiltere ve Fransa'nın teklifi üzerine Rusya'nın da katılımıyla Paris'te yapılacağı bildirilmiştir.[361]

Görsel 71: Ulus gazetesinde yayımlanan Ratip Tahir Burak karikatüründe, Avrupa'ya yönelik Amerikan Yardım Planı Karşısında, Rusya'yı temsil eden anne elinde tencere ve kaşıkla kızgın bir şekilde ağlayan bebeklerine bağırıyor: "Sesinizi kesin ben yiyeyim, size süt olsun!"[362] diyor. Karikatürde Paris konferansına davet edilen Rusya'nın, yardımın peşinde olduğu ve asıl odağının yardımı peyk devletleri için değil kendisi için kullanmak olduğu vurgulanmış.

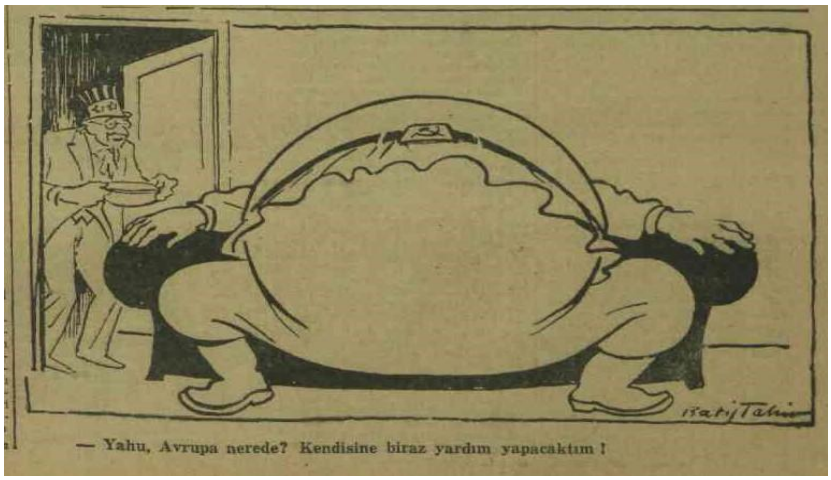

Görsel 69: Ulus gazetesinde yayımlanan Ratip Tahir Burak karikatüründe, Sam amca elinde yemek tabağıyla Avrupa ülkelerini arıyor ve Sovyet Rusya'ya: "Yahu Avrupa nerede? Kendisine biraz yardım yapacaktım!"[363] diyor. Rusya'nın göbeğinin şişkinliğinden bütün Avrupa devletlerini yediği görülüyor.

[361] *Akşam Gazetesi*, "Üçler Konferansı Bugün Öğleden Sonra Toplanıyor", 27 Haziran 1947, s.1
[362] Ratip Tahir Burak, *Ulus Gazetesi*, 29 Haziran 1947, s.1
[363] Ratip Tahir Burak, *Ulus Gazetesi*, 20 Haziran 1947, s.1

Paris konferansı esnasında İngiltere'yi temsil eden Bevin ve Sovyet Rusya'yı temsil eden Molotov arasında anlaşma sağlanamamıştır. Ulus gazetesi, "Paris Konferansı Çıkmaza Giriyor" başlıklı yazıda İngiliz Dışişleri Bakanı Bevin'in açıklamalarına yer vermiştir. Bevin, Marshall Planının uygulanması için oluşturulacak programda her Avrupa devletinin kalkınmasını sağlamak için ihtiyaç duyduğu dış yardım miktarının tespit edilmesinin gerektiğini ve yapılan tespitle tüm devletlerin ihtiyaçlarının bir araya getirilerek ortak bir plan hazırlanmasını önermiştir. Bevin, planın her Avrupa ülkesi tarafından olmasa da bir kısmı tarafından onaylanmış bir programa bağlı olmasının yeterli olacağını ifade etmiştir. Program uygulanırken Avrupa ülkelerinin kendileri için oluşturdukları kalkınma planlarının rafa kaldırılmasına ihtiyaç olmadığını da belirtmiştir.[364]

Cumhuriyet gazetesinde yayımlanan, "Paris Konferansı Bugün Dağılıyor" başlıklı yazıda, Sovyet heyetinin kendi önerilerine katılmadığını belirten Bevin, Sovyetler tarafından ortaya konulan planın Amerikan yardımından fayda sağlamak konusunda etkin olmayacağını ifade etmiştir. Bevin açıklamasında Avrupa'nın 4 yıllık ihtiyacını belirlemek ve buna göre gerekli olan dış yardımı tayin etmek üzere bir heyet kurulmasını teklif etmiş, bu heyetin İngiltere, Fransa ve Rusya ile birlikte diğer ülkeleri temsil edecek 4 üyeden oluşmasını önermiştir. Oluşturulacak heyetin vasıtasıyla Avrupa devletleriyle iletişimin sağlanabileceğini belirten Bevin'in düşüncesiyle ilgili olarak Fransız Dışişleri Bakanı Bidault planın temel olarak Fransız fikrine aykırı olmadığını söylemiş, Sovyet Dışişleri Bakanı Molotov ise Bevin'in fikrinin Avrupa'nın iç işlerine karışmak anlamına geldiğini belirtmiştir. Bevin ve Molotov'un bir türlü uzlaşamaması üzerine toplantı çıkmaza girmiştir.[365]

Tass Ajansı tarafından belirtilen Rus görüşü, Avrupa'nın iktisadi bütünlük oluşturmasına karşıdır, Amerikan yardımının her ülke için ayrıca yapılmasını savunmaktadır.[366] Ulus gazetesinde yer verilen Fransız Hükümeti'nin yayımladığı tebliğde Marshall'ın önerisi üzerine hazırlanması gereken planın Amerika tarafından değil, Avrupa ülkeleri tarafından oluşturulması gerektiği belirtilmiştir. Fransa'ya göre

[364] *Ulus Gazetesi*, "Paris Konferansı Çıkmaza Giriyor", 1 Temmuz 1947, s.1
[365] *Cumhuriyet Gazetesi*, " Paris Konferansı Bugün Dağılıyor", 1 Temmuz 1947, s.1,3
[366] *Akşam Gazetesi*, "Moskova'daki Müşahitler Paris Konferansı'ndan Netice beklemenin Abes Olduğu Kanaatinde", 30 Haziran 1947, s.1

Avrupa ülkeleri Franco İspanya'sı hariç kendi milli gelir ve ihtiyaçlarının bilançosunu ayrıntılı olarak belirlemeli ve var olan açıkları tespit etmeli, bu açıklar öncelikle Avrupa ülkeleri tarafından doldurulmalı ve bu gerçekleştirilemezse Amerika'dan yardım istenmelidir.[367]

Akşam gazetesinde yayımlanan "Avrupa Kalkınması Rusyasız Tatbik Edilecek" başlıklı haberde Bevin, Marshall Planının, ülkelerin milli hedeflerine mani olmadığını ve hiçbir ülkenin iç işlerine müdahale amacı taşımadığını belirtmiştir. Rusların teklifinin ise sadece Avrupa'nın ihtiyaçları üzerinde durduğunu, kalkınma ve yardım fikri içermediğini, kendisinin bu fikre karşı olduğunu belirtmiştir. Bevin'in ardından söz alan Molotov, İngiliz planını eleştirerek Sovyetlerin kendi ekonomik planlarının olduğunu fakat diğer Avrupa devletlerinin bir plana sahip olmadığını vurgulamıştır. Çeşitli ülkelerin temsilcilerini getirerek Avrupa'nın genel ihtiyaçlarının belirlenebilmesinin doğru bulmadığını belirtmiştir. Bevin ise Molotov'un ortaya attığı fikrin Avrupa devletlerinin Amerika'dan açık çek istemesi gibi olduğunu söylemiştir.[368]

Ulus gazetesinde açıklamalarına yer verilen Molotov Avrupa yardımını belirlemek için bir teşkilat kurulmasının sonuç vermeyeceğini söylemiş, hatta kurulması planlanan teşkilatın İngiltere, Fransa, Amerika ve onlarla birlikte hareket eden ülkeleri diğer Avrupa ülkelerinden ayırarak iki grup oluşturacağını ve bu iki grubun arasında anlaşmazlık çıkmasına sebep olabileceğini, teşkilatın alacağı kararların da ancak bazı büyük devletlerin işine yarayacağını belirtmiştir.[369]

Ulus gazetesi yazarı Nihat Erim "Asıl Mesele" başlıklı yazısında, Paris Konferansının çıkmaza girmesinde haksız olan tarafın Rusya olduğunu ifade etmiştir. Erim, Amerika'nın Avrupa ülkeleri üzerinde emperyalist istekleri olduğu yönündeki Rus iddialarını gülünç bulduğunu, Amerika'nın amacının ülkeleri açlık ve manevi yorgunluktan kurtarmanın yanında kendi birlik ve bütünlüğünü de korumak olduğunu söylemiş ve hedefinin emperyalizmle bağdaştırılamayacağını belirtmiştir. Erim, Amerika'nın yardım için Avrupa'ya elini uzattığını, yardım elini geri çevirerek Rusya'nın suç işlediğini ve bundan kısa müddette vazgeçmesini istemiştir.

---

[367] *Ulus Gazetesi,* 1 Temmuz 1947, s.4
[368] *Akşam Gazetesi*, "Avrupa Kalkınması Rusyasız Tatbik Edilecek", 1 Temmuz 1947, s.1
[369] *Ulus Gazetesi,* 2 Temmuz, s.4

Vakit gazetesi yazarı Asım Us, "Paris Konferansı ve Neticesi" başlıklı yazısında, Molotov'un Paris Konferansında asıl amacının savaş zamanında Almanya karşısında Moskova Amerika'dan nasıl yardım aldıysa yine aynı şekilde ülkesine yardım sağlamak olduğunu söylemiştir. Ancak Molotov yardımın hangi alanda kullanılacağının tamamen Sovyet Rusya tarafından belirlenmesini istemiş bu da Bevin- Molotov çatışmasına sebep olmuştur. Asım Us, Molotov toplantıdan çekildikten sonra Bevin ve Bidault'nun Paris görüşmelerini devam ettirmesinin Rusya'ya karşı bir ihtar niteliğinde olduğunu söylemiştir. Bu ihtar Avrupa'da barışın devamlılığına engel oluşturan Rus siyasetine karşı daha fazla tahammül gösterilemeyeceğini ifade etmektedir.[370]

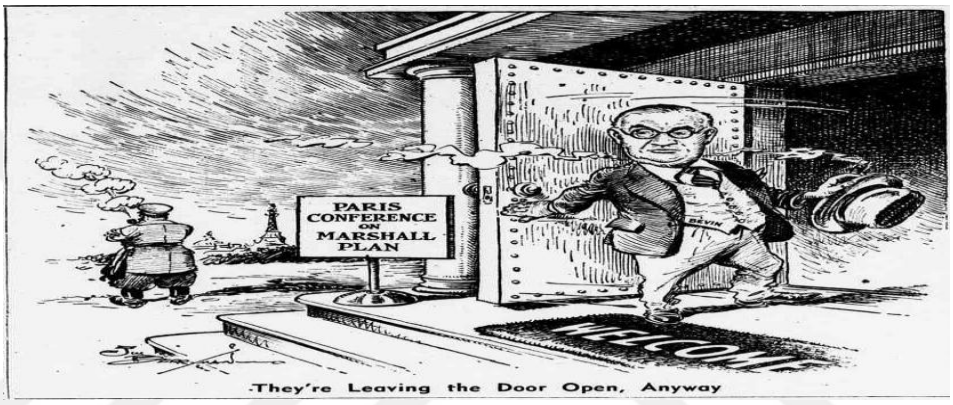

Görsel 72: The Evening Star gazetesinde yayımlanan Paris görüşmelerinde Rusya ve İngiltere arasındaki anlaşmazlığı anlatan karikatürde, Molotov'un toplantıdan ayrıldığı ve arkasını döndüğü görülüyor. Bevin bunun üzerine: "Zaten kapıyı açık bırakıyorlar."diyor.[371]

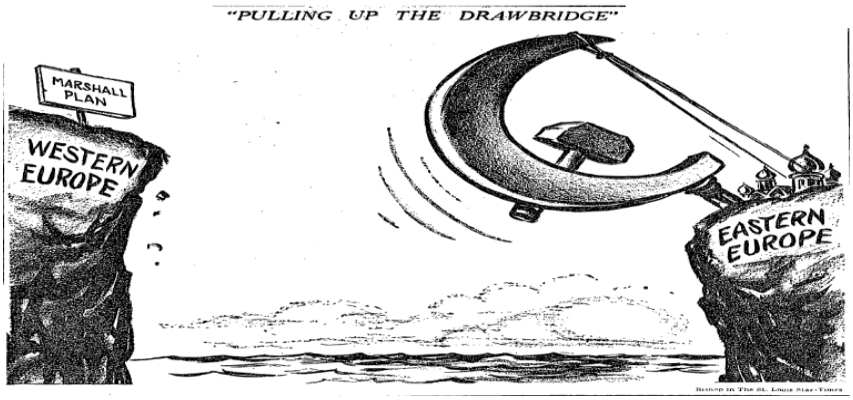

Görsel 73: The New York Times gazetesinde yayımlanan karikatür "Asma Köprüyü Yukarı Çekmek" başlığını taşıyor. Bir tarafta Marshall Planını uygulamak isteyen Batı Avrupa diğer tarafta ise köprüyü ortadan kaldıran Doğu Avrupa bulunuyor[372]

[370] Asım Us, "Paris Konferansı ve Neticesi", *Vakit Gazetesi,* 4 Temmuz 1947, s.1-5
[371] *The Evening Star Gazetesi*, 14 Temmuz 1947, s.1
[372] *The New York Times Gazetesi*, 13 Temmuz 1947, s.85

Görsel 74: Ulus gazetesinde yayımlanan Ratip Tahir Burak karikatüründe, Paris görüşmelerinin çıkmaza girmesi sonucunda dünya ikiye ayrılıyor, bulutlar üzerinde Batıyı temsil eden Amerika ve Doğu Avrupa'yı temsil eden Rusya bulunuyor, her iki taraf kızgınlıkla birbirini izliyor. Arada kalan dünya ise: "Sonunda kabak fırtınası hep benim başımda patlıyor" diyor.[373]

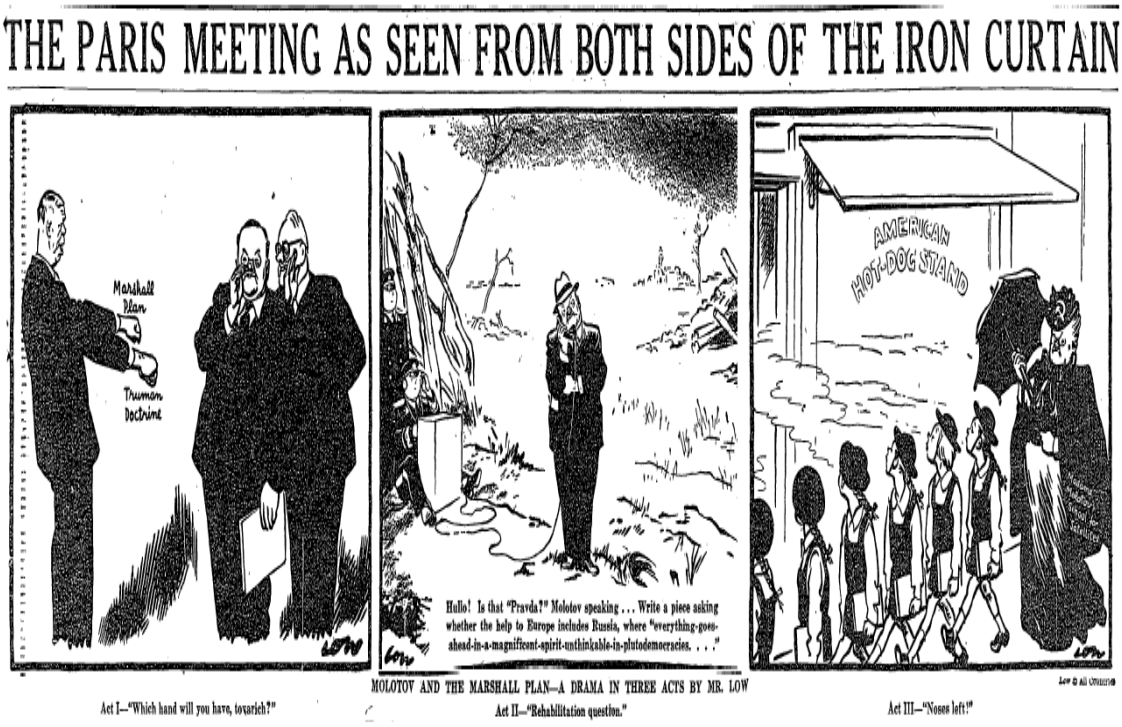

Görsel 75: The New York Times gazetesinde yayımlanan karikatür "Demir Perdenin Her İki Tarafından Görünen Paris Toplantısı" başlığını taşıyor. Resim 1: Hangi eli seçiyorsun, Truman Doktrini mi Marshall Planı mı?, Resim 2: Molotov, Pravda gazetesi ile Rusya'nın Avrupa yardımları kapsamına dahil edilip edilmemesi ile ilgili konuşuyor, Resim 3:Karikatürde Amerikan Hot-Dog standından geçen öğrenciler ve Sovyet Rusya'yı temsil eden bir kadın resmedilmiş.Öğrenciler Hot-Dog yazan dükkana merakla bakarken arkada bulunan Madam Molotov elinde şemsiyesiyle kızgın bir şekilde öğrencilere bakıyor.[374]

[373] Ratip Tahir Burak, *Ulus Gazetesi*, 1 Temmuz 1947, s.1
[374] *The New York Times Gazetesi*, 13 Temmuz 1947, s.85

2.2. Paris Görüşmeleri ve Avrupa

Paris'te gerçekleşen görüşmelerde Rusya ile anlaşmazlığa düşülmesi üzerine Ulus Gazetesi, "Paris Konferansında Bidault Uzlaşmacı Tekliflerde Bulundu" başlıklı habere göre, İngiltere ve Fransa'nın Avrupa devletleri ile birlikte Marshall Planının uygulanabilmesi için çalışacakları belirtilmiştir. Paris'te gerçekleşecek yeni görüşmeler için Avrupa devletlerine kısa süre içinde davetiyeler gönderileceği bildirilmiştir.[375]

Akşam gazetesinde yayımlanan "22 Devlet 12 Temmuzda Paris'e Davet Olundu" başlıklı haberde, İngiltere ve Fransa tarafından Marshall Planının uygulanabilmesine yönelik işbirliği oluşturmak amacıyla aralarında Türkiye'nin de bulunduğu 22 ülkenin Paris'e çağrıldığı belirtilmiştir. Yapılacak görüşmelerde Avrupa devletlerinin ihtiyaçlarına yönelik Amerika'ya sunulmak üzere bir rapor oluşturulması planlanmıştır.[376]

Konferansa çağrılan 22 ülke içerisinde Almanya ve İspanya hariç tüm Avrupa devletleri bulunmaktadır. The Times gazetesinde yayımlanan "Mr. Bevin at Quai D'orsay" başlıklı haberde belirtildiğine göre, Molotov'un plana karşı çıkması nedeniyle Moskova'ya davet gönderilmesi anlamsız olacağından Rusya için davet İngiltere'deki Sovyet Büyükelçisi Bogomolov'a yapılmıştır. Konferansa Almanya'nın davet edilmeme nedeni henüz bir merkezi hükümetinin bulunmamasıydı. İspanya'ya davet gönderilmemesinin nedeni ise, Franco rejimi ile işbirliğine karşı olan BM kararlarına sadık kalınmasıydı.[377]

Vakit gazetesi yazarı Asım Us, "Amerika Yardımı ve Küçük Devletlerin İstiklali" başlıklı yazısında, Rusya'nın Paris görüşmelerini çıkmaza sürüklemek için elinden geleni yapmasına rağmen tekrar Paris konferansına davet edilmesini doğru bulmadığını ifade etmiştir. Us, İngiltere ve Fransa Dışişleri bakanlarının Marshall yardımı için konferans esnasında bir plan hazırlanırsa Rusya'nın bu plana sonradan dâhil olabileceğini ifade etmelerini de eleştirilmiştir. İngiltere ve Fransa hazırlanacak planda Avrupa'daki küçük devletlerin iç işlerine karışılmayacağının resmi olarak ortaya çıkacağını ve Sovyetlerin böylece plana dâhil olabileceğini düşünmekteydiler. Bu

[375] *Ulus Gazetesi*, "Paris Konferansında Bidault Uzlaşmacı Tekliflerde Bulundu", 2 Temmuz 1947, s.4
[376] *Akşam Gazetesi*, "22 Devlet 12 Temmuzda Paris'e Davet Olundu", 4 Temmuz 1947, s.1
[377] *The Times Gazetesi*, "Mr. Bevin at Quai D'orsay", 4 Temmuz 1947, s.4

durum karşısında Us, İngiltere ve Fransa'nın Rusya karşısındaki iyimserliğinin kendisini hayrete düşürdüğünü ifade etmiştir. Molotov'un yardımla istiklalinin tehlikeye düşeceğini ifade ettiği devletleri bizzat Moskova'nın işgal ettiğini söyleyen Us, kendi işgal ve siyasi kontrolleri altında bağımsızlığı bozulmayan devletlerin Amerika'nın yardımlarıyla egemenliklerinden olma düşüncesinin yanlışlığı üzerinde durmuştur. [378]

Görsel 76: Ulus gazetesinde yayımlanan Ratip Tahir Burak karikatüründe, Rusya'yı temsil eden ayı, Avrupa'yı temsil eden kadını kaçırıyor ve yerde bulunan Sam Amcaya bağırıyor: "Yardan mı geçsem, senden mi?, Rusya aslında Avrupa'yı mı ele geçirsem yoksa Amerika ile işbirliği mi yapsam diye soruyor. [379]

Ulus gazetesi yazarı Falih Rıfkı Atay, "Dünya'nın İkiye Bölünüşü" başlıklı yazısında daha önceki dönemde Rusya olmadan herhangi bir uluslararası toplantının gerçekleşmesinin mümkün olmadığını, Kremlin tarafından güdülen inatçı politikanın ilişkileri kırılma noktasına getirdiğini ve yeni Paris Konferansının artık dünyanın iki kutba ayrıldığının kesin göstergesi olacağını vurgulamıştır. Atay'a göre Rusya ne kendi ekonomisini ne de peyklerinin içinde bulunduğu sefil durumu düzeltmek amacında değildir. Hatta Amerika ve Avrupa birlikteliğini yenemeyeceğinin de farkındadır. Rusya'nın konferansa girmemesinin asıl amacı Marshall planı ile oluşacak Avrupa birlikteliğinin bozulacağına inanmasıdır. Atay, Rusya'nın yenileceğini bile bile savaşa

[378] Asım Us, "Amerika Yardımı ve Küçük Devletlerin İstiklali", *Vakit Gazetesi*, 5 Temmuz 1947, s.1
[379] Ratip Tahir Burak, *Ulus Gazetesi*, 7 Temmuz 1947, s.1

girmeyi tercih edecek bir ülke olmadığını bu yüzden dünya barışının ancak Rusya'nın beslediği ümitlerin boşa çıkmasıyla gerçekleşebileceğini düşünmektedir.[380]

Görsel 77: Ulus gazetesinde yayımlanan Ratip Tahir Burak karikatüründe Sam Amca, hapsedilmiş kadını (Avrupa'yı) kurtarmak için Stalin'e para kesesini uzatıyor fakat Stalin kendisine uzatılan para miktarından memnun görünmüyor ve Stalin:" Ne?- Kurtarmak için mi? Bense trahoması (göz kapaklarının altında beliren torba) zannetmiştim.[381]

Tass Ajansı tarafından yapılan açıklamayla Sovyetler hem İngiltere hem de Fransa'nın konferansa katılma davetini reddettiler.[382] Cumhuriyet gazetesinde belirtildiğine göre, Bulgaristan ve Yugoslavya da Paris Konferansı davetini reddetmiş, İskandinav devletleri ise davete olumlu yanıt vermişlerdir. Çekoslovakya başta olumlu bir tutum sergilese de Rusya ve diğer Slav ülkelerinin yer almadıkları bir konferansta bulunamayacağını belirtmiştir. Polonya, Romanya, Macaristan, Arnavutluk da konferansta katılmayacak devletler arasındadır.[383] The Times gazetesinde belirtildiğine göre, Finlandiya resmi kabine onayını bekliyor olsa da coğrafi ve siyasi nedenlerle daveti reddettiğini belirtmiştir.[384] Konferansa çağrılan 22 ülkeden 14'ü olumlu yanıt vermiştir.

[380] Falih Rıfkı Atay, "Dünya'nın İkiye Bölünüşü", *Ulus Gazetesi*, 7 Temmuz 1947, s.1-4
[381] Ratip Tahir Burak, *Ulus Gazetesi,* 5 Temmuz 1947, s.1
[382] *The Times Gazetesi*, "Failure at Paris", 3 Temmuz 1947, s.5
[383] *Cumhuriyet Gazetesi*, "Paris Konferansı", 11 Temmuz 1947, s.3
[384] *The Times Gazetesi*, "First Acceptances For Paris", 7 Temmuz 1947, s.4

Görsel 78: Ulus gazetesinde yayımlanan Ratip Tahir Burak karikatüründe, Sovyet Rusya'yı temsil eden çoban Amerika'nın yardımına koşan Avusturya, Yugoslavya, Macaristan, Çekoslavakya'yı görünce, Bulgaristan'ı yanında tutmaya çalışıyor.[385]

İskandinav devletleri, konferansa katılmayı BM otoritesi dışına çıkılmaması ve Doğu Avrupa devletleri ile olan ticaretlerine ve tarafsızlık tutumlarına müdahale edilmemesi şartlarını ön plana koyarak kabul etmişlerdir.[386]

Görsel 79: The Evening Star gazetesinde yayımlanan karikatürde, Stalin öğretmen olarak masaya oturmuş yanında çekiç ve orak işareti ile sarılmış bir dünya küresi bulunuyor. Stalin, öğrencisi konumunda bulunan Çekoslavakya, Arnavutluk, Polonya, Bulgaristan, Finlandiya, Macaristan, Romanya ve Yugoslavya'nın Paris konferansına katılmaması için yönlendirme yapıyor. Stalin: "Bir kez daha, şimdi hep birlikte, hayır efendim Marshall Planı görüşmelerine katılmak istemiyoruz."[387]

[385] Ratip Tahir Burak, *Ulus Gazetesi*, 8 Temmuz 1947, s.1
[386] Michael J.Hogan, *The Marshall Plan, America, Britain and Reconstruction of Western Europe 1947-1952*, Cambridge: Cambridge University Press, 1987, s.60
[387] *The Evening Star Gazetesi*, 12 Temmuz 1947, s.1

2.3. Paris Konferansının İçeriği ve Marshall Planına Yönelik Eleştiriler

Paris Konferansında katılımcı ülkelerin ihtiyaçlarını ve üretim alanlarını belirlemek üzere görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Vakit gazetesi, "Paris Konferansında Heyetimizin Bir Teklifi Oy Birliğiyle Kabul Edildi", başlıklı yazıda Paris Konferansı Çalışma Komitesi Başkanı Herve Alphand'ın açıklamalarına yer vermiştir. Alphand, oluşturulması planlanan teşkilatın demokratik olması için bazı heyetlerin -özellikle Türk ve Fransız heyetleri tarafından önerilmiş olan- Avrupa'nın sahip olduğu kaynakları ve gereksinimleri belirlemek üzerine oluşturulacak raporun belirli temsilciler tarafından değil, bütün ülkelerin temsilcilerinden oluşması önerisinde bulunduklarını belirtmiştir. Ayrıca alınan karara göre konferansa katılmamış olan fakat sonradan bu göreve sahip olmak isteyen devletlerin işbirliği komitesinde yer alabileceklerini ifade etmiştir.[388] Daha sonradan yapılan düzenlemeyle İspanya bu karardan hariç tutulmuştur.[389]

Marshall Planının etki alanını arttırmak ve daha çok insan tarafından kabul görmesini sağlamak amacıyla Amerikalı Murray Martin tarafından Hasan Saka'ya bir mektup gönderilmiştir. Mektupta dünya barışı ve güvenliğini sağlamak için, dünya çapında bir radyo toplantısının yapılması önerilmiştir. Martin'e göre; Marshall Planının dünyayı kurtarıp kurtarmayacağı belli olmasa da emin olunacak tek şeyin dünyadaki bir çok kişinin yürekten desteği olmadan ne Marshall Planının ne de dünyanın kurtuluşuna yönelik başka bir yaklaşımın başarılı olacağıdır. Planın destek görmesi için tüm dünya tarafından anlaşılması gerektiğini söyleyen Martin, şüphenin ötesini kavrayabilmek adına bu planın açıklanması ve tartışılması gerektiğini belirtmiştir. Böylece dünyanın içinde bulunduğu durum açıkça ortaya konarak zorluklara karşı Marshall Planının ortaya koyduğu çözümlerin gerçekleşebilmesi için her bireyin bu amaç uğruna hareket edebileceğini ifade etmiş ve dünyadaki her radyo tesisinin Marshall planına ayıracağı bir 24 saat belirlemesini istemiştir. Bu proje ve onun sadeliği ve cüretinin milyonlarca insanın dikkatini bu sorunu düşünmeye çevirebileceğini ifade etmiştir.[390]

---

[388] *Vakit Gazetesi*, "Paris Konferansında Heyetimizin Bir Teklifi Oy Birliğiyle Kabul Edildi", 14 Temmuz, s.1,5

[389] *Ulus Gazetesi*, "Konferans Kapandı", 16 Temmuz 1947, s.1

[390] Başkanlık Cumhuriyet Arşivi, Fon:30-1-0-0, Kutu:5, Gömlek:23, Sıra:11, 05.12.1947

Akşam gazetesinde yayımlanan "Amerika-Avrupa" başlıklı haberde, Marshall, Paris Kongresi sürerken hedeflenen yardım planının sadece mali konularda değil kültür alanında da etkisinin görüleceğini söylemiştir. Amerika'nın, Avrupa'nın tekrar demokrasi içinde yaşamasını umut ettiğini, Amerika ve Avrupa ilişkilerinde bir dönüm noktasında bulunulduğunu ifade etmiştir.[391]

Görsel 80: The New York Times gazetesinde yayımlanan karikatür, "Soğuk Savaş Daha da Isınıyor" başlığını taşıyor. Karikatürde Amerika'nın Avrupa'ya yardımı güneş ile betimlenmiş, güneşin yaydığı sıcaklıkla komünizmi simgeleyen kardan adamın erimeye başladığı, Amerika'nın dünyadaki Sovyet etkisini kırmaya başladığı anlatılmış.[392]

Amerika, Paris Konferansında Avrupa ülkelerinden gerçekleştirmesini istediği maddeleri İngiltere vasıtasıyla iletmiştir. Buna göre, ilk olarak temsilciler, ülkelerinin ekonomik ihtiyaçlarını net bir şekilde belirtmeli, Amerika tarafından yapılacak yardım belirli bir plan çerçevesinde 4 yıllık süreye yayılarak kullanılmalıydı. En gerekli ihtiyaçları karşılamak için kısa süreli planlar yapılmalıydı. İkinci istek; Avrupa ülkelerinin ekonomik istikrarı kazanmalarıydı. Böylece sonraki dönemde ticari engeller yok edilerek gümrük birliği oluşturulabilirdi. Üçüncü olarak, oluşturulacak planda temsilcilerin kömür, petrol gibi maddelere ne kadar ihtiyaçları olduğunu belirtmeleri, kendi üretim kapasiteleri hakkında bilgi vermeleri, üretimin artması için neler

[391] *Akşam Gazetesi*, "Amerika-Avrupa", 15 Temmuz 1947, s.1
[392] *New York Times Gazetesi,* 21 Aralık 1947, s.76

yapılabileceğine dair fikirlerini belirtmeleri ve sahip oldukları gıda malzemesi miktarı, taşıtlar ve sanayileri hakkında açıklamalara yer vermeleri istenmiştir. Son istek ise üyelerin bu hedefleri gerçekleştirebilmeleri için işbirliği içerisinde olmalarıydı.[393]

Vakit gazetesi, "Paris Konferansı Süratle İlerliyor" başlıklı yazıda, Kongrede yapılan komisyon toplantısında 4 yıllık bir kalkınma programı hazırlanması ve bu programın 1 Eylül'den önce Amerika'ya ulaştırılması kararının alındığı bildirilmiştir. Avrupa'nın ihtiyaçlarını ortaya koymak üzere 4 komite oluşturulması planlanmıştır.[394]

Cumhuriyet gazetesi, "Paris Konferansı", başlıklı haberde komiteleri üyeleri ile birlikte aktarmıştır:

- Gıda ve İaşe Komitesi: Fransa, İngiltere, Danimarka, İzlanda ve Hollanda.
- Çelik ve Ağır Sanayi Komitesi: Fransa, İngiltere, Lüksemburg, Norveç, Türkiye.
- Ulaştırma (Taşıt) Komitesi: Fransa, İngiltere, Belçika, Norveç, Portekiz, İsviçre, Türkiye.
- Akaryakıt ve Enerji Komitesi: İngiltere, Avusturya, Belçika, Danimarka, Yunanistan, İtalya, İsveç, İsviçre. [395]

Paris Barış Konferansı 15 Temmuz günü sona ermiştir. Hedeflenen programda Avrupa'nın hangi üretim alanlarına sahip olduğu, hangi alanlarda yardıma ihtiyaç duyduğunun belirlenmesi için çalışmaları komisyonlar yürütecektir.[396] Vakit gazetesinde yayımlanan "Paris Konferansı Başarı İle Sona Erdi" başlıklı yazı, çalışma komisyonunun, 16 ülkenin temsilcilerinden oluşan işbirliği komisyonuna bağlı bir icra komitesi ile 4 farklı alanda komitenin kurulmasına karar verdiğini belirtmiştir. İcra komitesinin üyeleri, İngiltere, Fransa, İtalya, Norveç ve Felemenk'ten oluşmaktadır. Oluşturulan komiteler Ağustos ayından önce programlarını hazırlayacaklardır.[397] Konferansta Türkiye'yi temsil eden Büyükelçi Numan Menemencioğlu kendi ülkesi ve Yunanistan adına söz alarak Avrupa ülkelerine verilen bu görevde Türkiye ve

[393] Çağrı Erhan, "Ortaya Çıkışı ve Uygulanışıyla Marshall Planı", *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi,* C.51, S.1(1996), s.282
[394] *Vakit Gazetesi*, "Paris Konferansı Süratle İlerliyor", 15 Temmuz 1947, s.1
[395] *Cumhuriyet Gazetesi*, "Paris Konferansı", 15 Temmuz 1947, s.3
[396] *Akşam Gazetesi*, "Paris Konferansının İlk Safhası Bitti", 16 Temmuz 1947, s.1
[397] *Vakit Gazetesi*, "Paris Konferansı Başarı İle Sona Erdi", 16 Temmuz 1947, s.1

Yunanistan'ın uyum içinde hareket edeceklerini ve komitelerle işbirliği içerisinde çalışılacağını ifade etmiştir. [398]

The Times gazetesinde yayımlanan, "The American Presidency" başlıklı yazıda, Henry Wallace'ın, Truman Doktrini ve Marshall Planı ile ilgili açıklamalarına yer verilmiştir. Wallace her iki yardım planına da karşıdır çünkü bu planların Avrupa'yı 2 ayrı silahlı kampa ayırdığını düşünmektedir. İnsanların zorunda oldukları için yardım istediğini fakat amaçlanan planın insanlar saban isterken onlara silah verdiğini belirtmiştir.[399] Ulus gazetesinde yayımlanan "Valles Marshall Planına Çatıyor" başlıklı yazıda ise Wallace, kalkınma programının sefaleti ortadan kaldırmadığını ama devam ettirebileceğini söylemiştir. Ona göre, program uluslararası anlaşmazlıklara sebep olabilir ve Marshall Planı Truman Doktrininden farklı değildir ancak onun yeni bir versiyonu sayılabilir. [400]

Görsel 81:The New York Times gazetesinde yayımlanan karikatürde, Amerikan Kongresinin Avrupa'ya yardım konusunda bir türlü karar alamaması üzerine, üzerinde yırtık kıyafetlerle ve elinde boş bir kâseyle yardıma çok ihtiyacı olduğu görülen Avrupa'yı temsil eden adam kongreden çıkan kararı beklemektedir. Karikatürün başlığı: " Avrupa Ne kadar Süre Bekleyebilir?"[401]

[398] A.g.e., s.5
[399] *The Times Gazetesi*, "The American Presidency", 30 Aralık 1947, s.4
[400] *Ulus Gazetesi*, "Valles Marshall Planına Çatıyor", 25 Şubat 1948, s.6
[401] *The New York Times Gazetesi*, 19 Ekim 1947, s.120

2.4. George Kennan'ın Sovyet Politikası ile İlgili Görüşleri ve Yankıları

George Kennan'ın X mahlası ile yazdığı, Foreign Affairs dergisinde yayımlanan "The Sources Of Soviet Conduct" başlıklı makale Amerika'nın Sovyetler karşısında ne şekilde hareket etmesi gerektiğini belirtmesi bakımından önemli görülmüş ve beklenenin üzerinde bir tepki görmüştür. Yazıda öncelikle Sovyetlerin siyasi hedeflerinden, güçlü ve zayıf yanlarından bahsedilmiş ve Amerika'nın Sovyetler karşısında hangi tavırlar içerisinde olması gerektiği özetlenmiştir. Amerika'nın Sovyetlere yönelik politikasının uzun vadeli, sabırlı ve Rusya'nın yaygın politikasına karşı uyanıkça olması gerektiği söylenmiştir.[402] Amerika'nın politik arenada Sovyetler Birliğini bir ortak değil rakip olarak görmeye devam etmesi gerektiğini, Sovyet politikalarının barış ve denge yanlısı sosyalist ve kapitalist dünyaların birlikte var olabilme inancına sahip olmadığını onun ötesinde rakip güçlere karşı dikkatli ve devamlı baskının yapılarak rakiplerini zayıflatma amacı güttüğü belirtilmiştir.[403]

Kissinger, "Diplomasi" isimli kitabında George Kennan'ın "Sovyet Hareket Tarzının Kaynakları" makalesine değinir. Kennan'a göre Stalin'in dünyaya bakış açısının temelinde komünist ideoloji bulunmaktadır. Stalin, Batı dünyasını -ideolojik olarak kapitalistleri- kendine düşman olarak değerlendirmekteydi. Bu yüzden Sovyetler Birliği ve Amerikan ilişkilerinde yaşanan herhangi bir anlaşmazlık, Washington ve Moskova'nın birbirini yanlış anlamasından kaynaklanmıyordu, nedeni Sovyetler Birliği'nin Batıyı değerlendirme şekliydi. Kennan'a göre; Sovyetler karşısında zafer elde edebilmenin yöntemi, Rusların barışı hedefleyen kararlı bir dünya oluşturma amacına karşı taarruz ettiği her durumda, istikrarlı bir karşıt kuvvetle karşılarına çıkıp onları durdurmaktır. Kissinger, bu ifadenin düşmanın yolundan döndürülerek barışa ulaşmak biçimindeki yüz yıllık Amerikan rüyasını anlattığını belirtir.[404]

---

[402] George Kennan (X), Foreign Affairs Dergisi, The Sources Of Soviet Conduct, Spring 87, Vol: 65, Issue: 4, s.861
[403] A.g.m, s.867
[404] Henry Kissenger, Diplomasi, çev. İbrahim Kurt, İş Bankası Kültür Yayınları: İstanbul, 2. Baskı, Mart 2000, s.494

Görsel 82: The New York Times gazetesinde yer alan "Rusya'nın Stratejisine İtalyan Yorumu" başlıklı karikatürde, Amerika ve İngiltere ciddi şekilde Stalin'i izliyorlar, Stalin kendi etkisi altında bulunduğu topraklar üzerinde dans ediyor. Alt yazı: "Slav dansının uluslararası arenada kaz adımı gibi görünmesi ne kadar garip[405]

George Kennan tarafından yazılan makaleye, Walter Lippman New York Herald Tribune gazetesinde yayımlanan 14 yazılık seride bazı eleştirilerde bulunmuştur. Ulus gazetesi yazarı Nihat Erim, "Amerikan Dış Politikası Hakkında" başlıklı yazısında Lippman'ın yazı dizisine değinmiştir. Erim'e göre yazılarda dikkat çeken unsurlardan biri Amerikan yardımlarıdır. Lippman Sovyetler Birliği çevresindeki sınır komşusu ülkelerinin güçlendirilmesi amacıyla bu ülkelere yardım için harcanan para, kuvvet ve emeğin yönünün değiştirilmesi gerektiğini düşünüyordu çünkü zayıf bir müttefikin Amerika'ya destek olmaktan ziyade yük getirebileceği ihtimali her zaman mevcuttu. Lippman, yardıma ihtiyacı olan ülkelerin Sovyetlere karşı duramayıp hemen yenilme ihtimallerinin olması nedeniyle bu ülkeleri desteklemenin hiç bir fayda sağlamayacağını düşünmektedir. Ona göre Amerika, Atlantik ülkeleri yani Batı Avrupa ve Amerika kıtası ülkeleri ile işbirliği içerisinde olmalıdır. Türkiye'nin de içinde bulunduğu Orta Doğu ve Yakın Doğu ülkeleri Avrupa'nın orta, doğu ve güney bölgeleri Sovyetler çevresinde ayrı bir alanda olmalıdırlar.[406]

[405] *The New York Times Gazetesi*, 27 Temmuz 1947, s.86
[406] Nihat Erim, "Amerikan Dış Politikası Hakkında", *Ulus Gazetesi*, 11 Kasım 1947, s.2

2.5. Truman'ın Marshall Planı ile İlgili Görüşleri

Truman, Avrupa'ya yönelik yardım planı ile ilgili olarak Amerika'nın bütün devletlerin işbirliğini amaçladığını, bazı devletlerin ise iç işlerine müdahale olacağı nedeniyle bu planı desteklemekten kaçındığını söylemiştir. Truman'a göre, Marshall Planı'na Amerika'nın etkin bir şekilde katılması gerekmektedir çünkü planın gerçekleştirilmesi Avrupa'da barışın sağlanması için elzemdir.[407] Akşam gazetesinde yayımlanan "Başkan Truman'ın Kongreye Raporu" başlıklı yazıda Truman, Marshall Planının, Amerika için enflasyon baskısı ve bazı sınırlamalar yaratsa da sürdürülmesi gerektiğini söylemiştir. Avrupa devletlerine verilecek yardımın kısa bir süre sonra karşılanabileceğini belirtmiştir. Bu devletlerin Amerika'ya ihracat yapmasıyla birlikte ithal ettikleri malların fiyatını karşılayabilecek duruma geleceğini ifade etmiştir. Truman ayrıca, Avrupa'nın kalkınmasının sadece Amerikan yardımlarıyla olamayacağını ancak tüm devletlerin işbirliği için ellerinden gelen çabayı göstermesiyle gerçekleşebileceğini belirtmiştir.[408]

Truman'ın Paris konferansına yönelik yaptığı konuşmada, Avrupa devletlerine yardım etmek için Amerika'nın elinden geleni yapacağı belirtilmiştir. Vakit gazetesinde yayımlanan "Truman Barışı Gerçekleştireceğiz Dedi" başlıklı yazıda Truman'a göre yardımlar hem Amerika yararına hem de tüm Batı yarım küre yararınadır. Avrupa'nın savaşta karşılaştığı zorluk Amerika'ya göre çok daha ağırdır. Avrupa'nın özgür devletlerinin kısa zaman sonra ihtiyaçlarını belirleyeceğini, Amerika'nın insanlığa sürekli bir sulh sağlamak için kendi imkânları ölçüsünde çalışacağını ifade etmiştir.[409]

[407] *Ulus Gazetesi*, "M. Truman'a Göre Marshall Planı Barışı Sağlamak İçin Elzemdir", 22 Temmuz 1947, s.1
[408] *Akşam Gazetesi*, "Başkan Truman'ın Kongreye Raporu", 22 Temmuz 1947, s.2
[409] *Vakit Gazetesi*, "Truman Barışı Gerçekleştireceğiz Dedi", 3 Eylül 1947, s.3

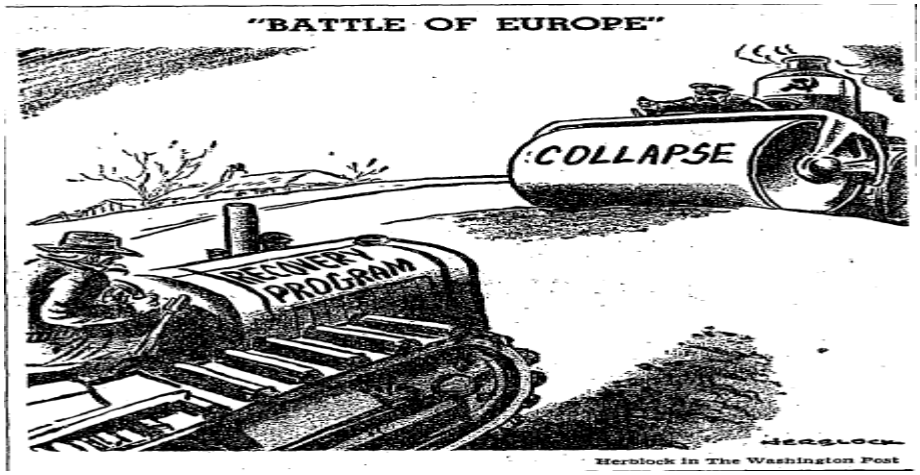

Görsel 83: The New York Times gazetesinde yayımlanan "Avrupa Savaşı" başlıklı karikatürde, Amerika'nın Avrupa'ya yardım programına karşı Sovyet Rusya'nın yıkım planı amaçladığı gösterilmiş.[410]

Ulus gazetesinde yayımlanan "M. Truman Avrupa Kalkınma Programını Dün Kongreye Sundu" başlıklı haberde, Truman'ın kongreye sunduğu projeye göre 30 Haziran 1949'a kadar olan süre için 6 milyar 800 milyon dolar ve bütün yardım için de 17 milyar dolar istenmiştir. Belirlenen kredilerin ülkelere sunuluş şekilleri farklılıklar gösterecektir. Bir kısmı hibe şeklinde, bir kısmı borç yoluyla, bir kısmı da yardım karşılığında dövizinde ihtiyat akçesi tesis edecek bunun değerlendirilmesi antlaşmalarla ileriki dönemlerde belirlenecektir.[411]

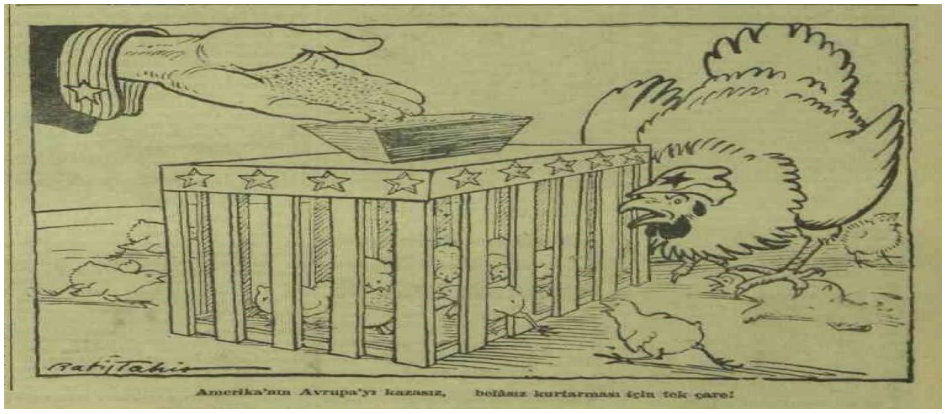

Görsel 84: Ulus gazetesinde yayımlanan Ratip Tahir Burak karikatüründe, Truman Avrupa ülkelerinin simgeleyen civcivleri bir kümes içerisinde korumaya almış ve yemlerini veriyor, bir taraftan Sovyet Rusya'yı temsil eden tavuk dışarıda kalmış olan civcivleri yakalamaya çalışıyor. Alt yazı:" Amerika'nın Avrupa'yı kazasız, belasız kurtarması için tek çare!"[412]

[410] *The New York Times Gazetesi*, 28 Aralık 1947, s.E3
[411] *Ulus Gazetesi*, "M. Truman Avrupa Kalkınma Programını Dün Kongreye Sundu", 20 Aralık 1947, s.1
[412] Ratip Tahir Burak, *Ulus Gazetesi*, 10 Temmuz 1947, s.1

2.6. Yardım Planının İçeriğinin Belirlenmesi

Vakit gazetesi yazarı Asım Us, " 16 Memlekete Yardım Meselesi", yazısında Marshall Planının uygulanmasına yönelik 4 yıllık kalkınma projesinin ülke temsilcileri tarafından hazırlandığını belirtmiştir. Rapora göre sağlanacak yardım, devletlerin savaş döneminde zarar gören fabrikalarının tamiri ve üretim seviyelerinin savaş öncesi duruma gelmesi için kullanılacaktır.[413] Ulus gazetesinde yayımlanan "Amerika Dışişleri Kalkınma Projesi Metnini Tasdik Etti", başlıklı yazıda, Amerikan İktisat İşleri Müsteşarı William Clayton'ın projenin son halini uygun bulduğu ve Paris'te bir araya gelen 16 ülke temsilcilerinin oluşturdukları bu programın tüm dünya tarihi açısından olmasa bile Avrupa tarihinde yeni bir yol açtığını söylenmiştir.[414] Konferansın kabul ettiği rapor son şekliyle 1951 yılına kadar 22 milyar dolar yardım istemektedir.[415]

Amerika tarafından Avrupa ülkelerinin durumu hakkında bilgi sahibi olmak, nelere ihtiyaçları olduğu ve neleri sağlayabileceklerini incelemek için heyet gönderilmiş ve bu heyetin Türkiye ve diğer Avrupa ülkelerini ziyaret ettiği belirtilmiştir. Cumhuriyet gazetesinde yayımlanan "Amerikan Heyeti Ankara'da" başlıklı yazıda, Ayan üyesi Gordon yardımın nasıl yapılacağını belirlemek ve boşlukları tespit etmek amaçlı incelemelerde bulunacaklarını bildirilerek Amerika'nın yardımı sağlayabilmek için samimi şekilde çalıştığını vurgulamıştır.[416]

2.7. Türkiye'nin Yardım Planı Kapsamındaki Yeri

Türkiye Marshall yardım planı çerçevesinde ilk olarak kredi yardımı alacak devletler arasına dâhil edilmemiştir. Bu durum iç politikada ciddi eleştirilere sebep olmuştur. Akşam gazetesinde yayımlanan "Maliye Bakanı Amerikalılara Vaziyetimizi Olduğundan Daha iyi Göstermedik Diyor" başlıklı habere göre, eleştiriler karşısında Maliye Bakanı Halit Nazmi Keşmir, Türkiye'nin Marshall yardımında ücret ödeyerek satın alma kategorisindeki ülkeler arasında yer almasının, Türkiye'nin daha çok döviz ve altın sahibi olmasından kaynaklandığını söylemiştir. Keşmir aslında Türkiye'nin ekonomik durumunun kredi ve bağış yardımı gören ülkelerle karşılaştırılmasının

[413] Asım Us, " 16 Memlekete Yardım Meselesi", *Vakit-Yeni Gazete*, 19 Eylül 1947, s.2
[414] *Ulus Gazetesi*, "Amerika Dışişleri Kalkınma Projesi Metnini Tasdik Etti", 18 Eylül, 1947, s.1
[415] *Akşam Gazetesi*, "Paris Konferansı", 23 Eylül 1947, s.2
[416] *Cumhuriyet Gazetesi*, "Amerikan Heyeti Ankara'da", 2 Kasım 1947, s.3

olanaklı olmadığını belirtmiş fakat var olan dolar ve altın rezervinin Amerikalıların hesaplamalarıyla uymadığından dolayı Türkiye'nin kredi yardımı görecek ülkeler içinde değerlendirilmediğini iletmiştir. Keşmir'e göre, Türkiye ve Amerika'nın yaptığı hesabın farklı olmasının iki nedeni vardır, biri sterlinle ilgili farklı düşüncelerden diğeri ise Türkiye'nin içerisinde bulunduğu durumun Amerikalılarca yeterince bilinmemesinden kaynaklanmıştır. Keşmir, Türkiye tarafından Amerika'ya iletilmiş yanlış bir bilginin olmadığını vurgulamıştır.[417]

DP temsilcisi Celal Bayar, Cumhuriyet gazetesinin "Celal Bayar'ın Tenkitleri" başlıklı yazısında, Türkiye'nin mevcut durumunun mali yetkililer tarafından Amerikan Hükümeti'ne iyi anlatılamadığı yorumunda bulunmuştur. Bayar, Marshall Planı ile yardım görecek ülkelerin 3 sınıfa ayrıldığını, ilk sınıftakilerin peşin para ile yardım alacağı, ikinci sınıftakilerin kredi ile yardım alacağı, üçüncü sınıftakilere ise bedava yardım sağlanacağını ifade etmiştir. Türkiye'nin ne kredi ne de açıktan yardım kapsamına girdiğini söyleyen Bayar, yalnızca peşin ödeme yaparak mal alabilecek kategoride bulunduğunun üzerinde durmuştur. Buna neden olarak Türkiye'nin döviz durumunun ithal mal alabilecek kudrette görüldüğü ve ödeme dengesinin sağlam olarak değerlendirildiğini belirtmiştir.[418]

Marshall Yardımları çerçevesinde Avrupa'nın 16 yardım alacak ülkesi içerisinde yer alan Türkiye'nin içinde bulunduğu yardım kategorisi özellikle muhalefet tarafından eleştiriye uğraması sonucu Akşam gazetesinde yayımlanan "Marshall Planı ve Türkiye" başlıklı yazıda Paris Konferansında 2. Delege olarak Türkiye'yi temsil eden Konya Milletvekili Ali Rıza Türel, Amerika'nın Türkiye'yi bağış ve kredi vasıtasıyla yardım alacak bir devlet olarak değerlendirmemesinin, peşin para karşılığı malzeme sağlanan ülkelerin arasında yer vermesinin, konferansın bir sonucu olmadığını belirtmiştir. Amerika'ya konferans başlamadan önce Türkiye tarafından gönderilen belgelerde Türkiye'nin 1948-1951 yılları arasında ödeme dengesinde 615 milyon 100 bin dolarlık açık olacağının tespit edildiğini bu durumda Amerika'nın Türkiye'yi yardıma ihtiyacı olan devletler arasında görmemesinin konferansta belirlenen bir karar değil,

[417] *Akşam Gazetesi*, "Maliye Bakanı Amerikalılara Vaziyetimizi Olduğundan Daha iyi Göstermedik Diyor", 26 Ocak 1948, s.1
[418] *Cumhuriyet Gazetesi*, "Celal Bayar'ın Tenkitleri", 26 Ocak 1948, s.4

Amerika'nın kendi kararı olduğunu söylemiştir. Türkiye'nin; İsviçre ve Portekiz ile aynı şekilde değerlendirilmesini doğru bulmadığını belirtmiştir.[419]

Ulus gazetesinde yayımlanan "Dışişleri Bakanının Mühim Nutku" başlıklı yazıda, Dışişleri Bakanı Necmettin Sadak, Marshall Planının detaylarına değinmiştir. Türkiye'nin hazırlanan raporda tarım ve maden bakımından Avrupa'ya katkı sağlayabilecek bir ülke olarak görüldüğünü, altın - döviz rezervi ve ödeme dengesinin ilk 15 ay için kâfi geldiğinden, makineleri peşin ödeme yoluyla satın alabileceği düşünüldüğünü belirtmiştir. Sadak, Amerikalıların kendisinden vurgulamasını istediği noktanın Marshall yardımında hibe veya kredinin mevcut olmadığı, hazırlanan programın 16 ülkenin kendi çabalarıyla ve ortak hareket ederek kalkınma sağlamalarına hizmet ettiği belirtilmiştir. Bu çabalar sarf edilir ve hala ihtiyaç duyulursa boşlukları Amerika tamamlayacaktır. Yani bu 16 ülkeden herhangi birinin Amerika'dan alacakları malzeme ve makine dolar sahibi olmayan ülkelere Amerika tarafından kredi ile verilecektir.[420]

Ulus gazetesi yazarı, Ahmet Şükrü Esmer, "Türkiye ve Marshall Planı" başlıklı yazısında Marshall Planı kararlarında Türkiye'nin yardımla ilgili bulunduğu konumun Amerika'ya yanlış bilgi verilmesinden değil Marshall Planının uygulama formülünden kaynaklandığını söyleyerek hükümete destek vermiştir. Ona göre plan, Türkiye'de tarım ve maden üretiminin artmasını teşvik ederek Marshall Planı çerçevesinde yer alan ülkelerin Türkiye'den bu malları ihraç edebilmesine olanak sağlamaktadır. Bu yüzden para ve teknik alanlarda yardım gerekli olsa da Türkiye'nin sahip olduğu kaynaklarla bu durumu aşabileceği söylenmektedir. Türkiye'nin Sovyetler karşısında bir tehdit altında hissettiğinden dolayı ordusunu silâhaltında tutması ve bunun yol açtığı mali zorlukların Amerikalılar tarafından fark edildiğini, Truman Doktrini çerçevesinde sağlanan askeri yardımın buna hizmet etmekte olduğunu ifade etmiştir.[421]

[419] *Akşam Gazetesi*, "Marshall Planı ve Türkiye", 25 Ocak 1948, s.2
[420] *Ulus Gazetesi*, "Dışişleri Bakanının Mühim Nutku", 3 Şubat 1948, s.1,5
[421] Ahmet Şükrü Esmer, "Türkiye ve Marshall Planı", *Ulus Gazetesi,* 18 Nisan 1948, s.3

Görsel 85: The Evening Star gazetesinde yayımlanan Jim Berryman karikatüründe, Marshall Planı kapsamında yıllar içinde yapılacak yardım miktarı fıçılar üzerine yazılmış. Bunun üzerine Kongre Truman'a: "Hepsini birden atlayamaz mıyız Başkan?" diyor.[422]

Yeni Sabah gazetesi, "Türkiye ile İlgili Mühim Bir Vesika" başlıklı yazısında 6 Şubat 1948 tarihinde Amerika tarafından Türkiye'nin yardım ihtiyacına yönelik hazırlanan raporda, Sovyetlerin Türkiye üzerinde büyük bir baskı kurduğu bu yüzden Türkiye'nin, sürekli olarak takviyeli bir ordu bulundurduğu ifade edilmiştir. Özellikle Sovyet Rusya'nın Boğazları Türkiye ile birlikte yönetme isteği ve Türkiye'nin doğusundan toprak talebinde bulunması ülkenin devamlı bir saldırı baskısı altında kalmasına yol açmaktadır. Türkiye bu yüzden 1948 yılının bütçesinin yüzde 44'ünü savunmaya ayırmak durumunda kalmıştır. Bu durumda Haziran ayında Türkiye'ye gönderilmesi planlanan 100 milyon dolara ilave olarak kongrenin ek krediler kabul etmesi beklenebilir.[423]

2.8. Marshall Planının Onaylanması ve Yardım Antlaşması

The Evening Star gazetesi, 14 Mart 1948 tarihli baskısında Marshall Planı kapsamında Avrupa'ya yardım tasarısının 69'a karşı 17 oyla senato'dan geçtiğini ve onaylandığını duyurmuştur. İlk yıl yapılacak olan yardımın miktarının 5,3 milyar dolar olarak belirlendiği bildirilmiştir.[424]

---

[422] Jim Berryman, *Evening Star Gazetesi*, 22 Aralık 1947, s.1
[423] *Yeni Sabah Gazetesi*, "Türkiye İle İlgili Mühim Bir Vesika", 7 Şubat 1948, s.5
[424] *The Evening Star Gazetesi*, 14 Mart 1948, s.1

15 Martta Paris'te toplanan 16'lar Konferansı'na Türkiye'yi temsilen Dışişleri Bakanı Necmettin Sadak katılmıştır. Yeni Sabah gazetesi, "Necmettin Sadak'ın Nutku" başlıklı yazıda Paris'te gerçekleşen toplantıda Avrupa Ekonomik İşbirliği Komitesi fikrinin ortaya çıktığı ve 16 Avrupa devletinin ekonomik olarak sıkı ve sürekli işbirliği içerisinde olmasının hedeflendiği bildirilmiştir.[425]

Necmettin Sadak, Ulus gazetesinde yayımlanan "Dış Bakanımızın Meclisteki Demeci" başlıklı yazıda, Paris'te gerçekleşen görüşmelerde Avrupa Ekonomik İşbirliği Kurulu Projesi oluşturulmasının planlandığını, kurulun amacının Amerikan ekonomik yardımını verimli bir şekilde değerlendirmek adına 16 devlet arasında ekonomik alanda devamlı iletişim oluşturmak olduğunu, böylelikle devletlerin karşılıklı münasebetlerinde Avrupa'nın ayakta kalabilmesi için hem bireysel hem de birlikte ellerinden gelen çabayı göstereceklerini ifade etmiştir. Antlaşma 16 Nisan 1948'de imzalanmıştır.[426]

Avrupa kalkınma planı çerçevesinde 1 Nisan 1948'den 31 Mart 1949'a kadar Türkiye'ye verilecek maddeler Akşam gazetesi tarafından bildirilmiştir:

- Ziraat Makineleri 3.703.000 Dolar
- Maden Makineleri 900.000 Dolar
- Kereste 400.000 Dolar
- Elektrik Makineleri 1.800.000 Dolar
- Diğer Makineler 2.000.000 Dolar
- Muhtelif 700.0000 Dolar

Bu sevkiyatın belirli bir kısmı ülkeye girecek dolarlarla karşılanacaktır.[427]

Amerika yardım yapacağı devletlerle yardımın uygulanmasına yönelik olarak Ekonomik İşbirliği Antlaşması imzalamıştır. Türkiye ile 5 Temmuz 1948 tarihinde imzalanan bu antlaşmaya yönelik olarak Necmettin Sadak, Akşam gazetesinde yayımlanan "Türk-Amerikan İktisadi İşbirliği Antlaşması İmzalandı" başlıklı yazıda, Türkiye'nin Avrupa ülkeleri arasında iktisadi kalkınmayı sağlamak üzere oluşturulan tüm çabalara katılmayı kabul ettiğini ve uluslararası dayanışma eseri olan Avrupa

[425] *Yeni Sabah Gazetesi*, "Necmettin Sadak'ın Nutku", 16 Mart 1948, s.5
[426] *Ulus Gazetesi*, "Dış Bakanımızın Meclisteki Demeci", 17 Nisan 1948, s.4
[427] *Akşam Gazetesi*, "Amerikan Yardımı", 22 Nisan 1948, s.2

İktisadi Kalkınma Konvansiyonunu imzaladığını belirtmiştir. İşbirliği siyasetinin devamına Türkiye'nin azimli ve kararlı olduğunu belirten Sadak, bu siyasetin ancak Amerika'nın işbirliği ile devam ettirilebileceğini belirtmiştir. Birleşik Amerika Hükümeti'nin kalkınma programı içerisinde yer alan devletlerle yapmakta olduğu ikili antlaşmalar çerçevesinde Türkiye ve Amerika arasında gerçekleşen iktisadi işbirliği antlaşmasının imzasıyla yeni bir tasdiki olan yardımın günden güne daha çok gerçekleştiğine tanık olan Türkiye'nin bu durumdan memnuniyet duyduğunu ifade etmiştir.[428]

8 Temmuz 1948 günü Büyük Millet Meclisi tarafından Amerika ile imzalanan İktisadi ve İşbirliği Antlaşması kabul edilmiştir. Akşam gazetesinde yayımlanan "Amerika ile İktisadi İşbirliğimiz" başlıklı yazıda belirtildiğine göre, Amerika'nın Türkiye'yi yardım konusunda öncelikle para karşılığı yardım kategorisinde değerlendirmesinin ardından Türkiye tarafından gönderilen raporlarda sunulan yeni bilgi ve rakamlar, Amerika'nın Türkiye'nin ihtiyaçları üzerinde yeni bir değerlendirme yapmasına neden olmuş ve Türkiye kredi yardımı alacak ülkeler arasına dâhil edilmiştir. Yardım kapsamında Türkiye'ye ilk 3 aylığına 10 milyon dolarlık kredi sağlanması uygun bulunmuştur. Türkiye tarafından öne sürülen raporda hedeflenen nokta Türkiye'de tarımsal, maden ve kömür üretiminin arttırılması yönünde olmuştur. Bu yüzden 10 milyon doların sadece tarım aletleri ve maden makineleri için harcanması planlanmaktadır. Ayrıca ilk 3 ay sonrasında da Türkiye'ye kredi sağlanacağı belirtilmiştir.[429]

Antlaşmanın bazı maddelerine bakıldığında; 2. Madde A-1 başlığında Antlaşma gereğince Türkiye'ye gönderilecek mallar ve hizmetlerin antlaşmaya ve Amerika tarafından yardım yapılmasının gerekli olduğunu destekleyen, Türkiye tarafından oluşturulmuş cetvellerde açıklanan genel amaçlara uygun maksatlarla kullanılmasını sağlamak ve bunun için gerekli olan tedbirlerden bahsedilmektedir. Antlaşmanın 4. maddesinde Amerika'nın noksan kaynaklarına yönelik ihtiyaç duyulan Türkiye menşeli malzemenin, Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Amerika Birleşik Devletleri Hükümeti arasında belirlenecek uygun satış, değiş-tokuş, takas koşulları yoluyla ve anlaşılan süre devamınca ve miktarlarda Türkiye'nin ihtiyaçları da göz önünde bulundurularak bu

[428] *Akşam Gazetesi*, "Türk-Amerikan İktisadi İşbirliği Antlaşması İmzalandı", 5 Temmuz 1948, s.2
[429] *Akşam Gazetesi*, " Amerika ile İktisadi İşbirliğimiz", 9 Temmuz 1948, s.2

maddelerin Amerika'ya gönderiminin kolaylaştırılacağı ifade edilmiştir. Antlaşmanın 7. maddesinde Türkiye ve Amerika, Avrupa Kalkınma Programı ve bu programı hayata geçirmek üzere yapılan davranışların amaçlarına ve kaydettikleri ilerlemeye dair geniş yayın yapmanın karşılıklı menfaatler için gerekli olduğunu kabul ederler. Programın amacının yerine getirilmesi için gerekli olan ortak gayret ve karşılıklı yardımlaşma hissini arttırmak üzere programdaki ilerlemeye dair geniş malumat vermenin arzu edildiği belirtilmiştir.[430]

Ulus gazetesi yazarı Yavuz Abadan "Türk-Amerikan İşbirliği" başlıklı yazısında Necmettin Sadak'ın kalkınma programına büyük ümitler bağladığını söylemiş bunu kendisinin gayet normal bulduğunu çünkü programın başarıyla yürütülmesinin dünyada barış ve güvenliğin korunmasını sağlayacak en önemli güvence olduğunu belirtmiştir. Abadan, Türk ve Amerikan işbirliğinin tek hedefinin saldırı ve baskı siyasetine karşı, bağımsızlık ve barışı korumak olduğunu söylemiştir.[431]

Yardımlarla ilgili eleştiri Rus dergisi Ogonyok tarafından yapılmıştır. Ogonyok, Türk basınının İngiliz-Amerikan saldırganlığını gizlediğini ve iç politikadaki egemen partinin Türkiye'yi "Marshall"laştırma politikasına hizmet ettiğini belirtmiştir. Yardımların gelmesine rağmen Akşam gazetesinin halktan harcamalarını kısmasını istemesi, 2-3 kat daha fazla çalışmasını önermesinin Truman doktrininden sonra askeri amaçlı harcamaların yükselmesi ve yeni vergilerin konulması nedeniyle olduğu ifade edilmiştir. Ogonyok Dergisi, Türk gazetelerinin Marshall Planı uygulanırken yaşanan sıkıntıları pek fazla dile getirmediğini gazetecilerin hep aynı "göğsümüzde istiklal madalyası var" gibi ifadeleri kullandıklarını fakat bu istiklalin sadece Türkler için değil Amerikan ordusuna ait tüm görevli ve uzmanlar için de geçerli olduğu ifade edilmiştir. Amerikan generalleri, mühendisleri, borsacılarının Türkleri her anlamda yetiştirirken bir yandan da onların ekonomisini ordularını, finansmanını yönettiklerini belirtmiştir. Türk halkının ise Amerikan görevlilerinin küstahça hareketlerine karşı tepki göstermeye başladığını gazetelerin bu karşıtlığa son vermek için halkı yatıştırma siyaseti uyguladığı vurgulanmıştır.[432]

---

[430] *T.C. Resmi Gazete*, 13 Temmuz 1948, Sayı: 6956
[431] Yavuz Abadan, "Türk-Amerikan İşbirliği", *Ulus Gazete*si, 7 Temmuz 1948, s.2
[432] Rasim Dirsehan Örs, Rus Basınında Türkiye ve NATO, İstanbul: Cumhuriyet Kitapları, 2011, s.94

2.9. Marshall Planı Kapsamında Türkiye'ye Yapılan Yardımlar

Yardımların yıllık miktarı ve belirli aylar arası ne kadar aktarım yapıldığı gazetelerde belirtilmiştir. Akşam gazetesinde yayımlanan "50 Milyon Dolar" başlıklı yazıda belirtilen Avrupa İktisadi İşbirliği Teşkilatı tarafından yayımlanan raporda, Amerikan yardımlarının Avrupa ülkeleri tarafından hangi oranda paylaşıldığı belirtilmektedir. Bu programa göre 1948-1949 yılı için düşünülen 4 milyar 875 milyon dolardan, Türkiye'ye 50 milyon dolar verilmesi planlanmaktadır.[433]

Yardımlar Amerika tarafından doğrudan yapılan ve Avrupalılar arasında ödeme sisteminde yardım ve para çekme hakkı olarak ikiye ayrılmaktadır. Ulus gazetesinde yayımlanan "Amerikan Yardımının Taksimi Üzerine Anlaşmaya Varıldı" başlıklı haberde bildirildiğine göre, Yukarıda bahsedilen 50 milyon dolar doğrudan doğruya Amerika tarafından sağlanan yardım kategorisindedir. Türkiye Avrupalılar arası ödeme sisteminde alacalıklı durumda bulunmaktadır. Payına düşen, 19,7 milyon dolar olmuştur.[434]

Ulus gazetesi, "Bu Yıl Yapılacak Amerikan Yardımı", başlıklı haberde Avrupa Kalkınma Programı kapsamında Amerika tarafından 1949-1950 yılı zarfında yapılacak yardımın Türkiye için 34,9 milyon dolar olarak belirlendiği bildirilmiştir.[435]

Ulus gazetesinde yayımlanan "Marshall Planı'ndan Türkiye'ye Yapılacak Yardım Avrupa'nın Kalkınmasına Geniş Ölçüde Yarayacaktır" başlıklı yazıda Dışişleri Bakan Vekili Cemil Sait Barlas 1949-1950 yılı Marshall Yardımı ile ilgili olarak, "Avrupa'daki Konsey, Ajansta da okuduğumuz veçhile, bize 61 milyon 700 bin dolarlık doğrudan doğruya yardım ve 53 milyon 500 bin dolarlık da transfer suretiyle tiraj hakkı olarak bir yardım tanımaktadır. Biliyorsunuz ki biz Marshall yardımından evvela 112 milyon dolarlık bir yardım istedik, bilahare de 200 bin ton buğday talep ettik ki, bunun tutarı aşağı yukarı 20 milyon civarındadır. Bu surette istediğimiz miktar 132 milyonu buldu. Eğer yekûn olarak mukayese edecek olursak, 132 milyon ile 115 milyon

[433] *Akşam Gazetesi*, "50 Milyon Dolar", 11 Eylül 1948, s.1
[434] *Ulus Gazetesi*, "Amerikan Yardımının Taksimi Üzerine Anlaşmaya Varıldı", 12 Eylül 1948, s.3
[435] *Ulus Gazetesi*, " Bu Yıl Yapılacak Amerikan Yardımı", 11 Şubat 1949, s.1,3

arasındaki fark, bizim kalkınma programımızdan bir kesintidir. Bu da takriben 17 milyon kadar tutmaktadır."[436] ifadeleriyle bilgi vermiştir.

Görsel 86: Yeni İstanbul gazetesinde yer alan Turhan Selçuk karikatürü Marshall yardımlarına eleştirel bakmaktadır. Başlığı "Marshall Planına Göre çocuklara oyuncak yardımı yapılacak." Yıkık dökük bir evin içerisinde yaşayan çocuklardan büyük olan gazete haberlerini okuyor ve kardeşine mutlu bir şekilde, "Bak! Amerikalılar oyuncak ihtiyacımızı karşılayacaklarmış."diyor.[437]

Akşam gazetesinde yayımlanan "Amerika'dan ilk Parti Traktörler Geldi" başlıklı haberde, Marshall yardım planı kapsamında Türkiye'ye 10 milyon 575 bin dolar miktarında traktör, biçerdöver ve tarım malzemesi sağlanacağı belirtilmiştir. Yardım malzemelerin kullanımını öğretmek için kurslar ve atölyelerin açıldığı ve yardım malzemelerinin 3 ay içerisinde Türkiye'ye gönderilmesinin planlandığı bildirilmiştir.

İktisadi İşbirliği Türkiye İcra Komitesi Bakanı Russel Dorr 1949-1950 Marshall yardım planında sağlanacak miktarda azalma olduğunu, Türkiye'ye yapılacak yardımın ise geçen yıla oranla arttığını söylemiştir. Akşam gazetesinde yayımlanan "Türkiye Marshall Yardım Listesi" başlıklı haberde, Türkiye'ye yapılacak yardımın artma nedeni olarak ülkenin Avrupa Kalkınma Programına sağladığı katkı ve Türkiye'de bu yılki buğday üretiminin azlığı gösterilmiştir. Türkiye'nin doğrudan doğruya alacağı yardımın miktarı, 1 Ocak 1950'de son bulacak 6 aylık süre için yıllık ödenek 59 milyon 100 bin dolardır. Dorr, Türkiye'nin yardımı hibe biçiminde istediğini belirtmiş ayrıca

[436] *Ulus Gazetesi*, "Marshall Planı'ndan Türkiye'ye Yapılacak Yardım Avrupa'nın Kalkınmasına Geniş Ölçüde Yarayacaktır", 3 Eylül 1949, s.1
[437] Turhan Selçuk, *Yeni İstanbul Gazetesi*, 10 Şubat 1950, s.1

Türkiye'nin Marshall Planına dâhil olan memleketlerden 53,3 milyon dolarlık mal ve hizmet sağlayacağını ifade etmiştir. Son duruma göre 1949-1950 senesi içerisinde Türkiye'ye 115 milyon dolarlık bir yardım sağlanacağını, Türkiye'nin de Yunanistan'a 8 milyon dolarlık mal satışı yapacağını bu satışların karşılığının Türkiye'ye verileceğini belirtmiştir. [438]

Aralık 1949'da Ulus gazetesinde yayımlanan, "Amerikan Yardımından Bu Yıl 71 Milyon Dolar Hibe Olarak Veriliyor" başlıklı haberde, Maliye Bakanı İsmail Rüştü Aksal, Marshall yardımları ile ilgili olarak, Türkiye'ye 1950 yılında doğrudan doğruya yapılan yardımın 59 milyon dolar olduğunu bu miktarın 16 milyon dolar kadarının hibe şeklinde olduğunu belirtmiştir, 55 milyon dolara ayrıca tiraj hakkı verildiğini bu miktarın da hibe mahiyetinde olduğunu ifade etmiştir.[439] Ertesi gün Ulus gazetesinde açıklanan bilgide Marshall yardımı çerçevesinde Avrupa ülkelerinin bir kısmı tarafından belirlenen 53,3 milyon dolarlık tiraj hakkının ne bu ülkelere ne de Amerika'ya ödeneceği belirtilmiş ve hibe ile karıştırılmaması gerektiği ifade edilmiştir.[440]

Ulus gazetesinde yayımlanan "Yardımın Ne Miktarı Hibe Olacak?" başlıklı haberde, Türkiye'nin 1950 bütçe açığı 154.949.000 lira olduğu belirtilmiştir. Bu açığın Marshall yardımlarının doğrudan doğruya ve tiraj hakkı yoluyla ülkeye ithal olacak emtiaların belirli bölümünün satışından kazanılacak Türk liraları ile karşılanacağı düşünülmektedir. [441]

[438] *Akşam Gazetesi*, "Türkiye Marshall Yardım Listesi", 1 Ekim 1949, s.1-2
[439] *Ulus Gazetesi*, "Amerikan Yardımından Bu Yıl 71 Milyon Dolar Hibe Olarak Veriliyor", 7 Aralık 1949, s.1
[440] *Ulus Gazetesi*, "Yardımın Ne Miktarı Hibe Olacak?", 8 Aralık 1949, s.2
[441] A.yer

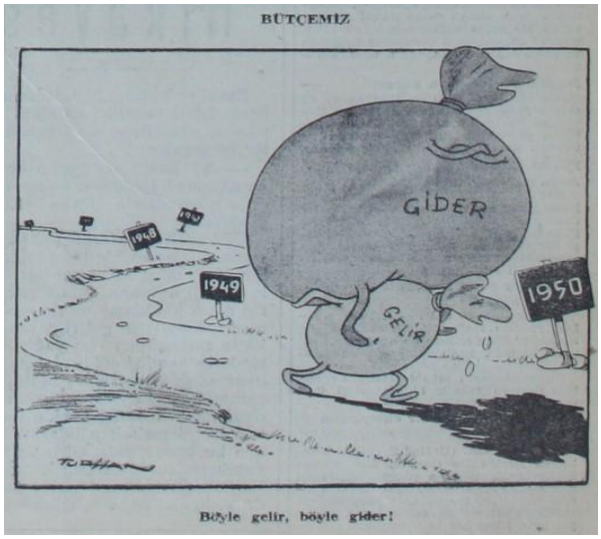

Görsel 87: Yeni İstanbul gazetesinde yayımlanan Turhan Selçuk karikatüründe, Amerika'dan gelen ve yapılması planlanan yardımlara rağmen 1950 yılına geçiş yapılırken gelirin giderden çok daha az olduğu vurgulanmış. Alt yazı:" Bütçemiz, Böyle gelir, böyle gider!"[442]

Ocak 1950'de Cumhuriyet gazetesinde yayımlanan, "Marshall Planı" başlıklı yazıda, Marshall Planı kapsamında 1951 yılı için planlanan yardım miktarın 1 milyar dolar kadar azaltılacağı belirtilmiştir. İktisadi İşbirliği İdaresi tarafından yapılan açıklamada Yunanistan dışında tüm ülkelerin isteklerine yönelik %25 azaltılmaya gidileceği söylenmiştir. Yardımdan faydalananlara 1950 Temmuz ayı itibariyle 2.832.000.000 dolar sağlanacaktır. 1950 senesinde Türkiye, Fransa, Belçika, Avusturya ve Lüksemburg için 9.949.000 dolarlık yardım yapılacaktır. Türkiye'ye bu miktarın 1.165.000 doları verilecektir. Türkiye bu miktarın 1.099.000 kadarını maden, 66.000 kadarını da teknik alanlar için kullanacaktır.[443]

Haziran 1950'de Cumhuriyet gazetesinde yayımlanan "Marshall Yardımı" başlıklı haberde, yardım planı çerçevesinde Batı Avrupa ülkelerine 8.217.000 dolar ayrıldığı bildirilmiştir. Bahsedilen ülkeler: Türkiye, Belçika, Fransa, Yunanistan, İzlanda ve Lüksemburg'tan oluşmaktadır. Türkiye için düşünülen miktar 249.000 dolardır. Bu miktarın 100.000 doları demir çelik fabrikasında kullanılması için, 4000 doları demir çelik malzemesi, 79.000'i bronz ve diğer mallar, 66.000 dolar ise elektrik

[442] Turhan Selçuk, *Yeni İstanbul Gazetesi*, 16 Şubat 1950, s.1
[443] *Cumhuriyet Gazetesi*, "Marshall Planı", 6 Ocak 1950, s.3

malzemesi almak için kullanılacaktır. Türkiye'ye gelecek malzemeler Amerika ve Kanada'da üretilmiştir.[444]

Cumhuriyet gazetesinde yayımlanan, "6 Memlekete Yeni Marshall Tahsisatı" başlıklı haberde, Ağustos 1950'de Marshall Planı Yardım Fonundan beş Batı Avrupa ülkesi için 14.329.000 dolarlık yardım miktarı ayrıldığı belirtilmiştir. Yardımdan yararlanacak ülkeler, Türkiye, Avusturya, Felemenk, Belçika ve İngiltere'dir. Gönderilecek malların %85'i Amerika'dan, %15 ise Kanada'dan gelecektir. Türkiye için 346.000 dolar belirlenmiştir. Türkiye bu miktarın 184.000 dolarını ufak gemi için, 162.000 dolarını ise elektrik malzemesi almak için kullanacağı bildirilmiştir. [445]

1952 yılının Mayıs ayında Dışişleri Bakanı Fuat Köprülü Cumhuriyet gazetesinde yayımlanan "Marshall Yardımından Bize Verilen Paralar" başlıklı yazıda, bu zamana kadar Türkiye'ye Marshall Planı kapsamında yapılan yardımın dolaylı yoldan 176.700.000 dolar ve direkt olarak 175.000.000 dolar olmak üzere toplamda 351.700.000 dolar olduğunu belirtmiş, askeri yardım kapsamında ise miktarın 537.000.000 dolar olduğunu, Amerika tarafından sağlanan teknik yardımın 2.500.000 dolar olduğunu ifade etmiştir.[446]

Görsel 88: Yeni İstanbul gazetesinde yayımlanan Turhan Selçuk karikatüründe, Alt yazı: "Giyom Tel", Amerika, yardım oklarıyla komünizmi vurmaya çalışıyor fakat komünizm yazılı elma barışı temsil eden meleğin üzerinde bulunuyor.

[444] *Cumhuriyet Gazetesi*, "Marshall Yardımı", 15 Haziran 1950, s.3
[445] *Cumhuriyet Gazetesi*, "6 Memlekete Yeni Marshall Tahsisatı", 17 Ağustos 1950, s.3
[446] *Cumhuriyet Gazetesi*, "Marshall Yardımından Bize Verilen Paralar", 24 Mayıs 1952, s.1

Marshall Planı kapsamında on altı Avrupa ülkesine, 1948-1949 yılından itibaren ilk 4 yıl içinde, 19,3 milyar dolar yardım yapıldı. Yardımların %75'i bağış olarak verildi. Türkiye savaştan diğer Avrupa devletleri kadar olumsuz etkilenmediği gerekçesiyle ilk yıl 49, sonraki yıllar 133, 100 ve 70 milyon dolar yardım alabilmiştir. Türkiye'ye yapılan yardım toplam Avrupa yardımının %3'ünün altında kalmıştır.[447]

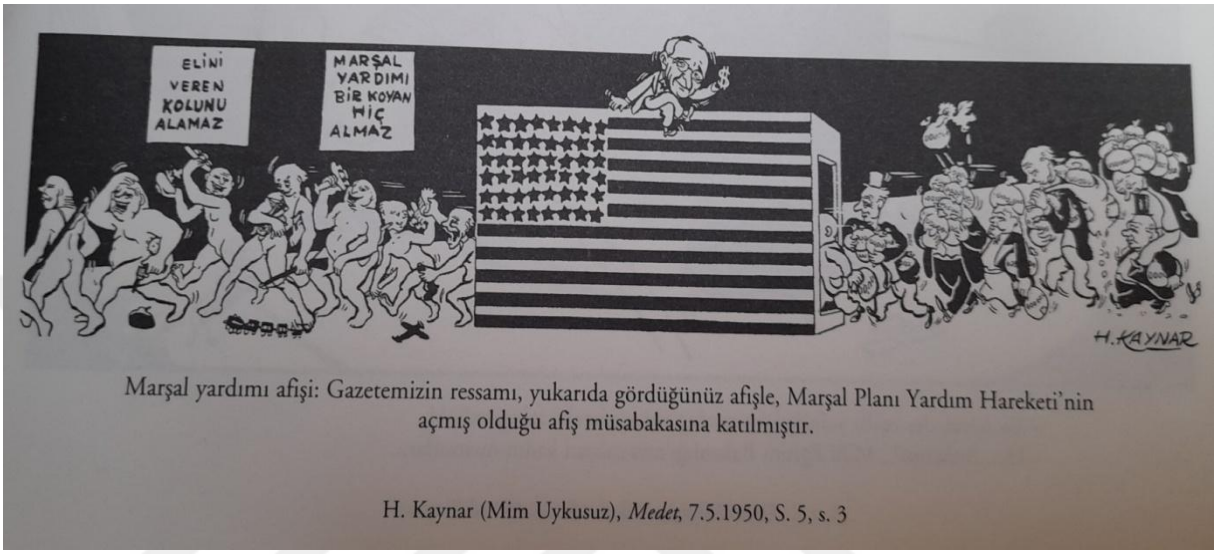

Marşal yardımı afişi: Gazetemizin ressamı, yukarıda gördüğünüz afişle, Marşal Planı Yardım Hareketi'nin açmış olduğu afiş müsabakasına katılmıştır.

H. Kaynar (Mim Uykusuz), *Medet*, 7.5.1950, S. 5, s. 3

Görsel 89: Marshall Yardımlarının Yapıldığı Ülkelerde Uluslararası Marshall Yardımı afişi yarışması yapılmıştır. H. Kaynar'ın çizdiği Marshall Yardım afişi.[448]

[447] İsmail Soysal, *Türkiye'nin Uluslararası Siyasal Bağıtları Cilt II (1945-1990)*, Türk Tarih Kurumu Basımevi: Ankara,1991, s.281-282
[448] Turgut Çeviker, a.g.e, s.221

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE'NİN NATO'YA DÂHİL OLMA SÜRECİ

1945 yılında gönderilen notalarla açıkça toprak ve Boğazların kontrolü konusunda ısrarlı isteklerde bulunan Sovyet Rusya'nın tehditleri karşısında Türkiye, Batı ve özellikle savaştan güçlü çıkan Sovyetlerin en büyük rakibi konumunda olan Amerika ile birlikte hareket etme hedefinde olmuştur. Savaş sonrası gücünü tekrar toplamaya çalışan Avrupa, BM'nin beklenen etkiyi gösterememesi ve barışın bir türlü sağlanamaması yüzünden yeni bir Batı güvenlik sistemi oluşturmak istemiştir. Başta Brüksel İttifakı adıyla Avrupa devletleri tarafından kurulan bu örgüt daha sonra Amerika ve Kanada'nın da katılımıyla Kuzey Atlantik Paktı adını almıştır.

NATO, kuruluşunda bulunan 12 imzacı devlete saldırıya uğramaları halinde birbirilerini destekleyici taahhütlerde bulunmalarını sağlayarak yeni ve güçlü bir güvenlik sistemi oluşturmayı hedeflemiştir. Türkiye, Brüksel İttifakından itibaren Batı ile işbirliğini istemiş, fakat ittifak içerisinde olma önerileri reddedilmiştir. Bu yüzden güvenliğini garantiye alabilmek için Amerika ile bir antlaşma isteğinde bulunmuş fakat bu ittifak da sağlanamamıştır. Bunun üzerine Türkiye, Akdeniz Paktı gibi alternatif planlar ortaya koyarak toprak bütünlüğünü dönemin güçlü devletleri tarafından garanti altına almayı hedeflemiştir. Ancak, Akdeniz Paktı fikrinin Batılı devletler tarafından yeterince desteklenmemesi ve NATO içerisinde Akdeniz'in güvenliği konusunun gündeme gelmesi ile birlikte Türkiye Atlantik Paktı içerisinde yer almak için aktif bir siyaset izlemeye devam etmiştir. Her ne kadar Türkiye'nin ilk dönem örgüte dâhil olmasına olumlu bakılmasa da Amerika'nın Türkiye'nin coğrafi ve askeri önemini anlaması, İngiltere'nin hedeflediği Orta Doğu savunması fikrinde Türkiye'nin aktif rol oynayabileceğini belirtmesi gibi nedenler Türkiye'nin NATO'ya dâhil olması konusunda isteksiz bulunan Avrupa ülkelerinin tutumlarının değişmeye başlamasına neden olmuş, nihayetinde 18 Şubat 1952 tarihinde TBMM onayı ile birlikte Yunanistan ile birlikte pakta dâhil olan 14 ülke arasında yer almıştır.

NATO kuruluşu sonrası Türk gazetelerine bakıldığında hem CHP dönemi hem de DP'nin iktidara geldiği 1950 sonrası yıllar Türkiye'nin NATO'ya bir türlü alınmayışı ile ilgili olarak Batılı devletler zaman zaman eleştirilmiştir. Özellikle Atlantik coğrafyası dışında kalan İtalya'nın pakta dâhil edilip Türkiye'nin dışarıda bırakılması en

çok tenkit edilen noktalardan olmuştur. Bu durumla ilgili karikatürler de mevcuttur. Fakat genellikle Amerika ile uzlaşıyı savunan CHP dönemi Dışişleri Bakanı Necmettin Sadak ve DP dönemi Dışişleri Bakanı Fuat Köprülü Amerika'ya karşı bir eleştiride bulunmaktansa makul ifadeler kullanmayı tercih etmişlerdir.

DP 1950 yılında seçim kampanyası esnasında NATO'ya katılmayı ön plana çıkarmış ve Türkiye'de demokratik düzenin kurulmasının ülke geleceğini emniyet altına almak için zorunlu bulmuştur. CHP'yi dış politika konusunda eleştirme nedeni ise NATO'ya üyeliğin bir türlü gerçekleşmemesinden, Türkiye'yi demokratik Batı cephesi dışında bırakmalarından dolayı olmuştur.[449]

Demokrat Parti temsilcileri parti kuruluşundan itibaren basın özgürlüğünü savunan ifadelerde bulunmuşladır. Bu nedenle bir çok gazeteci tarafından iktidar değişikliğinin basın özgürlüğünü sağlayacağı düşünülmüştür. 1946 yılında DP'nin kurulmasıyla yükselmeye başlayan muhalif sesler 1950 yılına geldiğince iyice artmıştır. 27 yıllık tek parti iktidarından sonra gazeteciler yeni bir partiyle Türkiye'nin gerçek anlamda demokrasiye geçmesini istemektedirler. DP iktidarının ilk yılları yeni basın kanunu ve Menderes'in basın mensupları ile kurduğu samimi ilişkilerle birlikte basının mutlu ve görece daha rahat davranabildiği yıllardır. Ayrıca bu dönemde kovuşturmaya uğrayan ya da tutuklanan gazeteci de yoktur. Fakat karşıt görüşlü gazeteler vardır. Özellikle Nihat Erim'in yönetimdeki Ulus gazetesi CHP'nin yayın organı olarak DP'yi topa tutmuştur. DP'nin resmi organı Zafer gazetesi de muhalefeti eleştirmektedir. Farklı kesimi temsil eden iki gazetenin özellikle iç politikada çatışmalı olduğu görülmektedir.

Ulus gazetesinde günlük karikatürlerine yer verilen Ratip Tahir Burak, DP yönetimini şiddetli bir şekilde eleştirmektedir. Karikatürlerinde Adnan Menderes ve DP yetkililerine sıkça yer vermiştir. Burak'ın karikatürlerinde özellikle Adnan Menderes kadın kılığında, dansöz kıyafetli ya da mayolu olarak küçük düşürücü bir şekilde çizilmiştir. Zafer gazetesinde yayımlanan karikatürler ise siyasi değil, sıradan bir adamın hayatını anlatan Amerikan kökenli olan karaktere bağlı karikatürleridir. Ulus gazetesi DP tarafından ortaya konulan uygulamaları anti-demokratik bulurken Zafer

[449] Oral Sander, *Türk-Amerikan İlişkileri 1947-1964*, s.101

gazetesi ise CHP'nin demokrasi, hukuk devleti, anayasa gibi kavramları kullanarak kendi suçlarını kapatmaya çalıştıklarını düşünmektedir. [450]

İki gazete özellikle iç politika alanında zıt tutumlar göstermektedirler. DP iktidarı ile dış politika hedefi değişmediğinden gazete yazarlarının hükümet politikasını desteklemesi bu dönemde de sürmektedir. Dış politikaya yönelik eleştiriler hükümete karşı değil NATO'ya alınmanın gecikmesi nedeniyle Atlantik ülkelerine yönelik olmuştur.

Türkiye'nin NATO'ya giriş sürecinde attığı adımlardan biri Kore'ye asker göndermek olmuştur. BM tarafından yapılan yardım isteğine askeri bir katkı sağlanması başta düşünülmede de bölgeye asker gönderilmesi gazeteler tarafından desteklenmiştir. Fakat bu duruma karşı çıkan Vatan ve Son Telgraf gibi gazeteler de bulunmaktadır.

Çoğu gazete tarafından desteklenen Türkiye'nin Kore'ye asker gönderişi gazete karikatürlerine de yansımıştır. Kore'de savaşan Türk askerilerinin başarılarının Amerika, İngiltere gibi ülkeler tarafından takdir edilmesi, karikatürlere de Türk askerinin kahramanlıkları olarak yansımıştır. Fakat bu dönem az da olsa eleştirel karikatürler de bulunmaktadır. Ali Ulvi bir karikatüründe, Türkiye'nin aldığı Amerikan yardım miktarı az olmasına rağmen gönderdiği asker sayısının diğer yardım alan ülkelere göre çok daha fazla olmasını eleştirilmiştir. Bir diğer Ali Ulvi karikatüründe Türkiye'nin ve Yunanistan'ın NATO'ya üye olabilmesinin ancak Kore Savaşı'na girerek gerçekleşebileceği vurgulanmıştır.

Türkiye'nin Kore'ye asker göndermesi ve askerlerin başarılı bir şekilde ülkelerini temsil etmeleri, Türkiye'nin coğrafi olarak Sovyetlere yakınlığı nedeniyle üslerinden faydalanılmak istenmesi, askeri olarak NATO'ya sağlayabileceği katkı ve en son İngiltere'nin isteği ile oluşturulması düşünülen Orta Doğu Komutanlığı fikrine sıcak bakması Türkiye'ye çok istediği Batılı ve demokratik devletler yanında var olma şansını tanımıştır.

1950'li yıllarda Batı ile işbirliği çok önemsenmiş ve NATO üyeliği ile birlikte hem Balkanlarda hem de Orta Doğu'da işbirliği oluşturmak adına Türkiye etkin bir siyaset izlemiştir. Bu dönem Türkiye üzerindeki Amerikan etkisi eleştirilen bir durum

[450] Yasin Kayış, a.g.e., s.36

değildir. Özellikle 1960'lı yıllarda Kıbrıs olayları sebebiyle Amerikan karşıtlığı artmış ve Amerika ile ilişkiler sorgulanmaya başlamıştır.

1960'lı yıllarda çok sayıda yazar 1950'lerde Türkiye'nin Batı ittifakı dışında kendi dış politika hedefi yokmuşçasına davrandığını belirtmişlerdir. Onlara göre, Türkiye bu dönem müttefiklerinin kararlarını harfiyen yerine getirmişti. Cumhuriyet gazetesinde Yılmaz Çetiner ile gerçekleştirdiği mülakatta Türkiye İşçi Partisi lideri Mehmet Ali Aybar, 1947 yılından itibaren Türkiye'nin Amerika ile imzaladığı antlaşmaların Türkiye'yi tamamen bağımlı bir devlet haline getirdiğini söylemiştir. Türkiye'ye yardımların kullanışını denetlemeye gelen Amerikan uzmanlarının Türkiye'nin iç işlerine karıştığını ve Amerika'nın Türkiye'de gerçekleşen olaylardan rahatlıkla haberdar olabildiklerini belirtmiştir. Cumhuriyet gazetesi yazarı Ecvet Güresin Amerika'nın Türk dış politikası üzerinde uluslararası antlaşmaların sınırının çok üzerinde belirleyici etkisinin olduğunu ifade etmiştir. İlhan Selçuk Cumhuriyet gazetesinde yazdığı "Pencere: Sivri" yazısında Amerika'nın Türkiye'ye banka, kültür merkezi, şirket, otel, haber organı gibi bir çok alanda gittikçe yayıldığını ifade etmiştir. Resmi ve özel sektörün her alanında Amerikan istilasına uğrandığından bahsetmiştir.[451]

1950'lerde Türkiye'de Amerikan etkisi halkın da dikkatini çekmemiştir. Amerika'ya yönelik bazı bireysel ufak çaplı olayların dışında bu dönem Türk halkı Amerikalılara bir nefret beslemiyordu. Türk halkının Amerikalılara karşı tavrının değişmesi 1950'lerin sonunda başlamıştır. Amerikalıların Türk üslerini amaç dışında kullanması, Amerikan yetkililerinin verilen ekonomik ve adli ayrıcalıkları kötüye kullanması, Türk ve Amerikan yetkililerinin hayat standartlarındaki derin farklılıklar halkın Amerika'ya sempatisini azaltmıştır.[452]

1. KUZEY ATLANTİK PAKTI İTTİFAKININ OLUŞUMU

İkinci Dünya Savaşı, asker ve sanayi gücüne sahip iki önemli devlet olan Almanya ve Japonya'nın yenilgisi ile sona ermiş, bu gelişme Sovyetler Birliği'nin batı ve doğusunda büyük bir güç boşluğu oluşturmuştu. Bunu fırsat bilen Sovyetler Birliği, Kızıl ordusu ve komünizm fikrini yayma hedefiyle etki alanını arttırmaya çalışmıştır. Savaş sonrası Amerika ve İngiltere Avrupa'da bulunan kuvvetlerinin büyük bölümlerini

[451] Nasuh Uslu, *Çatlak ittifak 1947'den Günümüze Türk-Amerikan İlişkileri*, s.41-42
[452] A.g.e.,s.49

geri çekmiş, Avrupa ülkeleri ise yıkılan düzeni onarmaya çalışmışlardır. Sovyetler Birliği 1945 yılına gelindiğinde ordularını savaş düzeyinde tutmaya devam etmiştir.[453] Savaş sonrasında ise Sovyetler güçlerini korumayı ve etki alanlarını genişletmeyi sürdürmüşlerdir.

Avrupa ülkeleri, 26 Haziran 1945 tarihinde kurulan Birleşmiş Milletler Teşkilatının, barışın devamlılığının sağlanması konusunda etkin olmasını beklemişlerdir. Fakat savaş sonrası dünyada yaşananlar bu ülkelerin kendilerini tehdit altında hissetmeye devam etmelerine neden olmuş, bunun sonucunda da etkin ve somut bir müdafaa sistemi oluşturma ihtiyacı duyulmuştur.[454] Akşam gazetesinde yayımlanan "Amerikan Siyasetinde Büyük İhtilal" başlıklı haberde belirtildiğine göre, beş Avrupa ülkesi İngiltere, Fransa, Belçika, Hollanda ve Lüksemburg bağımsızlık ve güvenliklerini koruyabilmek adına 1948 yılı Mart ayında, Brüksel ittifakını oluşturmuşlardır. Hem kurulan bu ittifaka katılması hem de 5 ülkeye askeri teçhizat yardımı sağlaması için Amerika'ya da ittifaka katılması için teklifte bulunulmuştur.[455]

Amerikan Senatosu tarafından 11 Haziran 1948 günü onaylanan Vandenberg kararı, Amerikan dış politikasına farklı bir alan açmış ve Amerika ilk defa sulh döneminde, kendi bölgesi dışında bir ortak güvenlik sistemine dâhil olmuştur.[456]

Vandenberg kararı ile birlikte Amerika 5 Avrupa ülkesi tarafından oluşturulan Brüksel ittifakına dâhil olabilecektir. Amerika'nın kendi coğrafyası dışında aktif siyaset izlemesini sağlayan karar belirli şartlara bağlanmıştır. Amerikan Dışişleri Bakanlığı tarafından hazırlanan karar tasarısına göre; Amerika'nın anayasal çerçevede bölgesel veya diğer ortak sözleşmelere dâhil olması, kendisine yardım ve karşılıklı yardım anlayışı ile temellenmelidir. İkinci olarak Amerika'nın barışın sürekliliğinin sağlanması adına BM Beyannamesinin 51. Maddesinde belirlenen tek başına ya da ortaklaşa kendi

[453] NATO Enformasyon Servisi, *NATO Belgeler*, Ankara: Ajans Türk Matbaacılık Sanayi, s.13-14
[454] Aydın Alacakaptan, *Atlantik İttifakı,* Türk Atlantik Andlaşması Derneği Yayınları, Sayı:2, Ankara: Ajans Türk Matbaacılık Sanayi, s.5
[455] *Akşam Gazetesi*, "Amerikan Siyasetinde Büyük ihtilal", 4 Ocak 1949, s.1
[456] Türkkaya Ataöv, "Marshall Planından NATO'nun Kuruluşuna Kadar Soğuk Harb", *Ankara Üniversites*i *Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi,* C.23, S.3(1968), s.294-295

kendini savunma hakkından, kendi güvenliğini tehdit eden bir durum söz konusuysa yararlanabileceği belirtilmiştir.[457]

Brüksel İttifakı, Sovyetlere karşı savunma hattı kurma fikrini içermekteydi, bu ideal Türkiye'nin de ilgisini uyandırmış ve Türk yetkililer bu ittifaka dâhil olmak için girişimlerde bulunmuşlardır. Necmettin Sadak, İngiltere Dışişleri Bakanı Bevin ile on bir ayda üç defa görüşme gerçekleştirmiş, fakat ittifaka üye olma konusunda ilerleme sağlayamamıştır.[458]

Brüksel İttifakında Türkiye'ye yer verilmemesi üzerine Sadak, ülke güvenliğini garanti almak adına Amerika ile ilişkilerin geliştirilmesi için çaba göstermiştir. Necmettin Sadak, Amerikan filosunun İstanbul'a gelmesi üzerine yaptığı açıklamada Türkiye'nin, Amerika'nın "müttefikten öteye müttefiki" olduğundan bahsetmiştir. Bu işbirliğinin Amerika tarafından da uygun görülürse resmi bir ittifaka dönüştürülmek istendiğini belirtmiştir. Dönemin Amerikan Dışişleri Bakanı Marshall, Amerika'nın Türkiye'yi yardımlarla desteklediğini, Türkiye'nin egemenliği ve bağımsızlığının Amerika açısından da önemli olduğunu fakat bir ittifak oluşturulması için Amerika'nın tüm dış politikası ve diğer devletlerle ilişkileri gözden geçirilmesi gerektiğinden, Sadak'ın önerisine olumlu yanıt vermemiştir.[459]

Amerika'nın, Vanderberg kararını kabul etmesiyle birlikte Kanada'nın da katılımıyla Brüksel ittifakı Atlantik Paktı'na dönüştürülmüştür. Cumhuriyet gazetesinde yayımlanan "Avrupa'yı Müdafaa" başlıklı habere göre, paktın kurulmasına yönelik hazırlıkların yedi ülkenin temsilcilerinin yılbaşında Washington'da yapacakları görüşmelerle tamamlanması planlanmıştır. Bu yedi ülke arasında: Amerika, Kanada, İngiltere, Fransa, Belçika, Hollanda, Lüksemburg bulunmaktadır. Taraflar arasında görüşmelerin bir ay öncesinden başladığı fakat Amerikan seçimlerinin sonucunu almak üzere bir süreliğine ara verildiği belirtilmiştir. Atlantik Paktı ilk haliyle temelde pakt ülkelerinin herhangi bir dış saldırıya uğraması durumunda, Amerika'nın silahları ve silahlı kuvvetleriyle bu ülkelere yardımcı olmasını amaçlamaktadır.[460] Ayrıca imzacı

[457] Hüseyin Bağcı, Demokrat Parti Dönemi Türk Dış Politikası, Ankara: İmge Kitabevi, 1990, s.15
[458] Ayşe Erkmen, "Türkiye'nin NATO Üyeliği ve Üyeliğin TBMM'de Kabulü*", Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi,* C.17, s.2(2020), s.1030
[459] Oral Sander, *Türk-Amerikan İlişkileri 1947-1964,* s.102-103
[460] *Cumhuriyet Gazetesi*, ", Avrupa'yı Müdafaa", Kasım 1948, s.1-4

devletlerin her biri, pakta üye olan herhangi bir ülkenin saldırıya uğraması durumunda o ülkeye yardımcı olacaklardır.[461]

2. AKDENİZ PAKTI FİKRİNİN ORTAYA ÇIKMASI

Türkiye, Amerika ile ikili bir ittifak antlaşması kuramamış ve coğrafi nedenlerle Atlantik Paktı'nın dışında kalmıştı. Bu yüzden güvenliğini ve bağımsızlığını korumak adına bir bölgesel ittifak fikri oluşturdu. Akdeniz İttifakı adıyla anılan bu paktla Akdeniz'de ayrı bir işbirliği kurulacak ve Atlantik Paktı ile sınırlandırılan alan Akdeniz'e doğru genişleyip bölgenin güvenliği sağlanacaktı.

Ulus gazetesinde yayımlanan "Atlantik Paktı Bir Akdeniz Paktı ile Tamamlanmalı" başlıklı habere göre, Necmettin Sadak'ın Paris'te yapılan 16'lar konferansı esnasında Fransız Dışişleri Bakanı Schuman ile iletişime geçtiği ve Fransız gazetelerine verdiği beyanatta Atlantik Paktının kurulma temelinde sınırlandırılmış bir bölgeyi içerdiğini bu yüzden Türkiye'nin bu pakta katılmasının bir nedeni olmadığını söylediği, belirtilmiştir. Sadak, Avrupa'nın bir bütün olduğundan ve güvenliğin sağlanmasının sadece kıta bölgesi ile sınırlandırılamayacağından da bahsetmiştir. Bu nedenle Atlantik sahillerindeki güvenlik modelinin Akdeniz'de de bir antlaşma ile devam ettirilmesini doğru bulmaktadır.[462]

Sadak, dış politikada Atlantik Paktı'na katılım konusunda etkin bir rol izlese de Türkiye'nin Batılı devletler tarafından pakt içerisinde düşünülmemesini olağan karşıladığını ifade etmiştir. Aslında bu durum Batı ülkelerine karşıt bir tavır sergilemekten kaçındığını göstermektedir. Bunun nedeni Türkiye'nin güvenliğini sağlamak için Batı destekli olması hedeflenen Akdeniz İttifakı fikrini hayata geçirme hedefinin bulunmasıdır.

Sadak mecliste gerçekleşen görüşmelerde, Atlantik Paktına dâhil olması yönünde bazı Avrupa devletlerine davet gittiğini, İtalya'nın da bazı özel sebepler ortaya konarak bu antlaşmaya dâhil olabileceğini belirtmiştir. Belirli bir coğrafi bölgeyi içine aldığı için Türkiye'nin bu pakta dâhil olamayacağını bir daha vurgulayan Sadak, dünyada barış ve güvenliği amaçlayan tüm antlaşmaların gerçekleşmesini Türkiye'nin

[461] *Ulus Gazetesi*, "Kuzey Atlantik Paktı", 8 Aralık 1948, s.1
[462] *Ulus Gazetesi*, "Atlantik Paktı Bir Akdeniz Paktı ile Tamamlanmalı", 18 Şubat 1949, s.1

memnuniyetle karşılayacağını ifade etmiştir. Avrupa'da barışın ve güvenliğin sağlanmasının bölgesel antlaşmalarla mümkün olduğunu söyleyen Sadak, Avrupa'nın bütün halinde korunabileceğine inandığı için güvenlik düzeninin farklı bölgelere doğru genişletilmesinin önemli olduğunu belirtmiştir. Ona göre; Akdeniz Paktı ile ilgili dünya basınında yapılan yorum ve yayınlar, bu düşüncenin dünyada var olduğunu ortaya koymaktadır. Ayrıca pakt ile ilgili henüz bir karara varılmadığını ifade etmiştir.[463]

Bu dönem Yunanistan da Türkiye gibi etkin bir şekilde Akdeniz Paktının hayata geçirilmesini desteklemektedir. Yeni Sabah gazetesinde açıklamalarına yer verilen Yunanistan Dışişleri Bakanı Çaldaris, Akdeniz Paktının oluşması fikrinde Türkiye ve Yunanistan'ın birlikte hareket ettiğini söylemiştir. Bu paktla ilgili herhangi kesin bir bilgi veremeyeceğini fakat bu paktın Doğu Akdeniz ve Batı Akdeniz ülkelerini de dâhil eder nitelikte, bu bölgelerdeki ülkelerin arasında yapılacak bir çok antlaşmalarla şekillenebileceğini ifade etmiştir. Akdeniz Paktının, Atlantik Paktı gibi milletlerarası işbirliğinin bir halkası olacağını düşünmektedir.[464]

Atlantik Paktı fikrinin oluştuğu ve gündemi meşgul ettiği zamanlarda Türkiye ve Yunanistan tarafından ortaya konan Akdeniz Paktı fikri konusunda Batılı devletlerin düşünceleri çok önemsenmiştir. Fransa Akdeniz Paktı fikrine olumlu baksa da İngiltere'nin fikre daha temkinli yaklaştığı görülmektedir. Akşam gazetesinde yayımlanan "Atlantik ve Akdeniz Paktları Harbe Mani Olmak İçin Elzemdir" başlıklı yazıda, Fransa Dışişleri Bakanı Schuman, yeni bir dünya savaşının ortaya çıkmasını önlemek adına, Atlantik Paktının kurulmasının çok gerekli olduğunu söylemiştir. Oluşturulması planlanan paktın hem Avrupa ülkelerini hem de Amerika'yı savaşa dâhil olmaktan alıkoyabileceğini belirterek bir Akdeniz Paktının kurulmasının da dünya barışı için gerekli olduğunu belirtmiştir.[465]

Ulus gazetesinde yayımlanan "Türk-İngiliz Münasebetleri Çok Samimidir" başlıklı yazıda belirtildiğine göre, İngiliz Bakanı Mc Neil Avam Kamarası'nda gerçekleştirdiği konuşmasında, Atlantik Paktının varlığının Türkiye, Yunanistan gibi ülkelerin güvenliğini tehlikeye atmayacağını söylemiştir. Ayrıca Akdeniz Paktı fikri ile

[463] TBMM Tutanak Dergisi, Dönem:8, Cilt:17, Toplantı:3, Birleşim:56, Oturum:1, 16.03.1949, s.30-31
[464] *Yeni Sabah Gazetesi*, "Türkiye ve Yunanistan Akdeniz Paktı Fikrini Destekliyorlar", 20 Şubat 1949, s.1-3
[465] *Akşam Gazetesi*, "Atlantik ve Akdeniz Paktları Harbe Mani Olmak İçin Elzemdir", 2 Mart 1949, s.1

Necmettin Sadak ve Çaldaris'in ilgilendiğinden bahsetmiş, bu fikri, tamamen düzenlenip onaylanıncaya kadar resmi olarak ön plana çıkarmanın yerinde olmadığını belirtmiştir.[466]

Son Posta gazetesi yazarı Selim Ragıp Emeç "Türk'ün Teminatı Süngüsüdür" başlıklı yazısında, Bevin ile bir araya gelen Necmettin Sadak'ın İngiltere'nin Akdeniz paktı ile ilgili fikrini öğrenmek istediğini fakat İngilizlerin pakt fikrini mevsimsiz bulduğunu belirtmiştir. Fakat Bevin'in yine de Doğu Akdeniz paktının İsrail devletinin güçlenmesiyle birlikte tekrar görüşülmesini prensip olarak kabul ettiğini ifade etmiştir. Sovyet Rusya'nın da bu pakta muhalif olacağını bildiren Emeç, Türkiye'nin İngiltere ve Fransa ile ittifakının devam ettiğini ve askeri olarak Truman doktrini çerçevesinde güvenliğinin sağlandığını belirtmiştir. Akdeniz Paktı fikri resmiyet kazanmasa bile Türkiye'nin bağımsızlığı ve güvenliğinin sağlanabileceğini savunmuştur.[467]

Hükümetin dış politika kararlarının yanında olan Ulus gazetesi yazarı Yavuz Abadan, Akdeniz Paktı fikrini destekleyerek, Sovyetlerin pakt ile ilgili olası olumsuz tutumlarına cevap vermiştir. Abadan,"Barış ve Güvenlik Politikası" başlıklı yazısında, Londra kaynaklı bir habere göre Sovyet Rusya'nın, Ankara'nın Akdeniz Paktı konusundaki tutumunu öğrenmek istediğini belirtmiştir. Rusya'nın bu konuya ilgisi üzerine Abadan, Türkiye'nin savaş esnasında en kritik sayılabilecek anlarda bile Rusya'ya karşı tarafsızlık siyasetinden vazgeçmediğini fakat Sovyetlerin Alman tehlikesinden kurtulmasının ardından Türkiye'ye saldırmasının Moskova'nın asıl hedefini gösterdiğini belirtmiştir. Rusların dünya barış ve güvenliği için tehdit oluşturduğunu belirten Abadan, Atlantik paktı ile oluşabilecek bir savaşın önlenmek istendiğini söylemiştir. Türkiye'nin Atlantik paktını insanlığın yararına olan bir girişim olarak gördüğünü fakat bu pakta iştiraki söz konusu olmadığı için Avrupa ve Orta Doğu için önemi olan Akdeniz bölgesinde barış ve güvenliği hedefleyen bir işbirliğinin Türk politikasının temel hedeflerine uygun olduğunu belirtmiştir.[468]

The Sunday Times gazetesinde yayımlanan "Bir Akdeniz Paktı" başlıklı yazı Akdeniz Paktının kuruluşuna destek verdiği için Ulus, Yeni Sabah, Cumhuriyet, Son

[466] *Ulus Gazetesi*, "Türk-İngiliz Münasebetleri Çok Samimidir", 1 Mart 1949, s.1
[467] Selim Ragıp Emeç, "Türk'ün Teminatı Süngüsüdür", *Son Posta Gazetesi*, 13 Mart 1949, s.1
[468] Yavuz Abadan, Barış ve Güvenlik Politikası, *Ulus Gazetesi*, 13 Mart 1949, s.1-4

Posta gibi dönemin önemli gazetelerinin her birinde detaylıca incelenmiştir. Yazıda Türkiye ve Yunanistan Dışişleri bakanlarının Bevin'i ziyaret ettiği söylenerek Sovyet Rusya'nın her iki ülke üzerinde de oluşturduğu tehdit ortamından bahsedilmiş, Rusya'nın Akdeniz'de İtalya ve Fransa üzerinde de planlarının olduğu bu ülkelerde etkin komünist partilerin şiddetli sabotaj hareketlerine kalkışabilecekleri belirtilmiştir. Bu yüzden Atlantik ve Akdeniz paktlarını aynı safta ve birbirini tamamlayıcı olarak görülmüş fakat ayrı paktlar olmasının daha doğru olacağı savunulmuştur. Doğu Avrupa'nın kaderi kadar Batı Avrupa'nın kaderinin de Akdeniz coğrafyasına bağlı olduğunu savunan yazıda; Akdeniz paktında İtalya, Yunanistan, Türkiye'nin yanı sıra, Fransa, İngiltere ve Amerika'nın da var olması gerektiği ifade edilmiştir. Gazete İtalya, Türkiye ve Yunanistan'ın Akdeniz Paktı ülkeleri içerisinde bulunmasını; İngiltere, Amerika ve Fransa'nın ise hem Atlantik hem de Akdeniz paktı içerisine dâhil olmaları gerektiğini savunmuştur.[469]

Atlantik Paktı'nın kurulması ve sadece belirli bir coğrafyayı kapsaması üzerine Abidin Daver pakt ülkelerini eleştirmiş, Türkiye gibi stratejik olarak önemli bölgede yer alan bir ülkenin korunma altına alınan devletler arasında olması gerektiğini savunmuştur. Daver, Cumhuriyet gazetesinde yayımlanan "Atlantik Paktının Tekâmülüne Doğru" başlıklı yazısında, kurulması planlanan paktın coğrafi olarak belirli ülkeleri kapsamasını doğru bulmadığını, paktın; Doğu Akdeniz, Balkanlar, Karadeniz ve hatta Kafkaslara doğru genişlemesi gerektiğini savunmuştur. Pakta göre üye devletlerden birinin saldırıya uğraması karşısında diğer pakt ülkeleri zor durumda kalan ülkeye destek verecekti. Fakat Daver bu kararın belirttiği coğrafyayı kapsamamasının saldırı altında kalabilecek pakt dışında kalan ülkeleri tehlikeye atabileceğini ve böyle bir tutumla savaşı önlemenin mümkün olmadığını söylemiştir. Ona göre; Bolşeviklerin yayılma alanı sadece Batı Avrupa ve İskandinav ülkeleri ile sınırlı değildir. Şu durumda bir Bolşevik saldırısı gerçekleşirse önemli noktalardan biri Türkiye ve Yunanistan'dır. Paktın Batı Avrupa'yı koruma altına alıp Akdeniz yolunu açması durumunda Sovyetlerin bu alana yöneleceğini ve Türkiye'nin tehlike altında kalabileceğini vurgulamıştır. Daver, buna karşı alınacak önlemin; Amerika, Fransa, İtalya, Yunanistan ve Türkiye'nin katılacakları bir Akdeniz Savunma Paktı ya da Türkiye ve Yunanistan'ın

[469] *Ulus Gazetesi*, "Dikkate Değer Bir Makale", 14 Mart 1949, s.1-3

bağımsızlığının Amerika ve İngiltere tarafından garanti altına alınması olduğuna inanmaktadır.[470]

New York Times gazetesinde yer alan "Sadak Sees Acheson on Turkey's Policies" başlıklı habere göre, Necmettin Sadak, BM toplantısı için Amerika'da bulunduğu sırada, Akdeniz Savunma Paktı ile ilgili görüşlerini Dean Acheson'a bildirmiştir. Gazeteye göre Sadak, bu konuyla ilgili bir projenin henüz geliştirilmediğini, Amerika ve İngiltere ile anlaşmaya yönelik resmi bir mülakatın olmadığını da belirtmiştir. Ayrıca Truman Doktrini ve Türkiye'ye Amerikan yardımları konusunda memnuniyetini vurgulayarak bu yardımlar sayesinde Türk ordusunun kendini daha kuvvetli hissettiğini belirtmiştir[471] Sadak, Amerika dönüşünde yaptığı açıklamada The New York Times gazetesinde yayımlanan haberin tersine Akdeniz Paktı ile ilgili Amerikan yetkilileri ile bir görüşme yapmadığını vurgulamıştır.

Ulus gazetesinde yayımlanan "Akdeniz Paktı ve Sovyetler" başlıklı haberde, Akdeniz Paktı fikrinin duyulmasının ardından Sovyet gazetesi Kızıl Filo, bölgede askeri bir sistemin oluşturulma hedefinin Amerika'nın Afrika'ya yayılma isteği olabileceğinden bahsetmiştir. Ayrıca, Amerika'nın bu bölgede hava ve deniz üsleri kuracağını ve Akdeniz'de etkinliğini artıracağını belirtmiştir. Kızıl filoya göre; Amerikan yöneticileri kendi saldırı hedeflerini gerçekleştirmek için Türkiye, İtalya, Yunanistan ve İspanya'nın katılacağı bir Akdeniz bloğu kurulmasını istemektedirler.[472]

[470] Abidin Daver,"Atlantik Paktının Tekâmülüne Doğru", *Cumhuriyet Gazetesi*, 11 Mart 1949, s.1-3,
[471] *The New York Times Gazetesi*, "Sadak Sees Acheson on Turkey's Policies", 15 Nisan 1949, s.7
[472] *Ulus Gazetesi*, "Akdeniz Paktı ve Sovyetler", 18 Mart 1949, s.3

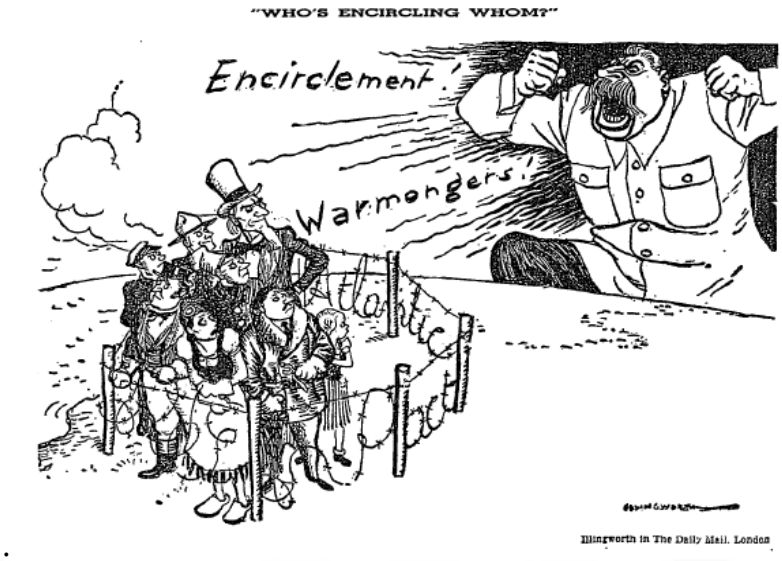

Görsel 90: The New York Times gazetesinde yayımlanan karikatürde, Rusya askeri savunma amaçlı kurulan Atlantik Paktının kendi etki alanını çevreleme amaçlı yapılığını düşündüğünden Stalin: Kuşatma!, Savaş çığırtkanları!.diye bağırıyor. Amerika ve birliğe dâhil diğer Atlantik devletleri, Atlantik paktı yazan çitin içerisinde kendi güvenliğini sağlamaya çalışıyor. Amerika ve çevresindeki ülkeler hem kızgın hem de şaşkın bir şekilde Stalin'in çığlıklarını dinliyorlar. Karikatürün başlığı: "Kim kimi çevreliyor?"[473]

Akdeniz Paktının kurulması hedefini taşıyan Türkiye, pakt içerisinde yer almasını istediği İtalya ile 24 Mart 1950 günü Dostluk Antlaşması imzalamıştır. Cumhuriyet gazetesinde yayımlanan "Türk-İtalyan Antlaşması" başlıklı haberde belirtildiğine göre bazı diplomatik gözlemciler, Türkiye'nin dostluk muahedesinden daha kuvvetli bir antlaşma oluşturmak istediğini belirtmişler ve İtalya ve Türkiye'nin, Akdeniz devletlerini içine alan askeri bir antlaşma yapılmasını arzu ettiklerini ancak, İspanya, Arnavutluk ve de Yugoslavya'nın içinde bulundukları durumun bu ittifakın gerçekleşmesine mani olduğunu vurgulamışlardır.[474]

Dışişleri Bakanı Necmettin Sadak Türkiye'nin pakta katılması için aktif bir siyaset izlese de aldığı ret cevapları karşısında dengeli bir siyaset sürdürmeyi tercih etmiştir. Cumhuriyet gazetesinde yayımlanan "Türkiye'nin Rusya ile Münasebeti" başlıklı yazıda Sadak, Paris'te yaptığı açıklamada Avrupa'nın muhafazasını ve korunmasını sağlamayı amaçlayan Atlantik Paktını, saldırıya çok açık konumda bulunan Doğu Akdeniz'in güvenliğini sağlayamadığından dolayı yetersiz bulduğunu söylemiştir. Fakat bir taraftan Amerika ile ilişkilere değinerek, Türk ordusunun yenilenmesi adına gönderilen askeri yardımların sürdürüleceğini haber aldığını ifade

[473] *The New York Times Gazetesi*, 3 Nisan 1949, s.119
[474] *Cumhuriyet Gazetesi*, "Türk-İtalyan Antlaşması", 26 Mart 1950, s.1-3

etmiştir. Yapılan bu yardımların Türkiye için değerinin çok yüksek olduğunu ifade etmiştir.[475] Sadak, izlediği ılımlı siyaset nedeniyle Amerika'yı direkt olarak eleştirmekten kaçınmış, eleştiri gibi görünebilecek cümlelerin yanına, Amerika'nın Türkiye'ye sağladığı yardımlardan duyulan memnuniyeti eklemeyi unutmamıştır.

Atlantik Paktı içerisinde Akdeniz coğrafyasının öneminin gündeme gelmesiyle birlikte Akdeniz Paktı düşüncesi önemini yitirmeye başlamıştır. The New York Times gazetesi yazarı C.L.Sulzberger, "West Studies Link On Mediterranean" başlıklı yazısında, bazı diplomatik kaynaklara göre, İngiliz ve Fransız yetkililerin Atlantik Paktı'nın savunma alanının Doğu Akdeniz bölgesine genişletilmesini tavsiye edebileceklerini belirtmiştir. Bu planın şu an sadece görüşüldüğünün ve henüz doğal bir Akdeniz savunma paktı fikrinin yaratılmasının beklenmediği düşünülmektedir. Bu ülkelerle ilgili ortaya konulan öncelikli plan NATO'nun imzacı ülkelerinden resmi olarak Türkiye, Yunanistan ve muhtemelen daha sonra İran'ın bağımsızlıklarına olan ilgilerini ifade etmelerini talep etmektir.[476]

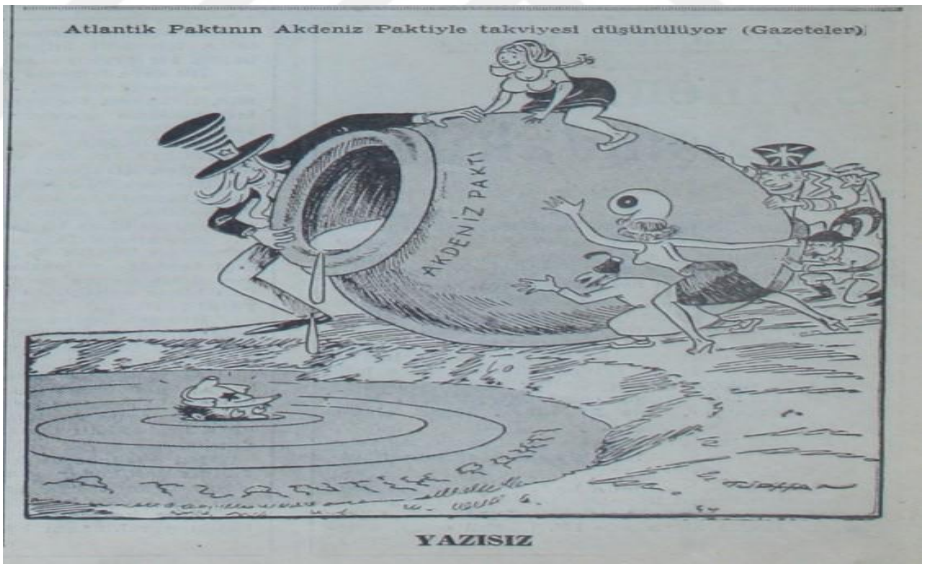

Görsel 91: Yeni İstanbul gazetesinde yayımlanan Turhan Selçuk karikatüründe, "Atlantik Paktının Akdeniz Paktıyla takviyesi düşünülüyor" gazete haberlerinin üzerine, Atlantik Paktı havuzu içinde boğulmakta olan Stalin'in üzerine Amerika, İngiltere, Fransa, Türkiye ve Yunanistan, Akdeniz Paktından su takviyesi yapıyor. Selçuk karikatürde Akdeniz Paktının oluşumu ile Rusya'nın daha büyük bir hezimete uğrayacağını yansıtmış.[477]

[475] *Cumhuriyet Gazetesi*, "Türkiye'nin Rusya ile Münasebeti", 8 Nisan 1950, s.1-3
[476] C.L.Sulzberger, The New York Times Gazetesi, "West Studies Link On Mediterranean", 17 Mart 1949, s.3
[477] *Yeni İstanbul Gazetesi*, 17 Nisan 1950, s.1

Cumhuriyet gazetesinde yayımlanan ”Yunan Başbakanının Gazetemize Demeci” başlıklı habere göre, Atlantik Paktı içerisinde alınan Akdeniz Savunma Planı oluşturulması kararı ve Türkiye'nin ve Yunanistan'ın programı oluşturmak için davet edilen ülkeler arasında yer alması, bu iki ülkenin ayrı bir Akdeniz Paktı fikrinden ziyade, Atlantik Paktı etki alanının genişletilmesi fikrine daha sıcak bakmasına neden olmuştur. Yunanistan Başbakanı Venizelos kendisine yönlendirilen, Yunanistan ve Türkiye Atlantik Paktına mı yoksa bağımsız bir Akdeniz Paktına mı dâhil olmalıdır sorusuna, Atlantik Paktını tercih ettiğini fakat Akdeniz Paktı fikri Atlantik Paktının genişlemesinden oluşuyorsa onun da kabul edilebileceğini söylemiştir.[478] Akdeniz Paktı fikri Türkiye ve Yunanistan'ın Atlantik Paktına dâhil olma ihtimallerinin gündeme gelmesi ile birlikte rafa kalkmıştır.

3.ATLANTİK PAKTININ İMZALANMASI VE PAKTA GELEN İLK TEPKİLER

18 Mart 1949 günü Amerika tarafından Atlantik Paktının içeriğinin metni yayımlanmıştır. Hemen ertesinde 31 Mart tarihinde Sovyet Rusya, Atlantik Paktı metnine itiraz ederek imzacı devletlere nota göndermiştir. Rusya paktın asıl amacının Atlantik ülkelerinin kendi etki alanını çevrelemek olduğunu düşünmektedir. Ulus gazetesinde yayımlanan “Rusya Atlantik Paktını Dün Protesto Etti” başlıklı habere göre Notada Sovyet Rusya, paktın BM'nin hedefleri ve ilkelerine uyuşmadığını ayrıca Amerika, Fransa ve İngiltere tarafından imzalanan diğer bazı antlaşmaların taahhütlerine de karşı olduğunu belirtmiştir. Sadece Sovyetler Birliği'nin paktın dışında kaldığı ifade edilerek, örgütün amacının Sovyetler Birliği ve halkçı devletlere karşıt bir girişim olduğu bildirilmiştir.[479]

Akşam gazetesinde yayımlanan “Atlantik Paktı Bugün İmzalanıyor” başlıklı yazıya göre, Sovyet notası üzerine Atlantik ülkeleri tarafından Rusya'nın öne sürdüğü iddiaları reddeden ortak bir kararname yayımlanmıştır. Buna göre Atlantik Paktı içerisinde yer alan ülkelerin amaçlarının yanlış tefsir edildiği, paktın metni açıklanmadan önce ocak ayında Sovyet Rusya tarafından ortaya konulan iddiaların aynı şekilde Sovyet notasında yer aldığı belirtilerek Sovyet düşüncesinin BM anayasasına

[478] *Cumhuriyet Gazetesi*,”Yunan Başbakanının Gazetemize Demeci”, 7 Mart 1951, s.1-5
[479] *Ulus Gazetesi*, “Rusya Atlantik Paktını Dün Protesto Etti”, 2 Nisan 1949, s.4

uygun olan Atlantik Paktı metnini yanlış yorumladığı, metnin bir ülkeye karşı değil silahlı saldırıya karşı oluşturulduğu ifade edilmiştir. [480]

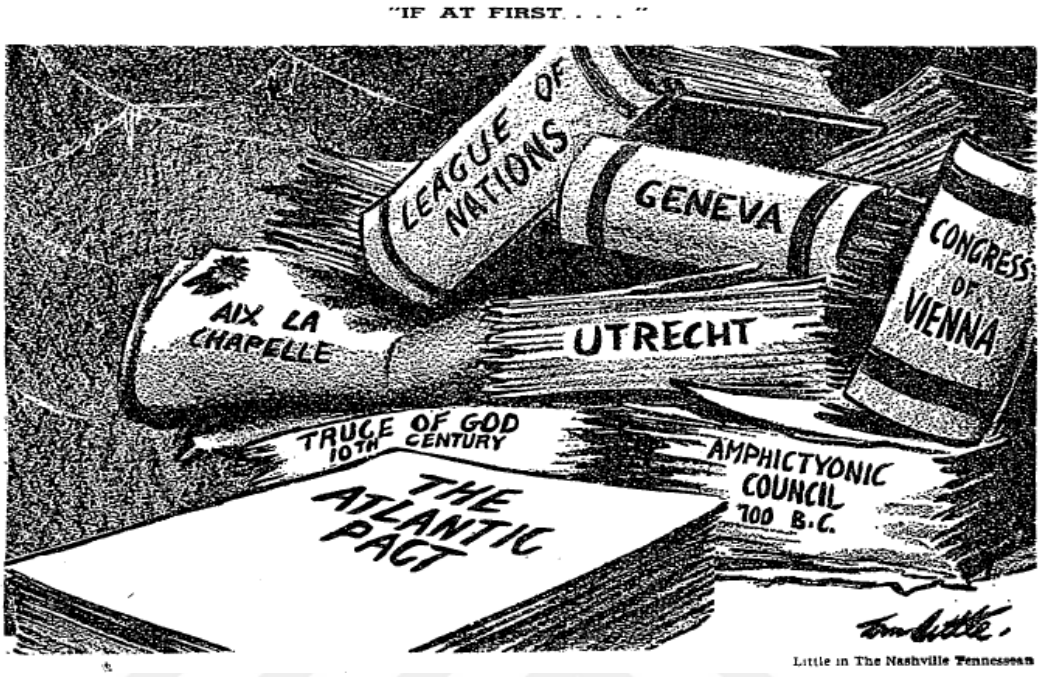

Görsel 92: The New York Times gazetesinde yayımlanan karikatürde Aix La Chapelle, Viyana Kongresi, Milletler Cemiyeti gibi barışı arzu eden fakat başarısız olmuş eski kitapların yerine yeni oluşturulan Atlantik Paktı metni ortaya konulmuş.[481]

Atlantik Paktı 4 Nisan 1949 günü 12 ülke tarafından imzalanmıştır. Pakta dâhil olan imzacı devletlerin üst düzey yetkilileri tarafından yapılan açıklamalara bakıldığında, her birinin BM örgütünün önemi üzerinde durarak Atlantik paktının BM kararlarına uygun olduğunu vurguladıkları görülmektedir. Atlantik Paktı her ne kadar askeri bir örgüt gibi görülse de imzacı devletler tarafından barışı koruyacak ve savaş ortamının oluşmasına engel oluşturacak bir kuruluş olarak tanımlanmıştır. Açıklamalarda ayrıca Rusya'nın ön plana çıkardığı Atlantik Paktı ile Sovyet etki alanını çevreleme iddialarının yanlışlığı vurgulanmaya çalışılmış ve paktın bir ülkeye yönelik değil saldırıya karşı yapıldığı tekrar bildirilmiştir.

Son Posta gazetesinde yayımlanan "Atlantik Paktı Dün İmzalandı" başlıklı haberde, Truman paktın saldırı ve saldırı korkusuna karşı bir kalkan oluşturulduğunu

[480] *Akşam Gazetesi*, "Atlantik Paktı Bugün İmzalanıyor", 4 Nisan 1949, s.1
[481] *The New York Times Gazetesi*, 8 Mayıs 1949, s.122

söylemiştir. Amerika Dışişleri Bakanı Dean Acheson ise paktın saldırı amacıyla hareket edeceklere çok kuvvetli bir uyarı olduğunu belirtmiştir.[482]

The New York Times gazetesinde yayımlanan "Adresses by President Truman and Foreign Ministers At Signing of North Atlantic Pact" başlıklı habere göre, Fransa Dışişleri Bakanı Robert Schuman paktın imza konuşmasında Fransa'nın Birleşmiş Milletlerin bir gün dünyada güvenliği ve barışı sağlamak için yeterli teminatı sağlayacak kadar güçlü olmasını umduğunu söylemiştir.[483]

Akşam gazetesinde İngiltere Dışişleri Bakanı Bevin'in imza sonrası açıklamasına yer verilmiştir. Bevin: "Bugün sadece paktın imza günü değil, aynı zamanda barış ve saldırılara mukavemet yolunda yemin ettiğimiz gündür. Bu son hedef değil, bütün dünyaya şamil bir teşkilatın kurulmasına yardım edecek bir teşkilattır", demiştir.[484]

The Evening Star gazetesinde yayımlanan "Senate Expected To Get Atlantic Pact This Week" başlıklı haberde, Lüksemburg Dışişleri Bakanı Joseph Bech, Atlantik Paktının amacının karşı karşıya gelen güçler arasında denge kurarak savaş çıkmasını engellemek ve eğer imzacı devletlerden birine veya hepsine yöneltilen herhangi bir saldırı varsa bu güce karşı savaşı kazanmak olduğunu söylemiştir.[485]

The New York Times gazetesinde yayımlanan "Text of Bradley Adresses Hailing Atlantic Pact" başlıklı haberde General Omer N. Bradley pakt ile ilgili olarak, askeri açıdan Atlantik Paktının atom bombasına sahip olmak kadar değerli olabileceğini, paktın sadece saldırganlığa karşı ortak çıkarlar ve ortak sınırları paylaşan özgür ulusları birleştirmekle kalmadığını, aynı zamanda Amerika ve diğer pakt üyelerinin saldırganlığa karşı cesurca hareket edecekleri noktada kendilerini yalnız ve desteksiz savaşma korkusundan kurtardığını belirtmiştir.[486]

The New York Times gazetesinde yayımlanan "Eden Asks Peace Effort" başlıklı haberde, Winston Churchill'in yokluğunda Muhafazakâr Partiye başkanlık eden Antony

[482] *Son Posta Gazetesi*, "Atlantik Paktı Dün İmzalandı", 5 Nisan 1949, s.3
[483] *The New York Times Gazetesi*, "Adresses by President Truman and Foreign Ministers At Signing of North Atlantic Pact, 5 Nisan 1949, s.6
[484] *Akşam Gazetesi*, "Truman Harp Önüne Geçilmez Bir Şey Değildir Diyor", 5 Nisan 1949, s.1
[485] *The Evening Star Gazetesi*, "Senate Expected To Get Atlantic Pact This Week", 5 Nisan 1949, s.1
[486] *The New York Times Gazetesi*, " Text of Bradley Adresses Hailing Atlantic Pact", 6 Nisan 1949, s.3

Eden, Atlantik Paktını ve Batı Avrupa Birliğini desteklediğini belirtmiştir. Bu tarz bölgesel düzenlemelerin gerçekleştirilmesinin faydalı olduğunu fakat bunların kendi başlarına asıl soruna cevap veremeyeceklerini söylemiş, barışın sağlanabilmesi için olumlu, yapıcı efor sergilenmesine gerek olduğunu vurgulamıştır.[487]

Son Posta gazetesinde yayımlanan ”Atlantik Paktı Dün İmzalandı” başlıklı habere göre İtalya Dışişleri Bakanı Kont Sforza, 1914 ve 1939 tarihlerinde Atlantik Paktı var olsaydı dünyanın büyük bir bölümünü yıkıntıya dönüştüren savaşların önüne geçilebileceğini belirtmiştir. Paktı bağımsızlık için bir garanti olarak değerlendirmiştir.[488]

Görsel 93: The Evening Star gazetesinde yayımlanan karikatürde eski Amerikan Başkanları Washington, Jefferson, Madison dünya küresini inceliyorlar, Kürenin tepsinde Beyaz Saray bulunuyor. Washington Atlantik Paktı yazısını elinde tutuyor. Karikatürün başlığı: "Dünyamızın merkezinin yeri değişmiş gibi görünüyor."[489] Karikatürde, Atlantik Paktı ile birlikte dünyanın merkezinin Washington olduğu vurgulanmış.

Akşam gazetesinde yayımlanan “Atlantik Paktının İmzası” başlığını taşıyan yazıda, paktın amacının dünya barışının devamını sağlamak olduğu belirtilmiş; Amerika, İngiltere ve Fransa’nın herhangi bir ülkeye karşı saldırı hedefinde olduklarını iddia etmenin zor olacağı ifade edilmiş buna neden olarak her üçünün de İkinci Dünya

[487] *The New York Times Gazetesi*, “Eden Asks Peace Effort”, 9 Nisan 1949, s.4
[488] *Son Posta Gazetesi*, ”Atlantik Paktı Dün İmzalandı” , 5 Nisan 1949, s.3
[489] Berryman, *The Evening Star Gazetesi*, 5 Nisan 1949, s.1

Savaşı sırasında oluşan yaraları tedavi etmek isteyen ve barış amacını taşıyan devletler olması gösterilmiştir. Atlantik Paktı da bu amacı taşımaktadır. Ayrıca Amerika'nın ilk kez barış döneminde bir ittifak antlaşmasına katılmasının tarihi bir olay olduğundan bu durumun batılı ülkelerde savaş tehdidinin ortadan kalkacağı ve barışın kuvvetleneceği inancına yol açtığı ifade edilmiştir.[490]

Fransız Samedi Soir gazetesinden yapılan alıntıya göre, Atlantik Paktının faydaları: Güç dengesinin sağlanarak Üçüncü Dünya Savaşı ihtimalini ortadan kaldırmak, barış döneminde barışsever ülkeleri bir araya getirerek sayılarını arttırmak, böylece savaş durumunda bile galibiyeti garantilemektir. Zararlı görülen yönleri ise; Batı ülkelerinin blok oluşturmasının savaşa yol açma ihtimali ve çoğu dünya ülkesinin yardımına güvendiği Amerika'nın, parlamenter atışmalardan dolayı kararsız bir politika sürdürerek oluşturulan batı bloğunun parçalanmasına sebep olabileceğidir. Gazete, Stalin'in Atlantik Paktına ne şekilde karşılık vereceği ile ilgili olarak bazı tahminlere de yer vermektedir. Bunlar; 1-Rusya'nın İngiltere ve Fransa ile imzaladığı yardım anlaşmasının feshi, 2-Ülkelerdeki komünist partilerinin toplu olarak saldırı gerçekleştirmesi, 3-Finlandiya'yı dize getirmeye çalışmak, 4- İran'da iç karışıklık yaratmaya çalışmak, 5-Yugoslavya'yı daha zor durumda bırakmak, 6-Boğazlarda üsler kurmak yoluyla Karadeniz'in tümünü kontrol altına almak ve Türkiye'nin Akdeniz Paktına girmesini engellemek olarak özetlenmiştir.[491]

Ulus gazetesinde yayımlanan "Atlantik Paktı Dün Washington'da İmzalandı" başlıklı haberde, paktın imzalanmasından sonra Truman, Amerika ve diğer ülkelerin dünya barışının devam etmesi için Birleşmiş Milletler tarafından kullanılacak uluslararası bir kuvvetin oluşturulacağını ümit ettiğini fakat bu çabalara bir büyük devlet tarafından engel konulduğunu söylemiştir. Güvenlik Konseyi'nde oy birliği sağlanamamasının barışı oluşturma girişimlerini vazgeçiremeyeceğini söyleyen Truman, Atlantik antlaşmasının sadece Kuzey Atlantik ülkeleri için değil bütün dünyaya barış getirmek adına olumlu bir etkisinin olacağını belirtmiştir ve Amerika'nın

[490] *Akşam Gazetesi*, "Atlantik Paktının İmzası", s.2
[491] *Yeni Sabah Gazetesi*, "Atlantik Paktı Bizi Nereye Götürüyor?", 5 Nisan 1949, s.2

bu pakta dâhil olmasının Yakın Şark gibi başka bölgelerin güvenlikleri ve hayrı konusunda beslediği ilgiyi azaltmayacağını vurgulamıştır. [492]

Görsel 94: The Evening Star gazetesinde yayımlanan karikatür "Kalem kılıçtan güçlü olabilir mi? başlığını taşıyor. Karikatürde bir parşömen kağıdı üzerinde Atlantik paktı imzacısı olan ülkelerin isimleri bulunuyor. Bunlar: Belçika, Kanada, Danimarka, Fransa, İzlanda, İtalya, Lüksemburg, Hollanda, Norveç, Portekiz, Birleşik Krallık ve Birleşik Amerika."[493]

Sovyet Rusya Atlantik Paktı metninin yayımlanmasından sonra gösterdiği tepkiyi paktın imzalanması sırasında da sürdürmüştür. The New York Times gazetesinde yayımlanan "Russian Bloc Boycotts Atlantic Pact Signing" başlıklı haberde, Rusya ve diğer sekiz Doğu Avrupa ülkesinin diplomatları tarafından Atlantik Paktının imzalanışının boykot edildiği belirtilmiştir. Habere göre, Amerika'da Atlantik Paktı seremonisine katılmak isteyen diplomatlara davet kartının verileceğinin gayri resmi olarak duyurulmasının ardından, Sovyetler Birliği ülke temsilcileri hariç diğer devletler davet kartını alma istediğinde bulunmuşlardır. Amerikan Dışişleri Bakanlığı yetkilileri ABD'de var olan tüm ülkeleri temsil eden diplomatların Rusya, Polonya, Çekoslovakya, Macaristan, Romanya, Bulgaristan, Arnavutluk, Yugoslavya ve Finlandiya hariç imza seremonisine katıldıklarını belirtmiştir.[494]

[492] *Ulus Gazetesi*, "Atlantik Paktı Dün Washington'da İmzalandı", 5 Nisan 1949, s.3
[493] Jim Berryman, *The Evening Star Gazetesi*, 4 Nisan 1949, s.1
[494] *The New York Times Gazetesi*, "Russian Bloc Boycotts Atlantic Pact Signing", 5 Nisan 1949, s.6

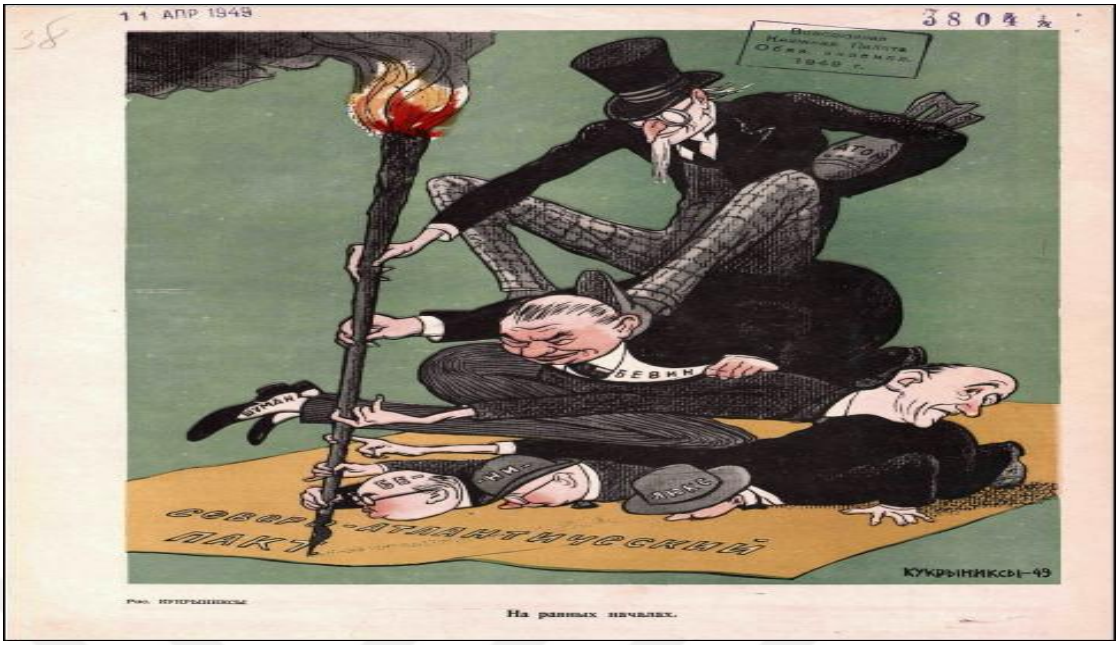

Görsel 95: Rus Mizah dergisi Krokodil'de yayımlanan karikatürde, devletler hep birlikte Atlantik paktını imzalamaya çalışıyor. Benelüks ülkeleri en altta ve ezilmiş durumda, onların üzerinde ezilmiş durumda Fransa Dışişleri Bakanı Schuman onun üzerinde de Sam Amca'nın ayaklarını başına koyduğu İngiltere Dışişleri Bakanı Bevin bulunuyor. Amerika tepede bulunuyor bir elinde atom bombası var diğer eliyle kalemi en üstten tutuyor ve aslında diğer devletlere yön veriyor. Kalemin tepesinde ateş yanıyor ve duman tütüyor. Alt yazı: "Eşit bir zeminde"[495] Aslında Atlantik Paktının eşitliği değil, Amerikan'ın egemenliğini ortaya koyduğu yansıtılmış.

Görsel 96: Rus mizah dergisi Krokodil'de yayımlanan bir diğer karikatürde, Atlantik Paktı yazılı bir metin var. Amerika'nın elinde imzacı devletleri temsil eden kalemler bulunuyor. Alt yazı: " Atlantik Paktının Törensel İmzalanması Nasıldı?[496] Bir önceki karikatürdeki gibi bu karikatürde de Amerika'nın aslında Atlantik paktını üye devletler adına kendisinin imzaladığı vurgulanmış.

[495] Kukryniksy, *Krokodil Dergisi*, Sayı:10, 10 Nisan 1949, s.16
[496] *Krokodil Dergisi*, Sayı:11, 20 Nisan 1949, s.7

3.1. Türkiye'nin Paktta Yer Almaması Üzerine Gelen Tepkiler

Türkiye'nin Atlantik Paktı'na dâhil olmaması Dışişleri Necmettin Sadak tarafından coğrafi gerekçeler düşünüldüğünde olağan bir durum olarak değerlendirilmiştir. Türkiye'nin pakta yer almaması konusunda eleştiri yöneltilmesini engellemek amacıyla Sadak, Türkiye'nin şimdiye kadar içinde bulunduğu işbirliklerinin güvenliğini sağlamaya yeterli olacağını vurgulamıştır. Akşam gazetesinde yayımlanan "Dışişleri Bakanı N.Sadak'ın Beyanatı", başlıklı yazıda, Sadak, Atlantik Paktına Türkiye'nin girmesi ile ilgili yöneltilen soruya Türkiye'nin pakta dâhil olmasıyla elde edeceği yararların pakt nedeniyle vereceği taahhütler karşısında az kalacağını söylemiştir. Eğer Türkiye Atlantik Paktı içerisinde yer alsa ve bir saldırı durumu ile karşılaşsaydı ülkeye sağlanacak desteğin Batı Avrupa ülkelerinden öncelikle İngiltere ve Fransa tarafından yapılacağı, bu ülkelerin dışında Amerika'dan yardımın gelebileceğini söylemiştir. Bu yüzden Amerika tarafından verilen güvencenin ve İngiltere – Türkiye - Fransa ittifakının etkisinin Atlantik Paktından daha fazla olduğunu vurgulamıştır.[497]

Türkiye'nin Atlantik Paktında yer almamasının güvenlik konusunda endişe yaratmaması için Akşam gazetesinde "Türk-İngiliz-Fransız Muahedesi Mühim bir Sükun ve İstiklal Amilidir" başlıklı haberde belirtildiğine göre İngiltere ve Fransa ile imzalanan 1939 tarihli antlaşma Fransa Büyükelçiliği tarafından gündeme getirilmiş ve Türk-Fransız-İngiliz ittifak antlaşmasının halen yürürlükte olduğu resmen Türk Hükümetine bildirilmiştir. Aynı bildiri İngiltere büyükelçisi tarafından da yapılmıştır.[498]

Bazı Türk gazetelerinde Türkiye'nin pakta dâhil edilmemesinin Amerika ayanında eleştirilere sebep olduğu belirtilerek ayan üyelerinin açıklamalarına yer verilmiştir. Zafer gazetesinde yayımlanan "Atlantik Paktı" başlıklı habere göre South Dakota ayan üyesi Karl Mundt, İtalya'nın pakt içerisinde yer alıp Türkiye'nin dâhil edilmemesini anlayamadığını belirterek, İtalya'nın da Kuzey Atlantik devleti sayılamayacağını vurgulamıştır. Mundt, Türkiye'nin komünizme karşı savunma hattı oluşturduğunu ve boğazlarla ilgili isteklerde bulunan Sovyet Rusya'ya karşı direndiğini ifade etmiş ve 10 yıl içinde Türkiye ve Yunanistan'ın hangi durumlarda olabileceğini

[497] *Akşam Gazetesi*, "Dışişleri Bakanı N.Sadak'ın Beyanatı", 29 Haziran 1949, s.1
[498] *Akşam Gazetesi*, "Türk-İngiliz-Fransız muahedesi Mühim bir Sükun ve İstiklal Amilidir", 16 Haziran 1949, s.1

sorgulayarak, Amerika'nın kendi servetiyle komünizme karşı ülkeler tasarlamayı mı amaçladığı yoksa Yunanistan ve Türkiye gibi zaten komünizmine karşı hareket eden dost ülkeleri bu alandan ayrı görerek yıkılmalarına müsaade etmeye mi çalıştığını sorgulamıştır.[499]

. Ulus gazetesinde yayımlanan "Amerikan Ayanında Dünkü Müzakereler" başlıklı habere göre, Washington ayan üyesi Henry Cain, Atlantik Paktı görüşmelerinde Türkiye'nin pakta dâhil edilmemesini, savunma sisteminde bir açık olarak değerlendirmiştir. Ona göre, Türkiye ve Yunanistan'ın paktta olmayışı sağ ya da doğu cenahın savunmasız bırakıldığını göstermektedir. Bir savaş durumunda bu ülkelerin paktta olmamasının daha çatışma meydana gelmeden, yenilginin gerçekleşmesine sebep olabileceğini söylemiştir.[500]

Ulus gazetesi yazarı Yavuz Abadan Türkiye'nin Atlantik paktı içerisine dâhil olmasını savunmuştur."Pakt ve Doktrin" başlıklı yazısında Atlantik Paktı oluşumunun dünya barışı ve güvenliği için önemini belirttikten sonra, paktın yalnız başına ne Avrupa'yı ne Orta Doğu'yu ne de Akdeniz'i koruyabilecek güçte olduğunu söylemiştir. Rus ilerlemesine karşı Türkiye, belirtilen bölgelerin emniyeti ve bağımsızlığı için önemli bir coğrafyada yer almaktadır. Türkiye'nin gayet doğal bir şekilde bu güvenlik sistemine dâhil olması gerektiğini belirtmiştir. Times gazetesi tarafından yapılan açıklamada Türkiye'nin emniyetinin sağlanması için en etkin sistemin Truman Doktrini olduğunun söylendiğini belirten Abadan, Truman Doktrinin önemi ve faydası üzerinde durduktan sonra onun tek yönlü taahhüt olduğunu belirtmiş ve bu taahhüdün uygulanmasının Amerikan Kongresi tarafından verilen karara bağlı olduğuna dikkat çekmiştir. Akdeniz ve Orta Doğu'yu Sovyet etkisinden kurtarmak için Amerikan Kongresinin değişme ihtimali olan kararına bağlılıktan özgürleşmek gerekeceğini söylemiştir.[501]

Ulus gazetesi yazarı Sadi Irmak'a göre; Türkiye, Atlantik Paktı'nı savaşı engelleyici bir oluşum olarak görmekte ve barışı ilke edinmiş bir devlet olarak bu uğurda atılan her adım karşısında memnuniyet duymaktadır. Türkiye'nin bu pakta

[499] *Zafer Gazetesi*, "Atlantik Paktı", 19 Temmuz 1949, s.6
[500] *Ulus Gazetesi*, "Amerikan Ayanında Dünkü Müzakereler", 19 Temmuz 1949, s.3
[501] Yavuz Abadan, "Pakt ve Doktrin", *Ulus Gazetesi*, 3 Nisan 1949, s.1-3

gösterdiği ehemmiyet onun bir saldırı fikri taşımadığını tam tersine tümden savunmaya inandığını göstermektedir.[502]

Peyami Safa dönemin diğer gazete yorumcularından farklı olarak Atlantik Paktı dışında kalmanın Türkiye'ye İkinci Dünya Savaşında olduğu gibi hareket serbestliği tanıyacağını söylemiştir. Ulus gazetesinde, "Atlantik Paktı ve Biz" başlıklı yazısında Paktın öncelikli amacının savaş ve istila gibi durumlara karşı ortak bir savunma olduğunu söyleyen Safa, pakta üye olmanın ülkelere güvenli hissettirmenin yanında tehlikesinin de bulunduğunu belirtmiştir. Türkiye'yi içine dâhil etmeyen bu birliğin Türkiye'yi tehlike sınırlarının da dışında bıraktığını belirterek ve tarafsızlığı savunmuştur.[503]

4.ATLANTİK PAKTININ KURULUŞUNUN TÜRK - AMERİKAN İLİŞKİLERİNE YANSIMASI

Türkiye'nin Atlantik Paktı'na dâhil olmak istemesi fakat bu teklifinin Amerika ve diğer imzacı devletler tarafından kabul edilmemesi Dışişleri Bakanı Sadak'ın resmi açıklamalarına yansımasa da bir hayal kırıklığı yaratmıştır. Dean Acheson anılarında Atlantik Paktına imza davetinden önce ve sonra Türkiye temsilcisinin İtalya'nın bu pakta alınmasıyla Atlantik tüzüğünün ihlal edildiğini ve Türkiye'nin davet edilmemesi konusundaki endişelerini dile getirdiğini belirtmiştir. Acheson, Türkiye'nin içinde bulunduğu bu yalnız bırakılmışlık duygusuna hiçbir açıklama ve varsayımın fayda vermediğini, bu durumun 2 yıl sonra Türkiye bir Atlantik üyesi olana kadar devam ettiğini belirtmiştir.[504]

The New York Times tarafından yayınlanan Paris kaynaklı bir habere göre İtalya'nın Atlantik Paktına dâhil olması, Türkiye üzerinde kötü bir şok etkisi yaratmıştır. Türkiye'nin her ne kadar kendini Truman Doktrini ve 1939 yılında imzalanan Türk-İngiliz-Fransız ittifak antlaşması ile birlikte güçlü hissetse de, Akdeniz'in açıkça Atlas Okyanusunun bir uzantısı olarak belirlenmeden Atlantik ülkesi

[502]Sadi Irmak, "Atlantik Andlaşması ve Truman'ın Söylevi", *Ulus Gazetesi*, 6 Nisan 1949, s.1-3
[503] Peyami Safa, "Atlantik Paktı ve Biz" *Ulus Gazetesi*, 26 Mart 1949, s.1
[504] Dean Acheson, *Present at The Creation: My Years in The State Departmant"*, New York, London: Norton&Company: 1959, s.279

olması zor kabul edilen İtalya'nın, Türkiye'den önce pakta dâhil olması konusunda Atlantik ülkelerine kızgın olduğu ifade edilmiştir.[505]

Ulus gazetesinde yayımlanan "Acheson Radyoda Bir Demeç Verdi" başlıklı yazıda, Dean Acheson bir radyo programında yaptığı açıklamada dünyanın herhangi bir yerinde barış ve güvenliğe karşı gerçekleşecek bir saldırının Amerika'yı doğrudan alakadar edeceğini söylemiştir. Ayrıca Yunanistan, Türkiye ve İran'ın toprak bütünlüğü ve bağımsızlığının Amerika tarafından desteklendiğini ve bu siyaseti sürdüreceklerini belirtmiştir.[506]

Necmettin Sadak, BM toplantısı için Amerika'da bulunduğu sırada, Amerikan Dışişleri Bakanı Dean Acheson ve Amerikan Başkanı Truman ile görüşmeler gerçekleştirmiştir. Bununla ilgili olarak mecliste yaptığı açıklamada, Amerika'nın Türkiye'ye olan ilgisinin samimi ve yoğun olduğunu belirtmiştir. Ayrıca, İsmet İnönü tarafından Truman'a yazılan mektubun içeriğinden bahsetmiş, İnönü; Amerika ve Türkiye devletleri arasındaki samimi iletişim ve işbirliğinin artarak devam etmesini ve sağlanan askeri yardıma yönelik Türkiye adına teşekkürlerini iletmiştir. Sadak ayrıca Truman'ın İnönü'ye gönderdiği mektubun içeriğine de değinmiştir. Truman, 1947 itibariyle sağlanan askeri yardımların iki ülkenin ilişkilerinde farklı bir alan ortaya çıkardığını söylemiş ve kurulan Atlantik Birliğinin, Atlantik ülkeleri dışında kalan Türkiye gibi diğer devletlerin bağımsızlık ve bütünlüğünün devamı konusunda Amerika'nın ilgisini azaltmadığını tersine Atlantik ülkelerinin güvenliğinin sağlanması için meydana gelen bu antlaşmanın bir yandan Türkiye'nin de güvenliğini arttırmaya katkı sağlayacağını söylemiştir. Türkiye ve Yunanistan için söylenen bu sözlerin tüm barışsever milletler için geçerli olduğunu belirtmiştir.[507]

Atlantik Paktı ülkelerine sağlanan yardımın yanı sıra bu dönem Türkiye, Yunanistan, İran, Kore gibi Sovyet tehdidi karşısında yalnız kalmış ülkelere Amerika tarafından askeri yardım sürdürülmüştür. Cumhuriyet gazetesinde yayımlanan "Amerika'nın Bize Yeni Askeri Yardımı" başlıklı yazıya göre, Amerikan Dışişleri Bakanı Dean Acheson askeri yardımla ilgili olarak Kuzey Atlantik Paktı üyesi ülkelerin

[505] C.L. Sulzberger, *The New York Times Gazetesi*, "Rome Role İn Pact İrriattes Turkey", 1 Mayıs 1949, s.34
[506] *Ulus Gazetesi*, "Acheson Radyoda Bir Demeç Verdi", 20 Mart 1949, s.1-3
[507] TBMM Tutanak Dergisi, Dönem:8, , Cilt:19, Toplantı:3, Birleşim:84, Oturum:1, 11.05.1949, s.306

silahlanması amacıyla 1950 yılı için 1 milyar 130 milyon dolar sağlanmasını öngörmektedir. Ek olarak Türkiye ve Yunanistan'ın da aralarında bulunduğu diğer devletlere 1 Temmuz itibariyle 1 milyar 450 milyon dolar tutarında silah yardımı sağlanacağını belirtmiştir.[508]

Akşam gazetesinde yayımlanan "Truman'ın Kongreye Verdiği Program Etrafında Şiddetli Münakaşalar Başladı" başlıklı yazıya göre, Truman, bağımsız devletlerin saldırı tehdidine karşı kendilerini savunabilmeleri için belirlenen 1 milyar 450 milyon dolarlık miktarın 300 milyon dolarının; Türkiye, Yunanistan, İran ve Kore için ayrıldığını belirtmiştir. Truman tarafından istenilen miktar bazı eleştirilere sebep olmuştur. Cumhuriyetçi ayan üyesi Dulles, kongreye verilen programın tamamen yenilenmesi gerektiğinin söyleyerek Truman'ın ön gördüğü miktarı abartılı bulmuş, daha mütevazı ve geçici bir programın oluşturulmasını önermiştir. Cumhuriyetçi üyelerden Taft, hiçbir Amerikan başkanının şimdiye kadar hem savaş hem de barış dönemlerinde bu denli geniş isteklerde bulunmadığını belirtmiştir.[509]

Görsel 97: Yeni İstanbul gazetesinde yayımlanan Turhan Selçuk karikatüründe, Alt yazı:"Nuh'un Gemisi" Komünizm bulutunun etkisinden kaçmak isteyen ülkeler Amerikan yardımı yazan gemiye (Nuh'un gemisine) doğru ilerliyorlar, Amerika'nın elinde gemide olacakların listesi var, her biri sırasıyla gemiye doğru ilerliyor. Ülkeler hayvanlarla temsil edilmiş. Aslan İngiltere'yi, arkasındaki kurt Türkiye'yi ve Türkiye'nin yanındaki horoz da Fransa'yı simgeliyor.[510]

[508] *Cumhuriyet Gazetesi*, "Amerika'nın Bize Yeni Askeri Yardımı", 23 Nisan 1949, s.1-3
[509] *Akşam Gazetesi*, "Truman'ın Kongreye Verdiği Program Etrafında Şiddetli Münakaşalar Başladı", 26 Temmuz 1949, s.1
[510] *Yeni İstanbul Gazetesi*, 2 Aralık 1949, s.1

Ulus gazetesinde yayımlanan "Avrupa'yı Derhal Silahlandırmalıyız" başlıklı haberde, Amerikan Dışişleri Bakanı Dean Acheson Avrupa'nın güvenliğinin sağlanması için silahlandırılması gerektiğini vurgulamış ayrıca Türkiye ve Yunanistan'a sağlanacak yardımın öneminden bahsetmiştir. Daha önce Amerika tarafından sağlanmış olan yardımların bu ülkeleri saldırı tehlikesinden korumuş olduğunu ve bağımsızlıklarını sürdürmede yardımcı olduğunu belirtmiştir.[511]

Bu dönem Türk gazeteleri önemli Amerikan yetkililerinin Türkiye hakkındaki olumlu ve destekleyici düşüncelerini ön plana çıkararak ülkenin yalnız olmadığını yansıtmaya çalışmışlardır. Truman Türkiye ile ilgili yaptığı değerlendirmesinde, ülke kalkınmasının çok iyi bir ilerleme kaydettiğini ve bu durumun Yakın - Orta Doğu bölgesinin güvenliğine önemli bir etkisinin olduğunu söylemiştir. Ulus gazetesinde yayımlanan "Truman'ın Türkiye'ye Dair Kongreye Verdiği Rapor" başlıklı haberde, Truman, Amerika tarafından eğitim merkezlerinin açılması ve çeşitli malzeme yardımlarının Türkiye'ye gönderilmesine rağmen 1949 senesi bütçesinin yüzde kırkının hala orduya ayrılıyor olması nedeniyle Türk ordusunun amaçlanan noktaya gelebilmesi adına, Amerika'nın yardımı sürdüreceğini belirtmiştir. Ülkesinin daha çok Atlantik Paktı ülkeleri içerisinde bütünsel bir güvenlik oluşturmaya odaklanmış olmasına rağmen, Türkiye'nin bağımsızlığı ve egemenliğinin sürmesinde Amerika'nın ilgisinin azalmadan devam ettiğini söylemiştir.[512]

Ulus gazetesinde yayımlanan "Connally'nin Bize Dair Demeci" başlıklı habere göre, Amerikan Ayan Dışişleri Komitesi Başkanı Tom Connally, dış ülkelere 1,314 milyar dolarlık askeri yardım tasarısının kabul edilmesini istemiştir. Atlantik Paktı ülkeleri dışında, Türkiye, Yunanistan ve İran devletlerine de silah yardımı sağlayacak bu tasarıyı savunurken Türkiye'ye yönelik olarak; kendisini yıkmaya, boyunduruk altına almaya çalışan tehlikelere karşı kendilerini çok başarılı bir şekilde savunduklarını söylemiştir. Türkiye ve Yunanistan için düşünülen yardım miktarını 211.370.000 dolar olarak açıklamıştır. Ayrıca Türkiye'nin gerek Yakın Doğu bölgesi için gerekse de Asya ve Avrupa kıtaları arasındaki önemli konumu ve sahip olduğu doğal kaynaklarının, Sovyet Rusya'nın ülke üzerinde bir tehdit oluşturmasına neden olduğunu bu yüzden Türkiye'nin bu saldırılara karşı gücünü koruyabilmesi ve ekonomisine zarar vermeden

[511] *Ulus Gazetesi,* "Avrupa'yı Derhal Silahlandırmak Zorundayız", 29 Temmuz 1949, s.5
[512] *Ulus Gazetesi,* "Truman'ın Türkiye'ye Dair Kongreye Verdiği Rapor", 2 Ağustos 1949, s.5

ordusunun silâhaltında durabilmesi için Amerika'nın destek vermesi gerektiğini belirtmiştir. Böylelikle Türkiye hem güçlü bir ordu sahibi olacak hem de iktisadi açıdan ilerleyebilecektir.[513]

Amerika tarafından çeşitli ülkelere yapılacak askeri yardımın tahsisatı için gerçekleştirilen görüşmelerde söz alan ayan üyesi Foster Dulles Akşam gazetesinde yayımlanan "Silahlarımızı Tevdi Edebileceğimiz En Emin Millet, Türklerdir" başlıklı habere göre, Sovyet tehlikesinin hala devam ettiğini Sovyetlerin saldırgan politikasına maruz kalan ülkelerden biri de Türkiye olduğunu ifade etmiştir.Türkiye üzerinde hem toprak talebinde bulunan hem de Boğazlar üzerinde kontrol hedefleyen Sovyet Rusya, isteklerini net bir şekilde belirterek tehditvari tutum sergilemiştir. Fakat Türkiye'nin bu durum karşısında cesur davrandığını ve güçlü bir orduya sahip olduğunu söyleyen Dulles, Türk ordusunun yeni ve modern silahlara ihtiyacı olduğunu belirtmiştir. Amerika'nın Türkiye'ye daha önceden de silah ve teçhizat yardımı yaptığını ve buna devam edilmesi gerektiğini eklemiştir.[514]

Cumhuriyet gazetesinde yayımlanan "Yakın Doğu'nun Emniyeti Meselesi ve Türkiye" başlıklı habere göre, Amerika'nın Ankara Büyükelçisi Wadsworth, Türklerin dünyanın içerisinde bulunduğu soğuk savaş durumuna karşı kararlı ve dayanıklı şekilde hareket ettiğini belirtmiştir. Türkiye, sağlam bir duruş sergilediği sürece Yakın Doğu bölgesinin de güvende olacağından bahsetmiştir.[515]

Yeni İstanbul gazetesinde yayımlanan "Türkiye'ye Yapılan Askeri Yardım Uzun Müddet Devam Edecektir" başlıklı habere göre, Amerikan Askeri Yardım Heyeti Deniz Kısmı Başkanı Amiral Ginder, Türkiye'ye yapılan askeri yardımın birkaç yıl daha süreceğini, eylül ayı itibariyle Türkiye'ye 2 denizaltı, 1 denizaltı kurtarma gemisi göndereceğini belirtmiştir. Ayrıca Türk deniz subaylarının Amerika'daki eğitimlerinin devam edeceğini, 100 kadar subayın eğitilmekte olduğunu, yeni bir grup subayın daha eğitim alacağını ifade etmiştir. Türk deniz kuvvetlerini Amerika tarafından sağlanan yardımlar sayesinde %200 oranında kuvvetlendiğini söylemiştir.[516]

---

[513] *Ulus Gazetesi*, "Connally'nin Bize Dair Demeci", 20 Eylül 1949, s.5
[514] *Akşam Gazetesi*, "Silahlarımızı Tevdi Edebileceğimiz En Emin Millet, Türklerdir", 22 Eylül 1949, s.1
[515] *Cumhuriyet Gazetesi*, "Yakın Doğu'nun Emniyeti Meselesi ve Türkiye", 4 Ocak 1950, s.1
[516] *Yeni İstanbul Gazetesi*, "Türkiye'ye Yapılan Askeri Yardım Uzun Müddet Devam Edecektir", 7 Nisan 1950, s.1

Görsel 98: Rus mizah dergisi Krokodil'de yayımlanan karikatürde, Türkiye üzerindeki Amerikan etkisine vurgu yapılıyor. "Türk askeri: Albaya hitap etmeme izin verir misiniz Bay General? -General: Aptal! Önce Amerikan çavuşa dön"[517]

Son Posta gazetesinde yayımlanan "Amerika, Türkiye, Yunanistan ve İran'ın Bağımsızlığını Destekleyecek" başlıklı habere göre, Amerikan Dışişleri Bakanı Dean Acheson, Atlantik Paktı ülkelerinin Sovyetlere karşı bağımsızlığını savunan ülkeleri çok önemsediklerini ve egemenliklerini muhafaza etmeleri için yardımcı olacaklarını belirtmiştir. Avrupa Kalkınma Programına dâhil olan Türkiye ve Yunanistan'ın askeri harcamalarının çok fazla olmasına rağmen iktisadi düzenlerini koruma gücüne sahip olmalarının umut verici olduğunu söylemiştir. Türkiye, Yunanistan ve İran'ın Amerika için önemini vurgulayan Acheson, bu devletleri askeri ve ekonomik alanlarda desteklemeyi sürdüreceklerini ifade etmiştir.[518]

Cumhuriyet gazetesinde yayımlanan "Türkiye'ye Yapılacak Yardım" başlıklı habere göre, Dean Acheson Sovyet Rusya'ya karşı varlığını sürdüren özgür ülkelere ikinci yıl silah yardımı için 1.222.300.000 dolar miktarında bütçenin ayrılmasını istemiştir. Uzak Doğu'da da Sovyet tehlikesinin varlığını vurgulayıp Türkiye'nin komünist yayılmasına karşı sağlam bir şekilde hareket ettiğini, senelerce Sovyet

[517] *Krokodil Dergisi*, Sayı:20, 20 Temmuz 1949, s.13
[518] *Son Posta Gazetesi*, "Amerika, Türkiye, Yunanistan ve İran'ın Bağımsızlığını Destekleyecek",20 Mayıs 1950, s.3

tehlikesine karşı kararlı bir tutum gösterdiğini ve savunması için bütçesinin %35-%40 kadarını ayırdığını ifade etmiştir. Şu ana kadar sağlanan Amerikan yardımının Türkiye'nin askeri gücünü arttırmak ve mali yükünü azaltmak konusunda katkıda bulunduğunu ve Türkiye'nin herhangi bir tehdit karşısında azmini sürdürebilmesi için yardımların devam etmesi gerektiğini vurgulamıştır.[519]

The New York Times gazetesinde yer alan "2d- Year Arms Aid Signed By Truman" başlıklı habere göre Truman, Komünist tehlikeye karşı yapılan askeri yardımın ikinci yılında 1.222.500.000 dolarlık yardım yapılmasını onaylamıştır. Bu yardımın 1 milyar doları Atlantik ülkeleri için ayrılırken, 131.500.000 doları Türkiye, Yunanistan ve İran için düşünülmektedir.[520]

Türk gazetelerinde bu dönem Amerika'ya karşı herhangi bir olumsuz tutum yansıtılmamaya çalışılsa da Abidin Daver Cumhuriyet gazetesinde "Dost Amerika'nın Türkiye'ye Karşı Vazifesi" başlıklı yazısında Amerikan yardımlarının içeriğine yönelik ciddi bir eleştiri yapmıştır. Daver, Amerikan yardımlarının Türkiye'nin savunulması konusunda oldukça yetersiz olduğunu belirtmiştir. Yazıda Daver, Amerika'nın Türk ordusunun küçük gemilerden oluşmasını arzu ettiğini söylemiş fakat o küçük gemilerin bile Türkiye'ye yeterli derecede gönderilmediğini belirtmiştir. Hava kuvvetlerine gönderilen uçakların daha çok talim uçağı olduğundan bahsetmiş, gönderilen savaş uçaklarının ise İkinci Dünya Savaşı'nda kullanılmış ve eski olduğundan bahsetmiş, ayrıca tek tepkili av uçağının Türkiye'de hiç bulunmadığını bu tip uçakların saldırıya karşı cevap verme açısından çok mühim olduklarını ifade etmiştir. Acheson'ın sözlerini vurgulayarak Türkiye'nin tehditler karşısında cesaretle durabildiğini fakat Türk ordusunun modernleşme amacına henüz ulaşamadığını belirten Daver, Amerika'nın görevinin bu sağlam ülkeye daha hızlı bir şekilde modern silah ve malzeme sağlamak olduğunu söylemiştir.[521]

Amerika ve Marshall yardımları ile ilgili olarak Daver'in aksine aynı tarihlerde bazı önemli gazetelerin yazarlarının olumlu bir tutum sergilediğini görebiliriz. Haziran 1950'de, Akşam gazetesi yazarı Necmettin Sadak Amerika'nın Türkiye'yi gerçek

[519] *Cumhuriyet Gazetesi*, " Türkiye'ye Yapılacak Yardım", 13 Haziran 1950, s.3
[520] *The New York Times Gazetesi*, "2d- Year Arms Aid Signed By Truman", 27 Temmuz 1950, s.7
[521] Abidin Daver, "Dost Amerika'nın Türkiye'ye Karşı Vazifesi", *Cumhuriyet Gazetesi,* 20 Haziran 1950, s.3

anlamda İkinci Dünya Savaşı sonrası tanıdığını vurgulayarak ilişkilerin dostça gelişmesini umut ettiğini söylemiştir.[522] Zafer gazetesinin dış politika yazarı Amerika'nın yaptığı yardımlarla Avrupa'yı kalkındırmaya çalışmak için elinden geleni yaptığını fakat Avrupa'nın yardım almasına rağmen dış tehdidi tamamen ortadan kaldıramadığı ve liberalizme beklenen ortamı yaratmadığını söyleyerek Avrupa'yı eleştirmiştir.[523] Yeni Sabah gazetesi yazarı Burhan Belge ise yine Amerika'nın Avrupa'ya yaptığı yardımları vurgulayarak Sovyet Rusya'ya karşı barışın temelinin atıldığını fakat barışın tamamıyla oluşturulması için Amerikan yardımlarının devamlı olması gerektiğini belirtmiştir.[524]

Her ne kadar bu dönem Türk gazeteleri için Marshall ya da Truman yardımlarının içeriğine yönelik bir eleştiride bulunmak gayet nadir bir durum olsa da Amerikan General Omar Bradley'in yazdığı makalede ifade ettiği Türk egemenliğini tehdit edici açıklamalar Türk basınında tepki uyandırmıştır. Türkiye'nin coğrafi olarak Amerika için önemsiz bir ülke olduğunu ve bu yüzden savunma değerinin olmadığını ifade eden Bradley'nin makalesine Türk gazeteleri ilk sayfada yer vermiştir. Bradley, "Army Forces Journal" dergisinde yayımlanan yazıda Çin denizi ile Akdeniz arasında kalan ülkelerin bir volkan gibi olduğunu, komünist ülkeler tarafından bu ülkelerden herhangi birine mahalli bir saldırı düzenlenebileceğini ve böyle bir durumda komünist tehdidine karşı savaş veren ülkeler için yardım sağlanmasının önerilebileceğini fakat gerçekleşebilecek bu mahalli savaşların Amerika'yı gereğinden fazla merkezi görevinin dışına çıkarabileceğinden buna engel olacaklarını, bu tarz savaşların Amerika'nın savaş malzemesi ve insan gücünü yıpratabileceğini ve herhangi bir dünya savaşı çıkması durumunda Amerika'nın kendisini tehlikeli bir durumda bırakmaması gerektiğini söylemiştir.

Abidin Daver "General Omar Bradley Yanlış Düşünüyor" isimli yazısında, Bradley'in ifadesinde Türkiye ile birlikte sayılan Irak, İran, Afganistan, Burma, Siyam gibi ülkelerle Türkiye'nin aynı görülmemesi gerektiğini, Türkiye'nin coğrafi konumu itibariyle Yakın Doğu, Orta Doğu ve Akdeniz açısından öneminin farklılığından

[522] Necmettin Sadak, "M. Harriman'ın Yeni Vazifesi Münasebetiyle", *Akşam Gazetesi,*18 Haziran 1950, s.1
[523] *Zafer Gazetesi*, Anlayış Farkları", 20 Haziran 1950, s.3
[524] Burhan Belge, "Avrupa'da Soğuk Harp", *Yeni Sabah Gazetesi,* 21 Haziran 1950, s.1

bahsetmiş ve eğer Türkiye tehdit altında kalırsa bunun sadece mahalli bir durum olmayacağını Üçüncü Dünya Savaşı'nı başlatabilecek bir etki oluşturabileceğini ifade etmiştir.[525]

Zafer gazetesi yazarı Mümtaz Faik Fenir, "General Bradley Yanlış Görüyor" başlıklı yazısında, Generalin yaptığı açıklamaların kişisel fikri olmadığını, planlanan yeni Amerikan stratejisinin açığa vurulması olduğunu düşünmektedir. Yazıya göre Türkiye, Amerika'nın askeri savunmasında ana cephe dışında görülmektedir. Bu durumda Türkiye askeri bir saldırı ile karşılaşırsa Amerika'nın yardım edip etmeyeceği ya da hangi noktada yardım edeceği bilinmemektedir. Amerika'nın Kore savaşına hızlıca müdahale etme nedeninin Uzak Doğu'daki çıkarları olduğunu söyleyen Fenir, Türkiye bir saldırıya uğrarsa acil yardımın gelmeyebileceğini düşünmektedir. Ülke güvenliği için Türkiye ve Amerika'nın bir antlaşma etrafında bu konuları ele almasının çok önemli olduğunu vurgulamıştır. Bu yüzden Atlantik Paktı ülkelerinin Akdeniz çevresinin ortak savunmasını sağlamak amacıyla Türkiye'ye yaptıkları teklifin bir an önce gerçekleştirilmesini istemektedir. Fenir, Amerika, Türkiye'yi mahalli bir saha olarak değerlendirirse bu durumun hem Avrupa hem de Amerika için felaket olabileceğini düşünmektedir.[526]

Türkiye'de basının General Bradley'nin açıklamalarına karşı tepkisi üzerine Türk basınında ve halkında Amerika'ya karşı olumsuz tutum oluşmaması hedefiyle France-Press ajansı muhabiri, Amerikan askeri ve siyasi yetkililerinden elde ettiği duyumu aktararak, Türkiye'nin karşılaşabileceği herhangi bir saldırı durumunun Amerika'yı saldırgan güce karşı hücum etmeye mecbur bırakacağını belirtmiştir. General Arnold tarafından yapılan açıklamada ise Türk basınının Bradley tarafından yazılan makaleyi Türkçeye aktarırken çeviri yanlışı yapmış olabileceğini ifade edilmiştir.[527]

[525] Abidin Daver, "General Omar Bradley Yanlış Düşünüyor", *Cumhuriyet Gazetesi,* 8 Kasım 1950, s.1
[526] Mümtaz Faik Fenir, "General Bradley Yanlış Görüyor", *Zafer Gazetesi*, 9 Kasım 1950, s.1-4
[527] *Cumhuriyet Gazetesi*,"Omar Bradley'nin Yazısının Akisleri", 9 Kasım 1950, s.1

5. TÜRKİYE'DE İKTİDAR DEĞİŞİKLİĞİ

14 Mayıs 1950 tarihinde gerçekleştirilen seçimlerde Türkiye'de Demokrat Parti iktidara gelmiş, iktidar değişikliği Türkiye'nin demokratik bir devlet olduğunu vurgulamak adına önemli görülmüştür. Türkiye savaşın son yıllarında ve ertesinde Batı odaklı dış politikayı hedeflemiş, Batının yükselen gücü Amerika ile işbirliğini önemsemiştir. Demokrat Parti döneminde de bu durum değişmemiş, Batı eksenli dış politika iktidarın temel hedeflerinden biri olmuştur. Bu dönemde Amerika'nın dünyaya bakışı, Türkiye'yi etkilemiş, dış siyasette alınan kararlar Amerika ile paralellik göstermiştir.

Adnan Menderes tarafından 29 Mayıs 1951 tarihinde bildirilen hükümet programında, Türk dış siyasetinde geleneksel İngiltere, Fransa ile dostluk ilişkisinin sürdürüleceği, Türkiye'nin tüm ülkelerin egemenlik ve hürriyetlerine her zaman olduğu gibi saygı göstereceği belirtilmiştir. Türkiye'nin coğrafi konumunun önemi nedeniyle zaman zaman ağır şartlar içinde olsa bile demokrasi ve barışın yanında olduğu belirtilerek, Truman Doktrini ve Marshall Yardımlarının Türkiye'nin bu siyaseti uygulaması yönünde destekleyici olduğu vurgulanmıştır. Türkiye'nin milli savunmasını kuvvetlendirmeyi amaçladığı belirtilmiş, askeri birliklere, modern silah ve teçhizatın sağlanması konusunda çalışılacağı ifade edilmiş, bu hususta dost Amerika devletinin askeri alandaki maddi ve teknik katkılarından hızlı ve geniş ölçüde faydalanmayı hedefledikleri belirtilmiştir. [528]

Başbakan Adnan Menderes, Associated Press gazetesine verdiği demeçte; yeni kabinenin ilk ve en mühim konusunun Marshall yardımlarının en verimli olarak kullanılmasını sağlamak olduğunu söylemiş, ülkenin müşkül durumda bulunduğunu bu yüzden mümkün olduğunca daha fazla ve seri yardıma ihtiyaç duyulduğunu belirtmiştir.[529]

DP Döneminde basının merkezi İstanbul sayılmıştır. Bu dönem parti yayın organı olmayan önemli gazeteler; Cumhuriyet, Milliyet, Hürriyet, Akşam, Tasvir, Yeni Sabah, Yeni İstanbul, Gece Postası'dır. CHP yayın organı Ulus, DP yayın organı Zafer, Millet Partisi yayın organı Kudret gazetesidir. Ayrıca Dünya, Vakit, Tercüman

[528] Türkiye Cumhuriyeti Hükümetleri 1923-1960, s.14-15
[529] *Akşam Gazetesi*, "Başbakan'ın Associated Press'e Mühim Beyanatı", 25 Mayıs 1950, s.2

gazeteleri CHP yanlısı iken, Son Posta ve Her Gün gazetesi DP'ye bağlıydı.[530] DP'nin ilk yılları basın alanında yapılan kanun değişiklikleri gazeteler için daha özgür bir ortam vaat etse de, uygulama da bu gerçekleşmemiştir. Ayrıca 1954'ten itibaren yapılan basınla ilgili yeni düzenlemeler kısıtlayıcı ortamın tekrar gelmesine neden olmuştur.

27 yıllık CHP iktidarı döneminin ardından gerçekleşen iktidar değişikliği gazetelere olumlu yansımış, artık Türkiye'nin gerçek anlamda demokrasiye kavuştuğu belirtilmiştir.

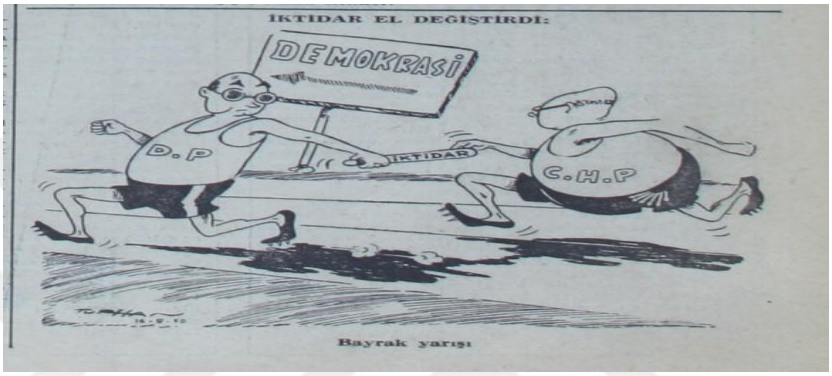

Görsel 99: Yeni İstanbul gazetesinde yer alan Turhan Selçuk karikatüründe, Demokrasiye giden yolda Demokrat Parti'nin seçimi kazandığı yarış. CHP iktidarı DP'ye devrediyor.[531]

Cumhuriyet gazetesi yazarı Abidin Daver, "Alnımızın Akı İle" başlıklı yazısında seçimleri, Türkiye tarihindeki en önemli demokrasi sınavı olarak değerlendirmiş, 1908-1946 yılları aralığında iki dereceli seçim sistemi kullanılmasını eleştirerek bu düzenin halkın seçimlere gereken özeni göstermemesine neden olduğunu söylemiştir. 1946'da gerçekleştirilen ilk tek dereceli ve iki partili seçimin dönemin seçim kanunun zayıf kalması nedeniyle adil olamadığını belirtmiştir. 14 Mayıs seçiminin ise 8-9 milyon kişinin katılımıyla güvenli ve huzurlu bir şekilde yapıldığını söylemiştir. Ona göre Türk halkı demokrasi sınavını başarıyla geçmiştir.[532] Abidin Daver seçimle ilgili yorumunu partiler arası rekabet olarak değil demokrasi tarihinin gelişimi açısından değerlendirmeyi tercih etmiştir.

Demokrat Parti'nin yayın organı Zafer gazetesinin yazarı Adviye Fenik, "Millet Şuurunun Hâkimiyeti" başlıklı yazısında gerçekleştirilen seçimlerin Türk tarihinde çok mühim bir inkılâp olarak değerlendirileceğini söylemiş, seçimlerin sakince ve düzenli

[530] Ayşe Elif, a.g.m, s.97
[531] *Yeni İstanbul Gazetesi*, 18 Mayıs 1950, s.1
[532] Abidin Daver,"Alnımızın Akı İle", *Cumhuriyet Gazetesi*, 15 Mayıs 1950, s.1-3

bir şekilde yapılmasında hâkimlerin ve seçim kurullarının önemli katkıları olduğundan bahsetmiş, Türk halkının demokrasi ve özgürlük kavramlarını algılayacak yeteneğe sahip olmadığı ve bir vasiye ihtiyaç duyduğunu söyleyen kişilerin yanlış düşündüğünün kanıtlandığını ve halkın görevini bilinçli bir şekilde yerine getirdiğinin altını çizmiştir.[533]

Yeni İstanbul gazetesi yazarı Habip Edip Törehan'a göre; yapılan seçimlerin demokrasi tarihinde iki önemli sonucu bulunmaktadır. İlki, ülke içinde gerçek bir demokrasinin ortaya çıkması, ikincisi ise, cumhuriyetin ilanından beri iktidar durumunda olan bir partinin milletin tercihiyle yerini başka bir partiye bırakması ve bu süreci uygar olan ülkelerden daha uygar bir şekilde yapmış olmasıdır. Törehan ayrıca, İsmet İnönü'ye Türkiye'de gerçek demokrasinin sağlanması konusunda gösterdiği gayretten dolayı teşekkür etmiştir. Partilerin ekonomik refahın sağlanması konusunda ortaya koydukları ilkeler arasında açık farklılıklar olmadığını belirten Törehan, dikkat çeken en önemli farklılığın CHP'nin fazla devletçilik anlayışına sahip olması olduğunu söylemiştir. İktidara gelen DP'den beklentisinin, insan kayırmayı ortadan kaldırılması ve kişileri idare altına almaktansa serbest iş sahasına yönlendirmek olduğunu ifade ederek bu yolla önemli bir ilerleme kaydedebileceğini söylemiştir.[534]

[533] Adviye Fenik, "Millet Şuurunun Hâkimiyeti", *Zafer Gazetesi*, 16 Mayıs 1950, s.1-4
[534] Habip Edip Törehan, "Yeni İktidar Partisi İşe Başlamazdan Evvel", *Yeni İstanbul Gazetesi*, 16 Mayıs 1950, s.1

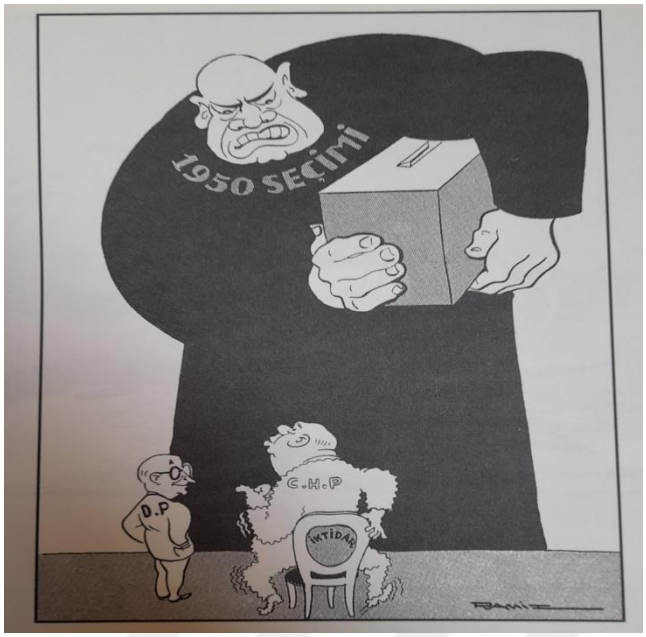

Görsel 100: Karikatürde Ramiz Gökçe, Mayıs 1950 seçiminin ürkütücü bir dev gibi CHP'yi temsil eden iktidar koltuğundaki Şemsettin Günaltay'ı korkudan titrettiğini, DP'yi temsilen Celal Bayar'ın ise gayet sakin ve kendinden emin bir şekilde Günaltay'a baktığını yansıtmış.[535]

CHP'yi destekleyen Ulus gazetesi yazarı Hüseyin Cahit Yalçın "Büyük İsmet İnönü" başlıklı yazısında seçim sonucunun netleşmesinin ardından Demokrat Partiyi tebrik etmiş ve dış siyaset açısından çetrefilli bir dönemde başa geldiklerini söylemiştir. Türkiye'deki iktidar değişikliğinin bazı düşman görünen devletler tarafından sevindirici bir tarafı olmayacağını çünkü Demokrat Partinin dış politikasının Halk Partisinin dış politikasına evvelden beri uygun olduğunu söylemiştir.[536]

Akşam gazetesi yazarı Vala Nureddin daha önce tam anlamıyla milletin doğrudan doğruya seçtiği bir yönetimin iktidara gelmediğini bunun ilk kez gerçekleştiğini söylemiştir. Halkın bu denli ağırbaşlı ve sakin olarak akın akın oylarını kullanmasının mutluluk verici olduğundan bahsetmiştir. Demokrat Partinin başarılarının olduğunu, Halk Partisinin de epey süredir iktidar olmaktan kaynaklı hatalarının bulunduğunu belirterek, halkın seçimini yaparken bu unsurların dışında "eskisi olmasın, yenisi olsun", "altı üstünden belki iyidir" umudu taşıyarak hareket ettiğini de söylemiştir.[537]

[535] Turgut Çeviker, a.g.e., s.217
[536] Hüseyin Cahit Yalçın, "Büyük İsmet İnönü", *Ulus Gazetesi*, 16 Mayıs 1950, s.1
[537] Vala Nureddin, "Galibi de, Mağlubu da Tebrik Ederiz", *Akşam Gazetesi*, 16 Mayıs 1950, s.3

Son Posta gazetesi yazarı Selim Ragıp Emeç "Yaşasın Türk Milleti" başlıklı yazısında 14 Mayıs seçimlerinde dost - düşman herkesin Türk halkının olgunluğunu takdir ettiğini, 1950 seçimlerinin bazı devlet yetkililerinin ima ettiği gibi halkın bakış açısının dar olmadığı, yöneticilerin başarıyla gerçekleştirdiği görevlerin ve onlardan esirgenen bazı hakların farkında olarak hareket ettiği ve zamanı geldiğinde seçim yapabildiğinin kanıtı olduğunu belirtmiştir.[538]

Görsel 101: Son Posta gazetesinde yayımlanan karikatürde, Milli iradenin yol açtığı rüzgarla "Yaprak Dökümü!" başlıyor.[539]

5.1. Türkiye'deki İktidar Değişikliğine Gelen Dış Tepkiler

Türkiye'de demokratik seçimlerle iktidarın değişmesi dış basına olumlu yansımış, yeni gelen DP iktidarının dış siyaset açısından CHP gibi Batılı devletlerle işbirliğine devam edeceği düşünülmüştür.

Akşam gazetesinde yayımlanan, "Türkiye ile Amerika Arasında Dostane ve Sıkı Münasebetler Devam Edecek" başlıklı habere göre, Amerika Birleşik Devletleri Dışişleri Bakanlığı, Demokrat Partinin iktidara gelmesini "demokrasi için ibret alınacak bir zafer" olarak yorumlamıştır. Bu zaferin ortaya çıkmasında CHP lideri Kemal Atatürk'ün demokrasinin ülke içerisine yerleştirilmesinde göstermiş olduğu çabanın ve İsmet İnönü'nün çeşitli partilerin kurulmasına oynamış olduğu rolün önemli olduğu

[538] Selim Ragıp Emeç, "Yaşasın Türk Milleti", *Son Posta Gazetesi*, 16 Mayıs 1950, s.1
[539] *Son Posta Gazetesi*, 16 Mayıs 1950, s.1

belirtilmiş, ayrıca iktidar değişikliğinin Türk-Amerikan ilişkilerinin dostluk ve sıkı işbirliğini devam ettireceğinden şüphe duymadıklarını belirtmişlerdir.[540]

BBC, gerçekleşen seçimlerle Türkiye'nin tam anlamıyla demokratik bir devlet olmayı başarıyla hayata geçirdiğini vurgulamıştır. BBC tarafından ayrıca İsmet İnönü'nün bu hedefin gerçekleştirilmesinde önemli bir yol gösterici olduğu belirtilmiştir.[541]

The Evening Star gazetesinde yayımlanan "Inonu Regime Losing To Turkish Democrats, Election Reports Show" başlıklı haberde, İsmet İnönü rejiminin daha çok muhalif oy almasının sebebinin halkın ekonominin iyi durumda olmamasına karşı tepki vermesi olarak açıklamıştır. Gerçekleşen bu iktidar değişikliğinin Türk dış politikasında bir farklılık yaratmayacağı, Türkiye'nin, Rusya'ya karşı Batı ile işbirliği içinde olmaya devam edeceği öngörülmüştür. Seçimlerde uluslararası meselelerin hararetli seçim kampanyasında belirleyici rol oynamadığı, Demokrat Partinin kampanyasının temel olarak Türkiye'nin ekonomik sıkıntılarına karşı tedavi niteliğinde olduğu vurgulanmıştır.[542]

The New York Times gazetesinde yayımlanan "Upset in Turkey in Election Seen" başlıklı haberin Türkiye'deki seçimlerle ilgili odaklandığı noktalar The Evening Star gazetesiyle bağdaşmaktadır. Seçimlerdeki mücadelede dış politikanın bir etkisi olmadığı, her kim kazanırsa kazansın Truman Doktrini'nden Yunanistan ile birlikte faydalanan Türkiye'nin, Rusya'ya muhalefetinde ve Batı'ya olan bağlılığı konusunda sağlam durmasının beklendiği ifade edilmiştir. Demokrat Parti'nin kampanyasının devletçilik politikasının başarısızlığını vurgulayarak ekonomik rahatsızlıkları düzeltme üzerine kurulu olduğunu belirtmiştir.[543]

The New York Times gazetesinde yayımlanan "Turkish Stand Held Firm" başlıklı yazıya göre, Amerikan Dışişleri Bakan vekili James E. Webb, Türk halkının sandıklarda kendi görüşlerini ortaya koymasının Türkiye'de demokrasinin gelişmesini

[540] *Akşam Gazetesi*, "Türkiye ile Amerika Arsında Dostane ve Sıkı Münasebetler Devam Edecek", 17 Mayıs 1950, s.1
[541] *Akşam Gazetesi*,"Seçimlerin Yabancı Memleketlerde Akisleri", 16 Mayıs 1950, s.2
[542] *The Evening Star Gazetesi*, "Inonu Regime Losing To Turkish Democrats, Election Reports Show", 15 Mayıs 1950, s.1
[543] *The New York Times Gazetesi*, "Upset in Turkey in Election Seen" 15 Mayıs 1950, s.6

sağladığını ifade etmiştir. Sadece çok sayıda insanın önde gelen muhalefet partisini tercih etmesinin seçimlerdeki en önemli nokta olmadığını, daha ziyade bir özgürlük ve sükûnet atmosferi içerisinde yapılan seçimlerin sadece 26 yıl önce Osmanlı İmparatorluğu'nun yıkıntıları üzerine kurulan bu yeni cumhuriyette demokratik evrimin doruk noktasına ulaştırdığını belirtmiştir.[544]

Cumhuriyet gazetesine göre, Sovyet Hükümeti, Başbakan Menderes'in seçimlerden sonra Batı ile işbirliğini sürdürmek ve özellikle Amerika ile ilişkilerini daha da kuvvetlendirmeyi amaçladıklarını ifade etmesini kendileri tarafından bir sürpriz olarak değerlendirilmediğini, eski yönetimle yenisinin arasında dış politika yürütme hususunda önemli farklılıklar beklenmediğini ifade etmiştir. [545]

6. TÜRKİYE'NİN NATO YOLU

CHP yönetimi, 11 Mayıs 1950 tarihinde NATO'ya girmek adına ilk müracaatı gerçekleştirmiştir. Türkiye'nin teklifte üzerinde durduğu nokta, Doğu Akdeniz İttifakının gerçekleşmesinin mümkün olmamasıydı. İttifakın gerçekleşmeme nedenleri arasında, Arap ülkeleri ve İsrail çatışmasının sürmesi, Arap Birliğinin kendi içinde anlaşamadığı noktaların bulunması ve bu durumun birlik olarak Akdeniz ittifakına katılımı mümkün kılmaması yer almaktadır. Ayrıca İngiltere ile Mısır arasında 1936 antlaşmasının alternatifi olabilecek yeni bir muahede imzalanmadığı sürece iki ülkenin birlikte Akdeniz savunma sistemi içerisinde yer alamayacağı belirtilmiştir. CHP yönetimi bu teklifle Türkiye'nin güvenliğini sağlamak için tek çıkış noktasının NATO üyesi olması gerektiğini vurgulamıştır. Fakat başvuru sonucunda Türkiye'nin NATO'ya girişi sağlanamamıştır.[546]

6.1. Celal Bayar'ın Atlantik Paktı İçin Yaptığı Görüşmeler

Celal Bayar Türkiye'nin Atlantik Paktına dâhil olabilmesi için aktif bir siyaset uygulamayı tercih etmiş ve gerek Türkiye'de bulunan Atlantik Paktına dâhil ülkelerin büyükelçileriyle gerekse de üye devletlerde bulunan Türk büyükelçileriyle görüşmeler gerçekleştirmiştir. Ayrıca, Amerika'dan Türkiye'yi ziyarete gelen Amiral Carney, General Arnold ve Türkiye'nin Amerikan büyükelçisi ile 11 Ocak 1951 de Çankaya'da

[544] *The New York Times Gazetesi*, "Turkish Stand Held Firm", 20 Mayıs 1950, s.7
[545] *Cumhuriyet Gazetesi*, 31 Mayıs 1950, s.3
[546] Oral Sander, Türk-Amerikan İlişkileri 1947-1964, s.107

görüşerek Türkiye'nin Atlantik Paktı'na alınması konusu üzerinde durmuş ve Türkiye'nin Amerika ile siyasi bir ittifak arzusunda olduğunu belirtmiştir.[547]

Bayar, 12 Şubat 1951 tarihinde ise Amerikan Dışişleri Bakanı Yardımcısı General Mcghee ile görüşme gerçekleştirerek Türkiye'nin Amerika ile işbirliği içerisinde olmak istediğini vurgulamıştır. McGhee, Batı Avrupa savunmasının esas amaçlarının Türk topraklarından farklı olduğunu ifade etmiştir. Türkiye'nin vakti gelince oluşturulacak Doğu Akdeniz grubu içinde yer almasının daha uygun olacağını ve Türkiye'nin bu grupta en kuvvetli ülke sayılacağını belirtmiştir. Ülkenin güvenliğine yönelik net bir destek alamayan Bayar ise Türkiye'nin iki kutuplu dünyada batıdan silah yardımı alarak doğuya karşı hazırlandığını, doğunun saldırısına mazur kalması durumunda ise aynı blok devletleri tarafından savunma teminatından yoksun olmasının Türkiye açısından kabul edilebilecek bir durum olmadığını belirtmiştir. McGhee Kore'de yaşananlar ve kolektif savunma sisteminin uygulanışının ve Amerika'nın Kore'de yaptıklarının, Türkiye saldırıya uğrarsa seyirci kalınmayacağına bir gösterge olduğunu ifade etmiştir.[548]

Bayar Atlantik üyesi ülkelerin yetkilileri ile görüşmeler yaparken Türkiye bir taraftan da Kore Savaşı'na asker gönderme kararı almıştır. Celal Bayar her ne kadar Kore Savaşı'na katılma kararının aslında NATO üyeliği için olmadığını, asıl amacın BM idealine bağlı olunduğunun göstermek olduğunu ifade etse de Türk askerinin Kore Savaşında başarı göstermesinin Atlantik Paktına alınmaya etki yaratmış olabileceğini söylemiştir.[549] Cumhuriyet gazetesi yazarı Abidin Daver de Bayar ile aynı fikri paylaşmaktadır. "Amerika Türkiye'ye Minnettardır" başlıklı yazısında Başbakan Menderes kabinesi tarafından alınan Kore'ye asker gönderme kararını diğer ülkelerden daha önce, hızlı bir şekilde almasının ve Türk askerinin savaş içerisinde gösterdiği başarılar sonucunda Amerika'nın Türkiye'yi anlayabildiğini belirtmiştir.[550]

[547] *Akşam Gazetesi*, "Türkiye ve Akdeniz'in Müdafaası", 13 Ocak 1951, s.2
[548] Mehmet Saray, "Sovyet tehdidi Karşısında Türkiye'nin NATO'ya girişi III. Cumhurbaşkanı Celal Bayar'ın Hatıraları ve Belgeleri, Atatürk Araştırma Merkezi: Ankara,2000, s.108-110
[549] A.yer, s.100
[550] Abidin Daver, "Amerika Türkiye'ye Minnettardır", *Cumhuriyet Gazetesi*, 4 Aralık 1950

6.2. Kore Savaşı

İkinci Dünya Savaşı sırasında Amerika tarafından Japon şehirleri Hiroşima ve Nagazaki'ye bomba saldırıları düzenlenirken bir taraftan Sovyet Rusya da Japonya'ya savaş ilan etmişti. 10 Ağustos 1945'te Japon kuvvetlerinin teslim olduğu haberi geldi. Bunun üzerine Eyalet Bakanlığından James Dunn, Lincoln ofisini aradı ve Amerika'nın Japon İmparatorluğunun parçası halinde bulunan Kore'ye daha fazla birlik göndermesi önerisinde bulundu. Sovyet kuvvetleri bölgenin kuzeyine birliklerini daha önce yerleştirmişlerdi. Dunn, bölgenin Amerika ve Sovyetler tarafından paylaşılmasını önerdi. Lincoln, duvardaki haritaya baktığında 38. Paralelin bölgeyi neredeyse eşit 2 parçaya böldüğünü gördü ve paylaşım konusunda bu çizginin sınır kabul edilebileceğini düşündü. Bu fikrini Charles Bonesteel ve Dean Rusk ile paylaştı, Lincoln'ün bu kararı desteklendi. Böylece sınır sadece bir paralel çizgisi ile belirlendi. Bölgenin politik sınırları ve coğrafi özellikleri belirleyici bir unsur olmadı. Truman tarafından da kabul edilen fikir hemen Moskova'nın onayına sunuldu ve Stalin tarafından 38. paralel sınır çizgisi olarak kabul edildi. Bu kararın ardından Japonlar bölgeden ayrıldı ve Sovyetler, Kuzey bölgesine hızlıca kuvvetlerini gönderdiler. Amerika 8 Eylüle kadar bölgeye yerleşmedi. Sonrasında işgalcilerin her biri kendi bölgesinde askeri hükümet kurdu.[551]

[551] William Stueck, *Korean War A New Diplomatic and Strategic History,* New Jersey: Princeton University Press, 2002, s.11-12

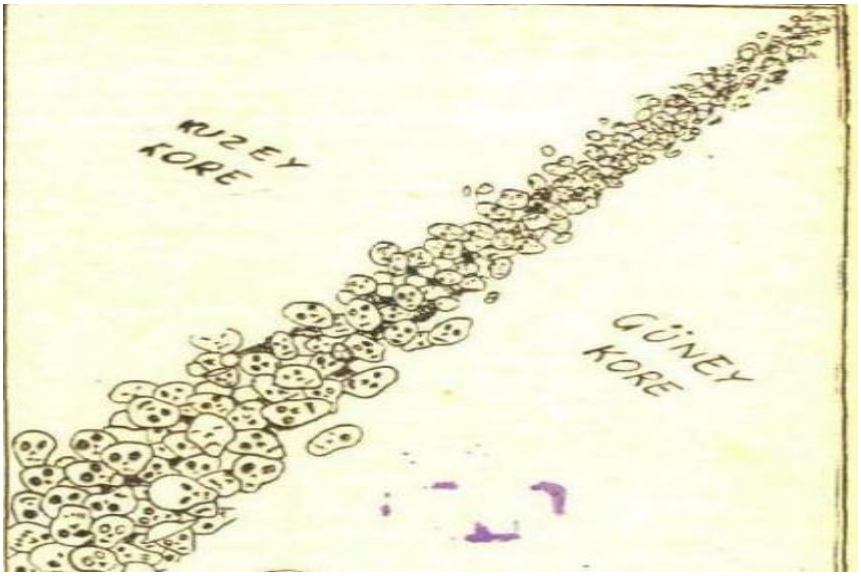

Görsel 102: Cumhuriyet gazetesinde yayımlanan Ali Ulvi karikatüründe, Kuzey Kore ve Güney Kore sınırı olan 38. paralel çizgisinin, savaşla birlikte aldığı hal gösterilmiştir. Sınır değişmemesine rağmen artık sınırı oluşturan çizgi kafataslarından oluşmaktadır.[552]

Güney Kore'de, Amerika tarafından askeri bir yönetim kuruldu, Kuzey Kore'de ise Sovyetler birliği tarafından Halk Cumhuriyeti kuruldu. Kore meselesi öncelikle ilgili ülkeler tarafından gerçekleştirilen müzakereler yoluyla çözülmeye çalışıldı.16-22 Aralık 1945 Moskova'da; Amerika, Rusya, İngiltere ve Çin Dışişleri Bakanları bir araya geldi, gerçekleştirilen toplantıda Amerika ve İngiltere, Kore'de demokratik bir yönetimin kurulmasını istedi fakat Rusya bu öneriyi kabul etmedi. Fakat bu karşı çıkışına rağmen 10 Mayıs 1948 tarihinde Güney Kore'de genel seçimler yapıldı. Ağustos 1948'de ise Kore Cumhuriyeti kuruldu. Rusya istemese de 25 Ağustos'ta Kuzey Kore'de seçim yapıldı ve Eylül 1948'de Kore Demokratik Halk Cumhuriyeti kuruldu.[553]

24 Haziran 1950'de Dean Acheson, Başkan Truman ile gerçekleştirdiği konuşmada, Güney Kore'nin, Kuzey Kore tarafından istila edildiği haberini verdi. Bu istila Güney Kore tarafından beklenmeyen bir durumdu. O sırada birçok askere pirinç mahsullerinin hasatını yapmaları için evlerine dönme izni verilmişti. Diğer bir kısmı ise sınırdan kilometrelerce uzakta yedekte tutulmaktaydılar. Bu nedenle ülkenin kuzey sınırını savunan kuvvet normal sayısının 3 te 1 i kadardı. Güney Kore'nin iyi eğitilmiş 90.000 kişilik kuzey ordusuna karşı çok şansı yoktu. Sovyetler tarafından geliştirilen T-

[552] Ali Ulvi, *Cumhuriyet Gazetesi*, 20 Ağustos 1951, s.1
[553] Sayim Türkman, "Kore Savaşı ve Türkiye'nin NATO'ya Girişi", *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi,* C.14, S.2 (2014), s.132-133

34 tankları sınırın ötesine geçti. Sovyetlere ait uçaklarda görevlendirilen Kuzey Koreli pilotlar hava alanlarına ve güneydeki stratejik noktalara saldırdılar. Güney Kore birliğinin çoğu yok edildi ya da geri çekildi, Kuzey Kore Birlikleri hızla Seul'a hareket ettiler. Truman, Kuzey Kore'nin, Güney Kore'yi işgalinin tüm komünist ülkeleri komşularına saldırmaları konusunda teşvik edeceğinden korktu ve Üçüncü Dünya Savaşını önlemek için Güney Kore'ye yardım etmeye karar verdi. 25 Haziranda Washington'a döndü ve burada gerçekleştirdiği görüşmelerde Kuzey Kore'nin durdurulması kararı alındı.[554]

Görsel 103: The Evening Star gazetesi tarafından yayımlanan karikatürde Kremlini temsil eden Stalin savaş çıkarmak istediği yerin tuşuna basıyor ve o bölgede savaş başlıyor, Hindiçin ve Kore'de tuşa basılmış yani savaş başlamış durumda, diğer savaş olması muhtemel bölgeler ise Orta Doğu, Yugoslavya ve Berlin. Alt yazı:" Savaş butonuna basınız".[555]

Kuzey Kore'nin Güneye saldırması Amerika tarafından komünizmin dünyaya yayılması programının bir parçası olarak değerlendirildi. Rusya'nın BM toplantılarını boykot ettiği bir dönemde gerçekleştirilen BM Güvenlik Konseyi toplantısında Amerika, Kuzey Kore'ye yönelik yaptırım kararının alınmasını sağlayabildi.[556]Akşam gazetesine göre Konsey, Yugoslavya'nın olumsuz oyuna rağmen, 9 oyla aldığı kararda, savaşın sona ermesini ve Kuzey Kore'nin kuvvetlerini geri çekmesini istemiştir.[557]

[554] Brian Fitzgerald, *The Korean War America's Forgotten War,* Minnesaota: Compass *Point* Books Yayınları, 2006, s.8-10
[555] *The Evening Star Gazetesi*, 12 Temmuz 1950, s.1
[556] William H. McNeil, *Dünya Tarihi*, çev. Alaeddin Şenel, 6.b., Ankara:İmge Yayınevi, 2002, s.808
[557] *Akşam Gazetesi*, "Kore'de Harp Devam Ediyor", 26 Haziran 1950, s.1

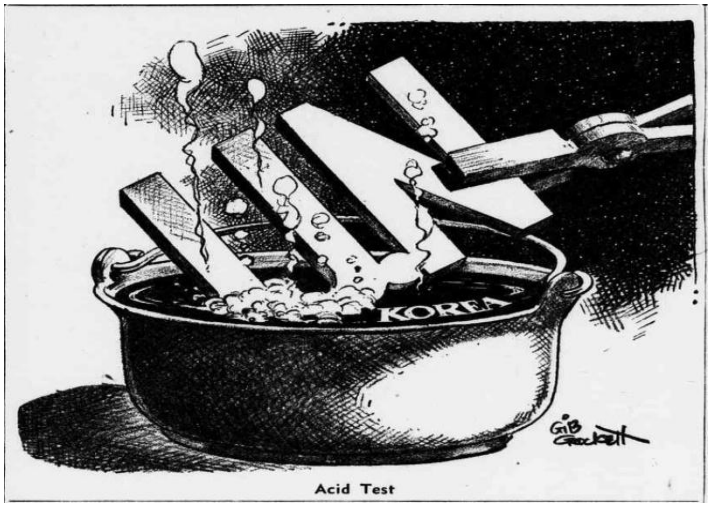

Görsel 104: The Evening Star gazetesinde yayımlanan karikatürde, Kore Savaşı'nın başlamasıyla birlikte BM'nin içinde bulunduğu durum aktarılmış, BM asit dolu bir kaba alınıyor ve çıkan dumanlarla birlikte erimeye başlıyor – Alt yazı:"Asit Testi"[558]

Amerikan Başkanı Truman, Güney Kore Hükümetinin, Kuzey Kore'den gelen komünist işgalini durdurmalarına yardımcı olması için Amerikan hava ve deniz kuvvetlerine talimat vermiştir. The Evening Star gazetesinde yayımlanan " US Forces to Defend Korea" başlıklı habere göre Truman yaptığı açıklamada, Kore sınırındaki baskınları önlemek ve iç güvenliği sağlamak için silahlanmış hükümet güçlerinin, Kuzey Kore'nin işgalci kuvvetleri tarafından saldırıya uğradığını belirtmiş, Güvenlik Konseyi saldırgan güçlerin 38. Paralelin gerisine çekilmesini istemiş fakat bu gerçekleşmemiş tam tersine saldırı devam etmiştir. Güvenlik Konseyi tüm BM üye devletlerini Güney Kore'ye yardımcı olmaya davet etmiştir. Truman da bu çağrıya Amerikan hava ve deniz kuvvetlerini bölgeye yönlendirerek cevap vermiştir.[559]

[558] *The Evening Star Gazetesi*, 1 Temmuz 1950, s.1
[559] *The Evening Star Gazetesi*, " US Forces to Defend Korea,", 27 Haziran 1950, s.1

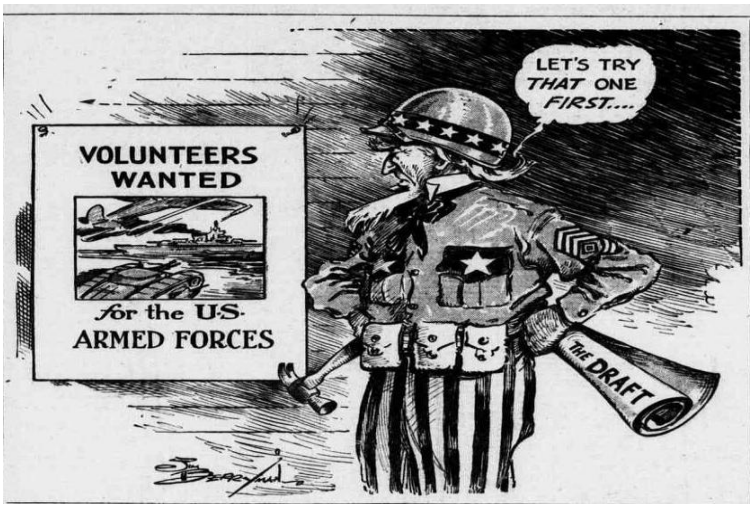

Görsel 105: The Evening Star gazetesinde yayımlanan karikatürde, Amerikan Hükümeti Kore'ye asker göndermeye karar verdikten sonra, Amerikan Silahlı Kuvvetleri için Gönüllüler Aranıyor yazan bir afiş sunulmuş ve asker kılığındaki Sam amca "Hadi İlk Önce Bunu Deneyelim" diyerek gönüllü asker toplanmasını istiyor.[560]

Kore Meselesine yönelik Truman tarafından verilen karar ile ilgili Washington Basın Ataşesi Nüzhet Baba tarafından yayımlanan raporda, Senatör Taft ve onun gibi düşünen bir kaç kişi tarafından öne sürülen Amerikan başkanının bölgeye kuvvet gönderme kararını almaya kanunen yetkin olmadığına dair iddianın yanlış olduğu belirtilerek, Truman'ın bu kararı almaya kanunen yetkin olmasa bile ileri demokrasi ilkelerine göre halk tarafından protesto edilmemek koşulu ile bu kararı almaya yetkin olduğu belirtilmiştir. Raporda ayrıca Amerikan halkının yıllardır komünizme karşı olduğu, Yakın Şark gibi bir bölgede herhangi bir komünist saldırısı olması durumunda da halkın Kore meselesinde olduğu gibi saldırıya maruz kalan ülkeye destek olacağı belirtilmiştir.[561]

[560] *The Evening Star Gazetesi*, 9 Temmuz 1950, s.1
[561] Başkanlık Cumhuriyet Arşivi, Dosya No: 102, Gömlek No: 630, Sıra: 6, 28.07.1950, s.2

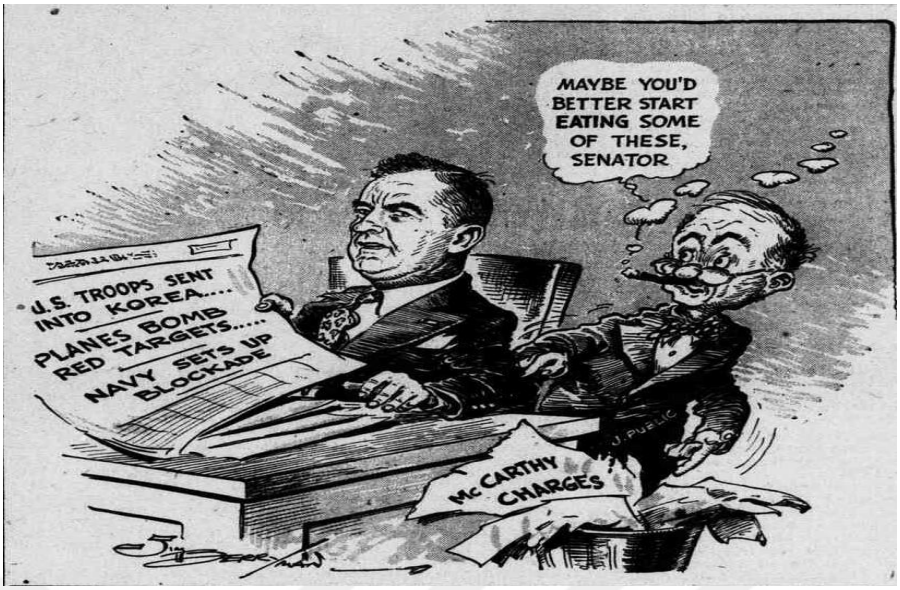

Görsel 106: The Evening Star gazetesinde yayımlanan karikatürde, Gazete Başlıkları: Amerika Birliklerini Kore'ye Gönderdi, Uçaklar hedefleri Bombaladı, Donanma abluka kuruyor şeklindedir. Bunun üzerinde J. Public: Senatör belki şunlardan birini kemirmelisiniz", önerdiği kâğıtta Mc Carthy Suçlamaları yazıyor.[562]

Cumhuriyet gazetesinde yayımlanan "Kore'de Amerika Bilfiil Harekete Geçti" haberine göre, İngiltere Başbakanı Atlee, Avam Kamarasında yaptığı açıklamada Kore işgalinin sona erdirilmesi için ne gerekiyorsa yapılmasını söylemiş ve Truman'ın beyanatını okuyarak Amerika'nın aldığı kararı desteklemiştir.[563]

Fransız Dışişleri Bakanlığı resmi sözcüsü Truman'ın yaptığı açıklamanın Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi kararının uygulanmasına yönelik olduğunu belirtmiş ve konseyin Fransız üyesi tarafından da bu hareketin desteklendiği söylemiştir. Ayrıca Washington'un Uzak Doğu'daki yeni politikasının Batının prestijini kurtaracağı ve güçlendireceği ileri sürülmüştür. Dışişleri Bakanı Schuman, Truman'ın beyanatını okuyarak alınan karardan memnuniyet duyduklarını ifade etmiştir.[564]

[562] *The Evening Star Gazetesi*, 3 Temmuz 1950, s.1
[563] *Cumhuriyet Gazetesi*, "Kore'de Amerika Bilfiil Harekete Geçti", 28 Haziran 1950, s.3
[564] Harold Callender, "French Applauds New Truman Role", *The New York Times Gazetesi*, 28 Haziran 1950, s.10

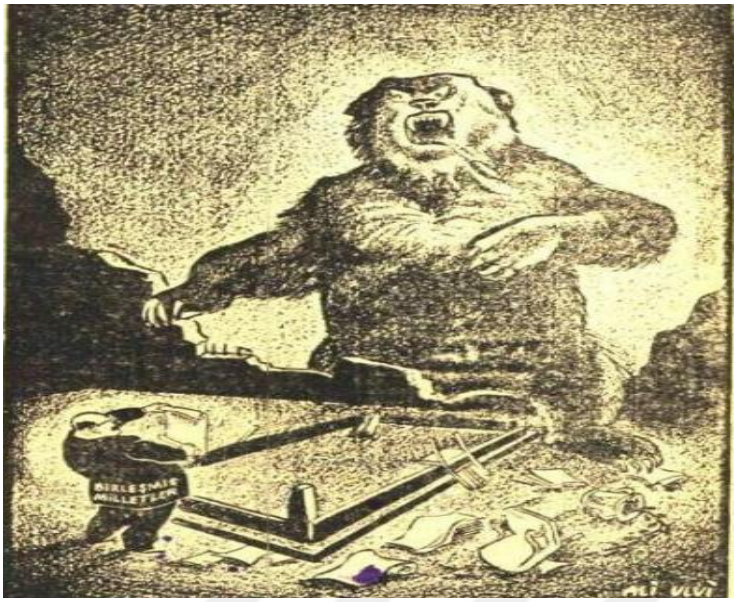

Görsel 107: Cumhuriyet gazetesinde yayımlanan Ali Ulvi karikatüründe, BM Kore Savaşı konusunda alınan kararı okuyor ve birliklerin Güney Kore sınırında çekilmeleri için çağrı yapıyor, Bunun üzerine Sovyet Rusya'yı temsil eden ayının çok daha sinirli olduğu ve uzlaşma niyetinde olmadığı tam tersi saldırıya hazır olduğu görülüyor.[565]

6.2.1.Türkiye'nin Kore Savaşına Tepkisi

Türk siyasi yetkilileri ve Türk gazeteleri Kuzey Kore'nin Güney Kore'ye saldırması ve tüm BM uyarılarına rağmen geri adım atmaması üzerine, BM üyesi olan Türkiye'nin Güney Kore'yi desteklemek ve savaşı sona erdirmek için elinden geleni yapacağı yönünde teminatlarda bulunmuşlardır. Dışişleri Bakanı Fuat Köprülü, BM teşkilatı tarafından Güney Kore'nin yardım isteği üzerine ve dünya barışını korumak amacıyla bir toplantı yapıldığından ve BM Umumi Kâtibi Trygve Lie tarafından üye devletlere iki telgraf gönderildiğinden bahsetmiştir. Telgraflardan ilkinde uyarı mahiyetinde Kuzey Kore birliklerinin belirlenen 38. Paralelin dışına çıkması istendiği ve ikinci telgrafta Kuzey Kore'nin aksine hareket ettiği bildirilerek;

"Silâhlı tecavüzü püskürtmek ve bu bölgede devletlerarası sulhu ve emniyeti tekrar tesis etmek için, Birleşmiş Milletler teşkilâtı azası olan devletlerin Kore Cumhuriyetine gereken yardımı sağlamalarını tavsiye eder." denmiştir.[566]

Fuat Köprülü kendisi tarafından yazılan cevabi telgrafı da mecliste okumuştur. Buna göre;

[565] Ali Ulvi, *Cumhuriyet Gazetesi*, 13 Aralık 1950, s.1
[566] TBMM Tutanak Dergisi, Dönem:9, Cilt:1, 30.06.1950, Birleşim:15, Oturum:1, s. 311-312

"…Hükümetim adına ve 28.06.1950 tarihli 8755 sayılı telgrafınızın ihtiva ettiği tavsiyeye cevap olarak zât-ı devletlerine Türkiye Cumhuriyetinin Birleşmiş Milletler Kurulunda bir üye olmak sıfatiyle deruhde eylemiş bulunduğu taahhütleri şart hükümleri dâhilinde ve azami samimiyetle yerine getirmeye amade olduğunu bildirmeye müsaraat eder ve bu vesile ile derin saygılarımı sunarım." Fuat Köprülü tarafından okunan telgraf tebrik ve alkışlarla karşılanmıştır.[567]

Yeni Sabah gazetesinde Dış Politika köşesinde "Harp Değil Polis ve Temizlik İşi" başlıklı yazıda, Türkiye Hükümeti'nin belirttiği gibi Kore Savaşında Türkiye'nin BM ülkesi olarak görevini en iyi şekilde yerine getireceği vurgulanmıştır.[568]

Kore Savaşı haberlerinin büyük gündem yaratmasından sonra Yeni Sabah Gazetesi,"Kore İçin Gönüllü Yazılanlar Çoğaldı" başlıklı habere göre Tevfik Yürüyen, Kore Savaşına gönüllü toplamak adına cemiyet oluşturma fikrini açıklamış ve kısa sürede, Türkiye'den 2000 kadar serbest meslek sahibi kişinin komünist saldırısına maruz kalan Güney Korelilere yardım girişiminin amacını öğrenmek ve gönüllü olmak için bu cemiyete müracaatta bulunduğu haberi gelmiştir.[569]

Kore Savaşı'na yönelik BM üyesi tüm ülkelerden yardım istenmesi üzerine Cumhuriyet gazetesi yazarı Abidin Daver, Türkiye'nin içinde bulunduğu hem askeri hem de iktisadi durumlar düşünüldüğünde, Türkiye'den istenen yardımın ancak sembolik olabileceğini ifade etmiştir, Asya'nın uzak bir noktasına Türkiye'nin kuvvet göndermesinin mümkün olmadığını özellikle belirtmiştir. Korelilere yardımın ilaç, tütün gibi maddelerle yapılacağını ifade etmiş ve Türkiye'den beklenen yardımın Marshall Planından faydalanması nedeniyle olmadığını zaten Marshall Planının Türkiye için yeterli bir yardım sağlayamadığını ayrıca belirtmiştir.[570]

[567] A.g.e., s.312
[568] *Yeni Sabah Gazetesi*, "Harp Değil Polis ve Temizlik İşi, 2 Temmuz 1950, s.3
[569] *Yeni Sabah Gazetesi*,"Kore İçin Gönüllü Yazılanlar Çoğaldı", 4 Temmuz 1950, s.1
[570] Abidin Daver, "Konseyin Kararı ve Türkiye", *Cumhuriyet Gazetesi,* 8 Temmuz 1950, s.1-3

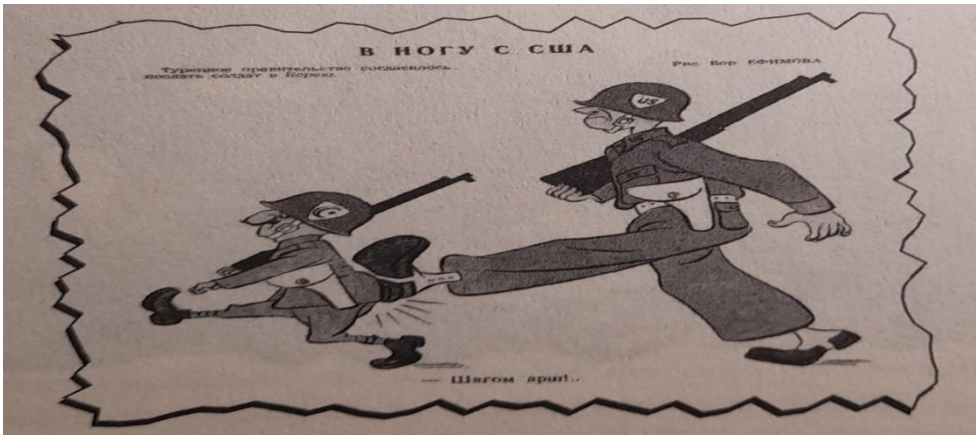

Görsel 108: Rusya'nın mizah dergisi Krokodil'de yayımlanan karikatürde Türkiye'nin savaşa girme kararı almasından sonra, Amerika'nın Kore'ye gönderilen Türk askerine bakışı çizilmiş, Amerikan askeri arkada, önünde Türk askeri var, "ABD'nin ayakaltında", "Türk Hükümeti, ABD ile Kore'ye asker gönderme konusunda anlaştı." – "İleri Marş"[571]

6.2.2.Türkiye'nin Kore'ye Asker Gönderme Kararı Alması ve Kararın Yankıları

Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri Trygve Lie üye devletlere Kore'ye silahlı yardım için başvuruda bulunmasının ardından Dışişleri Bakanı Fuat Köprülü tarafından Türk hükümetinin aldığı karar telgraf yoluyla bildirilmiştir.

Son Posta gazetesinde yayımlanan "Kore Savaşına 4500 Kişilik Bir Askeri Kuvvetle Katılıyoruz" başlıklı yazıda bildirilen Türk hükümetinin BM'ye sunduğu telgrafın içeriği: "Birleşmiş Milletler paktından doğan taahhütlerine ve güvenlik konseyinin kararlarına uymayı vecibe bilen Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti, Kore hakkında yardım talebini mütezammin 15 Temmuz 1950 tarihli telgrafınızı bu zihniyet içinde itina ile tetkik etmiştir. Cumhuriyet hükümeti bu tetkik neticesinde muzkur kararları dünyanın şimdiki şartları içinde umumi barış hizmetinde müessir ve fiili bir şekilde icra mevkiine vazetmekteki lüzum ve ehemmiyeti müdrik olarak, Kore'de hizmet etmek üzere 4500 mevcutlu bir Türk savaş birliğini Birleşmiş Milletlerin emrine vermeye karar vermiştir."[572]

Türk Hükümetinin savaş kararı aldığı sırada, Akşam gazetesinde belirtildiğine göre, Türkiye'de bulunan Amerikan Senatör Cain, Kore Savaşına katılmak için Türkiye'den de askeri bir birlik gideceğini umduğunu belirterek, Kore savaşının sadece

[571] Rasim Dirsehan Örs, Rus Basınında Türkiye ve NATO, İstanbul: Cumhuriyet Kitapları, 2011, s.101(Krokodil Dergisi, 1950, Sayı:23, s.8, "ABD'nin Ayak Altında")
[572] *Son Posta Gazetesi*, " Kore Savaşına 4500 Kişilik Bir Askeri Kuvvetle Katılıyoruz", 26 Temmuz 1950, s.1-7

Amerikan savaşı olmadığını, BM üyelerinin her birinin katılımını gerektiren bir savaş olduğunu söylemiştir. Eğer bu katılım gerçekleşmezse bir dünya savaşı meydana gelebileceğini bunun da tüm dünyayı karanlığa bürüyeceğini belirtmiştir. Amerika'nın aslında kendi başına Kore'de başarı elde edebileceğini fakat bunu yaparken bölgeye çok fazla kuvvet sevk etmesi gerekeceği, bu durumun da dünyanın başka herhangi bir yerinde oluşacak bir saldırı ortamında Amerika'nın etkin bir yardımda bulunamaması anlamına geldiğini ifade etmiştir. Ona göre, Türkiye eğer bu yardımı yapacak ilk ülke olursa bu durum Türkiye'nin dünya çapında saygınlığını yükseltecektir.[573]

The Evening Star gazetesinde yayımlanan "Britain To Send Troops To Korea; Turkey and Tailand Offer 8000" başlıklı habere göre, İngiltere Hükümeti Kore'ye askeri takviye yapma kararı almıştır. İngiltere tarafından bölgeye piyade, topçu ve mühendislerden oluşan kara kuvvetleri ekibi gönderilecektir. Ayrıca Türkiye ve Tayland'ın toplamda 8000 sayıda askeri Kore'ye göndereceği belirtilmiştir.[574]

The New York Times gazetesinde yayımlanan "Turkish UN Forces Soon To Be Ready" başlıklı habere göre, Türkiye'nin, Sovyet Rusya ve uydularıyla uzun kara sınırı ve deniz sınırına sahip olmasına rağmen, BM Genel Sekreterinin 50 üyeye sunduğu teklife, kara kuvvetlerinin bir kısmıyla katkı sağlama sözü vermesi, Türk halkı için sürpriz bir karardı. CHP'nin akşam saatlerinde bir araya gelerek konuyla ilgili muhalefetin görüşünü ortaya koyacağını, bu kararın muhalefet liderleriyle ve şu an tatil olan ulusal meclise danışmadan hızlıca alınmasına muhalefetin eleştirel yaklaştığı belirtilmiştir fakat partinin dış politika sözcüsünün Birleşmiş Milletler ve Amerika'nın Kore'de olması konusunda güçlü bir destek çağrısında bulunduğundan, kararın prensip olarak onaylanacağına dair çok az şüphe bulunduğuna dikkat çekilmiştir.[575]

. The New York Times gazetesinde belirtildiği gibi Türk Hükümetinin meclise danışmadan ve ani bir şekilde Kore Savaşına birlik gönderme kararı alması, muhalefetin şiddetli tepkisine neden olmuştur. 6 Temmuz 1950 tarihinde İsmet İnönü başkanlığında Cumhuriyet Halk Partisi Genel İdare Kurulu toplanmıştır. Akşam gazetesinde "Kore'ye

[573] *Akşam Gazetesi*, "Senatör Cain'in Beyanatı", 26 Temmuz 1950, s.2
[574] *The Evening Star Gazetesi*, "Britain To Send Troops To Korea; Turkey and Tailand Offer 8000", 26 Temmuz 1950, s.1
[575] Farnsworth Fowle, *The New York Times Gazetesi*, "Turkish UN Forces Soon To Be Ready", 27 Temmuz 1950, s.13

Yardım Kararı" başlıklı yazıda belirtildiğine göre, toplantı sonrası Kasım Gülek tarafından yapılan açıklamada partilerinin BM'ye karşı olan görevlerinin farkında olduklarını belirtmiş, BM tarafından ortaya konan yardım isteğini diğer devletler gibi Türkiye'nin içinde bulunduğu duruma göre maddi imkânları dâhilinde gerçekleştirilebileceğini ifade etmiştir. Bölgeye silahlı kuvvet gönderme kararının ancak buna imkânı olan ülkeler için en etkili yol olabileceğini belirterek, Türkiye'nin sınırlarına yönelik ne gibi tehdit ve isteklere sahip olunduğunun bilinmediğini söylemiştir. Ayrıca ülkenin içinde bulunulan durumda BM'ye karşı yerine getirilecek görevleri, hükümetin meclise danışmadan ve CHP ile bu konuda görüş alışverişinde bulunmadan aldığını belirtmiştir. Böyle savunmayı ve savaş ihtimalini barındıran büyük bir kararın alınmasında ülkede birliğin oluşabilmesi için muhalefete danışılmasının önemli bir temel teşkil ettiğini vurgulamıştır.[576]

Millet Partisi Başkanı Hikmet Bayur, Bakanlar kurulu tarafından Kore'ye asker gönderme kararı alınırken Büyük Millet Meclisinin toplanmadığından ve muhalefete fikrinin sorulmadığından bahsetmiştir. BM'nin yardım isteğini meclis açıkken yaptığını fakat kararın alınmasının meclisin tatilde olduğu zamana bırakıldığını söylemiştir. Böyle bir karar alımında hükümetin meclise başvurmasının zorunlu olduğunu ifade ederek eleştiride bulunmuş, sonrasında ise hükümet tarafından alınan kararın Türkiye adına güzel sonuçlar vermesini temenni ettiklerini belirterek CHP temsilcisine göre daha ılımlı bir tutum sergilemiştir.[577]

CHP'nin meclise danışılmadan savaşa asker gönderme kararı alınmasındaki eleştirilerine cevap Akşam gazetesinde "Köprülü'nün Muhalefete Cevabı" başlıklı yazıda bildirilmiştir. Köprülü, alınan kararın meclis tarafından daha önce uygun görülmüş olan Birleşmiş Milletler kararları nedeniyle girişilen taahhütlerin hükümet tarafından gerçekleştirilmesinden ibaret olduğunu, bunun için özel olarak meclisten onay almanın gerekmediğini söylemiştir.[578]

Savaşa asker gönderme kararının yankıları iktidar ve muhalefet arasında tartışmalı geçecek bir çok durum yaratmıştır. Muhalefetin ön plana çıkardığı konu savaşa asker göndermekten çok meclise danışılmadan bu kararın alınmasıdır. Türk

[576] *Akşam Gazetesi*, "Kore'ye Yardım Kararı", 27 Temmuz 1950, s.2
[577] A.yer
[578] *Akşam Gazetesi*, "Köprülünün Muhalefete Cevabı", 27 Temmuz 1950, s.1-2

gazeteleri ise hükümetin aldığı Kore savaşına asker gönderme kararını birkaç istisna dışında genel itibariyle desteklemişlerdir.

DP yayın organı Zafer gazetesi yazarı Mümtaz Faik Fenir, Türkiye'nin Kore Savaşına Amerika'dan sonra ilk kez kara ordusu gönderen devlet olduğunu ifade etmiştir. Dünyada sulhun gerçekleşmesi ve insanlığın huzura ermesi için Kore'ye gönderilen askerlere başarı dileklerini iletmiştir. Bazı kişilerin Türkiye'nin Kore gibi uzak bir memlekete asker göndermesinin nedenini soracaklarını asıl nedenin barışı sağlamak olduğunu belirtmiştir. Ona göre; BM orduları Kore'de başarı sağlayamazsa, Sovyet Rusya her yere saldırabilir ve Kore'nin yaşadığı olayı belki Türkiye de yaşayabilirdi. Türk askerlerinin savaş bölgesine giderek hem dünyanın güvenliğini sağlayacaklarını hem de Türkiye sınırlarını koruyacaklarını belirten Fenir, Türkiye'nin BM ile işbirliğinden dolayı verilen görevleri yerine getirmezse böyle bir durum kendi başına geldiğinde BM'den aynı yardımı göremeyebileceğini belirtmiştir. Barışın bütün olduğunu ve ona en ufak zarar gelmesi durumunda tüm ülkelerin yıkıma sürüklenebileceğini söylemiştir.[579]

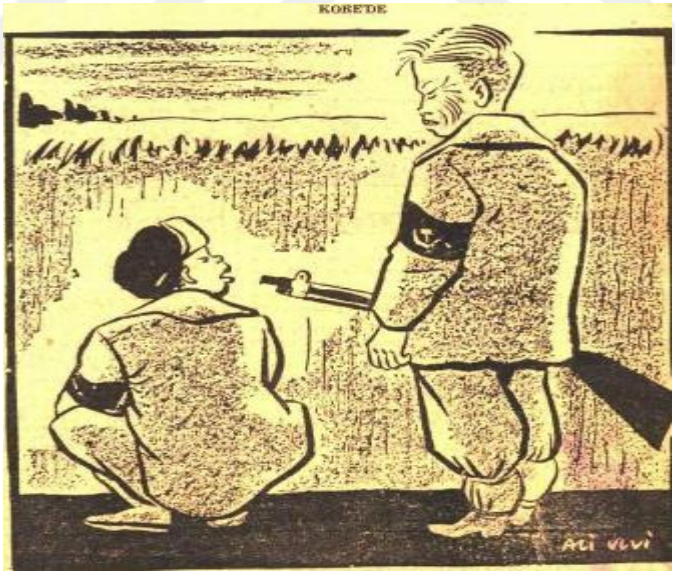

Görsel 111: Cumhuriyet gazetesinde yayımlanan Ali Ulvi karikatüründe, Türk Hükümeti'nin Kore'ye asker gönderme kararının ardından Türk askerinin gücünü ortaya koyan bir karikatür çizilerek hükümetin aldığı kararın desteklendiği görülmektedir. Karikatürde, "Kızıl Çinli: Galiba hapı yuttuk... Arkadaşı: Amerikalılar atom bombası mı atacaklarmış?.. – Daha beter.. Karşımıza Türk Birliği gelmiş!.."[580]

[579] Mümtaz Faik Fenir, "Kore'ye Gidecek Türk Askerleri Yolunuz Açık Olsun", *Zafer Gazetesi*, 27 Temmuz 1950, s.1
[580] Ali Ulvi, *Cumhuriyet Gazetesi*, 31 Ocak 1951, s.1

Son Posta gazetesi yazarı Selim Ragıp Emeç "Tarihi Dönemeç" başlıklı yazısında DP hükümeti tarafından Türkiye Cumhuriyeti adına alınan bu kararın çok önemli ve Türkiye'nin çıkarları açısından hayati bir öneme sahip olduğunu söylemiştir. Bazı kişilerin bu savaşa girmektense İsveç gibi hareket edip tarafsız kalmayı tercih edeceklerini fakat İsveç ve Türkiye arasında temel ve büyük farklılıklar olduğunu vurgulamıştır. Türkiye'nin savaşa katılmasının sözüne sadık bir memleket olarak hareket etmesinin göstergesi olduğunu söylemiştir.[581]

Görsel 112: Rus Mizah Dergisi Krokodil'de yayımlanan karikatürde, Amerika ve Güney Kore'yi destekleyen ülkeler üst üste tırmanmışlar ve hırsız olarak resmedilmişlerdir. Altta arka tarafa bakan başında fes olan karakter ise Türkiye'yi temsil etmektedir. Ev sahibi Amerika'ya yumruk atarken, Hırsız Amerika:" Lanet olsun! Ev sahibi pek saldırgan çıktı, diyor."[582]

Cumhuriyet gazetesi yazarı Nadir Nadi "Hükümetin Kararı" başlıklı yazıda, Türk ordusunun küçük de olsa bir kısmının BM adına Kore'ye gönderilmesini Türkiye'nin barışa ve özgürlüğe karşı duyduğu sadakatten kaynaklandığını söylemektedir. Ona göre, Üçüncü Dünya Savaşı'nın ortaya çıkmasını önlemek için BM teşkilatını fiilen canlandırmak gerekmektedir. Bunun için saldırıyı, işgali suç olarak değerlendiren tüm bağımsızlığı savunan devletlerin Türkiye'ye ayak uydurarak işgale karşı ne gerekiyorsa yapacaklarını ifade etmiştir.[583]

Ahmet Emin Yalman "Şehitlerimiz Ne Uğruna Can Veriyor " başlıklı yazısında 4500 askerden oluşan Türk ordusunun Kore'ye gitmesi ve burada şehitler verilmesi

[581] Selim Ragıp Emeç, "Tarihi Dönemeç", *Son Posta Gazetesi*, 27 Temmuz 1950, s.1-7
[582] Rasim Dirsehan Örs, a.g.e., s.102 (Krokodil Dergisi, 1950, no:23, "Saldırganlık Üzerine")
[583] Nadir Nadi, " Hükümetin Kararı", *Cumhuriyet Gazetesi*, 27 Temmuz 1950, s.1-3

üzerine yapılan eleştirilere karşı durarak Türk askerlerinin Kore'ye güvenlik ve barışın temelini atmaya gittiklerini yüzyıllardır aynı düşmana karşı ülke sınırlarında aranan fakat yalnız başına bulunamayan devamlı barış ve güvenliği BM kuvvetleriyle Kore'de bulma görevini üstlendiklerini, Kore'de savaşan askerlerin kendi köylerini, kasabalarını, sınırlarını, daha önce Sovyet saldırısına karşı savunan, ülke topraklarında savaşa giden gazi ve şehitlerden daha etkili ve sürekli şekilde ülke sınırını koruma amacı taşımakta olduklarını belirtmiştir. [584]

Yeni İstanbul gazetesi yazarı Şevki Yazman, Kore'ye Türk askerinin gönderilmesinin savaşa neden olabileceği konusundaki söylemlerin iki noktada toplandığını belirtmiştir. 1- Kore'ye kuvvet göndermek Türk ordusunun ve saldırı gücünün zayıflamasına neden olabilir bu da Rusya'nın taarruzda bulunma isteğini arttırabilir. 2- Sakin bir bölgede savaşın ortaya çıkması bunun dünyaya yayılmasına neden olabilir. Yazman bu görüşlere karşı olarak, 1,5 - 2 milyon kadar asker potansiyeli olan bir ülkenin 4500 kişilik bir orduyu savaşa göndermesinin Türkiye'nin askeri gücünde bir eksiklik yaratmayacağını düşünmektedir. İkinci olarak da Türkiye'nin Kore'ye gönderilen askerlerin savaşı tetikleyici bir etken yaratmayacağını, zaten Türk askeri oraya varmadan önce savaşın başladığını, Rusya, Türkiye'ye eğer savaş açmaya karar verdiyse Türkiye savaşa katılsın ya da katılmasın saldırıya geçebileceğini vurgulamıştır.[585]

Milli Kalkınma Partisi Başkanı Halit Aksubay hükümetin Kore politikası ile ilgili yaptığı radyo konuşmasında, dünya barışını tehlikeye atan komünist saldırısına engel olmak için Güney Kore tarafından istenen desteğe olumlu yanıt vermekle hükümetin BM Antlaşması ile bağdaşan bir şekilde hareket ettiğini, muhalif tutum sergileyeceklerin bunu iç işleri üzerinde yapmaları gerektiğini belirtmiş, ayrıca muhalif kesimin ortaya bazı söylentiler attığını ve basın aracılığı ile halkın fikirlerini bulandırmayı amaçladığını belirterek bu kesimi eleştirmiş, milli birliği bozucu şekilde hareket ettiklerini ifade etmiştir. Hükümetin ortaya koyduğu tutumun kendi partisi tarafından desteklendiğini belirtmiştir.[586]

[584] Başkanlık Cumhuriyet Arşivi, Fon: 490-1-0-0, Kutu: 204, Gömlek:812, Sıra:1, 10.01.1951, s.8
[585] M. Şevki Yazman, "Kore'ye Yardımımız ve Harp", *Yeni İstanbul Gazetesi*, 2 Ağustos 1950, s.2
[586] Başkanlık Cumhuriyet Arşivi, Fon:30-1-0-0, Kutu:17, Gömlek:98, Sıra:49, s.2, 21.08.1950

Türk Hükümetinin savaşa asker gönderme kararını almasının ardından bazı yabancı yayınlar ve bazı Türk gazeteleri Türkiye'nin Sovyet saldırısı altında kalabileceğini ön plana çıkarmışlardır. İngilizce yayın yapan bir radyo, ülkenin Sovyet Rusya tehlikesi ile karşı karşıya kalabileceğini belirterek önlemlerin alınması ve savuma birliğinin oluşturulmasını önermiştir. Aynı şekilde Vatan gazetesi, Rusya'nın ezelden beri hedefi olan Boğazlar hayallerini gerçekleştirmek için harekete geçebileceğini vurgulamış ve yine Son Telgraf gazetesi, Türkiye'nin Sovyet Rusya ve etkisindeki Bulgaristan'a yakınlığı bakımından içinde bulunduğu tehdit ortamına dikkat çekmiştir.[587]

Rus dergisi Ogonyok, Türk halkının Kore'de "toplara yem" olmak amaçlı Amerikalıların işine yarayacağını düşündüklerini ve Amerikalıların savaşına gitmek istemediklerini belirtmiştir. Kore savaşına asker göndermenin Türkiye için sadece başlangıç olduğu ve Washington etkisiyle Türk askerinin daha bir çok tehlike ile karşılaşabileceği ifade edilmiştir. Türkiye'nin savaşa girmesine karşı çıkan en aktif grubun işçiler olduğu ve İskenderun'daki liman işçilerinin Amerikan gemilerine tank ve top indirmeyi reddettiği belirtilmiştir. Halkın da işçilere destek olması ile birlikte bölgede olağanüstü hal ilan edildiği bu tarz grev ve boykotların İstanbul- Derince bölgesindeki Amerikan deniz üssünde ve İzmir şehir merkezinde yaşandığı ifade edilmiştir.[588]

Adnan Menderes hem CHP ve Millet Partisi tarafından hem de bazı gazeteler tarafından Kore'ye asker gönderme kararına yönelik eleştirilere cevap vermek adına bir basın toplantısı düzenlemiştir. Cumhuriyet gazetesi, "Başbakan Dün Muhalefete Cevabını Verdi" başlıklı haberde bildirildiğine göre Menderes, alınan kararın bir savaş kararı değil, barışı koruma girişimi olduğunu düşünmektedir. Sadece Türkiye'nin değil tüm dünyanın kaderinin belirleneceği bu önemli anda parti ve politikacılık amacıyla hareket edilmesinden üzüntü duyduğunu belirtmiştir. Ayrıca CHP'nin çok yakın zamanda Kore'ye asker gönderme fikrinin bir mecburiyet olduğunu ifade etmesinden sonra tam tersi şekilde hareket etmesini, samimiyetsiz bulduğunu ifade etmiştir.[589]

[587] Hüseyin Bağcı, Demokrat Parti Dönemi Dış Politikası, s.25
[588] Rasim Dirsehan Örs, a.g.e., s.116
[589] *Cumhuriyet Gazetesi*, "Başbakan Dün Muhalefete Cevabını Verdi", 29 Temmuz 1950, s.1,3

Cumhuriyet gazetesinde yayımlanan, "Muhalefet, Başbakanın Demecine Cevap Veriyor" başlıklı habere göre, CHP Genel Sekreteri Kasım Gülek, Adnan Menderes'e verdiği cevabında 4500 kişilik birliğin Kore'ye gönderilmesinin Türkiye'nin güvenliğini azaltacağını söylemiştir. Barışı korumak amaçlı da olsa çarpışmak için savaş meydanına ordu göndermenin savaş kararı olduğunu söylemiş ve bu kararı alma yetkisinin meclise ait olduğunu belirtmiştir.[590]

Cumhurbaşkanı Celal Bayar Kore Savaşının dünya barışını tehlikeye atan bir hal alması üzerine Türkiye'nin BM davetini kabul ederek bölgeye asker göndermesiyle görevini yerine getirdiğini söylemiştir. Son Posta gazetesinde yayımlanan "Cumhurbaşkanı İç ve Dış İşler Hakkında Mühim Bir Nutuk Söyledi" başlıklı habere göre Bayar, Türkiye'nin aktif şekilde bölgeye yardım sağlamasının barış yanlısı ülkeler tarafından takdirle karşılandığını, ayrıca Türkiye'nin dış siyaset hedefinin BM idealinin ruhuna uygun ve dünya barışının korumasını sağlamaya yönelik çaba içerisinde bulunmak olduğunu söylemiştir.[591]

Kore'ye meclise danışılmadan asker gönderilmesi üzerine Millet Partisi tek temsilcisi olan Kırşehir Milletvekili Osman Bölükbaşı ve Mardin Bağımsız Milletvekili Kemal Türkoğlu tarafından ortaya konulan gensoru önergesi meclis içi tartışmalara neden olmuştur. Akşam gazetesinde yayımlanan "Meclis Kore'ye Asker Sevki Kararını Tasvip Etti" başlıklı yazıya göre, Menderes, Kore'de meydana gelen olayları savaş olarak tanımlamayı doğru bulmadığını tekrar belirterek BM temsilcilerinin de kendisi gibi değerlendirdiğini söylemiştir. Bu durumlar nedeniyle alınan kararın anayasaya uygunsuz olduğu iddiasının yanlış olduğunu belirtmiştir. Kemal Türkoğlu tarafından yöneltilen soruda Kore'ye gönderilen birliklerde kayıp yaşanması durumunda yeni askerlerin bölgeye gönderilip gönderilmeyeceği konusu üzerine Menderes, bu soruyu cevaplandıramayacağını çünkü evet cevabının "Kore'yi, Yemen haline getirdiler" ifadeleri kullanılarak halkın kışkırtılması üzerine kullanılabileceğini, hayır demesi durumunda da Türkiye'nin işbirliği içerisinde bulunduğu ülkelere, bu yönetimin vefa anlayışı bu kadar gibi ifadeler kullanılarak durumun çarpıtılabileceğini söylemiştir.[592]

[590] *Cumhuriyet Gazetesi*,"Muhalefet, Başbakanın Demecine Cevap Veriyor", 30 Temmuz 1950, s.3
[591] *Son Pasta Gazetesi*, "Cumhurbaşkanı İç ve Dış İşler Hakkında Mühim Bir Nutuk Söyledi ", 2 Kasım 1950, s.1,5
[592] *Akşam Gazetesi*, "Meclis Kore'ye Asker Sevki Kararını Tasvip Etti", 12 Aralık 1950, s.2

Gensoru çerçevesinde yapılan tartışmalar İstanbul Milletvekili Mükerrem Sarol ve yedi arkadaşı tarafından verilen önergenin kabulü ile son bulmuştur. Önerge, Hükümetin aldığı Birleşmiş Milletler emrine Kore'ye silahlı kuvvet gönderilmesi kararında anayasa prensiplerine ve kanunlara aykırı bir cihet görülmemiş olduğundan, hükümetin verdiği hukuki ve siyasi izahatın tasvip edilmesi üzerinedir.[593] Önergeye 487 milletvekilinden, 351'i katılmış, 39 Milletvekili reddetmiş, 1 milletvekili ise çekimser kalmıştır. 311 milletvekilinin kabul oyuyla, Meclis tarafından onaylanmıştır.[594]

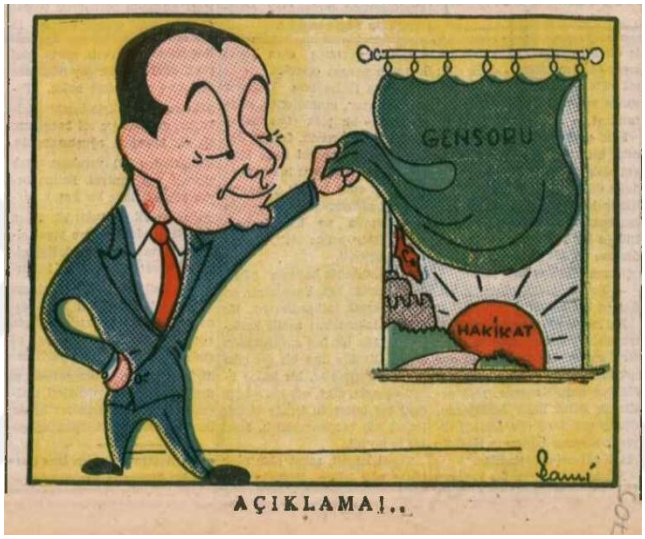

Görsel 113: Son Posta gazetesinde yayımlanan karikatürde Kore'ye meclise danışılmadan asker gönderilmesi üzerine yapılan gensoru önergesi karşısında, Menderes hakikatleri açığa çıkarıyor.[595]

6.2.3. Kore Savaşı'nda Türk Ordusu

Kore'ye gönderilecek Türk askerleri, İsviçre ve Paris radyolarından alınan habere göre 3 Amerikan gemisi ile 25 Eylül günü yola çıkmışlardır.[596] Bu sırada 2 Ekim 1950'de General Mc Arthur, Kuzey Kore Birliklerine teslim olmaları isteğinde bulunmuş, Kuzey Kore tarafından herhangi bir cevap gelmemesi sonrasında Güney Kore kuvvetleri 38. Paraleli, 30 mil kadar aşarak, Kansong şehrine yaklaşmışlardır.[597]

[593] TBMM Tutanak Dergisi, Dönem:9, Cilt:3, Toplantı:1, Birleşim:17, Oturum:2, 11.12.1950, s.195
[594] A.g.e., s.201
[595] *Son Posta Gazetesi*, 28 Kasım 1950, s.1
[596] *Akşam Gazetesi*, "Kore'ye Giden Birliğimiz Süveyş Kanalından Geçti", 29 Eylül 1950, s.1
[597] *The Key West Citizen Gazetesi*, "South Korean Drive Thirty Miles Past 38th Paralel Today", 2 Ekim 1950, s.1

Görsel 114: The Evening Star gazetesinde yayımlanan karikatürde, " Eğer 38. Paralel savaş çıkarmak için geçilebiliyorsa, barış yapmak için de geçilebilir" diyerek Amerika'nın savaşa katılma amacının aslında barışı sağlamak olduğu vurgulanmaya çalışılmış.[598]

Akşam gazetesinde yayımlanan "Savaş Birliğimiz Kore'ye Çıktı" başlıklı haberde Türk askeri heyetinin ilk olarak Pusan şehrine vardığı bildirilmiştir.[599] Cumhuriyet gazetesinde yayımlanan "Kore'deki Birliğimiz Dün İlk Defa Vazife Aldı" başlıklı haberde ise Türk askerleri için BM Komutanlığı tarafından verilen ilk görevin Taegu şehrinin güvenliğinin sağlaması olduğu belirtilmiştir.[600]

Zafer gazetesinde yayımlanan "Kore Savaşı" başlıklı habere göre Türk kuvvetleri Taegu şehrinden BM ordularını desteklemek üzere Mançurya sınırı yakınlarına gitmişlerdir. BBC radyosu tarafından verilen bilgiye göre Türk birliklerinin öncüleri Pyongyang mevkiine giderken Kuzey Kore ordusuna ait bazı kuvvetleri pusuya düşürmüş ve 25 kadar asker esir alınmıştır. Bölgede Kuzey Kore kuvvetlerini geri çekmiştir.[601]

[598] *The Evening Star Gazetesi*, 1 Ekim 1950, s.1
[599] *Akşam Gazetesi*, "Savaş Birliğimiz Kore'ye Çıktı", 18 Ekim 1950, s.1
[600] *Cumhuriyet Gazetesi*, "Kore'deki Birliğimiz Dün İlk Defa Vazife Aldı", 31 Ekim 1950, s.1
[601] *Zafer Gazetesi*, "Kore Savaşı", 13 Kasım 1950, s.4

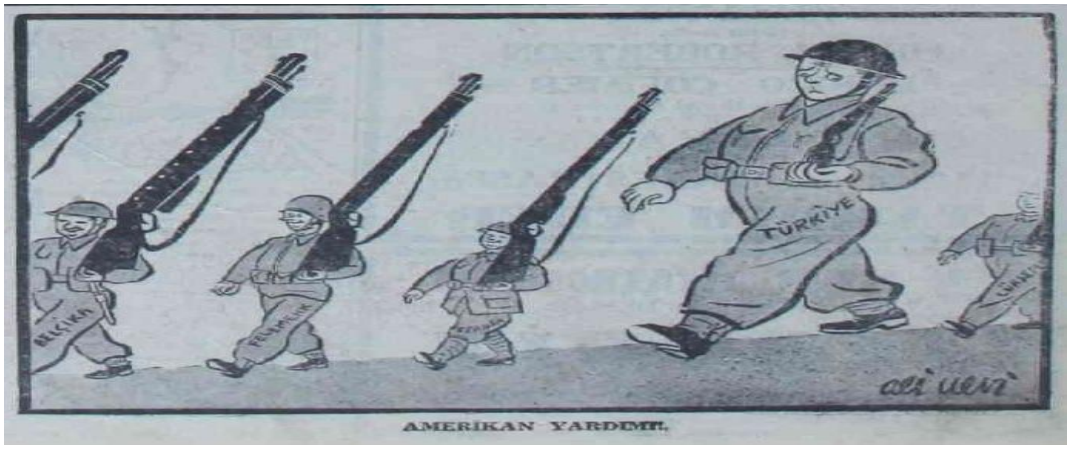

Görsel 115: Cumhuriyet gazetesinde yayımlanan Ali Ulvi karikatüründe,", Amerikan yardımlarından faydalanma oranı silahın boyutuyla betimlenmiş, Türkiye'nin hem yardımı az gördüğü hem de Kore savaşında askeri katkıyı en çok sağlayanlardan olduğu vurgulanarak Amerika eleştirilmiştir. Alt yazı:" "Amerikan Yardımı "[602]

Kasım 1950'de Zafer gazetesinde yayınlanan "Kore'de Türk Taarruzu" başlıklı habere göre Türk ordusunun bir bölümünü cepheye ulaştıracak trene Kuzey Kore kuvvetleri tarafından saldırı gerçekleştirilmiş, bir Türk askeri şehit olmuştur.[603] Büyük komünist birlikleri ile Türk kuvvetleri arasında çatışma gerçekleşmiş, fakat Türk kuvvetleri Mançurya'ya doğru ilerlemeyi başarabilmiştir. Bu çarpışmalarda komünist birlikleri ağır yenilgiler almış ve geri çekilmişlerdir. Çatışmada 3 Türk askeri şehit olmuştur.[604]

6.2.3.1. Kunuri Muharebesi

Kunuri muharebesi Türk askerinin Kore savaşı içerisindeki cesaretini ve kararlığını gösteren en önemli çatışmalardan biri sayılmıştır. Savaşta çok sayıda Çin askeri tarafından kuşatma altına alınan Türk askerileri uzun mücadeleler sonucunda Çin kuşatmasının dışına çıkabilmeyi başarabilmişlerdir.

Özellikle Türkiye'nin savaşa katılımından itibaren Türk gazeteleri Kore Savaşı ile ilgili gelişmelere sıklıkla yer vermiş ve yabancı gazete ve radyolardan alınan Türk tugayları ile ilgili haberler hızlı bir şekilde halka aktarılmıştır. Bu dönemde askerlerin ailelerine gönderdiği mektuplar gazetelerde yayımlanmış, askerlerle radyo yayınlarında görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Barışa hizmet ettiği düşünülen Türk askerlerine Türk gazeteleri tarafından büyük ölçüde destek verilmiştir. Cumhuriyet gazetesi adına

[602] Ali Ulvi, *Cumhuriyet Gazetesi*, 27 Kasım 1950, s.1
[603] *Zafer Gazetesi*, "Kore'de Türk Taarruzu", 18 Kasım 1950, s.4
[604] *Cumhuriyet Gazetesi*, "Korede'ki Birliğimizin Yeni ve Parlak Zaferleri", 19 Kasım 1950, s.1-3

Kore'ye gönderilen savaş muhabiri olay mahallinden aktarımlar gerçekleştirmiş ve bu dönem Cumhuriyet gazetesi Kore Savaşı özel ekini de gazete ile birlikte okuyucuya sunmuştur.

Türk askerlerinin cesareti dış basına ve Kore Savaşı ile ilgili yazılan bazı kitaplara da yansımıştır. Hatta Türkiye'nin NATO'ya alınmasının gündeme gelmesi ile birlikte İngiltere Avam kamarasında gerçekleşen görüşmelerde Türklerin askeri başarısına ve asker potansiyelinin fazlalığına rağmen neden bu pakta dâhil olamadığı yönünde sorular yöneltilmiştir. Bu gibi örneklere bakılınca Celal Bayar'ın ifade ettiği gibi Türkiye'nin NATO'ya üye olmasında Türk askerisinin savaştaki başarısının etkili olduğu görülmektedir. Fakat bu dönem Türk askerlerine yönelik bazı eleştiriler de bulunmaktadır. Bunlardan biri verilen emre uymadıkları yönündedir. Aslında bunun nedeni askerlerin İngilizce bilmemelerinden dolayı verilen komutu anlamamalarıdır. Bu sorunları telafi etmek adına sonraki dönemlerde Türkiye'den daha çok sayıda çevirmenin Kore'ye gönderildiği görülmüştür.

1950 yılının kasım ayında General Dougles MacArthur birlikleri, Yalu bölgesinde Çin sınırına yakın bölgeleri etki altına almıştır. Bunun üzerine Çin kuvvetleri Amerikan kuvvetlerini güneye sürerek Kore'ye giriş yapmıştır, Çin taaruzuna son vermek için nükleer silah kullanımı da düşünülmüş, fakat Amerika bu konuda çekince göstermiştir.[605]

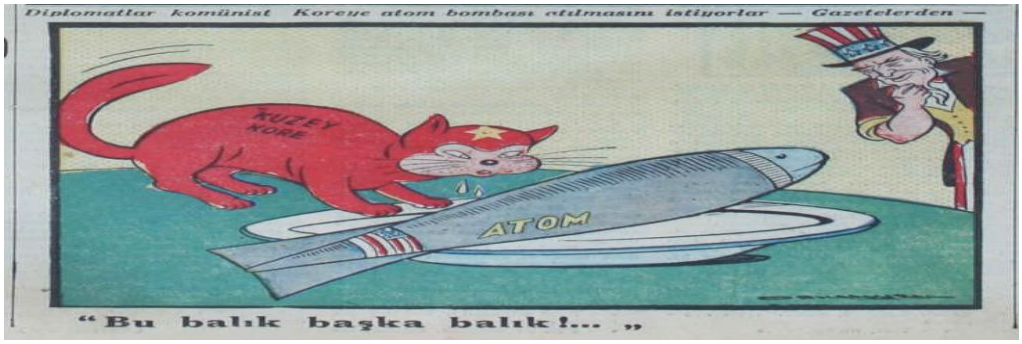

Görsel 116: Yeni Sabah gazetesinde yayımlanan Orhan Ural karikatüründe, "Diplomatlar komünist Kore'ye atom bombası atılmasını istiyorlar" gazete haberleri ile ilgili olarak, Kuzey Kore kuvvetlerini temsil eden Kırmızı kedi tabaktaki balığın gerçek olduğu ümidiyle tabağa yaklaşıyor, bir taraftan Amerika'yı temsil eden Sam Amca karakterinin kediyi incelediğini görüyoruz. Kedi tabağa yaklaşınca anlıyor ki balık aslında Amerika tarafından gönderilen bir atom balığı. Alt yazı: "Bu balık başka balık!.."[606]

[605] William Woodruff, *Modern Dünya Tarihi,* İstanbul: Pozitif Yayınları, 2006, s.281
[606] Orhan Ural, *Yeni Sabah Gazetesi*, 11 Temmuz 1950, s.50

Kasımın 24. günü, 8. Ordu tarafından başlatılan genel taarruz 26 Kasım günü üstün sayıdaki komünist kuvvetleri tarafından karşı taarruza uğramış ve ordu geri çekilmek durumunda kalmıştı. Komünist kuvvetleri tarafından 8. Ordu merkezine yapılan bu saldırı, orduyu tehlike altında bırakmış ve 9.Kolordu ihtiyatında olan Türk tugaylarının komünist birliklerine doğru hareketi bu birliğin dört tümeninin kendi üzerlerine doğru hareket etmesine neden olmuştur.[607]

Kunuri Muharebesi ile ilgili ilk haber 27 Kasım 1950 saat 13.00'te BBC Radyosu tarafından yapılmış ve Türk tugayının Çin birlikleri tarafından tamamen imha edildiği duyurulmuştu. Bu vahim haberin ardından saat 18.00 de Amerika'nın Sesi Radyosunda yapılan duyuruda düşmanın saldırısı karşısında Güney Kore ve ABD birliklerinin geri çekildiği bildirilmiş, Türk tugayının ise umut veren şekilde ateş altında olmasına rağmen halen mevziilerini koruduğu belirtilmiştir.[608]

Cumhuriyet gazetesinde yayımlanan "Radyolar Dün Gece Birliğimizin Kahramanlıklarını Anlattılar" başlıklı habere göre, Amerika'nın Sesi radyosu 29 Kasımda yaptığı yayında Tokchon ile Kunuri arasındaki bölgeyi tutan 8. Ordunun sağ cenahında bulunan 5000 mevcutlu Türk Birliğinin, Kuzey Kore ve Komünist Çin kuvvetleri tarafından sarıldığını, Türklerin ilk kayıplarını Kunuri'nin doğusundaki çatışmalar esnasında verdiğini belirtmiştir. Güçlü bir müdafaada bulunan Türk askerleri arasından 8 kadar asker şehit olmuş ve bir çok asker yaralanmıştır. Bu zor şartlara rağmen çatışma esnasında Türkler süngü takarak hücuma geçip tugayların arasına sızan 200 kadar komünist askerlerini ortadan kaldırmışlardır.[609]

Daha sonra yaptığı açıklamada Kunuri bölgesinde yaşananları anlatan Tahsin Yazıcı, Amerika ve Güney Kore ordusunun Tokchon bölgesini ele geçirerek Pyongyang'a doğru hareket etmeye başladığını, Türk birliklerinden de Tokchon bölgesinde saldırıya geçmelerinin istendiğini fakat dağlık arazi ve derin vadilerle çevrili yol üzerinde hareket etmenin askerler için zor olduğunu ifade etmiştir. Amerikan 9. Ordusundan gelen yeni emre göre Tokchon bölgesine giden batı yönündeki yolun kapatılması istenmiştir. Fakat Türk ordusu daha geri bir bölgeden yolu tıkayabilmiş ve

[607] Celal Dora, *Kore Savaşında Türkler 1950-1951*, İstanbul: İsmail Akgün Matbaası, 1963, s.166
[608] Nazım Dündar Sayılan, *Kore'de Türk Askeri,* Ankara: Genelkurmay Basımevi, 1989, s.10
[609] *Cumhuriyet Gazetesi*, "Radyolar Dün Gece Birliğimizin Kahramanlıklarını Anlattılar", 30 Kasım 1950, s.4

düşman kuvvetleri ile 5-6 saatlik bir çatışma gerçekleştirmiştir. Komünist kuvvetlerinin sayıca fazla olması, arazinin serbest hareketi mümkün kılmaması ve telsizle iletişimin sağlanamaması gibi olumsuzluklar sonucunda Türk ordusu geri çekilmek durumunda kalmış, gece olunca düşman kuvvetleri, yerel halktan aldığı destekle Türk birliklerinin üzerine tekrar bir saldırı gerçekleştirmiş, bazı askerler geri çekilmeye devam etmiş bazıları ise direnmeye çalışmıştır. 29 Kasım günü direnen birlikler yarı mahsur bir durumda kalmışlar fakat bir karşı saldırı ile düşmanın kuşatmasını kırılabilmiş ve yeni bir direniş hattı oluşturabilmişlerdir. Üçüncü bir kuşatma hareketine giren komünist birliklerinin bu hücumu da ortadan kaldırılmış, kuşatma altında kalan iki Amerikan birliğinin de güvenliği sağlanmıştır.[610]

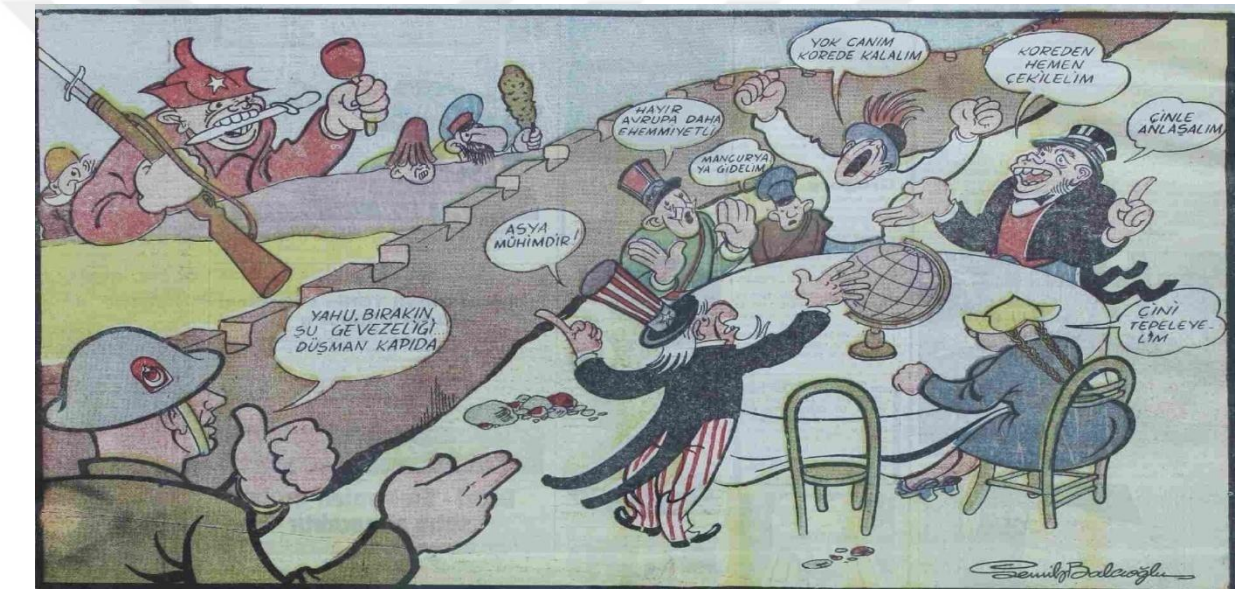

Görsel 117: Akşam gazetesinde yayımlanan Semih Balcıoğlu karikatüründe masa başında tartışmalı bir halde görüşlerini dile getiren devletler bulunmaktadır. Devletler: " Asya mühimdir- Hayır Avrupa daha ehemmiyetli- Mançurya'ya Gidelim- Yok canım Kore'de kalalım- Kore'den hemen çekilelim- Çin'le anlaşalım –Çini tepeleyelim", ifadelerini kullanırken bir taraftan komünistleri temsil eden kızıl ordunun elinde silah, ağzında bıçakla sınıra saldırmaya hazırlandığı görülmektedir. Türk askeri:" Yahu, bırakın şu gevezeliği düşman kapıda" diye uyarıda bulunuyor.[611]

United Press tarafından yapılan habere göre Türk askerleri Kunuri bölgesinde komünist çevrelemesini aştıktan sonra Amerikan kuvvetlerine yardımcı olmuşlardır. Türk askerinin başarısı İngiltere ve Amerika tarafından da takdir edilmiştir. Avam kamarasında Muhafazakâr Milletvekili Henry Hopkinson, Kore savaşındaki Türk askerinin başarılarından övgüyle bahsederek yıllardır kendi ülkesini savunmak için tam

[610] *Cumhuriyet Gazetesi*, "Tahsin Yazıcı Kunuri Savaşını Anlatıyor", 7 Aralık 1951, s.1,5
[611] Semih Balcıoğlu, *Akşam Gazetesi*, 17 Nisan 1951, s.8

seferberlik içinde bulunan Türkiye'nin BM için çatışmalara katılmasını heyecan verici bulduğunu belirtmiş, Amerikan'ın Kore'de bulunan askeri sözcüsü, Türk askerlerinin komünist ordusu ile gerçekleştirdiği çarpışmalarından sonra, Türkler dünyanın en iyi savaşçılarıdır demiştir.[612]

Yeni İstanbul gazetesinde yayımlanan "Kore'ye Gönüllü Gitmek İsteyenlerin Durumu" başlıklı haberde, General Tahsin Yazıcı tarafından hazırlanan raporda 26 Kasım 1950 - 1 Aralık 1950 günleri arasında meydana gelen şiddetli çatışmalar sonucunda Türk askerinin kendi sayısının 8-10 misli fazla bir kuvvetle yiğitçe dövüştüğü, gerçekleştirilen geri çekilmede komünist birlikleri tarafından kapatılmış olan yolların Türk tugaylarının yaptığı mücadelelerle açıldığı belirtilmiştir.[613]

Yeni İstanbul gazetesinde yayımlanan "Sekizinci Amerikan Ordusundan Tugayımıza Teşekkür Mesajı" başlıklı haberde, 8. Ordu Komutanı General Walton Walker, 2. Tümenle birlikte hareket eden Türk kuvvetlerinin kahramanca cesaret gösterip 4 gün boyunca düşman kuvvetlerinin ilerlemesine mani olarak ordunun parçalanmasını engellediğini ifade etmiştir. 28 Kasım'da Vanson çevresinde Türk birliklerinin etrafı sarılmış, çatışmalar meydana gelmiş ve 200 kadar komünist askeri öldürülmüştür. Pekin radyosundan verilen bilgiye göre, komünist saldırısı başladığı andan 7 günlük bir süre içinde 22.208 müttefik askeri öldürülmüş, 1175 Türk, Amerikan ve İngiliz askeri ise esir düşmüştür.[614]

Cumhuriyet gazetesinin Kore ekinde, ordu raporlarında General Walker Türk askerlerinin düşmanın tüm gücüyle yaptığı saldırıları durdurup ordunun çevrelenmesine engel olduğunu, kendisinden sayıca fazla olan düşmanın saldırılarına karşı cesur bir şekilde davrandığını belirtmiştir, çok sayıda düşman tarafından çevrelenen ordunun Türk birliklerini devreye sokarak geri çekilebildiğini, Türk askerleri orada olmasaydı Amerikan askerlerinin yok edileceğini söylemiştir.[615]

---

[612] *Son Posta Gazetesi*, "Tugayımız Kızılların çemberinin Yararak Dün Pyongyang'a Ulaştı", 2 Aralık 1950, s.7
[613] *Yeni İstanbul Gazetesi*, "Kore'ye Gönüllü Gitmek İsteyenlerin Durumu", 8 Aralık 1950, s.1
[614] *Yeni İstanbul Gazetesi*," Sekizinci Amerikan Ordusundan Tugayımıza Teşekkür Mesajı", 10 Aralık 1950, s.1
[615] *Cumhuriyet Gazetesi*, "8. Ordu Komutanı General Walker'ı Dinleyiniz", 4 Aralık 1950, (Kore ilavesi)

Cumhuriyet gazetesinde belirtildiğine göre, Kore'deki Türk Birliği Kunuri muharebesinden sonra, Seul'un güneyinden harekete başlayarak Amerikan, İngiliz, Yunan, Güney Koreli birliklerle Kumyangjang bölgesinde toplanmışlardır. Bu bölgenin işgalinin sağlanması sorumluluğu Türk kuvvetlerine verilmiştir. Türk askerleri diğer kuvvetlerden 27 saat önce bölgeye gelip işgali tamamlamışlardır,[616] Seul'un güneyinde 3 gün boyunca komünist Çin birlikleriyle gerçekleşen çatışmalarda bu birlikler yenilgiye uğratılmıştır. Çin birliklerinin bir kısmı Kunuri savaşında Türklere karşı çatışmış birliklerdir.[617]15 Şubat itibariyle Kore'ye 600 kadar kişilik yeni bir kuvvet gönderilmesine karar verilmiştir.[618]

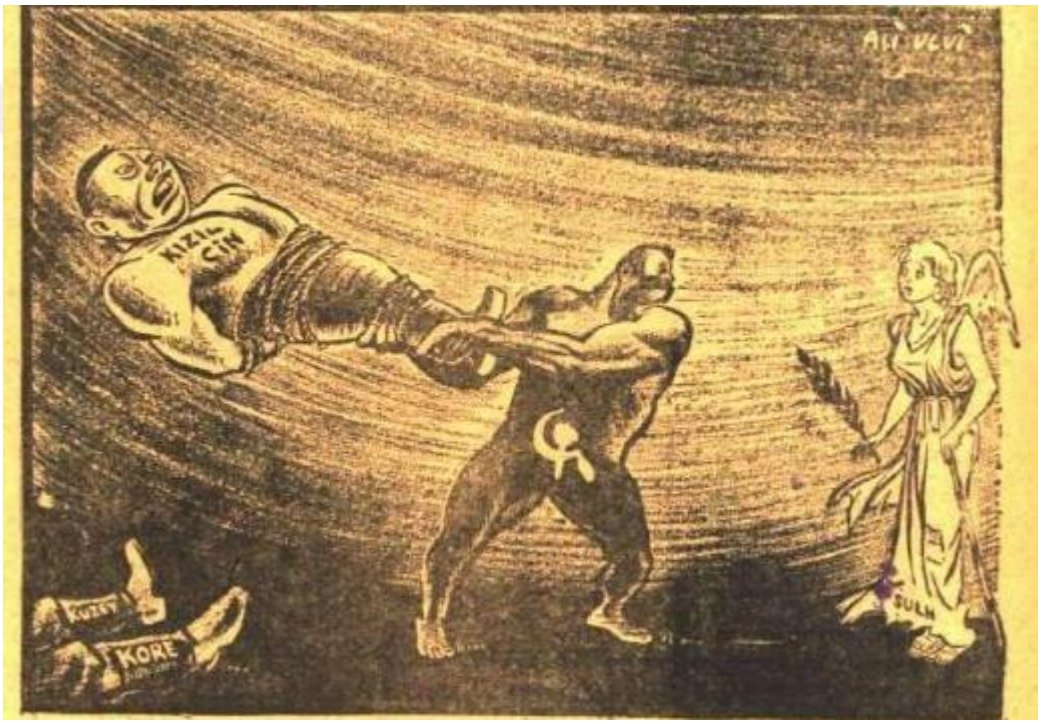

Görsel 118: Cumhuriyet gazetesinde yayımlanan Ali Ulvi karikatüründe, Alt yazı:" Moskova'nın Dostu ve Düşmanı" Moskova Kuzey Kore'den sonra Kızıl Çin'i barışa karşı kullanıyor, Kuzey Kore yerde yığılmış vaziyette, Moskova ise kendinden emin bir halde urganla bağladığı Kızıl Çin'i barışı temsil eden kanatlı meleğe doğru fırlatıyor. Melek endişeli şekilde olanları izliyor. Ali Ulvi karikatürde Sovyet Rusya'nın barışın sona ermesi için elinden geleni yaptığını aktarmış.[619]

Akşam gazetesi tarafından belirtildiğine göre, Kore'de BM birlikleri ilerlemeye devam etmiş ve Wonju'nun 25 km kuzeydoğusunda bir kasaba ele geçirilmiştir. Bölgede komünist kuvvetleri geri çekilmeye başlamış, Türk birlikleri ise Seul'un

[616] *Akşam Gazetesi*, "Tugayımız Kore'de Yeni Bir Zafer Daha Kazandı", 28 Ocak 1951, s.1
[617] *Cumhuriyet Gazetesi*, "Kore Harbinin en çetin ve Kanlı Piyade Hücumu", 29 Ocak 1951, s.1
[618] *Cumhuriyet Gazetesi*, "Kore'ye 600 Kişilik Yeni Bir Kuvvet Göndereceğiz", 3 Şubat 1951, s.1
[619] Ali Ulvi, *Cumhuriyet Gazetesi*, 3 Aralık 1950, s.1

kuzeybatısında bulunan Kimpo yarım adasını ele geçirip, bölgeyi komünistlerden temizlemişlerdir.[620]

Görsel 119: Akşam gazetesinde yayımlanan Semih Balcıoğlu karikatüründe, Amerika Hürriyet sandalında bulunan işbirliği içerisinde olduğu ülkelere: "Aman çocuklar gayret, kesilmeden şu fenere bir varabilsek!" diyor. Karşılarına çıkma ihtimali olan engeller, Kızıl Çin, Savaş, Komünist taarruzu, komünist tehlikesiyken, karikatürde sandalın ucunda bulunan dürbünle sulh ışığını gözlemleyen ise Türk askeridir.[621]

Türk tugayına Kore'de cephelerde gösterdiği başarılı savunma ve savaş kabiliyetinden dolayı, Amerikan Kongresi tarafından Mümtaz Birlik Nişanı ve beratı verilmiştir. Ayrıca Güney Kore Cumhurbaşkanı tarafından, Cumhurbaşkanlığı Birlik Nişanı verilmiştir. Türkiye daha sonra Kore Savaşı'nda görev almak üzere 3 birlik Tugayı daha göndermiştir. 2 Temmuz 1951 tarihinde 2. Değiştirme tugayı, 6 Temmuz 1952'de 3. Değiştirme tugayı gönderilmiş bu askerler 28 Mayıs 1953'te Berlinler, Vegas, Elko, Karsan İleri Karakol muharebelerinde savaşmış ve başarılarından dolayı kendilerine Amerikan Cumhurbaşkanı adına Liyakat Nişanı verilmiştir. Bölgeye, 6 Temmuz 1953'te 4. Değiştirme tugayı gönderilmiştir. [622] Böylece 25 bin kadar Türk askeri Kore Savaşı'nda görev yapmış, savaşta 721 Türk askeri şehit düşmüş, 2.147'si yaralanmış ve 234'ü tutsak edilmiştir.[623]

[620] *Akşam Gazetesi,* "Kore'de", 21 Şubat 1951, s.2
[621] Semih Balcıoğlu, *Akşam Gazetesi*, 23 Ocak 1951, s.7
[622] T.C. Genel Kurmay Başkanlığı, *Kore'de Türk Muharebeleri*", Ankara: Genel Kurmay Basımevi, 2012, s.XI
[623] Hilal Akgül, "DP Hükümetinin Kore Savaşı'na Asker Gönderme Kararı Karşısında CHP Muhalefeti", *Kore Savaşı Uzak Savaşın Askerleri,* der. Mehmet Ali Tuğtan, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2013, s.100

Kore Savaşı için Türkiye antikomünist bir piyade taburu kurmuştu. Türkiye, Kore'ye asker katkısı sağlamakta; Güney Kore, Amerika ve İngiltere'den sonra dördüncü sırada yer almıştır.[624]

6.2.4.Kore Savaşının Sona Ermesi

Akşam gazetesinde yayımlanan "Ateşkes teklifi" başlıklı habere göre, BM Komisyonu Ocak 1951'de, 7'ye karşı 50 oyla aldığı kararla Kızıl Çin'e ateşkes teklifinde bulundu. Bu öneri ayrıca Amerika, Sovyet Rusya, İngiltere ve Kızıl Çin ülke temsilcilerinin bir araya gelerek Uzak Doğu sorunlarını görüşmelerini de kapsıyordu. Sunulan teklif Kızıl Çin tarafından belirli tarihe kadar kabul edilmezse bu devletin saldırgan ülke olarak kabul edileceği ve yeni önlemler alınacağı ifade edilmiştir.[625] Yine Akşam gazetesinde belirtildiğine göre, Pekin Hükümeti Dışişleri Bakanı Chou En Lal, Çin Halk Cumhuriyeti'nin yapılan teklifi kabul etmediğini bildirmiştir.[626]

Görsel 120: Son Posta gazetesinde yayımlanan karikatürde, Kızıl Çin'in ateşkes teklifini kabul etmemesi üzerine, Kore fitili patlatılıyor, "Kundak".[627]

Nisan ayına gelindiğinde Akşam gazetesinde belirtilen habere göre, Truman yaptığı açıklamada Kore'den çekilmeyeceklerini çünkü eğer çekilirlerse Sovyetlerin

[624] Stanley Sandler, *The Korean War No Victors, No Vanquished*, Lexington: Kentucky Üniversitesi Yayınları, 1999, s.162
[625] *Akşam Gazetesi*, "Ateşkes Teklifi", 14 Ocak 1951, s.1-2
[626] *Akşam Gazetesi*, "Kızıl Çin", 18 Ocak 1951, s.1
[627] *Son Posta Gazetesi*, 3 Aralık 1950, s.1

dünyanın başka bir bölgesinde Japonya, Orta Doğu ya da Avrupa'da saldırı hareketlerine devam edebileceklerini söylemiştir[628]

Nisan 1951'de Cumhuriyet gazetesinde yayımlanan "Kuzey Kore'nin Barış Teklifi ve Birleşmiş Milletler" başlıklı haberde belirtildiğine göre, komünistlere ait olan Pyongyang Radyosu Kuzey Kore'nin BM aracılığıyla Kore anlaşmazlığının barış yoluyla halledilmesi taraftarı olduğunu bildirmiştir. Bunun yanında anlaşmazlığın Varşova barış kongresinde alınan kararlara uyacak şekilde çözülmesini ve BM'nin Syngman Rhee taraftarlarının Kore'de gerçekleştirdikleri askeri saldırının sorumluluğunu almasını BM'den istemiştir.[629] BM Kuzey Kore tarafından öne sunulan metni barış teklifi olarak kabul etmemiştir.[630]

Görsel 121: Akşam gazetesinde yayımlanan Semih Balcıoğlu karikatürüne göre, ilk bölmede gazeteyi ilgi ile okuyan adam, gün geçtikçe aldığı haberler karşısında sinirlenip şaşırıyor ve en son şapkası düşüyor ve kendisi de yere doğru düşüyor. Kore Savaşı'nda yaşanan hızlı gelişmeler üzerine bölmelerde adamın okuduğu haberler: "Birleşmiş Milletler Kuvvetleri Seul'ü alıp Inşon'u bıraktılar.. -Inşon'u alarak Seul'den çekildiler.., -Vonju'yu bırakıp Seul'e girdiler.., -Seul'u bırakıp Inşon'u aldılar, Inşon'dan çekilip Vonju'ya girdiler, Seul'ü aldılar.."[631]

Akşam gazetesinde yayımlanan "Kızıllar" başlıklı haberde belirtildiğine göre, General Almond savaşın geldiği durumla ilgili olarak komünist kuvvetlerinin ikinci ilkbahar saldırılarında 125 bin kişi ile harekete geçtiklerini, ilk kızıl saldırısının 22 Nisanda başladığını on gün sonra etkisini kaybettiğini, ikinci saldırının da BM askerleri tarafından top, uçak ve otomatik silahlar vasıtasıyla durdurulduğunu, 5 gün devam eden

[628] *Akşam Gazetesi*, "Truman Kore'den Çekilmeyeceğiz Diyor, s.1-2
[629] *Cumhuriyet Gazetesi*, "Kuzey Koreliler Barış Teklifinde Bulundular", 16 Nisan 1951, s.1
[630] *Cumhuriyet Gazetesi*, "Kuzey Kore'nin Barış Teklifi ve Birleşmiş Milletler", 19 Nisan 1951, s.1,3
[631] Semih Balcıoğlu, *Akşam Gazetesi*, 22 Şubat 1951, s.1

saldırılarda komünistlerin 60 binden fazla kayıp yaşadığı ve sonrasında geri çekilmeye başladıklarını belirtmiştir.[632]

Haziran 1951'de, Akşam gazetesinde yayımlanan "Rusya Kore'de Ateşin Kesilmesini Teklif Etti" başlıklı haberde aktarıldığına göre, Sovyet Rusya'nın BM temsilcisi Jacob Malik, bir Amerikan radyosunda yayınlanan beyanatında Sovyetler Birliği halklarının barışın devamlılığına inandığını, Kore'deki anlaşmazlığın çözülebileceğini umduklarını belirtmiş ve bu sorunun halledilmesi için Sovyet Rusya, Kore'de ateşkes yapılması amacıyla görüşmelerin gerçekleştirilmesini istemiştir.[633]

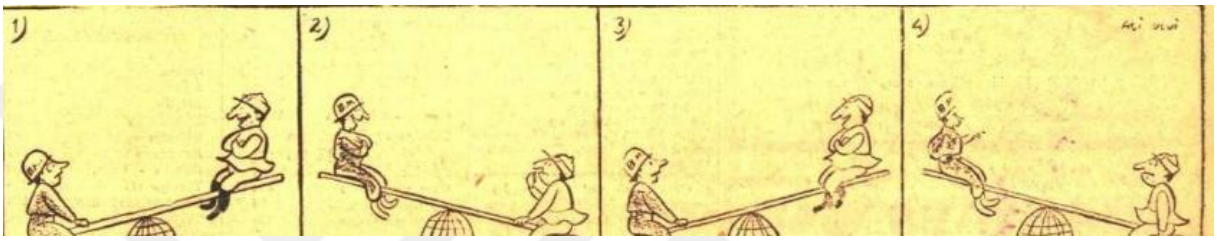

Görsel 122: Cumhuriyet gazetesinde yayımlanan Ali Ulvi karikatürü, Alt yazı:"Kore Savaşı'nda dengeler hızla değişiyor".[634]

Akşam gazetesinde yayımlanan "Ateşkes Teklifi Hakkında Rus Görüşü Açıklandı" başlıklı habere göre, Sovyet delegesinin teklifinin ardından Amerika Dışişleri Bakanı Dean Acheson Kore'deki komünist Çin birliklerinin Yalu nehri kuzeyine yani Çin topraklarına geçmelerinin ateşkesin Amerika tarafından kabul edilmesi için garanti olabileceğini belirtmiştir.[635]

Müzakere fikirleri gündeme gelmeye başladığı sırada, savaşın iki yıl daha devam edeceği beklenen bir durum değildi. Fakat Kore'deki taraflar derin bir ideolojik ve kültürel bir bölünme içerisindeydi, birbirlerine karşı güvensizdiler bu yüzden savaşın durdurulmasının Batı ve Sovyet Bloğu arasındaki mücadeleye son vermeyeceğini anladılar. Amerikalı liderler, Kore'deki bir ateşkesin Komünistler tarafından başta Güneydoğu Asya olmak üzere diğer bölgelerde artan bir eylem üreteceğinden ve batıdaki askeri hazırlıktan ödün vereceğinden korkuyorlardı.[636]

[632] *Akşam Gazetesi*, "Kızıllar", 22 Mayıs 1951, s.2
[633] *Akşam Gazetesi*, "Rusya Kore'de Ateşin Kesilmesini Teklif Etti", 24 Haziran 1951, s.1-2
[634] Ali Ulvi, *Cumhuriyet Gazetesi*, 14 Şubat 1951, s.1
[635] *Akşam Gazetesi*, "Ateşkes Teklifi Hakkında Rus Görüşü Açıklandı", 28 Haziran 1951, s.2
[636] Stueck, a.g.m, s.145

Eisenhower Ocak 1953'te göreve geldiğinde, ateşkes çabalarının başarısız olması halinde Amerika'nın Çin üslerini ve tedarik kaynaklarını bombalayıp, anakara kıyılarını ablukaya alacağını ve bir ihtimal atom silahları kullanılabileceğinden bahsetmiştir. Diğer taraftan Stalin'in Mart ayındaki ölümü de ateşkes kararı almadaki etkenlerden biri oldu. Stalin'in halefleri Batı ile "barış içinde bir arada yaşama" çağrısında bulundular ve uluslararası gerginlikleri sonlandırma arzusunda olduklarına karşı tarafı ikna etmeye çalıştılar. Halefler, Stalin'in yerine geçmek için kendi aralarında bir mücadeleye giriştikleri bir dönemde genişlemiş bir savaşı göze alamazlardı ve savaş başladığı yerde 38. paralelde bitti.[637]

Her iki taraf da savaş girişimlerinin devamının bir netice sağlamayacağını anladıktan sonra 27 Temmuz 1953'te saat 10.00'da Panmunjom'da, saat 13.00'te cephe karargâhında ateşkes antlaşmasını imzalamışlardır. 27 Temmuz gecesi 22.00'de ateşin kesileceği bildirilmiş ve fiili harekât son bulmuştur. Ateşkes antlaşmasına göre iki taraf da Kore'ye askeri takviye göndermeyi sonlandıracak, hava harekâtı yapmayacak ve silah ve teçhizatta kuvvetlenmeye gitmeyecekti ve taraflar işgal altında bulundukları noktalardan 2'şer kilometre geri çekileceklerdi. 14 Eylül 1953'te silah, mühimmat ve teçhizatın geri alınması için belirlenen süre sona ermiş ve bölge tamamen boşaltılmıştır.[638]

6.3.DP Dönemindeki İlk Başvuru ve Gelen Tepkiler

DP Hükümeti Türkiye'nin savaşa katılması ile birlikte NATO'da yer alabileceğini düşünmektedir. Asker gönderme kararının hemen ardından NATO'ya başvurunun gerçekleştirilmesi bunu göstermektedir. Cumhuriyet gazetesinde yayımlanan "Türkiye de Atlantik Paktına İştirak Edecek" başlıklı habere göre, İngiltere Dışişleri Bakanlığı tarafından yapılan açıklamada, Türk Dışişleri Bakanı Fuat Köprülü'nün Türkiye'nin Atlantik Paktına katılımı konusundaki teklifini Ankara'daki İngiliz elçisine sunduğunu duyurulmuştur.[639]

---

[637] W. Hook, John Spanier, *American Foreign Policy Since World War II,* 15. Baskı, CQ Press: Washington, 2000, s.76

[638] Kore'de Türk Muharebeleri, s.173

[639] *Cumhuriyet Gazetesi*, "Türkiye'de Atlantik Paktına İştirak Edecek", 3 Ağustos 1950, s.1

Türkiye'nin NATO'ya üye olma teklifinin Atlantik ülkeleri tarafından destekleneceğini düşünen The Times gazetesi, "Turkey's Inclusion in Atlantic Pact" başlıklı habere göre, Türkiye'nin yaptığı başvurunun, İngiltere ve Fransa Hükümeti tarafından Türk-İngiliz-Fransız ittifakı nedeniyle olumlu karşılanması beklenmektedir. İtalya'nın da geçen yıl imzalanan Türk-İtalyan dostluk antlaşmasını kuvvetlendirmek adına Türkiye'nin Atlantik Paktına girişini destekleyeceği düşünülmektedir.[640]

NATO üyesi devletlerin Türkiye ile ilgili açıklamaları Türk gazeteleri tarafından ilgi ile takip edilmiştir. Bu dönem Türkiye'nin NATO'ya üyeliğine yönelik açıklamalarda bulunan üye devletler negatif bir tutum sergilememeye dikkat ederek ılımlı bir hava yansıtmaya çalışmışlardır.

Yeni İstanbul gazetesinde yayımlanan "Amerika Türkiye'nin Atlantik Paktına Alınmasına Taraftar" başlıklı habere göre, Amerikan Dışişleri Bakanı Acheson, Türkiye'nin Atlantik Paktına dâhil olmasını mutlulukla karşılayacağını, fakat bu kararın alınabilmesi için tüm pakta dâhil ülkeler tarafından kararın onaylanması gerektiğini ifade etmiştir.[641]

Cumhuriyet gazetesinde yayımlanan haberlere göre, Norveç Dışişleri Bakanı sözcüsü yaptığı açıklamada Türkiye ve Yunanistan'ın Atlantik Paktı'na dâhil olması konusuna, Norveç Hükümetinin sıcak bakmadığı haberlerini yalanlamıştır.[642] Fransız Dışişleri Bakanlığı sözcüsü Türkiye ve Yunanistan'ın Atlantik Paktı'na alınmasına Fransa'nın karşı olmadığını ama bu durumda ne şekilde hareket edileceğinin net bir şekilde kararlaştırılmadığını ifade etmiştir.[643]

Türk siyasi yetkililer ülkenin pakta sağlayacağı katkılar üzerinde durmuş ve Batılı ve demokratik bir devlet olarak pakta dâhil olmak istemenin Türkiye'nin en doğal hakkı olduğunu savunmuşlardır. Adnan Menderes Atlantik Paktı başvurusu ile ilgili olarak Kore Savaşı sırasında Türkiye'nin aldığı tavır nasıl barışın korunması amacını güdüyorsa, Türkiye'nin pakta dâhil olma amacının da barışa hizmet edeceğini vurgulamıştır. Yeni Sabah gazetesinde yayımlanan "Başbakanın Harici Siyasete Dair

[640] *The Times Gazetesi*, Turkey's Inclusion in Atlantic Pact", 2 Ağustos 1950, s.4
[641] *Yeni İstanbul Gazetesi*, "Amerika Türkiye'nin Atlantik Paktına Alınmasına Taraftar", 3 Ağustos 1950, s.1
[642] *Cumhuriyet Gazetesi*, "Atlantik Paktına İştirakimiz, 15 Ağustos 1950, s.1
[643] *Cumhuriyet Gazetesi*, "Türkiye'nin Atlantik Paktına Kabulü Meselesi ve Fransa", 14 Eylül 1950, s.3

Demeci", başlıklı yazıya göre Menderes, Türkiye'nin Atlantik Paktına üye olma teklifinin reddedilmesi ihtimalini, Türkiye'ye yönelik herhangi bir saldırı durumunu teşvik edici olarak bile yorumlanabileceğini ifade etmiştir. [644]

Son Posta gazetesinde yayımlanan "Atlantik Paktına Girmemiz Meselesi" başlıklı habere göre, Birleşmiş Milletler Türkiye Baş Temsilcisi Selim Sarper, Türkiye'nin Atlantik Paktı'na 2 milyonluk ordu sağlayabileceğini ve ordunun Batı Avrupa'nın en kalabalık ordusu olacağını söylemiştir. Ayrıca, Türkiye'nin herhangi bir saldırı durumunda kendini savunacak durumda olduğunu belirten Sarper, Türkiye'nin BM'den gelen desteği de memnuniyetle kabul edeceğini söylemiştir.[645]

Son Posta gazetesinde yayımlanan "Atlantik Paktına Bir An Evvel Alınmamızı İstedik" başlıklı haberde belirtildiğine göre, Washington Büyükelçisi Feridun Cemal Erkin, Acheson ile irtibat kurarak Türkiye'nin Atlantik Paktına alınması konusunda Amerika tarafından destek beklenildiğini ifade etmiştir. Görüşmede, Türkiye'nin 1945 yılındaki Sovyet tehditlerinin başarıyla üstesinden geldiğini, Pakta dâhil olmasıyla da NATO'nun daha etkin ve sağlam olacağına dair inancını söylemiştir. Atlantik Paktının İtalya ve bazı kuzey Afrika topraklarının katılımı sonucunda artık coğrafi bir nitelik taşımadığını da belirterek; Türkiye'nin, Avrupa'nın en önemli üç kuruluşundan ikisi, Avrupa Konseyi ve Avrupa Kalkınma İdaresinde yer almakta olduğunu, üçüncü teşkilat olan Atlantik Paktı'na alınmaması için bir neden bulunmadığını ifade etmiştir. Ona göre teşkilatların hepsinin gayesi komünizmin yayılmasını engellemektir.[646]

Tüm çabalara rağmen Türkiye'nin, Atlantik Paktı'na yaptığı başvuru kabul edilmemiştir. Yeni İstanbul gazetesinde yayımlanan "Atlantik Paktı ve Dünya Politikası" başlıklı habere göre, Teklifin reddinin Amerika tarafından ortaya konulan nedenleri arasında Türkiye'nin konumu itibariyle daha çok Akdeniz ülkesi sayıldığı bu yüzden Atlantik bölgesini kapsayan oluşumlarda yer alamayacağı belirtilmiştir. Amerika'ya göre; eğer Türkiye Atlantik ülkesi olmamasına rağmen bu paktta yer alırsa,

[644] *Yeni Sabah Gazetesi*, "Başbakanın Harici Siyasete Dair Demeci", 7 Ağustos 1950, s.3
[645] *Son Posta Gazetesi*, "Atlantik paktına Girmemiz Meselesi", 23 Ağustos 1950, s.1,7
[646] *Son Posta Gazetesi*, "Atlantik Paktına Bir An Evvel Alınmamızı İstedik", 26 Ağustos 1950, s.1,3

bu politik olarak yanlış olur ve sonucunda İran ve Yunanistan'ın da pakta dâhil olması gerekirdi. Bu durum da Atlantik Paktının asıl amacını yitirmesine neden olurdu.[647]

The Times gazetesi ise Türkiye'nin güvenliğinin BM üyesi bir devlet olması, İngiltere ve Fransa ile imzaladığı pakt ve Amerika tarafından Truman Doktrini ile birlikte gerçekleştirilen askeri yardımlarla birlikte korunma altına alındığını belirterek, Türkiye'nin Orta Doğu ve Akdeniz bölgesinde stratejik olarak öneminin Atlantik Paktı ülkeleri tarafından bilindiği vurgulanmıştır. Türkiye'nin pakta dâhil olmak için yaptığı başvuru talebinin reddedilme nedeninin, ülkenin pakt içerisinde yer almasıyla üyeliğin Yunanistan, Mısır ve İran'a açılmasına neden olacağı, coğrafi genişleme ile birlikte de konsey üyelerinin yeni planlar oluşturmaları gerekeceği ve bu durumun bazı karışık problemlerin oluşmasına yol açabileceği belirtilmiştir.[648]

Zafer gazetesi yazarı Mümtaz Faik Fenir "Atlantik Paktı, İngiltere ve Fransa" başlıklı yazısında, Türkiye'nin Atlantik paktına alınmayışının nedeninin net bir şekilde ifade edilmediğini belirterek aldığı duyulara göre Norveç ve Danimarka'nın paktı coğrafi olarak genişletme fikrinde olmadıklarını belirtmiştir. Türkiye bir saldırıya uğrarsa bahsi geçen devletler müdahalede bulunmak istemedikleri için bu itirazı yapmışlardır. Fenir'e göre pakt öncesi toplanan üç büyük devlet eğer Türkiye'nin pakta alınması konusunda ısrarcı tutum sergilemiş olsaydı diğer 9 devletin itirazlarının üzerinde pek düşünülmeyecekti ve Türkiye'nin NATO'ya üyeliği kolaylıkla gerçekleşmiş olacaktı. Fenir bu noktada Amerika, İngiltere ve Fransa'yı eleştirmiştir.[649]

[647] *Yeni İstanbul Gazetesi*, "Atlantik Paktı ve Dünya Politikası", 19 Eylül 1950, s.1
[648] *The Times Gazetesi*,"Security in The Near East", 7 Ekim 1950, s.7
[649] Mümtaz Faik Fenir, "Atlantik Paktı, İngiltere ve Fransa*", Zafer Gazetesi*, 21 Eylül 1950, s.1

Görsel 123: Yeni İstanbul gazetesinde yer alan Turhan Selçuk karikatüründe, gazetelerde yayımlanan "Türkiye, Atlantik Devleti olmadığı için pakta alınmadı" haberleri sonrası İtalya'nın Atlantik devleti olmamasına rağmen pakta alındığı vurgulanmış. İtalya için Atlantik ülkesi olmama kuralını yıkan pakt üyelerine Selçuk tarafından belirtilen alt yazı: "Gözündeki merteği(İtalya) görmiyen!.. "[650]

İngiltere Dışişleri Bakanlığı sözcüsü basın toplantısında Türkiye'nin Atlantik Paktı'na dâhil olmasına karşıt olan gruba İngiltere'nin liderlik etmediğini söylemiştir. Cumhuriyet gazetesinde yayımlanan "Atlantik Paktı ve Türkiye" başlıklı haberde, İngiltere ve Fransa'nın, Türkiye ile yaptıkları antlaşma dolayısıyla saldırı durumunda Türkiye'ye yardımı kabul eden devletler olduğu, bu yüzden Türkiye'nin pakta dâhil olmasına karşı olanların Türkiye'ye gerekli durumda yardımda bulunmak istemeyen Atlantik ülkeleri olduğu belirtilmiştir.[651]

Türkiye Atlantik Paktı üyeliğinin reddedilmesi sonucunda pakta üye olma fikrinden vazgeçmemiştir. Bu dönem Türk siyasi yetkilileri ve Türk gazeteleri tarafından Türkiye'nin coğrafi önemi, asker miktarı ayrıca Truman Doktrini ile birlikte modernleşmeye başlayan ordusu vurgulanarak NATO üyeliğinin Türkiye'ye açılmasının pakta sağlayacağı katkılar üzerinde durulmuştur.

Tevfik Rüştü Aras "Türkiye ve Atlantik Misakı" başlıklı yazısında, Avrupa Birliği İstişare toplantısında Churchill'in önerisiyle Avrupa Birliği ordusu kurulmasının teklif edildiğini ve bu teklifin onaylandığını belirtmiştir. Fakat bu teşkilata üye olan her

[650] Turhan Selçuk, *Yeni İstanbul Gazetesi*, 19 Eylül 1950, s.1
[651] *Cumhuriyet Gazetesi*, "Atlantik Paktı ve Türkiye", 20 Eylül 1950, s.1,3

devletin Atlantik Paktı içerisinde yer almadığı, bu durumun da Avrupa savunmasında iki tane kuvvet oluşumu yaratacağından, yapılması gerekenin Avrupa Birliği içerisinde yer alan ülkeleri Atlantik Paktı'na dâhil etmek olduğunu söylemiştir. Türkiye'nin NATO başvurusunu değerlendiren Aras, devletin müracaatını desteklemiş, Atlantik Paktı'na Türkiye'nin dâhil edilmemesinin yanlışlığından bahsetmiş, ortak güvenlik sağlanması için ortak hareket edilmesi gerektiğini vurgulamıştır. Türkiye'nin pakta dâhil olsa da olmasa da üretimini attırıp askeri sahada gücünü arttırmaya devam edeceğini ve BM politikasını uygulayacağını söylemiştir.[652]

Görsel 124: Cumhuriyet gazetesinde yayımlanan Ali Ulvi karikatüründe Türkiye'nin Atlantik Paktı üyeliğinin ancak Kore Savaşına katılması ile gerçekleşebileceği vurgulanmıştır. Karikatürde Türk ve Yunan askerleri: "Hele şükür.. Kapıyı nihayet bulduk!"diyor. Türkiye ve Yunanistan için Atlantik Paktı'na giriş Kore kapısından geçiyor, fakat İspanya için böyle bir şartın olmadığı görülüyor, karikatürde İspanya açık camdan yani kolay yoldan Atlantik Paktına giriş yapmaya çalışıyor.[653]

Yeni İstanbul gazetesinde yayımlanan "Cumhurbaşkanı Bayar'ın Açılış Nutku" başlıklı haberde belirtildiğine göre, Cumhurbaşkanı Celal Bayar meclis açılış konuşmasında Atlantik Paktının Doğu Akdeniz Bölgesini de içine alacak şekilde genişletilmesini istemektedir. Kore'de yaşanan olaylar savunma sisteminde açık bulunan yerlere saldırı gerçekleştirildiğini göstermektedir. Türkiye, Doğu Akdeniz'in bu yapıya dâhil edilerek istikrarlı bir barış oluşturulmasını istemektedir. Ayrıca, Dean Acheson tarafından Akdeniz Bölgesinin korunmasına yönelik hazırlanacak programda

[652]Tevfik Rüştü Aras, "Türkiye ve Atlantik Misakı", *Zafer Gazetesi*, 20 Eylül 1950, s.1
[653] Ali Ulvi, *Cumhuriyet Gazetesi*, 22 Şubat 1951, s.1

Türkiye'nin de dâhil olunmasıyla birlikte kurulacak temasların hem askeri hem de hukuki olarak yararlı sonuçlar vereceğini umduğunu söylemiştir.[654]

6.4.Türkiye'nin Amerika'ya İttifak Önerisi ve Akdeniz Savunmasında Türkiye'nin Yeri

Türkiye Atlantik Paktı teklifi geri çevrilince güvenliğini sağlamak adına en büyük müttefik olarak gördüğü Amerika ile resmi bir antlaşma yapmak istemiştir. Amerika ile düşünülen askeri işbirliği İngiltere ve Fransa ile İkinci Dünya Savaşı'ndan beri var olan ittifakın içerisine dâhil olması yönünde olmuştur. Cumhuriyet gazetesinde yayımlanan "Amerika'ya İttifak Teklif Ettiğimiz Haber Veriliyor" başlıklı habere göre, 23 Ocak 1951'de Türkiye Washington Büyükelçisi Feridun Cemal Erkin tarafından, 1939 yılında imzalanan Türk-İngiliz-Fransız ittifakına, Amerika'nın katılması yönünde bir teklif yapılmıştır. Amerika Dışişleri Bakanlığı Sözcüsü Mc Dermott bu teklifin varlığını doğrulamış ve Amerika'nın bu konuyu önemseyerek dikkatle incelediğini belirtmiştir. Türkiye'nin son yıllarda güvenlik taahhüdü konusunu bir çok kere ön plana çıkardığını belirten Dermott, özgür dünyanın varlığının sürdürülmesinde Türkiye'nin önemli bir yeri olduğu belirtmiştir. Ayrıca Amerika'nın, Türkiye'ye gücünü artırması için iktisadi ve askeri yardımlar sağladığını belirterek, Truman Doktrini ile sağlanan yardımların, ülke egemenliği ve toprak bütünlüğünün Amerika tarafından önemsendiğinin göstergesi olduğunu belirtmiştir.[655]

The New York Times yazarı James Reston'a göre Amerika, işbirliği konusunun görüşüleceğini belirtmiş fakat yeni antlaşmalar imzalanıp imzalanmamasına bakılmaksızın Amerikan Hükümeti'nin Yunanistan'dan, Türkiye ve İran'a kadar olan bölgenin güvenliği konusundaki çıkarlarının sabit kalacağı vurgulanmıştır. [656]

Necmettin Sadak Akşam gazetesindeki yazısında Türkiye tarafından yapılan Amerika ile işbirliği teşebbüsünü, Amerika'nın olumlu karşılayacağına bazı gazetelerin kesin gözüyle baktıklarını fakat bu konuda asıl bilgi kaynağının Dışişleri Bakanlıkları olduğunu söylemiştir. Sadak, Fuat Köprülü'nün mecliste gerçekleşen bütçe

---

[654] *Yeni İstanbul Gazetesi*, "Cumhurbaşkanı Bayar'ın Açılış Nutku", 2 Kasım 1950, s.5
[655] *Cumhuriyet Gazetesi*, "Amerika'ya İttifak Teklif Ettiğimiz Haber Veriliyor", 3 Mart 1951, s.1-3
[656] James Reston, *The New York Times Gazetesi*, "Turkey Invites US to Join Treaty of Mutual Aid With Britain and France", 2 Mart 1951, s.1

görüşmelerinde konuyla ilgili ümit verici bir tutum sergilemekten kaçındığını, Amerikan Dışişleri Bakanı resmi sözcüsünün ise Amerika'nın Türkiye'ye yönelik böyle bir taahhütte bulunamayacağını net olarak ifade ettiğini vurgulamıştır.[657]

Görsel 125: Akşam gazetesinde yayımlanan Semih Balcıoğlu karikatüründe Türkiye'nin Atlantik Paktı'na alınmasının gecikmesi üzerine ülke güvenliğinin garantiye alınmasını isteyen Türk askeri elinde bir yazıyla Amerika ve İngiltere başta olmak üzere bir çok ülkenin katıldığı bir toplantıya geliyor ve "Şu senedi ne zaman imzalayacaksınız baylar?"diyor. İngiltere "Acele Etme tetkikata başlayalı ancak bin beş yüz gün oldu." Alt yazı: " Türkiye'nin Emniyeti"[658]

Atlantik Paktı içerisine coğrafi nedenler öne sürülerek kabul edilmeyen Türkiye, Akdeniz güvenliği söz konusu olunca destek beklenen ülkeler arasında yer almıştır. Akşam gazetesinde yayımlanan "Amerika İle Türkiye Arasında Notalar" başlıklı yazıya göre, Amerikan Dışişleri Bakanı Acheson, Atlantik Paktı adına Washington Büyükelçisi Feridun Cemal Erkin'e ilettiği notada, NATO tarafından Akdeniz'in savunması hakkında askeri program oluşturma isteğine Türkiye'nin de dâhil olmasını teklif etmiş, Türkiye'nin BM içerisinde yer alan ve Doğu Akdeniz'de düzenin korunması konusunda önemli bir yer teşkil ettiğini vurgulamıştır. Türkiye, yapılan bu teklifi kabul etmiştir. [659]

Türkiye'nin Akdeniz savunmasına dâhil edilmesi Atlantik Paktı'nın Avrupa savunmasında tek başına yeterli olmadığını göstermektedir. Akşam gazetesinde yer verilen General Eisenhower'ın açıklamasına göre, Atlantik Paktı'na dâhil olmayan Akdeniz ülkelerinin hızlıca önce kendi aralarında daha sonra Atlantik Paktı ülkeleriyle işbirliği içerisine girmeleri beklenmektedir. Akdeniz bölgesinin, özellikle Çanakkale çevresinin Sovyetlerin yıllardır egemen olmak istediği bir alan olduğundan bahseden

[657] Necmettin Sadak, "Türkiye'nin Emniyeti Bahsinde Amerika'nın Açıklamaları Manalı Olabilir", *Akşam Gazetesi*, 9 Mart 1951, s.1-2
[658] Semih Balcıoğlu, *Akşam Gazetesi*, 10 Nisan 1951, s.8
[659] *Akşam Gazetesi*, "Amerika İle Türkiye Arasında Notalar", 5 Ekim 1950, s.2

Eisenhower, askeri açıdan Türkiye, Yunanistan, Yugoslavya ve İspanya'nın Batı savunmasında var olmaları gerektiğini belirtmiş, bu ülkelerin Amerikan askeri birliklerinin desteğiyle önemli bir savunma hattına sahip olacaklarını belirtmiştir.[660]

Amerika Akdeniz savunma fikrinde Türkiye'nin önemini vurgularken, Türkiye de NATO içerisinde var olma isteğini sürdürmüştür. Bu dönem Amerika, Türkiye ve Yunanistan'ın NATO üyeliğine sıcak bakmaya başlamıştır. The New York Times gazetesinin Mart 1950 haberinde Türkiye ve Yunanistan'a Atlantik Paktı için tam üyelik verilmesi yönünde olumlu düşünen resmi yetkililerin arttığı belirtilmiş ve NATO üyeliğine yönelik resmi teklifin bahar aylarında sunulabileceği söylenmiştir. Ayrıca, Türkiye'nin Akdeniz'in korunmasına yönelik planlama konusunda NATO ile işbirliği halinde olmasının Türk Hükümetini tamamıyla memnun etmediği ve daha yetkin bir role sahip olmak istedikleri belirtilmiştir. Makalede Türkiye'nin bu isteğine Amerikan politikacılarının olumlu yaklaşmasının iki sebebi olduğu vurgulanmış, ilk olarak Türk silahlı kuvvetlerinin Amerika'da oldukça saygı gördüğü ve Atlantik üyelerinin desteğiyle doğuda ve Akdeniz'de etkili bir dayanak noktası oluşturabilecekleri ifade edilmiş, ikinci olarak eğer Atlantik savunma hattı ile Türkiye'nin somut bir bağı olmazsa, ülkenin Sovyetlerle komşu olması sebebiyle coğrafi gerçeklere odaklanarak bir tür tarafsızlığa gidebileceği düşünülmüştür.[661]

The New York Times gazetesinde yayımlanan "French Make Bid On Mediterranean" başlıklı haberde, Amerikan Dışişleri Bakanı Dean Acheson ve Fransız Dışişleri Bakanı Schuman tarafından gerçekleştirilen görüşmelerle ilgili olarak Batı ülkeleri arasında Türkiye ve Yunanistan'ın Atlantik Paktı'na alınıp alınmaması yönünde bir anlaşmazlık olduğu aktarılmıştır. Amerikan yetkililerinin bu iki ülkeyi pakta dâhil etmek konusunda olumlu tutumlarına rağmen, Fransa ve bazı Avrupa ülkelerinin bu fikre karşı olduğu ifade edilmiştir.[662]

Cumhuriyet gazetesinde yayımlanan "Avrupa'nın Rusya'ya Karşı Müdafaası" başlıklı habere göre, Avrupa İstişare Meclisi toplantısında İngiliz Temsilcisi Muhafazakâr Duncan Sandy, Türkiye ve Yunanistan'ın Batı savunma cephesine

[660] *Akşam Gazetesi*, "Avrupa'nın Savunmasında Türkiye'nin Rolü", 14 Mart 1951, s.1-2
[661] Walter Waggoner, "Turkish-Greek Bid For Full Tie Gains", *The New York Times Gazetesi*, 18 Mart 1951, s.1,3
[662] *The New York Times Gazetesi*, " French Make Bid On Mediterranean", 31 Mart 1951, s.3

mutlaka dâhil olmaları gerektiğini belirtmiştir. Bu iki devletin ya Atlantik Paktı içerisinde yer alması ya da Doğu Akdeniz için bir kuruluş oluşturulması ve bunun Atlantik Paktı'na iştirak ettirilmesini savunan Sandy, her iki ülkenin ordularının da oluşturulması planlanan Avrupa ordusuna dâhil edilmelerini savunmuştur.[663]

Görsel 126: Atlantik Paktı'nın hem güvenlik sınırının belirlenmesi hem de ülkelerin pakta sağlayacağı ordu miktarı konusunda karar almakta gecikmesinin ardından Akşam gazetesinde yer alan Semih Balcıoğlu karikatürü, Atlantik Paktı Kurmayı ve Ordusu.[664]

NATO tarafından Akdeniz Savunması konusunda oluşturulması planlanan askeri programın belirlenmesine Türkiye'nin de davet edilmesi ve Amerika'nın Türkiye'nin pakta alınmasındaki olumlu tutumu üzerine Hüseyin Cahit Yalçın Türkiye'nin hala pakt dışında olmasını şiddetli bir şekilde eleştirmiştir. Özellikle Bradley'nin yaptığı açıklamada Türkiye'nin içinde bulunduğu coğrafyayı savunulmaya değer görmemesini tenkit ederek Türkiye'nin önemini vurgulamıştır. Akşam gazetesinde yayımlanan habere göre, Avrupa İstişare Meclisi toplantısında Türkiye temsilcisi Hüseyin Cahit Yalçın, Bradley'nin Avrupa'yı savunması elzem olan bölgeler ve mahalli bölgeler olarak ikiye ayırdığını, Türkiye'yi de ikinci bölgeye dâhil ettiğini ve herhangi bir saldırı durumunda Batılı devletlerin Türkiye'ye gerçek anlamda yardım etmeyeceklerini

[663] *Cumhuriyet Gazetesi*, "Avrupa'nın Rusya'ya Karşı Müdafaası", 13 Mayıs 1950, s.1,3
[664] Semih Balcıoğlu, *Akşam Gazetesi*, 12 Nisan 1951, s.1

belirtmesini eleştirmiş ayrıca Fransa tarafından gerçekleştirilen Avrupa ordusuna yönelik görüşmelere Türkiye'nin çağrılmamasının nedeninin Sovyetler tarafından Türkiye'ye bir saldırı gerçekleşirse Fransızların, Rusların kendilerini bombalamasından endişe duyması olduğunu ifade etmiştir. Yalçın ile birlikte toplantıda bulunan Türk delegeleri Kasım Gülek ve Zeyyad Mandalinci Türkiye ve Yunanistan'ın Avrupa ordusuna ya da NATO'ya veyahut da her ikisine birden kabul edilmesini istemişlerdir.[665]

Görsel 127: Akşam gazetesinde yayımlanan Semih Balcıoğlu karikatürüne göre, Amerika telaşlı bir şekilde müttefik ülkeleri uyandırmaya çalışır. Amerika: "Haydi yahu uyanın, hazırlanın, harekete geçin tehlike var" der. Bunun üzerine, uyanmak istemeyen ülkelerden bir temsilci "Dur bakalım daha Rusya kapımıza dayanmadı" cevabını verir.[666]

Cumhuriyet gazetesinde yayımlanan "General Eisenhower'ın Dün Gazetemize Verdiği Hususi Beyanat" başlıklı habere göre Metin Toker, General Eisenhower'a Türkiye ve Yunanistan'ın Atlantik Paktı'na dâhil olması ile ilgili fikrini sormuş, Eisenhower net bir cevap vermekten kaçınsa da Akdeniz bölgesinin son derece önemli olduğunu ve savunmasının bir bütün olarak yapılması gerektiğini belirtmiş, Doğu Akdeniz'in bir saldırı ile karşılaşması durumunda tüm Akdeniz ülkeleri hatta tüm özgür ülkelerin tehlikeye altına girebileceğini ifade etmiştir.[667]

Akşam gazetesinde açıklamalarına yer verilen Başbakan Adnan Menderes, Atlantik Paktının yalnız Batı Akdeniz'in savunmasını amaçladığı için eksik bulmaktadır. Kore'de yaşananların, saldırının her zaman zayıf bulunan noktaya yapıldığına bir örnek olduğunu söyleyerek Akdeniz savunmasının bütün olarak ele

[665] *Akşam Gazetesi*, "Avrupa İstişari Meclisi", 15 Mayıs 1951, s.2
[666] Semih Balcıoğlu, *Akşam Gazetesi*, 10 Nisan 1951, s.8
[667] *Cumhuriyet Gazetesi*, "General Eisenhower'ın Dün Gazetemize Verdiği Hususi Beyanat", 3 Nisan 1951, s.5

alınması gerektiğini belirtmiş, Batı savunma zinciri arttırılırken Doğu Akdeniz'de de Amerika'nın desteği alınarak bir güvenlik sisteminin hemen oluşturulmasını barış için elzem gördüğünü söylemiştir.[668]

6.5. Batılı Devletlerin Türkiye'nin Atlantik Paktına Dâhil Olması Konusunda Tutum Değişikliği

İtalya, Türkiye'nin Atlantik Paktı'na üye olmasını en başından beri destekleyen ülkedir. The Times gazetesinde yayımlanan "Rome and The Yugoslavs" başlıklı habere göre İtalyan Başbakanı Sinyor de Gasperi ve İtalyan Dışişleri Bakanı Kont Sforza İngiltere'ye gerçekleştirdikleri seyahatte Akdeniz'in güvenliği üzerine yapılan görüşmede, Türkiye ve Yunanistan üzerinde de durmuş, bu ülkelerin Atlantik Paktı'na alınması konusunda çıkan haberleri değerlendiren liderler, İtalya'nın bu duruma olumlu baktığını belirtmişlerdir.[669]

1951'in Mayıs ayında Amerikan Dışişleri Bakanlığı tarafından yapılan açıklamada Türkiye ve Yunanistan'ın güvenliğini oluşturmak için en doğru yolun Atlantik Paktı'na dâhil edilmeleri olduğu söylenmiştir. Akşam gazetesinde yayımlanan "Amerika'nın Teşebbüsü" başlıklı habere göre, Amerika'nın Türkiye ve Yunanistan'ın üyeliğinin sağlanması konusunda Fransa ve İngiltere iletişim halinde olduğu ve Atlantik Paktı'na dâhil diğer ülkelerle de görüşmelerde bulunacağı bildirilmiştir.[670]

Amerika'nın, Türkiye ve Yunanistan'ın güvenliğini önemsediği Foreign Office tarafından Türkiye'nin Londra Büyükelçiliğine yapılan açıklamada belirtilmiş ve iki ülkeye de ek güvence verilmiştir. Buna göre her iki devlet ya eşit haklara sahip üye devlet sıfatı ile pakta dâhil olacaktı ya da 19 Ekim 1949 tarihli Türk-İngiliz-Fransız yardım antlaşmasına Amerika da katılacaktı. Bu konu Londra'daki görüşmelerde gündeme getirilerek İngiltere'nin kararını 10 gün içerisinde vereceği belirtilmiştir.[671]

Amerika'nın Türkiye'nin pakta dâhil olması ile ilgili olumlu tutum sergilemeye başlamasının nedeni, Sovyet bloğunda yer alan devletlerin hızı şekilde silahlanması ve

[668] *Akşam Gazetesi*, "Başbakan Türkiye'nin Durumunu Anlattı", 9 Nisan 1951, s.2
[669] *The Times Gazetesi*, "Rome and The Yugoslavs", 16 Mart 1951, s.4
[670] *Akşam Gazetesi*, "Amerika'nın Teşebbüsü", 16 Mayıs 1951, s.1-2
[671] Feridun Cemal Erkin, *Dışişlerinde 34 Yıl Washington Büyükelçiliğ*i, 2.b, C:2, Kısım:1, Ankara: TTK Basımevi, 1992, s.231

Kominform tarafından Yugoslavya üzerine yapılan baskılardan dolayı General Eisenhower'ın etki alanını güney-doğu alanında güçlendirme ihtiyacı duymasındandır. Amerika ayrıca Türkiye'nin hava üslerinden faydalanmak adına da pakta dâhil olmasını istiyordu çünkü Türkiye Batılı ülkelerin hava üslerini kullanmasına pakt içerisinde yer almadığı için karşıydı. Amerikan hava uzmanları Sovyetler tarafından Batı Avrupa bölgesinde bir tehdit oluşursa Türkiye'den kalkacak uçakların Kafkas ve Ural bölgelerindeki petrol ve endüstri alanlarını bombalayabileceğini düşündüklerinden Türkiye'nin üyeliğine olumlu bakmaya başlamışlardır.[672]

The Times gazetesinde yer alan "Strategic Problems Of E.Mediterranean" başlıklı habere göre Amerikan Büyükelçisi Walter Gifford, İngiliz Dışişleri Bakanı Morrison ile Türkiye ve Yunanistan'ın Atlantik Paktına katılıp katılmaması konusunda bir görüşme gerçekleştirmiştir. Görüşmede prensip olarak bu iki ülkenin pakta dâhil olmasına itiraz olmamakla birlikte, paktın Doğu Akdeniz'e genişletilmesi durumunun Akdeniz ve Orta Doğu coğrafyasının stratejik olarak savunulmasının gündeme gelmesine neden olacağı, öncelikle bu noktanın çözülmesi gerektiği belirtilmiştir. Ayrıca Atlantik ülkelerinden İtalya'nın Türkiye ve Yunanistan'ın pakta dâhil olması konusunda güçlü bir istek duyduğu fakat özellikle İskandinav ülkelerinin paktın genişletilmesine istekli olmadığı ve Fransız hükümetinin bu konuda net bir kararının olmadığı da söylenmiştir.[673]

The Times gazetesinde yer alan "British Relations With Turkey" başlıklı habere göre, Türkiye ile işbirliği konusunda açıklamalarda bulunan İngiliz Dışişleri Bakanı Morrison, iki ülkenin de içerisinde yer aldığı Avrupa Ekonomik İşbirliği Örgütü ve Avrupa Ödemeler Birliği Teşkilatındaki işbirliklerinden bahsetmiş ve Türkiye'nin güvenliğinin İngiltere için çok önemli olduğunu, savunma alanında iki ülkenin çeşitli ortaklıklar içerisinde bulunduğunu söylemiştir. Bunlardan biri Türkiye ve İngiltere arasında imzalanan 1939 antlaşmasıdır. Bu antlaşma Türkiye bir saldırıya uğradığında İngiltere'nin yardımını içeriyordu, ikincisi NATO'nun Akdeniz bölgesinin savunulmasıyla ilgili hazırlanan programda beraber yer almaları, üçüncüsü Orta Doğu'nun savunulması konusunda İngiltere'nin Türkiye ile işbirliği konusundaki isteği olduğundan bahsetmiştir. Fakat Türkiye'nin bu işbirliklerinin ötesinde savunma

[672] Gönlübol vd., a.g.e,, s.230
[673] *The Times Gazetesi*, "Strategic Problems Of E.Mediterranean", 25 Mayıs 1941, s.5

konusunda daha sağlam bir garanti istediğini, İngiltere'nin bunu çok iyi anladığını ve asker gücü olarak Kore savaşında da görüldüğü gibi Türk askerlerinin savaşma kapasitesinin yüksek ve cesaretli olduklarını ve İngiltere'nin Türkiye ve batılı müttefikler arasındaki işbirliğini desteklemekten memnun olacaklarını bildirmiştir. Türkiye ve Yunanistan'ın Atlantik Paktı'na dâhil olma önerisini İngiltere'nin kesinlikle dışlamadığını yalnız bunun önce diğer üye ülkelerle birlikte görüşülmesi gerektiğini ve alınan sonucun ne olursa olsun, Türkiye ve Batı ittifakının daha güvenli ve daha güçlü olmasında yardımcı olacağını söylemiştir.[674]

Fuat Köprülü, New York Daily News gazetesine verdiği röportajda Türkiye'nin Avrupa savunmasının bir parçası olduğunu bu yüzden Atlantik Paktı'nın sadece Atlantik ülkeleri ve Batı Avrupa ile sınırlandırılmasının doğru olmayacağını söylemiştir. Eğer Doğu Akdeniz bölgesi görmezden gelinecek olursa, Akdeniz'in tehlike altında kalacağını belirtmiş, Amerika'nın, Türkiye'nin Atlantik Paktı'na dâhil edilmesi için attığı adımları Türkiye'nin memnuniyetle karşıladığını söylemiştir.[675]

Görsel 128: Akşam gazetesinde yayımlanan Semih Balcıoğlu karikatürüne göre, Menderes: "Görüyorsun ya Sametçiğim... Atlantik Paktına alınmadığımız için dereler bile dayanamadı taştı!"[676]

İngiltere'nin ardından Fransız Parlamentosunda Türkiye'nin Atlantik Paktına dâhil olma durumu ele alınmıştır. Akşam gazetesinde yayımlanan "Atlantik Paktına Girme Meselesi" başlıklı habere göre Fransız meclisinde en kalabalık üyeye sahip De Gaulle'un partisi ve diğer partilere mensup bir çok milletvekili Türkiye'yi pakta girmesi

[674] *The Times Gazetesi*, "British Relations With Turkey", 31 Mayıs 1951, s.6
[675] *Akşam Gazetesi*, "Türkiye'nin Emniyeti", 14 Haziran 1951, s.2
[676] Semih Balcıoğlu, *Akşam Gazetesi*, 17 Haziran 1951, s.1

konusunda desteklemiştir. İngiltere'nin bu konuda bakış açısını değiştirmiş görünmesi Fransa'nın dikkatini çekmiş ve Norveç'le birlikte hem kendi çıkarları hem de ortak çıkarlar için mantıklı görünen bu karara karşıt durmanın gülünç vaziyet aldığı belirtilmiştir. Yeni kurulacak Fransız kabinesinin bu konuda net karar vereceği düşünülmektedir.[677]

3 Temmuz 1951 tarihinde İngiltere Dışişleri Bakanı Herbert Morrison, Türkiye Dışişleri Bakanı Fuat Köprülü'ye bir memorandum göndermiştir. Burada İngiltere'nin Türkiye'nin Atlantik Paktı'na dâhil olması karşısında Türkiye; Amerika, İngiltere ve Fransa ile Orta Doğu Bölgesinde bir Müttefik Komutanlığına dâhil olacaktı. Türkiye bu "paket anlaşmayı" kabul etmiştir. İngiltere ayrıca Türkiye'nin sözünü tutmasını sağlamak adına gerekli görüldüğünde Amerika'nın da Türkiye'ye baskı uygulamasını istemiştir.[678]

Cumhuriyet gazetesinde yayımlanan "İngiltere Atlantik Paktına Alınmamıza Razı Oldu" başlıklı habere göre Morrison 18 Temmuz 1951 günü Avam Kamarasında yaptığı açıklamada Türkiye ve Yunanistan'ın Atlantik Paktı'na üyeliği konusuna İngiltere'nin en başından beri karşı olmadığını, fakat şu ana kadar bu iki ülkenin savunmasını Batı savunması ile birleştirilmesinden daha uygun bir yol olup olmadığı konusunda incelemeler yapıldığını söylemiştir. Morrison, İngiltere'nin son aldığı karara göre Türkiye ve Yunanistan'ın Atlantik Paktı'na dâhil olmasının daha doğru olduğu kararına vardığını ve kendilerinin Türkiye'nin Orta Doğu savunmasında rol almasını istediklerini belirtmiş, Türkiye'nin de bu fikri onayladığını bildirmiştir.[679]

[677] *Akşam Gazetesi*, "Atlantik Paktına Girme Meselesi", 11 Temmuz 1951, s.2
[678] Fahir Armaoğlu, Türk-Amerikan İlişkileri 1919-1997, s.126
[679] *Cumhuriyet Gazetesi*, "İngiltere Atlantik Paktına Alınmamıza Razı Oldu", 19 Temmuz, s.1-4

Görsel 129: Akşam gazetesinde yayımlanan Semih Balcıoğlu karikatüründe, Kabak Türkiye'nin Pakta alınmasına yönelik haber başlıklarına bakıyor ve Türkiye'nin Atlantik Paktı'na bir türlü dahil olmaması üzerine, "Bunun tadı da benimkine döndü!"..diyor.[680]

Türkiye Dışişleri Bakanı Fuat Köprülü, Morrison'ın demecine değinerek Orta Doğu savunmasının, hem stratejik hem de ekonomik olarak Avrupa'nın güvenliği için şart olduğunu belirtmiştir. Bu nedenle Türkiye'nin, Atlantik Paktı'na üye olduğu zaman Orta Doğu'da üzerine düşen vazifeyi etkin bir şekilde yapacağını ve gerekli önlemleri almak için müzakerelerde bulunacağını belirtmiştir.[681]

Amerika ve İngiltere Orta Doğu güvenliğine yönelik farklı fikirlere sahip olduğundan United Press tarafından ortaya konulan habere göre; Amerika, Türkiye ve Yunanistan'ın Orta Doğu'nun savunması üzerine bir komutanlık oluşturulmadan önce Atlantik Paktı'na dâhil olmasını istemektedir. Ayrıca Türkiye'nin de bu konuda Amerika ile aynı fikirde olduğu belirtilmiştir.[682]

6.6.Ottowa Görüşmeleri

Ottowa'da yapılan Atlantik Konseyi görüşmelerinde Türkiye ve Yunanistan'ın pakta üyeliği gündeme gelmiştir. Akşam gazetesinde yayımlanan "Ottowa'da Dün Atlantik Paktının Tevsii Görüşüldü" başlıklı habere göre, Atlantik Konseyinde Acheson tarafından sunulan Türkiye ve Yunanistan'ın pakta dâhil olma önerisine, İngiltere ve

[680] Semih Balcıoğlu, *Akşam Gazetesi*, 22 Ağustos 1951, s.1
[681] TBMM Meclis Tutanakları, Birleşim:102, Oturum:1, 20 Temmuz 1951 s.232 Dönem:9 Cilt:9 Toplantı:1
[682] *Cumhuriyet Gazetesi*, "Fuat Köprülü Dün Morrison'la Görüştü", 4 Ağustos 1951, s.5

Amerika etkisiyle Norveç'in olumlu oy verebileceği fakat Danimarka ve Hollanda'nın iki devletin üyeliğine sıcak bakmadığı ve tepki gösterebilecekleri düşünülmektedir.[683]

Ottowa Konferansında bulunan askeri yetkililer Türkiye ve Yunanistan'ın pakta dâhil olması durumunda oluşturulacak komutanlığın niteliği ile ilgili görüşmelerde bulunmuşlardır. Akşam gazetesinde yayımlanan "Atlantik Paktı" başlıklı habere göre, Yunanistan'ın Eisenhower komutanlığındaki Avrupa savunmasında yer alması düşünülmüş, Türkiye'nin ise Orta Doğu bölgesi savunulmasına dâhil olması planlanmıştır. Orta Doğu'nun müdafaası için Amerika tarafından İngiliz bir general düşünülmüşse de Türkiye'nin Amerikan bir generalden yana olduğu duyulan haberler arasındaydı. Bu komutanlığın kara kuvvetlerinin savunmasının ise Türkiye tarafından yapılması gündeme gelmiştir.[684]

Milliyet gazetesi, "Ottowa'da Alınan Tarihi Karar Atlantik Paktına Kabul Edildik" başlıklı habere göre, gerçekleştirilen görüşmelerde Atlantik Paktı Konseyi tarafından 12 devlet temsilcisinin onayıyla Türkiye ve Yunanistan'ın pakta dâhil olması kabul edilmiştir. Karar onaylanırken Danimarka temsilcisi 24 saatlik bir mühlet istemiş, aynı şekilde Norveç temsilcisi tarafından da hükümetlerinin talimatının beklendiği bildirilmiş fakat neticede her iki devlet de oyunu olumlu yönde kullanmıştır.[685]

Türkiye'nin Atlantik Paktı'na alım kararının onaylanmasıyla birlikte Milliyet gazetesinde yayımlanan "Menderes'in Üç Yabancı Ajans Mümessiline Verdiği Beyanat" başlıklı habere göre, Başbakan Adnan Menderes yabancı basın mensuplarıyla gerçekleştirdiği mülakatta Türkiye'nin eşit haklara sahip bir üye olarak Atlantik Paktı'na alınmasının hükümet ve halk tarafından memnuniyetle karşılandığını bildirmiştir. Bu olayın demokrasi camiasında ortak savunma amacının gerçekleştirilmesi yönünde önemli bir adım atıldığının göstergesi olduğunu belirtmiştir.[686]

[683] *Akşam Gazetesi*, "Ottowa'da Dün Atlantik Paktının Tevsii Görüşüldü", 16 Eylül 1951, s.2
[684] *Akşam Gazetesi*, "Atlantik Paktı", 20 Eylül 1951, s.2
[685] *Milliyet Gazetesi*, "Ottowa'da Alınan Tarihi Karar Atlantik Paktına Kabul Edildik", 21.09.1951, s.1
[686] *Milliyet Gazetesi*, ""Menderes'in Üç Yabancı Ajans Mümessiline Verdiği Beyanat", 22 Eylül 1951, s.1

Görsel 130: Cumhuriyet gazetesinde yayımlanan Ali Ulvi karikatüründe, Atlantik Paktı'na Türkiye'nin dâhil olmasıyla birlikte güvenlik zinciri tamamlanmış ve barışı simgeleyen melek koruma altına alınmıştır.[687]

Akşam gazetesinde yayımlanan "İnönü'nün Atlantik Paktına Kabulümüze Dair Demeci" başlıklı habere göre, CHP Genel Başkanı İsmet İnönü: "Türkiye'nin Atlantik Paktı'na girmesi dünyada sulh ihtimalini arttıracak kıymetli bir unsur olabilir. Memleketimizin emniyeti, milletlerarası büyük bir teşekkülün kader birliğine katılmış olmak bakımından siyaseten artmış denebilir."ifadelerini kullanmıştır.[688] İsmet İnönü'nün açıklamasında "olabilir" demesi ve kullandığı cümleler yeterince coşkulu bulunmadığından çeşitli gazeteler tarafından eleştirilmiştir.

Cumhuriyet gazetesinde yayımlanan, "Truman'ın Celal Bayar'a Yolladığı Mesaj" başlıklı habere göre, Amerikan Başkanı Truman, Türkiye'nin Atlantik Paktı'na kabulünden derin bir haz duyduğunu, paktın temsilcisi olmasının, İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde maruz kaldığı tehdit ve saldırılar karşısında bağımsızlık ve egemenliğini korumak için gösterdiği kahramanca gayretlerin diğer devletler tarafından da kabul edilmesi olarak görüldüğünü belirtmiştir. 1947'den beri Amerika tarafından Türkiye'nin askeri gücünü arttırmak amacıyla sağlanan iktisadi ve askeri yardımların

[687] Ali Ulvi, *Cumhuriyet Gazetesi*, 22 Eylül 1951, s.1
[688] *Akşam Gazetesi*, "İnönü'nün Atlantik Paktına Kabulümüze Dair Demeci", 23 Eylül 1951, s.1

oluşturduğu işbirliğinin artık Atlantik Paktı çerçevesinde yer alacağından memnun olduklarını belirtmiştir.[689]

The Times gazetesi "Widening Basis of Atlantic Treaty" başlıklı yazısında, Adnan Menderes, İsmet İnönü ve Hikmet Bayur'un, Türkiye'nin NATO'da eşit haklara ve tam üyeliğe sahip olması karşısında kendilerine düşen yükümlülükleri yerine getirileceklerine dair güvence verdiklerini belirtmiş, ayrıca Hikmet Bayur'un, Atlantik Antlaşması metnindeki 5. ve 6. maddeleri vurgulayarak, mevcut bölgesel tanımlamanın İstanbul ve Trakya dışında Türkiye'nin Asya'da kalan topraklarını içermediğine yönelik bir eksiklik olduğunu vurguladığı fakat Ottowa raporlarına göre bu maddelerin yeni duruma göre değiştirileceği bildirilmiştir.[690]

Celal Bayar Türkiye'nin NATO'ya dâhil olmasının, güvenlik açısından bir çok avantaj oluşturduğunu söylerken bir taraftan da Türkiye'ye yerine getirmeye hazır olduğu bir takım yükümlülükler verdiğini söylemiştir. The Times gazetesinde yayımlanan "President's Gratitute to NATO Powers" başlıklı habere göre, Bayar, Türkiye'nin Orta Doğu ülkelerine karşı dostça ve samimi hislere sahip olduğunu, Orta Doğu ülkelerinin oluşturulması planlanan komutanlıkta yer almalarını umduğunu belirtmiştir. Bu hedefle ve diğer barışsever milletlerle Türkiye'nin görevini yerine getirmeye hazır olduğunu belirtmiştir.[691]

6.7. Sovyet Notası

Sovyet Rusya NATO'yu kendilerine karşı oluşturulan bir birlik saydığından Türkiye'nin bu örgütte yer almasından rahatsızlık duymuştur. Moskova'ya göre Türkiye'nin pakta dâhil olması açık bir şekilde Sovyet düşmanlığı beslendiğinin göstergesidir. Milliyet gazetesinde yayımlanan "Atlantik Paktına İştirakimiz üzerine Sovyetlerin Bize Verdikleri Nota" başlıklı habere göre, Rusya tarafından Sovyetlerin Ankara Büyükelçisi Lavrişev vasıtasıyla gönderilen notada, NATO'nun kuruluş amacının saldırmak olduğu ve Türkiye'nin bölgede yer almayan bir devlet olarak saldırgan blokta yer alıp emperyalist ülkeler tarafından topraklarında üsler kurmasına izin vermesiyle üzerine aldığı sorumluluğa dikkat çekilmektedir. Notada ayrıca,

[689] *Cumhuriyet Gazetesi*, "Truman'ın Celal Bayar'a Yolladığı Mesaj", 24 Eylül 1951, s.1
[690] *The Times Gazetesi*, "Widening Basis of Atlantic Treaty", 24 Eylül 1951, s.3
[691] *The Times Gazetesi*, "President's Gratitute to NATO Powers", 2 Kasım 1951, s.3

Türkiye'nin bu ittifakla kendi topraklarında Sovyetler Birliğine karşı oluşturulan askeri üsler yoluyla Sovyet Rusya'ya karşı düşmanca bir davranış içerisinde bulunmayacağını umdukları belirtilmiştir.[692]

ABD Dışişleri Bakanı Sözcüsü, Sovyet notasının gündeme gelmesinin ardından 5 Kasımda yaptığı açıklamada notanın amacının görünüşe göre Kuzey Atlantik Antlaşmasının hedeflerini yanlış tanıtmak ve olası bir yeni üyeyi antlaşmaya bağlı kalmaktan korkutmak olduğunu söylemiştir.[693]

Görsel 131: Cumhuriyet gazetesinde yayımlanan Ali Ulvi karikatüründe, Sovyet notasına cevap -LA...[694]

Türkiye cevabi notasında Sovyetler tarafından ortaya konulan agresif argümanları çürütmeye çalışmıştır. The Times gazetesinde yayımlanan "Turkish Support of Atlantic Pact" başlıklı habere göre, Türkiye'nin kendini savunma konusundaki meşru müdafaa hareketinin, Sovyetler ve ona bağlı ülkelerin izlediği ve Sovyet teknisyenlerin gözetiminde yapılan askeri hazırlıklar karşısında haklı olduğu, ayrıca toprak bütünlüğüne yönelik tehditler karşısında kalan Türkiye'nin güvenlik ve bağımsızlığını garanti altına almak için adımlar atmak durumunda olduğu belirtilmiştir.[695]

[692] *Milliyet Gazetesi*, "Atlantik Paktına İştirakimiz üzerine Sovyetlerin Bize Verdikleri Nota", 5 Kasım 1951, s.1
[693] Türkkaya Ataöv, *NATO and TURKEY*, Ankara: Sevinç Printing House, 1970, s.114
[694] Ali Ulvi, *Cumhuriyet Gazetesi*, 8 Kasım 1951, s.1
[695] *The Times Gazetesi*, "Turkish Support of Atlantic Pact", 14 Kasım 1951, s.5

Sovyetler, Türkiye'nin cevabi notasına karşılık bir nota daha göndererek Türkiye'yi Atlantik Paktı'na girmemesi için tekrar uyarmışlardır. Nota sonrası bazı İngiliz ve Fransız gazetelerinde Türkiye'nin ilk cevabi notasının tüm iddiaları çürüttüğü söylenmiş ve Türkiye tarafından yeni bir nota gönderilmeyeceği düşünülmüştür. Adnan Menderes, Us News Report Dergisi ile yaptığı mülakatta Rusya tarafından gönderilen notaların Türk dış politikasında herhangi bir değişikliğe yol açmayacağını bildirmiş, Rusya ile anlaşmanın yolunun güçlü olmaktan geçtiğini, Rusların yalnızca güce saygıları olduğunu söylemiştir. Hem Türkiye hem de Norveç'e nota gönderilmesi üzerine yorum yapan Menderes, her iki devletin Atlantik Paktı sınırının kuzey ve güneyinde yer almasından dolayı stratejik öneme sahip olmaları nedeniyle nota verildiğini belirtmiştir.[696]

Görsel 132: Cumhuriyet gazetesinde yayımlanan Ali Ulvi karikatüründe, Soğuk Harp ve Sıcak Harp arasında kalmış bitkin durumda olan dünya resmedilmiş.[697]

Fuat Köprülü 30 Kasım 1951'de Sovyet Dışişleri Bakan Vekili Grymko tarafından Türk Büyükelçisi Muzaffer Göker'e iletilen notanın ilkinden farklı olmadığı, vurgulanan noktanın Atlantik Paktı'nın saldırganlığı üzerine olduğunu açıklamıştır. Ayrıca notada, Türk topraklarında Sovyetlere karşı kullanılmak üzere üsler verildiğinden ve daha fazla üssün verileceğinden, Türkiye'nin Sovyet Rusya'ya saldırma emeli bulunan bir pakta dâhil olmasının iki memleketin ilişkilerine zarar vereceğinden, bunun sonucunda gerçekleşecek olayların sorumluluğunun tamamen

[696] *Cumhuriyet Gazetesi*, "Başbakanın Bir Amerikan Dergisine Verdiği Beyanat", 5 Aralık 1951, s.1-5
[697] Ali Ulvi, *Cumhuriyet Gazetesi*, 22 Ocak 1952, s.1

Türk hükümetine ait olacağından bahsedildiğini söylemiştir. Böyle bir notaya bir öncekinden farklı bir cevap verilemeyeceğini söyleyen Köprülü, bu iddialar karşısında yurtta barış dünyada barış ilkesinin tamamen benimseyen bir millet olarak Türkiye'nin vicdanının rahat olduğunu ve kendi topraklarından asla başka ülkelere üs vermek düşüncesi olmadığını, kendi üslerinin ancak bir saldırı olursa müttefik devletlerle belirli bir işbirliği oluşturularak kullanılabileceğini belirtmiştir.[698]

6.8. Türkiye ve Yunanistan'ın Atlantik Paktına Alınma Kararı Sonrası Güvenlik Görüşmeleri

Ottowa görüşmelerinden sonra General Bradley ve Harriman'ın Türkiye ve Yunanistan'a ziyaret gerçekleştireceği belirtilmiştir. The New York Times gazetesinde yayımlanan "Harriman-Bradley to Speed Greek-Turkish Role in Pact" başlıklı habere göre görüşmelere İngiltere ve Fransa'dan yüksek rütbeli subayların da katılacağı duyurulmuştur.[699] Adnan Menderes'in başkanlığında yapılan toplantıda üç devlet temsilcisinin de katılımıyla NATO'nun işleyişi, Türkiye'nin örgüt içerisindeki yeri, hangi komutanlığa bağlanmasının daha uygun olacağı konuları işlenmiştir. Türkiye ve Yunanistan'ın kısa zamanda pakta girmesinin sağlanması ve pakta üye olduklarında Washington'da bulunan askeri temsilciler komitesine bir Türk generalin gönderilmesi, Orta Doğu'ya yönelik saldırı hareketini önlemek amaçlı bir Orta Doğu Komutanlığının oluşturulması gerekli görülmüştür.[700]

The Times gazetesinde yayımlanan "Stability in Turkey" başlıklı yazıya göre, Türkiye ve Yunanistan komşu ülkeler olduğundan, ilk akla gelenin iki devletin birlikte ya Doğu Akdeniz Bölgesinin savunulması ya da Orta Doğu bölgesi komutanlığı içerisinde yer alacaklarını düşünmek olduğu fakat son zamanlarda iki ülke komşu olmasına rağmen örgütteki rolleri ayrı tutulursa kendi güvenlik ve çıkarları açısından daha etkin olabilecekleri belirtilmiştir. Yazıda, Yunanistan'ın bulunduğu konum itibariyle Doğu Avrupa bölgesi savunmasında yer alması, Türkiye'nin ise daha çözülmesi karmaşık bir coğrafyada bulunduğundan Orta Doğunun savunması için kilit

---

[698] TBMM Meclis Tutanakları, Dönem:9, Cilt:11, Toplantı:2 Birleşim:15, Oturum:1, 10.12.1951 s. 902

[699] *The New York Times Gazetesi*, "Harriman-Bradley to Speed Greek-Turkish Role in Pact", 22 Eylül 1951, s.1

[700] *Milliyet Gazetesi*, "Resmi Tebliğ", 15 Ekim 1951, s.1

olarak değerlendirilebileceği ihtimali üzerinde durulmuştur. Ayrıca, Atlantik Paktında Orta Doğu Komutanlığı fikri ortaya çıktığında bu bölgede Türkiye'nin etkin olmasını düşünmenin doğal olduğu belirtilmiş, coğrafi konumunun yanı sıra Türkiye'nin Arap ülkeleriyle dini ve kültürel bağlarının olması nedeniyle Orta Doğu'da meydana gelebilecek sorunların çözümüne yönelik diplomatik yaklaşımlarda da katkı sağlayabileceği vurgulanmıştır.[701]

The New York Times gazetesi yazarı C.L.Sulzberger tarafından belirtildiğine göre, NATO konsey toplantısında Türkiye ve Yunanistan'ın hangi savunma planına dâhil olacağı hakkında üç teklif ortaya konmuştur. İlki Türk ve Yunan silahlı kuvvetlerinin doğrudan Avrupa Müttefik Kuvvetleri Yüksek Karargâhında yer alması ve Batı Avrupa savunma zincirinin bir parçası olmasıydı. İkinci öneri Türk ve Yunan kuvvetlerinin General Eisenhower komutasında, Orta Doğu komutanlığı adı altında ayrı bir savunma sisteminde yer alması ve Orta Doğu koalisyonuna başkanlık eden bir İngiliz general tarafından desteklenmesidir. Üçüncü öneri ise Yunan birliklerinin doğrudan General Eisenhower'ın komutası altında olması, Türk kuvvetlerinin ise Orta Doğu'da İngiliz generalinin komutası altında ayrı bir bölgede yerleştirilmelidir.[702]

Roma'da gerçekleştirilen NATO görüşmelerinde Avrupa'nın savunması ile ilgili bazı noktalar üzerinde durulmuştur. Times gazetesinde yayımlanan "NATO Emphasis on Urgency of European Army" başlıklı habere göre NATO kuvvetleri ile ilgili askeri raporda, 1952 yılında Eisenhower'a bağlı kuvvetlerin 40'a çıkarılması tavsiye edilmiş ve bu karar konsey tarafından kabul edilmiştir. Avrupa'nın yeniden silahlanması için iki plan bulunmaktadır. İlki, artık Avrupa savunma topluluğu olarak bilinen Avrupa ordusunun, 12 Alman birliği dâhil olmak üzere 53 tümen olması planının 1954'e kadar gerçekleştirilmesidir. Bu grubun Fransız, İtalyan, Alman, Felemenk, Belçika ve Lüksemburg birliklerini kapsaması düşünülmüştür. Daha acil olan plan ise NATO'nun Eisenhower komutasındaki kuvvetlerini arttırmasıdır. Orta Doğu komutanlığına yönelik Yunanistan ve Türkiye'nin resmi üyeliği gerçekleştirilmediği için bir karar alınmadığı

[701] *The Times Gazetesi*, "Stability İn Turkey", 19 Eylül 1951, s.5
[702] C.L.Sulzberger, *The New York Times Gazetesi,* Atlantic Powers Scan Ways to Use Greek-Turkish Arms", 27 Eylül 1951, s.9

belirtilmiş, fakat bölgenin bir İngiliz komutanının yönetiminde olabileceği ifade edilmiştir.[703]

6.9. Türkiye'nin NATO'ya Girişi

Portekiz'in başkenti Lizbon'da 14 ülkenin katılımıyla gerçekleşen Atlantik Paktı görüşmelerinde askeri temsilciler tarafından gerçekleştirilen toplantıda Türk ve Yunan hava ve deniz kuvvetlerinin Atlantik Paktının Güneydoğu Avrupa Komutanlığı içerisinde yer alacağı bildirilmiştir. Bu komutanlık General Eisenhower'a bağlı ve yönetiminde Amiral Carney bulunmaktadır.[704]

Cumhuriyet gazetesinde yayımlanan "Lizbon konferansına Resmen Çağrıldık" başlıklı habere göre, Türkiye'nin Atlantik Paktı'na davet edilmesi, imzacı devletler adına Amerika'nın Ankara Büyükelçisi McGhee tarafından Dışişleri Bakanı Fuat Köprülü'ye iletilmiştir. Resmi davet sonrasında teklif meclise sunulmuş ve dışişleri komisyonu toplantısında tasarı kabul edilmiştir.[705] Türkiye'nin de pakta davet olunmasıyla birlikte antlaşmanın 6. maddesi şu ifadeleri içerir:

> 1."Taraflardan birinin Avrupa veya Kuzey Amerika'daki ülkesine yahut Fransa'nın Cezayir vilayetlerine yahut Kuzey Atlantik Bölgesinde yengeç dönencesinin kuzeyinde olup taraflardan her birinin hakkı kazasına tabi bulunan adalara,
>
> 2. Taraflardan herhangi birinin işbu ülkelerde veya bu bölgeler üzerinde yahut Avrupa'nın antlaşma yürürlüğe girdiği tarihte taraflardan herhangi birinin işgal kuvvetlerinin konaklamış olduğu diğer herhangi bir bölgesinde veya Akdeniz'de yahut yengeç dönencesinin kuzeyinde kalan Kuzey Atlantik bölgesindeki kuvvetlerine, gemilerine veya uçaklarına yapılan silahlı bir tecavüz taraflardan birine veya birkaçına yapılmış bir silahlı tecavüz addedilip 5'inci maddenin tatbikini icab ettirecektir."[706] Paktın 5. maddesinde ise taraflardan birine veya birkaçına silahlı saldırı gerçekleşmesi durumunda saldırının tarafların her birine yapılmış olarak kabul edileceği belirtilmektedir.

---

[703] *The Times Gazetesi*, "NATO Emphasis on Urgency of European Army" 29 Kasım 1951, s.4
[704] *Milliyet Gazetesi*, "Askeri Heyetimiz Lizbon Toplantılarına İştirak Etti", 12 Şubat 1952, s.1
[705] *Cumhuriyet Gazetesi*, "Lizbon konferansına Resmen Çağrıldık", 17 Şubat 1952, s.1
[706] Mekki Said Esen, "Atlantik Paktına Eşit Haklarla İltihakımız", *Cumhuriyet Gazetesi*, 18 Şubat 1952, s.1-5

Dışişleri Bakanı Fuat Köprülü mecliste gerçekleştirilen toplantıda Atlantik Paktının BM amacına ve ilkelerine uygun demokrasi, bireysel özgürlük ve adaleti barındıran ilkeleriyle barış ve emniyetin ortak korunmasını amaçlayan ülkelerin eseri olduğunu belirtmiştir. Antlaşmayı imzalayan devletlerin sosyal, ekonomik ve düşünsel alanlarda işbirliğini arzuladığını, silahın ancak kendisi gibi barışı hedefleyen müttefiklerini savunmak için kullanılması gerektiğini ifade etmiş ve Türkiye'nin Atlantik Paktı'na davet metni okunarak oylamaya sunulmuştur.[707]

Dışişleri Komisyonu Başkanı Firuz Kesim, demokratik devletlerin Atlantik paktında Türkiye'nin yer almasına olumlu bakmalarının en önemli nedenlerinden birinin BM ortak savunma sistemi ilkesine bağlı olarak Kore'de meydana gelen savaşa tereddütsüz şekilde asker gönderilmesi ve askerlerin savaştaki başarısı olduğunu düşünmektedir.[708]

Atlantik Paktı ile ilgili olarak yapılan meclis toplantısında bazı muhalif milletvekilleri şüphelerini dile getirmişlerdir. CHP Meclis grubunu temsilen Faik Ahmed Barutçu, Atlantik Paktı'na katılım davetini memnuniyetle karşıladıklarını bildirmiş, fakat pakt içerisinde Türkiye'nin bulunduğu durumun stratejik açıdan yalnızlık göstermekte olduğu bu yüzden askeri müzakerelerin Türkiye için önemli bir yeri bulunduğunu belirtmiştir. Türkiye'nin bu konuda sağlayacağı faydanın göreceği faydadan daha az olmaması gerektiğine dikkat çekmiştir. Barutçu'ya göre, Atlantik Paktı'nın uç noktasında yer alan Türkiye, herhangi bir saldırı durumunda hızlıca desteklenmeli hava savunması gerçekleştirilirken müttefik kuvvetlerden derhal yardım görmelidir. Türkiye'nin maksimum kuvvetle kendini savunabilmesinin en önemli askeri konu olduğunu belirtmiştir.[709]

Millet Partisi Zonguldak Milletvekili Abdurrahman Boyacıgiller, Atlantik Paktı'nın barışı koruyucu ve savunma amaçlı kurulduğunu belirttikten sonra, bu pakta Amerikan senatosu tarafından çeşitli eleştiriler yapıldığını belirtmiş, bunlardan birinin bir devlete karşı saldırının gerçekleşip gerçekleşmediğine karar verirken; iç isyanlar, dışarıdan gelen kışkırtma ve ufak miktardaki yardımların ne şekilde

[707]TBMM Meclis Tutanakları, Birleşim: 41, 18 Şubat 1952, Oturum:1, Dönem: 9, Cilt:13, Toplantı:2, s.314
[708]A.g.e., s.316
[709] A.g.e, s.318

değerlendirileceğidir. Boyacıgiller, Türkiye üzerinde Sovyet Rusya tarafından direkt olarak olmasa da Sovyet Rusya'nın uydu devletlerinden direkt olarak ya da çeteler vasıtasıyla bir saldırı gerçekleşirse veyahut İran, Rusya egemenliğine girip, İran yoluyla Türkiye'ye saldırıda bulunulursa yardım mekanizmasının direkt olarak çalışma ihtimalinin mümkün olup olmadığını sormuştur. Amerikan senatosunda gerçekleştirilen tartışmalardan yola çıkarak böyle bir durumda Türkiye'nin yardım göremeyeceğini ve eşit devletler statüsünde olmayabileceğini belirtmiş, sorusunu Millet partisi adına iletmiş ve bu konuda açıklama beklemiştir fakat Fuat Köprülü bu iddiaları reddetmiştir.[710] Boyacıgiller tarafından ortaya atılan saldırı ihtimallerine, bazı milletvekilleri çeşitli eleştiriler ve alaycı ifadeler kullanarak cevap vermişlerdir. Bu durum da Atlantik Paktı'na yönelik olumsuz herhangi bir eleştirinin yapılmasının o dönem için çok da mümkün olmadığını göstermektedir.

Kararın mecliste kabul edilmesinin ardından 20 Şubat 1952 tarihinde Lizbon'da, paktın Bakanlar konseyi toplantısının ilk günü imza töreni gerçekleşmiştir. Türkiye ve Yunanistan, dışişleri bakanları, Fuat Köprülü ve Sofokles Venizelos tarafından temsil edilmişlerdir. Avrupa Konseyi ve Roma Antlaşması'nda olduğu gibi iki devlet Atlantik Paktına da aynı anda alınmışlardır.[711]

[710] A.g.e, s.324
[711] Metin Toker, *Demokrasimizin İsmet Paşalı Yılları 1944-1973- DP'nin Altın Yılları 1950-1954*, Ankara: Bilgi Yayınevi, 1990, s.160

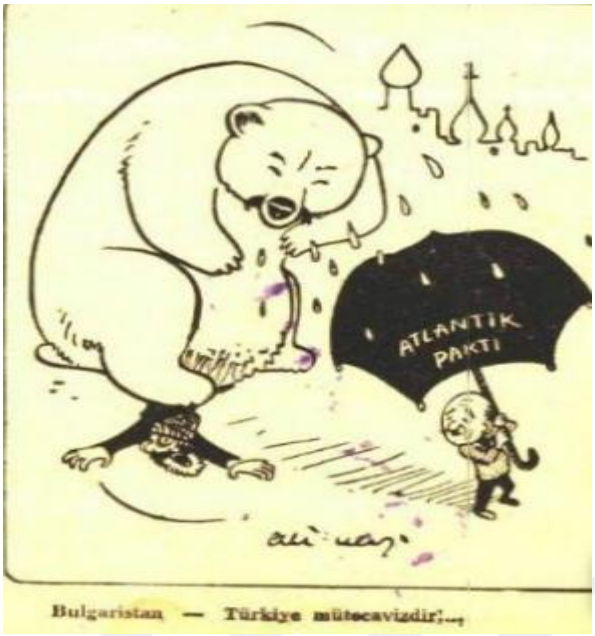

Görsel 133:Cumhuriyet gazetesinde yayımlanan Ali Ulvi karikatüründe, bir tarafta Atlantik şemsiyesi altında yağmurdan korunan Türkiye bir diğer tarafta da ayının altında ezilen Bulgaristan bulunuyor. (Burada ayı Sovyet Rusya'yı temsil etmektedir.) Karikatürde, Bulgaristan Sovyet Rusya'nın altında ezilmesine rağmen, "Türkiye mütecavizdir!.." demektedir.[712]

Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı Refik Koraltan, NATO'nun kuruluş amacının barışı sağlamak olduğunu vurgulamıştır. Saldırgan güçlerin ellerinde önemli miktarda kuvvet bulunduğunu belirten Koraltan, bu güçlere karşı koyabilmek ve barışı koruyabilmek için Atlantik Paktı üyesi bağımsız 14 ülkenin dünyanın mevcut durumu nedeniyle kuvvet ve kaynaklarını büyük ölçüde savunma alanına ayırmak zorunda kaldığını belirtmiş, NATO'nun her gün daha da güçlendiğini ifade etmiştir. Eğer Atlantik Paktı üyesi bir devlet herhangi bir saldırı altında kalırsa maddi ve manevi tüm imkânlarla saldırıya karşılık vermek paktın hedeflerindendir çünkü Türkiye ve tüm demokratik, bağımsız devletlerin inandıkları istiklal, özgürlük, sosyal adalet ve iktisadi olarak ilerleme hedefleri yalnızca barış içinde gerçekleşebilir.[713]

Milli Savunma Bakanı Ahmet Hulusi Köymen, Türkiye ve Yunanistan'ın pakta dâhil olmasının NATO'yu kuvvetlendirdiğini belirtmiştir. Askeri açıdan bu iki ülkenin pakta girmesiyle Atlantik ordularına sağlanan katkının yanı sıra iki ülkenin de çok önemli stratejik noktalarda bulunmasının özgür devletlerin savunulmasının daha başarılı bir şekilde yapılabileceğini göstermektedir. Ayrıca Atlantik Paktının bu katılımla hem

[712] Ali Ulvi, *Cumhuriyet Gazetesi*, 25 Şubat 1952, s.1
[713] Başkanlık Cumhuriyet Arşivi, Fon: 30-1-0-0, Kutu:35, Gömlek:216, Sıra:26, s.2

insani gücü hem de maddi kaynakları artmış, her iki devletin tarih boyunca bağımsızlığı ve özgürlüğü temel ilke saymasının paktı manevi yönden kuvvetlendirdiğini belirtmiştir.[714]

George McGhee, Türkiye'nin NATO'ya girmesinin, ülke tarafından mutlulukla karşılandığını belirtmiş, Türklerin bakış açısıyla NATO üyesi bir devlet olmanın Batı ile eşit statüye sahip olunduğunun bir göstergesi olduğunu ifade etmiştir. McGhee ayrıca Türk dış politikasında üyelik ile birlikte müttefik ülkeler ve özellikle Amerika ile işbirliğinin arttığını ve bu dönem Amerika tarafından yapılan askeri yardımın kurumsallaşıp daha uzun süreli yapılandırıldığını söylemiştir.[715]

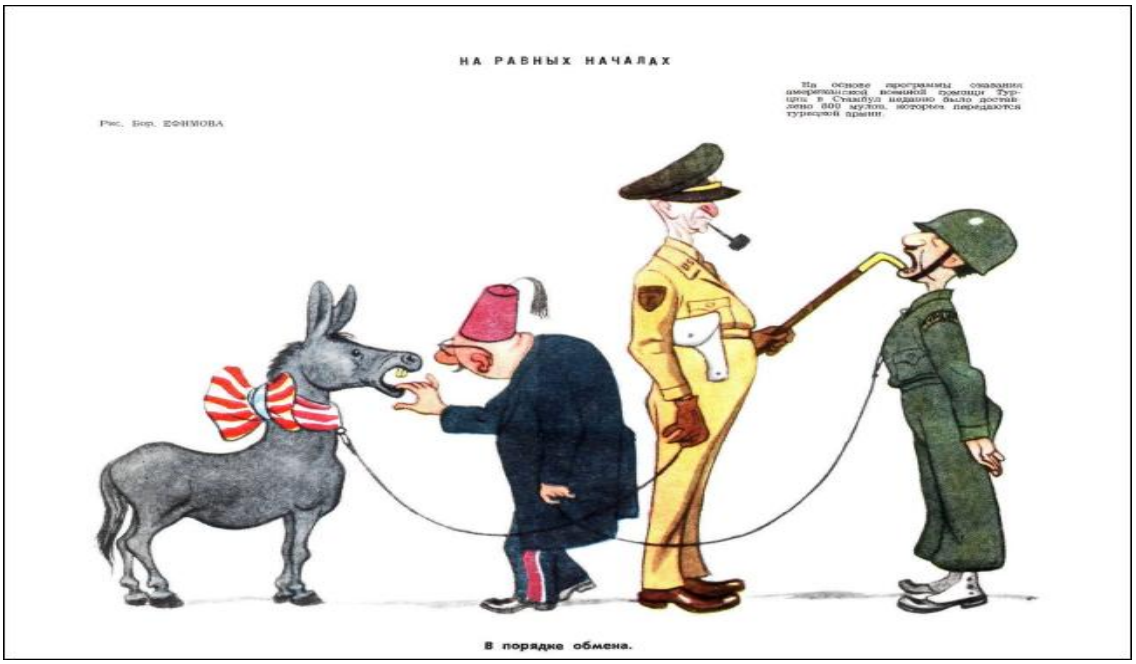

Görsel 134: Rus mizah dergisi Krokodil'de yayımlanan karikatürde, Üst yazı: "-ABD'nin İstanbul'a düzenlediği askeri yardım programında geçtiğimiz günlerde Türk ordusuna 800 katır teslim edildi."Alt yazı: - Karşılığında.. Amerika'dan Türkiye'ye gönderilen katır yardımı sonrası fesli Türkiye'yi temsil eden kişi, katırın dişlerini incelerken diğer bir tarafta Amerikan komutan ise Türk askerinin durumunu inceliyor. Amerikan komutanın elinde katırın bağlı olduğu bir ip aynı şekilde Türk yetkilinin elinde de askerin bağlı olduğu ip bulunuluyor. Karikatürde, Amerika'nın gönderdiği yardımları karşılıksız yapmadığı vurgulanmış. [716]

George McGhee Foreign Affairs dergisinde yayımlanan "Turkey Joins The West" başlıklı makalesinde Türkiye ve Yunanistan'ın NATO'ya eş zamanlı bağlılığının, Sovyet bloğu ile dünyanın özgür ulusları arasındaki güç dengesi üzerinde belirgin bir

[714] A.g.e., s.4
[715] George McGhee, *ABD-Türkiye-NATO-Ortadoğu*, çev. Belkıs Çorakçı, Ankara: Bilgi Yayınevi, 1990, s.163
[716] *Krokodil Dergisi*, Sayı:16, 10 Haziran 1952, s.10

etkiye sahip haline geldiğini ve paktın Balkanlar ve Kafkasya'nın ötesine geçerek, soğuk savaşın tüm stratejik noktalarına kadar uzandığını belirtmiştir. Özgür dünyanın 20.000 millik Rus sınırının herhangi bir noktasında güç kazanmasının, Rus kuvvetlerinin diğer tüm noktalarda saldırganlık için kullanılabilirliğini kaçınılmaz olarak azaltacağını ifade etmiş ve eğer Sovyetler artık dünya çapında büyük bir çatışma gerçekleştirirse Türkiye'den tarafsız olmasını bekleyemeyeceklerini ve Erzurum hattında hazır Türk tümenleri ile karşılaşmadan Orta Doğu bölgesini istila etme olasılıkları olmadığını belirtmiştir.[717]

Türkiye'nin Atlantik Paktı'na katılımının ardından Lizbon görüşmelerinden sonra önce General Eisenhower daha sonra da Atlantik Paktı Güney Avrupa Başkomutanı Amiral Carney Türkiye'yi ziyaret etmiştir.

Ziyaret esnasında Türkiye'de gerçekleşen görüşmelerde işlenen muhtemel konular Akşam gazetesinde bildirilmiştir. "Amiral Carney Bu Sabah Ankara'dan Atina'ya Gitti" başlıklı habere göre, Türk birliklerinin bağlanacağı komutanlık, Türkiye'de bulundurulması planlanan hazır kuvvet konusu, Amerikan yardımları ile gelen askeri malzemenin dışında hala Türk ordusunun sahip olduğu Alman tipi silahların yeni malzemelerle değiştirilmesi gerekliliği, askeri yardımın ilerlemesine dayalı olarak imar çalışmalarının süratle yapılması, ülke genelinde üretimin arttırılması konuları toplantıda işlenmiştir. Genelkurmay toplantısında ise Sovyetler tarafından Türkiye üzerine bir saldırı olması durumunda saldırganın doğu veya batı sınırından ya da her iki taraftan herhangi bir hareketine karşı ne şekilde davranılacağına dair planların konuşulduğu düşünülmektedir. Herhangi bir Atlantik ülkesine saldırı olması durumunda diğer devletlerin ne şekilde davranacağının Türkiye örneği üzerinde görüşüldüğü ve Türkiye'ye böyle bir durumda öncelikli olarak hava yardımı sağlanacağı planlanmıştır.[718]

[717] Başkanlık Cumhuriyet Arşivi, Fon: 30-1-0-0, Kutu: 61, Gömlek: 377, Sıra:23, 07.1954, s.2
[718] *Akşam Gazetesi*, "Amiral Carney Bu Sabah Ankara'dan Atina'ya Gitti", 14 Mart 1952, s.2

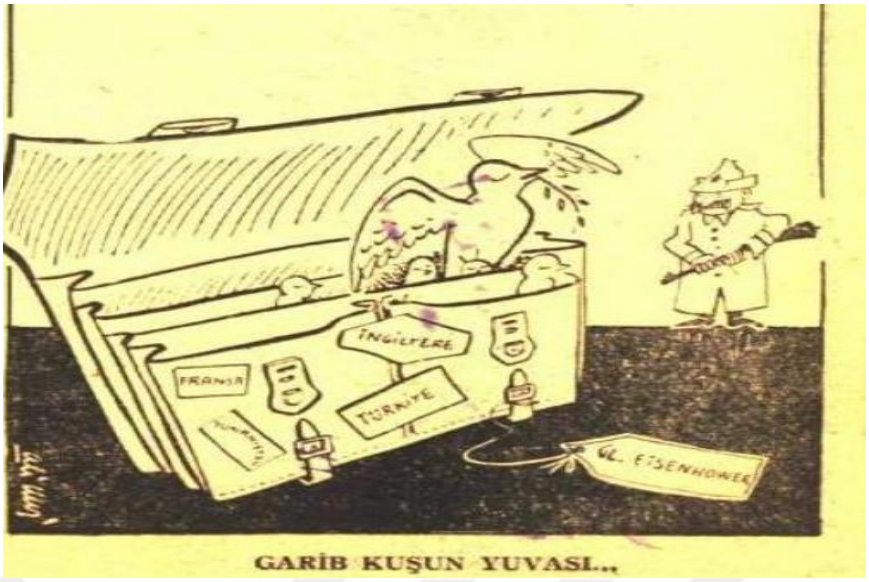

Görsel 135: Cumhuriyet gazetesinde yayımlanan Ali Ulvi karikatüründe, Eisenhower'ın çantası içerisinde barışı temsil eden güvercin ailesi bulunmaktadır, karikatürde bir de kuşları elinde silahla bekleyen- barış düşmanı- Stalin vardır. Alt yazı:"Garib Kuşun Yuvası"[719]

7.ATLANTİK PAKTI SONRASI BATI EKSENLİ TÜRK DIŞ POLİTİKASI

7.1.Türkiye - Yunanistan İlişkileri ve Balkan Paktı Fikrinin Oluşumu

Türkiye ve Yunanistan İkinci Dünya Savaşı sonunda Rus tehdidi ile karşılaşmış ve güvenliklerini sağlamak adına Batı ile hareket etmeyi tercih eden iki ülke olmuştur. Amerika tarafından özellikle Truman yardımları ile birlikte desteklenmeye başlayan devletler, NATO'ya üyeliklerinin de aynı günde gerçekleşmesiyle Batı ile işbirliği konusunda kader birliği yapmışlardır. Türkiye ve Yunanistan arasında savaş sonrası başlayan dostluk NATO üyeliği ile birlikte daha da artmıştır. Bu dönem ilişkileri kuvvetlendirmek adına siyasi yetkililer karşılıklı birbirlerini ziyaret etmişler ve belirli konularda antlaşmalar imzalamışlardır. Atlantik Paktı'nın imzalanmasından sonra Cumhuriyet gazetesinden Haluk Durukal, Yunan Başbakanı General Pilastiras ile bir röportaj gerçekleştirmiştir. General yaptığı açıklamada iki ülke ilişkilerinin artması gerektiğini ve kurulacak işbirliği ile yakın zamanda bir federasyon haline gelineceğine inandığını belirtmiştir. Türkiye ve Yunanistan'ın konum itibariyle çok önemli bir coğrafyada bulundukları ve birlikte hareket edildiği takdirde düşmanların saldırıya geçmeden önce iyice düşünmek durumunda kalacaklarını ifade eden Pilastiras, Yunanistan ve Yugoslavya ilişkilerine yönelik sorulan soruya, ilişkilerin gelişmekte olduğunu ve kendisinin Türkiye - Yunanistan ve Yugoslavya arasında bir işbirliği

[719] Ali Ulvi, *Cumhuriyet Gazetesi*, 5 Mart 1952, s.1

oluşturulmasının ümit ettiğini bildirmiştir. Özellikle güvenlik ve savunma açısından bu üç ülkenin birlikte hareket etmesinin Avrupa barışına büyük katkı sağlayabileceğini ifade etmiştir.[720]

Akşam gazetesi yazarı Hıfzı Topuz, Eski Yunan Başbakanı Çaldaris ile bir gerçekleştirdiği mülakatta, Çaldaris, Türkiye ve Yunanistan'ın ordularını birleştirmeleri gerektiğini böylece 30 milyonluk güçlü bir kuvvet oluşacağını belirtmiştir. İki devletin tek bir ülke gibi hareket etmesinin faydalı olacağını ifade eden Çaldaris, böylece Orta Doğu sorunlarının çözülmesinde denge unsuru oluşturabileceğini ifade etmiştir.[721]

Yunan Dışişleri Bakanı Venizelos'un Türkiye'yi ziyaretinin ardından Adnan Menderes başkanlığında Türk delegasyonu Nisan 1952'de Yunanistan'a bir ziyaret gerçekleştirmiştir. Cumhuriyet gazetesinde yayımlanan "Türk Heyeti bugün Atina'dan Ayrılıyor" başlıklı habere göre, Atina sonrası Selanik'e gerçekleştirilen ziyarette Türk heyeti büyük bir coşkuyla karşılanmış, yollar Türk ve Yunan bayraklarıyla süslenmiş, binlerce Yunanlı ve Batı Trakya'dan gelen çok sayıda Türk Selanik'e akın etmiştir. Görüşmelerle ilgili açıklamada bulunan General Plastiras; Karadeniz, Çanakkale Boğazı ve Ege Denizini kapsayan bir birliğin, dünyayı saran tehdide rahatça karşı koyabileceğini belirtmiştir. Kurulması planlanan birliğe Yugoslavya'nın katılmasının önemini vurgulayan Plastiras, böylece bir Balkan Birliğinin başlangıcının oluşturulabileceğini ifade etmiştir. Balkan İttifakının Avrupa'da oluşturulmasının planlanan Avrupa birliğine de bir örnek teşkil edeceğini vurgulamıştır.[722]

Türkiye ve Yunanistan arasındaki işbirliği ortamı Batılı devletlerin de dikkatini çekmiştir. The Times gazetesinde yayımlanan "Balkans Defence" başlıklı habere göre, İki devlet temsilcilerinin görüşmelerinin ardından Ankara ve Atina tarafından eş zamanlı yayımlanan bir bildiride söz konusu müzarekelerin Yunanistan ve Türkiye'nin ortak çıkarları olduğu tüm uluslararası problemleri kapsadığı belirtilmiştir. Müzakerelerde ele alınan konularda tam bir anlaşma sağlandığı bildirilmiştir. Menderes General Plastiras'ın üzerinde durduğu Türkiye ve Yunanistan arasında oluşturulacak

[720] Haluk Durukal, *Cumhuriyet Gazetesi,* " Yunan Başbakanının Cumhuriyete Demeci", 1 Mart 1952, s.5
[721] Hıfzı Topuz, *Akşam Gazetesi*, "Türk-Yunan İşbirliği", 9 Nisan 1952, s.1-3
[722] *Cumhuriyet Gazetesi,* "Türk Heyeti bugün Atina'dan Ayrılıyor", 2 Mayıs 1952, s.5

birliğin diğer Batı Avrupa ülkeleri için de yararlı olacağını ve Yugoslavya'nın böyle bir birliğin değerini takdir etmesini umduğunu belirtmiştir.[723]

Belgrad gazetesi Politika, Yugoslav Hükümetinin Türk - Yunan görüşmeleri üzerine açıklamasını yayımlamıştır. Yugoslav Hükümeti, ülkelerinin komşularıyla karşılıklı çıkar içeren konuları, Birleşmiş Milletler ilkelerine uygun tam eşitlik ve kimlik hedeflerinin bulunduğu alanlarda görüşmeye hazır bulunduklarını belirtmiştir. Ayrıca, Yugoslavya'nın Yunanistan ve Türkiye ile üçlü bir anlaşmaya katılımı olmadan Avrupa'nın bu bölgesinde güvenliğin sağlanamayacağı korkusunun, Yugoslavya'nın politikasının doğru anlaşılabildiğinde temelsiz görüleceği ifade edilmiştir. Yugoslavya'nın, bölgesel anlaşmalara katılmayarak ve Birleşmiş Milletler çerçevesinde tüm uluslarla dostluk politikası sürdürerek Balkanlar'da barış için çok şey yaptığı ifade edilmiş, bölgesel anlaşmaların böyle bir koordinasyonda yer almanın tek yolu olmadığı vurgulanmıştır. İki ülke ve Yugoslavya arasındaki ilişkilerin her zaman gelişmekte olduğu ve Birleşmiş Milletler ilkesine dayandıkları sürece daha da temel bir işbirliğine yol açabileceği belirtilmiştir. [724]

Cumhurbaşkanı Celal Bayar tarafından Türkiye'ye davet edilen Yunan Kral ve Kraliçesi 9 Haziran 1952 günü İstanbul'a gelmişlerdir. Milliyet gazetesinde yayımlanan "Dost Yunan Kral ve Kraliçesi Dün Şehrimize Geldiler" başlıklı habere göre, Misafirler, Cumhurbaşkanı Celal Bayar, Başbakan Adnan Menderes, Büyük Millet Meclisi Başkanı Refik Koraltan, bakanlar ve Yunanistan'ın Ankara Büyükelçisi tarafından karşılanmıştır.[725]

Gerçekleşen görüşmelerle ilgili olarak Akşam gazetesinde yayımlanan "Türk-Yunan Dostluğu" başlıklı habere göre, Yunan Hükümet temsilcileri tarafından belirtilen genel kanı Türk-Yunan ilişkilerinde yeni bir dönemin başladığı şeklinde olmuştur. İki memleket arasındaki dostça iletişimin yakın zamanda Ankara'da imzalanacak antlaşmalar ve pakt ile iyice kuvvetleneceği düşünülmektedir.[726]

[723] *The Times Gazetesi*, "Balkans Defence", 3 Mayıs 1952, s.5
[724] *The Times Gazetesi*, "Yugoslavia Aloof From Pacts", 5 Mayıs 1952, s.5
[725] *Milliyet Gazetesi*, "Dost Yunan Kral ve Kraliçesi Dün Şehrimize Geldiler", 9 Haziran 1952, s.1
[726] *Akşam Gazetesi*, "Türk-Yunan Dostluğu", 17 Haziran 1952, s.2

Türk-Yunan işbirliği ile ilgili Akşam gazetesinde yayımlanan "Türk-Yunan Antlaşmaları" başlıklı habere göre, Venizelos'un Türkiye ziyareti sırasında 2 Şubat 1952 tarihli tebliğ ile oluşturulan Türk-Yunan komisyonu tarafından yapılan çalışmalara göre, Türkiye ve Yunanistan arasında antlaşma tasarıları üç başlıkta toplanmaktadır.

1.Türkiye ve Yunanistan Ege karasularının belirli yerlerinde ortaklaşa balık avlanması ile ilgili antlaşma tasarısı,

2.Türk ve Yunan basın mensuplarına iki ülke arası yapılacak seyahatlerde kolaylık tanınmasına yönelik yapılacak antlaşma tasarısı,

3.Her iki ülkenin de ilk ve orta öğretim okul kitaplarında birbirleri aleyhine aktarılmış yazıların çıkartılmasına yönelik antlaşma tasarısı bulunmaktadır.[727]

7.2. Türkiye - Yugoslavya İlişkileri ve Balkan Paktı'nın Kuruluşu

Türkiye ve Yunanistan'ın Atlantik Paktı'na dâhil olmasıyla birlikte Kuzey Atlantik bölgesinden İran'a kadar uzanan bölge Sovyetler Birliği'ne karşı önemli bir savunma hattı oluşturmuştur. Bu savunma hattında tek açık nokta Yugoslavya'ydı. Yugoslavya Avrupa savunması için ehemmiyetli bir ülkeydi. Bu ülkenin Batı savunmasına dâhil olması için iki önlem alınabilirdi. Biri Yugoslavya'nın NATO içerisinde yer alması, bir diğeri de Yugoslavya'nın NATO üyesi olan Türkiye ve Yunanistan ile bir işbirliği oluşturması fikriydi. Böylece Yugoslavya Batı savunma sistemine dâhil olacak ve Balkanlarda oluşturulacak 3'lü işbirliği NATO savunma hattını güçlendirecekti.[728]

Türkiye ve Yunanistan NATO ülkeleri olarak bölgesel savunmalarını güçlendirmek adına Yugoslavya ile işbirliği içerisinde olmayı istemişlerdi. Yugoslavya her iki devlete de ilgi göstermiş fakat gelişen ilişkilerin bir pakt haline gelmesi konusunda ilk zamanlarda çekince göstermiştir. The Times gazetesinin diplomatik muhabiri tarafından belirtildiğine göre Yugoslavya büyükelçisi, İstanbul'da yaptığı açıklamada Türk-Yugoslav ilişkilerinin kuvvetlendirilmesi üzerinde durmuştur. Büyükelçi resmi bir askeri pakt imzalanmasına yönelik açıklama yapmada imtina

[727] *Akşam Gazetesi*, "Türk-Yunan Antlaşmaları", 22 Haziran 1952, s.2
[728] Oral Sander, *Balkan Gelişmeleri ve Türkiye (1945-1965)*, (Doktora Tezi),Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi, 1968, s.89

etmesine rağmen iki ülkenin ortak çıkarına yaptığı vurgu, Yugoslavya'nın Atlantik Paktı güçleriyle işbirliği yapmaya istekli olduğunu göstermektedir. Muhabir aynı zamanda Belgrad'da üç ülkenin askeri temsilcileri tarafından üçlü pakt ile ilgili görüşmelerin sürdüğünü ifade etmiştir.[729]

Akşam gazetesinde yayımlanan "Türk-Yugoslav Münasebetleri" başlıklı habere göre, Türk gazetecileri heyetinin Yugoslavya'yı ziyaretinde Türk - Yugoslav ilişkilerinin durumu ile ilgili soruları yanıtlayan Mareşal Tito, artık iki memleketin sadece iktisadi ve siyasi alanda değil askeri konularla ilgili bazı önlemlerin alınmasına yönelik de birlikte hareket etmesinin gerekebileceğini belirtmiştir.[730]

Türkiye ile askeri temaslarda bulunmak üzere Yugoslav askeri heyeti 24 Ağustos günü ülkeyi ziyaret etmiştir.[731] Cumhuriyet gazetesinde yayımlanan habere göre, Heyet Başkanı Pavle Yaksiç: "Türk milletinin, Yugoslav milletleri nezdinde kendisiyle yan yana savaşacak bir dost bulacağını belirtmiş, Türkiye'yi ziyaret amaçlarının halklar ve özellikle ordular arasındaki dostluğun kuvvetlendirilmesi olduğunu ifade etmiştir. Yugoslavya için barışın elzem olduğunu ve barışı hedefleyen tüm ülkelerle işbirliğinin özellikle Türkiye ve Yunanistan'la işbirliğinin hiçbir ülke aleyhine olmadığını, her türlü saldırının aleyhinde olduğunu, eğer bir saldırgan ülke tarafından gerçekleştirilen bir tecavüz varsa bütün kuvvetlerle karşı konulacağını vurgulamıştır."[732]Aynı dönemde Türkiye'ye ziyarette bulunan Atlantik Paktı orduları başkomutan muavini Mareşal Montgomery, Trakya'nın savunmasının Türk-Yunan ve Yugoslav ordularının birlikte hareket etmeleriyle mümkün olabileceğini belirtmiştir.[733]

Türkiye, Yunanistan ve Yugoslavya arasındaki iletişim 1953 yılından itibaren daha da artmış ve Türkiye, Yugoslavya'nın NATO'ya alınmasını savunmuştur. Adnan Menderes NATO Konseyine Yugoslavya'nın üyeliği için resmi bir teklifte bulunmuş fakat Mareşal Tito, İtalya ile mevcut bulunan Trieste sorununu ön plana atmış ve Batı ile ortak bir askeri ittifakta var olmayı istememiştir.[734]

---

[729] *The Times Gazetesi*, " Turco-Yugoslav Friendship", 20 Haziran 1952, s.5
[730] *Akşam Gazetesi*, "Türk-Yugoslav Münasebetleri", 21 Ağustos 1952, s.2
[731] *Akşam Gazetesi*, "Yugoslav Heyeti Bu Sabah Geldi", 24 Eylül 1952, s.1
[732] *Cumhuriyet Gazetesi*, "Yugoslav Askeri Heyeti Bugün Gidiyor", 28 Eylül 1952, s.1,
[733] A.g.e., s.6
[734] Hüseyin Bağcı, *Türk Dış Politikasında 1950'li Yıllar,* 5.b., Ankara: Orion Kitabevi, 2019, s.96

Balkan Paktı, 28 Şubat 1953 tarihinde Türkiye - Yunanistan ve Yugoslavya tarafından kuruldu. Antlaşmaya göre bir saldırı durumunda taraflar birbirine danışma ve işbirliğinde bulunmayı kararlaştırdılar. Türkiye ve Yunanistan, Yugoslavya ile ilişkilerini dostluk antlaşmasından öte daha geniş kapsamlı olmasını istiyorlardı. Ancak bu devletler arasında başlayan Kıbrıs anlaşmazlığı paktın işlerliğini kaybetmesine neden oldu. İkinci olarak paktın imzasından kısa bir süre sonra Stalin'in vefatı sonucu Sovyet dış siyasetinde meydana gelen yumuşama, Yugoslavya'nın Batı ile savunma işbirliği ihtiyacının azalmasına sebep olmuş böylece Balkan Paktı büyük oranda kâğıt üzerinde kalmıştır.[735]

7.3. Menderes ve Köprülü'nün Orta Doğu Savunması Üzerine Londra Ziyareti

Türkiye, NATO üyeliği sonrası İngiltere ile gerçekleştirdiği işbirliği kararına uyarak Orta Doğu Komutanlığı ile ilgili görüşmelere Amerika, İngiltere ve Fransa ile birlikte katılmıştır. 12 Ekim 1951 tarihinde dört devletin askeri temsilcileri Ankara'da bir araya gelmişlerdir. Toplantı sonrası Türk hükümeti tarafından yapılan açıklamada Orta Doğu'nun güvenliğinin müşterek bir sorun olduğu ifade edilmiş ve Orta Doğu Komutanlığı kurma fikrinin zorunlu ve yararlı olacağı belirtilerek Türkiye'nin bu komutanlığın varlığını prensipte onayladığı açıklanmıştır. 13 Ekim 1951 tarihinde ise dört devlet tarafından Mısır'a bu komutanlık içerisinde yer alması teklif edilmiştir.[736] Fakat Mısır bu teklifi reddetmiş ve İngiltere, Orta Doğu Müdafaa Teşkilatı fikrini bir süre geri planda tutmuştur.

Atlantik Paktına girişin kesinleşmesinin ardından Fuat Köprülü, Akşam gazetesinde yayımlanan "Ortadoğu'da Güvenliği Sağlamak Vazifemizdir" başlıklı habere göre bölgenin kalkınması ve bölgesel savunmanın sağlanması amacıyla Türkiye'nin Batı ve Orta Doğu ülkeleri arasında işbirliği oluşturmada görevli olduğunu belirtmiştir. Orta Doğu güvende olmadığı sürece Avrupa'nın da kendini güvende hissetmeyeceğini belirten Köprülü, emniyetin sağlanması için Türkiye'nin büyük bir dikkat ve sabırla hareket edeceğini ifade etmiştir.[737]

---

[735] Cem Eroğul, *Demokrat Parti Tarihi ve İdeolojisi,* 3.b., İstanbul: Yordam Kitap Yayınları, 2019, s.109
[736] Ömer E. Kürkçüoğlu, Türkiye'nin Arap Ortadoğusu'na Karşı Politikası, Ankara: Sevinç Matbaası, 1972, s.45
[737] *Akşam Gazetesi*, "Ortadoğu'da Güvenliği Sağlamak Vazifemizdir", 15 Ocak 1952, s.2

Amerika Orta Doğu bölgesinde güvenliğin bir an evvel sağlanmasını istiyordu. Bunun nedeni Türkiye'nin de katılımıyla Atlantik Paktı etkisinin Kuzey Buz denizinden Kafkasya'ya uzanmasına rağmen Türkiye'nin doğu kanadının İran'dan Kızıldeniz'e kadar açık kalması ve Orta Doğu'nun içerisinde bulunduğu istikrarsız durumun güvenliği tehdit etmesidir. Ayrıca İran'ın İngiltere ve Amerika'ya karşı cephe alması ve Sovyet peykleri arasına girmesinden çekinildiği de ortaya konmuştur Cumhuriyet gazetesinde yayımlanan "Ortadoğu Müdafaa Teşkilatı" başlıklı habere göre, Mısır'ın Orta Doğu teşkilatına girmeyi kabul etmemesi üzerine, Amerika Savunma Bakanlığı 1952'nin Ağustos ayında Orta Doğu'da kurulması planlanan savunma teşkilatını Mısır'ın katılımı olmadan merkez Kıbrıs olmak üzere kurulmasını istemiştir.[738]

İngiltere, Orta Doğu savunmasını sağlamak için yedi ülkenin katılımıyla bir yüksek komuta heyeti kurulmasını hedefleyen bir proje üzerinde çalıştığını belirtmiştir. Cumhuriyet gazetesinde yayımlanan "Ortadoğu'nun Savunması" başlıklı yazıda Projenin; Amerika, Fransa, Türkiye, Avustralya, Yeni Zelanda ve Güney Afrika tarafından prensip olarak desteklendiği bildirilmiştir.[739] Akşam gazetesinde yayımlanan "Ortadoğu Savunması" başlıklı habere göre, Mısır'ın Orta Doğu bölgesinin savunmasını sağlamak amacıyla çok önemli bir konumda olması nedeniyle ülke içerisinde gerçekleşen iç karışıklar ardından gelen iktidar değişikliği de göz önünde bulundurularak Türkiye ve bazı Batılı devletlerin elçileri Mısır Başbakanı Ali Mahir ile görüşmeler gerçekleştirmişler ve Mısır'ı bu savunma hattında var olması için tekrar ikna etmeye çalışmışlardır.[740]

Türkiye Orta Doğu konusunda üstlendiği vazifeyi aktif bir şekilde yerine getirme hedefinde olmuştur. Cumhuriyet gazetesinde yayımlanan "Londra Görüşmeleri ve Menderes'in Demeci" başlıklı habere göre, Başbakan Menderes ve Dışişleri Bakanı Köprülü tarafından İngiltere'ye yapılan ziyarette her iki devletin Avrupa ve Orta Doğu savunması konularında görüş birliğine varıldığı ifade edilmiştir. Adnan Menderes İngiltere dönüşü Türkiye'nin İngiltere ile beraber Orta Doğu bölgesinde bazı taahhütlere girip girmeyeceği sorusuna, şu ana kadar yapılan yayınlarda Orta Doğu meselesinin daha çok İngiltere tarafından yönetilmek istendiği üzerinde durulduğunu ama bu

[738] *Cumhuriyet Gazetesi*, "Ortadoğu Müdafaa Teşkilatı", 4 Ağustos 1952, s.1
[739] *Cumhuriyet Gazetesi*, Ortadoğu'nun Savunması, 7 Ağustos 1952, s.1
[740] *Akşam Gazetesi*, "Ortadoğu Savunması", 22 Ağustos 1952, s.1

meselenin esas olarak birinci derecede Türk meselesi olarak görülmesi gerektiğini bildirmiştir. Ayrıca Orta Doğu'da bir kumandanlık fikrinin rafa kalktığını, an itibariyle Orta Doğu Müdafaa teşkilatının kurulmasının planlandığını belirtmiştir. Muhabir tarafından İngiltere ve bazı Arap devletlerinin arasının iyi olmadığının vurgulanması üzerine Menderes; bu teşkilatın Türkiye'yi ve Arap ülkelerini birincil olarak ilgilendirdiğini, bazı devletlerin teşkilatta direkt olarak yer alabileceğini bir kısmınınsa daha sonradan müdahil olabileceği üzerinde durmuştur.[741]

Türkiye, Arapları Orta Doğu savunması içerisinde yer almaya ikna etme teşebbüslerine yeniden başlama kararı aldıktan sonra önceleri Mısır ile ilişkilerini geliştirmeye odaklandıysa da Mısır, Türkiye'nin girişimlerine olumlu bir karşılık vermemiştir. Bunun üzerine Türkiye yeni işbirliği kurma yolunda Irak ve Lübnan üzerine yoğunlaşmıştır.[742]

7.4. Güney Doğu Avrupa Komutanlığının Kurulması ve Türkiye

Atlantik Paktı kapsamında oluşturulacak komutanlıkların belirlenmesi, Türkiye ve Yunanistan'ın hangi komutanlıklara dâhil olacağı ve bu komutanlıkların başına hangi generallerin atanacağı uzun bir süre belirlenememiştir. Cumhuriyet gazetesinde yayımlanan "NATO Teşkilatında Yeni Komutanlık" başlıklı habere göre, 16 Temmuz 1952 tarihinde Kuzey Atlantik Antlaşması kapsamında Türkiye ve Yunanistan'ın birliklerini kumanda etme vazifesiyle Amerikalı bir generalin tayin edileceği açıklanmıştır. General Matthew Ridgway yaptığı açıklamada daha önce İtalyan General Enrico Fratti'nin komutasında bulunan kuvvetlerin ikiye ayrılarak yeni seçilecek olan bir Amerikan kara subayının Türk ve Yunan kuvvetlerinin komutanlığı ile görevlendirileceğini duyurmuştur. General Frattini, Amiral Carney yönetimi altındaki Güney Avrupa birliklerini yönetmeye devam edecek fakat Türkiye ve Yunanistan Amerikan generali komutası altında olduğu için Güney Doğu komutanlığının bir kısmını meydana getireceklerdir.[743]

Akşam gazetesinde yayımlanan habere göre, Güney Doğu Avrupa karargâhının başına gelecek olan kişinin başta Kore'de 8. Amerikan Ordusu Komutanı General Van

[741] *Cumhuriyet Gazetesi*, "Londra Görüşmeleri ve Menderes'in Demeci", 20 Ekim 1952, s.6
[742] Oral Sander, *Türk-Amerikan İlişkileri 1947-1964,* s.123
[743] *Cumhuriyet Gazetesi*, "NATO Teşkilatında Yeni komutanlık, 17 Temmuz 1952, s.6

Fleet olacağı düşünülmüş ve Napoli'de Genel Kurmay Başkanı Nuri Yamut ve Güney Avrupa komutanı Amiral Carney tarafından gerçekleştirilen görüşmelerde genel merkez için Selanik'in uygun olduğu belirlenmiştir.[744] Cumhuriyet gazetesinde daha sonraki günlerde yayımlanan habere göre ise alınan resmi kararda Güney Doğu Avrupa bölgesinde müttefik kara kuvvetleri komutanlığına Kore'deki 9. Kolordu komutanı korgeneral Willard G. Wyman getirilmiştir. Bu komutanlığın Güney Avrupa Başkomutanlığına bağlı, Amiral Carney'e karşı sorumlu olması kararlaştırılmıştır.[745]

General Matthew Ridgway Güney-Doğu Avrupa karargâhının İzmir'de oluşturulması planlandığını belirtmiştir. Akşam gazetesinde yayımlanan " Güney Doğu Karargâhı" başlıklı habere göre, İzmir'de ayrıca taktik hava gücü genel karargâhının da kurulacağı bildirilmiştir. Alınan kararın Güney Avrupa Bölgesi Başkomutanı General Carney ve Türk, Yunan Genelkurmay Başkanlıklarıyla gerçekleştirilen görüşmeler sonucu tavsiye edildiği ve NATO orduları genel karargâhının bu teklifi onayladığı resmi tebliğde belirtilmiştir.[746]

Görsel 136: Rus mizah dergisi Krokodil'de yayımlanan karikatürde yeni yıl kutlamalarında cebinde 10.000 dolarlık kese bulunan Amerika kendinden emin bir şekilde kadehini kaldırıyor, karşısında ise Atlantik Paktına dâhil olan diğer ülkeler var, hallerinden memnun bir şekilde bu ülkelerin temsilcilerinin her biri aynı kadehi tutmaya çalışıyor ve kadehlerinin Amerika'ya göre yarı dolu olduğu görülüyor. Karikatürde fesinde ay yıldız olan kişi Türkiye'yi temsil ediyor. Alt yazı" Kuzey Atlantik Topluluğunda Yeni Yıl Arifesi"[747]

[744] *Akşam Gazetesi*, "Güney Doğu Karargâhı", 9 Temmuz 1952, s.2
[745] *Cumhuriyet Gazetesi*, "NATO Doğu Akdeniz Komutanı Belli Oldu", 29 Temmuz 1952, s.1
[746] *Akşam Gazetesi*, " Güney Doğu Karargâhı", 19 Ağustos 1952, s.2
[747] *Krokodil Dergisi*, Sayı:36, 30 Aralık 1952, s.9

SONUÇ

Türk-Amerikan ilişkileri resmi olarak 1830'da imzalanan ticaret antlaşması ile başlasa da ilişkilerin gelişimi İkinci Dünya Savaşı sonrasına dayanmaktadır. Savaş sırasında İngiltere ile yakın iletişimde olan Türkiye, savaş sonrası iki kutuplu sisteminin Batı tarafını temsil eden Amerika ile işbirliği kurmayı hedeflemiş, her iki ülkenin de siyasi çıkarları bu birlikteliği mümkün kılmıştı. Savaş sonrası Orta Doğu bölgesinin öneminin arttırması Amerika'nın Türkiye'nin bölge siyasetinde etkin bir rol oynayabileceğini düşünmesine sebep olmuş, Türkiye de ekonomik yardımın sağlanması, Batı dış politika içerisinde var olma isteği, modernleşme ve ulusal güvenliğin sağlanması için Amerika ile işbirliği içerisinde olmayı tercih etmiştir.

Çalışmanın 1947-1952 dönemini kapsamasının sebebi Türk-Amerikan ilişkileri açısından önemli bir başlangıç devresini temsil etmesinden dolayıdır. Bu dönem ilişkilerin gazete ve karikatürler aracılığıyla ele alınmasının nedenlerinden biri, dönemin Türk ve Amerikan hükümetlerinin dış politika hedeflerini yansıtan en önemli araç olmalarıdır. Türkiye'nin izlediği tarafsızlık politikasının çok hassas olması sebebiyle devlet yetkililerinin de bu dönem yaptıkları açıklamalar temkinlidir. Bu yüzden gazeteler hükümetin dış politikasına uygun şekilde haberleri yansıtmış ve gazetecilerin makalelerinde de bu amaca hizmet edilmeye çalışılmıştır. Zaten aksinin gerçekleştiği durumlarda gazeteler kolaylıkla belirli süreliğine birden çok kez kapatılmıştır. Dönemin Amerikan - İngiliz ve Türk gazetelerine yansıyan haberlerine bakıldığında bazen Türkiye'yi ilgilendiren haberlerin önce yabancı gazetelere yansıdığı buradan Türk gazetelerinin alıntı yaparak haberleri duyurduğu da görülmektedir. Bu yüzden hem savaş dönemi hem de sonrasında hassasiyetini koruyan Türk dış politikasının anlaşılabilmesi için yabancı basının incelenmesi gerekmektedir.

Savaş ve savaş sonrası dönem dünya gündemini takip etmek, halkların gündelik hayat rutini haline gelmişken, dönem karikatürleri de gazete sayfalarını renklendirmiştir. Karikatür, dil bilmeden olaylara vâkıf ve çeşitli sembollere hâkim herkesin rahatlıkla anlayabileceği önemli bir unsurdur. Krokodil mizah dergisi ve dönemin önemli Rus gazetelerinde uzun yıllar çizerlik yapmış olan Boris Efimov karikatürlerinde kendisinden devlet neyi çizmesini istiyorsa onu çizdiğini itiraf etmiştir. Örneklerde görülebileceği gibi dönem karikatürleri, çizerlerin görüşlerini yeterince

yansıtmamıştır. Fakat ülkelerin hedeflediği dış politika ile ilgili rahatça ipucu verebilirler.

İkinci Dünya Savaşı'nın sona ermesinin ardından beklenildiği gibi dünya barışı gerçekleşmemiş, dünya; yeni bir ayrışma ile baş başa kalmıştır. Dönem karikatürlerinde dünya yaralı, yorgun, bitap gösterilmektedir. Savaş sonrası devletler kendi politikalarını özgürce yürütememişlerdir. Savaşın yaralarını sarmak beklenenden uzun sürmüştür. Hatta o günlerde yeni bir savaşın çıkabileceği düşüncesi de zaman zaman gündeme gelmiştir. Dünyanın bir kısmı Sovyet Rusya egemenliği içerisine girmiş diğer bir kısmı da Batının yeni kahramanı, demokrasinin temsilcisi olarak görülen Amerika'nın yanında yer almıştır. Bu dönem her iki taraf açısından da tehlikeli olduğu için bölgesel işbirlikleri içerisine dâhil olmak önemsenmiştir. Beş Avrupa devletinin kurduğu Brüksel İttifakı bunlardan biridir. Bu ittifakta Amerika'nın da yer alması için Avrupa devletleri tarafından teklifte bulunulmuştur çünkü bu dönem Amerika'nın bir örgüt içerisinde yer alması, örgüt üyesi ülkeler için önemli bir güvenlik göstergesi sayılmıştır.

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Amerika, Sovyet Rusya'nın yayılma siyasetini devam ettireceğini fark ettiği zaman ve Rusya'nın BM toplantılarında görüldüğü üzere işbirliği kurma düşüncesinde olmadığının ortaya çıkmasıyla birlikte, dünya siyasetinde etkin bir rol oynamayı kabul etmiştir. Truman Doktrini ile başlayan Sovyet tehdidine karşı Türkiye ve Yunanistan'ın desteklenmesi, Marshall yardımları ile birlikte genişletilmiş ve Avrupa'nın kalkındırılması hedeflenmiştir. Bu döneme çeşitli Rus karikatürleri üzerinden bakıldığında Amerika'nın güttüğü yeni dış politikayla Avrupa'yı peşinden sürüklediği, sağladığı para ve kredilerle Avrupa devletlerinin iç işlerine karıştığı; İngiltere, Fransa ve Türkiye gibi örnekler üzerinden de Amerika ne isterse bu ülkelerin o şekilde hareket edeceği, adeta Amerika'nın oyuncağı haline geldikleri gösterilmiştir. Türkiye ile ilgili olarak ayrıca ülkenin tek başına hareket edemediği ve Türk askerlerinin kendi üstlerinden değil Amerikan yetkililerden emir aldıklarını konu edinen bazı karikatürler bulunmaktadır. İleriki dönemde Amerikan askerlerinin Türkiye'ye gelmesi ve bu askerlere tanınan hakların ülke vatandaş ve askerlerinden daha fazla olması da eleştirilen konular arasında olmuştur.

Amerika'nın Türkiye ve Yunanistan'a yardımı Amerikan yetkililerin çeşitli eleştirilerine sebep olmuş, bazı yetkililer bu politikanın Amerika'yı bilinmezliğe sürüklediğini düşünürken, bazıları ise sağlanan yardımlarla Amerika'nın etki alanını genişletip daha da güçleneceğine inanmışlardır. Bu durum dönem haber ve karikatürlerine yansımıştır. Amerika'nın önemli karakteri Sam Amca'nın gözleri bağlı bir şekilde bir dal üzerinde uçurumu geçerken Truman yardımını ulaştırmaya çalışması, Truman'ın dolarlarla Avrupa'ya sınır çizmesi, Amerikan yardımının bir güneş olarak simgelenip komünizm buzunu eritmesi gibi dönemin Amerikan politikasını yansıtan karikatürler bulunmaktadır. Ayrıca Marshall yardımlarıyla birlikte Amerika ve Sovyet Rusya arasındaki anlaşmazlığın iyice artması, yardımın miktarının fazla olması nedeniyle Truman'ın eleştirilmesi, dış yardıma odaklanıp iç sorunların bir türlü gündeme getirilmemesi bu dönem karikatürlerinde Amerikan gazeteleri tarafından işlenen en yaygın konulardandır.

Türk karikatürlerine bakıldığında ise savaş dönemi en fazla konu edilen siyasi liderler Hitler ve Stalin olmuştur. Dönem karikatürlerinde savaşın gidişatı, yarattığı ekonomik sıkıntı gibi konular işlenirken dünyanın yaralı hali, BM'nin melek figürü olarak barışı temsil eder şekilde çizilmesi, soğuk savaş döneminde dünyanın çatlayarak ikiye ayrılması gibi sembolik çizimlere de sıkça yer verilmiştir. Türk siyasi liderleri ve Türk dış politikasını eleştiren bir tutum gazete karikatürlerinde pek görülmemektedir. Fakat DP iktidarının ilk yıllarında basın daha özgür olduğu için Türk yöneticilerinin de karikatürlerde yer aldığını görebiliyoruz ayrıca bu dönem dış politikaya yönelik de görece daha özgür tutum sergilendiğini de verilen eserlerden anlaşılabilir. Bu dönem işlenen konular arasında, Türkiye'nin NATO'ya bir türlü alınamaması ve Marshall yardımlarının amaçlandığı gibi ülkede kalkınmayı sağlayamadığı, yardımlara rağmen yıllar geçtikçe giderlerin gelirlerden çok daha fazla olduğu, Türkiye'nin NATO'ya dâhil olma amacıyla sağladığı katkıların Batılı ülkeler tarafından görülmemesi bulunmaktadır.

1947-1952 dönemi gazetelere bakıldığında Amerikan imajının genel itibariyle pozitif olduğunu söyleyebiliriz. Bu durum zaman zaman iki ülke arasında çıkan ufak çaplı krizler hariç Johnson mektubuna kadar sürmüştür. Aslında ilişkilerin pürüzlü olduğu dönemler gerçek yaşananların daha rahat yansıtılabildiği dönemler olmuştur. Örneğin Türkiye'nin NATO'ya alınmasının beklenenden uzun sürmesi gibi durumlar

özellikle gazetecilerin, Amerika'nın sağladığı askeri yardımlar üzerinde çeşitli eleştiriler yapmasına neden olmuş, yardımlar kapsamında gelen gemilerin, askeri mühimmatların eski, kullanışsız, bakıma ihtiyaç duyulan bir halde olması, bazı köşe yazarları tarafından eleştirilmiştir. Fakat bu dönem devlet yetkililerinin yansıttığı hava tersi yönde olmuştur. Onlara göre Türkiye'nin NATO'ya alınmaması normal karşılanmalıdır çünkü Türkiye bir Atlantik ülkesi değildir. Hatta Türkiye'nin Atlantik Paktı içerinde yer almaması daha avantajlıdır çünkü pakt üyesi olması onu bir çok yükümlülük altında bırakacaktır.

Türkiye her ne kadar basın özgürlüğünü sağlayamasa da, savaş döneminde farklı görüşlere sahip gazeteler mevcuttu. Dönem gazetelerinden hükümeti eleştirir bir tavır sergileyebilen Tan gazetesi, İkinci Dünya Savaşı döneminde sol eğilimli ve Sovyet Rusya'yı destekleyen bir bakış açısına sahipti. Ayrıca Tan gazetesi, CHP'den ayrılan isimlerin görüşlerine sıkça yer vererek muhalefeti de desteklemiştir. Türkiye üzerinde Sovyet tehdidinin had safhaya çıktığı savaş sonu döneminde Tan'ın Rus yanlısı tutumu o dönem haberleri gazetelerden öğrenen Türk halkının belli bir kesimini olumsuz yönde etkilemiştir. Bu çatışma ortamında Tan gazetesi olayının patlak vermesine neden olan Görüşler dergisinin ilk ve son sayısı Aralık 1945'te yayımlanmıştır. Görüşler dergisinde yer alan Sabiha Sertel'in "Zincirli Hürriyet" başlıklı yazısı Tanin Gazetesi yazarı Hüseyin Cahit Yalçın tarafından incelenmiş ve Yalçın, "Kalkın Ey Ehli Vatan" başlıklı yazısıyla halkı bu gazeteye yönelik bir hareket gerçekleştirmesi konusunda kışkırtmıştır. Ertesi gün İstanbul Üniversitesi'nde toplanan lise ve üniversite gençliği, Tan gazetesi ve farklı sol görüşlü gazetelerin yer aldığı matbaaya yönelip basım araçlarını kullanılmaz hale getirmişler ve bazı sol yayınlara yer veren kitapçıları da yağmalamışlardır. Yaşananlar sol görüşün halk eliyle susturulmasına neden olmuştur.

1939-1945 yılları savaş dönemini kapsadığı için basının sesinin çok fazla kesildiği görülmektedir. Bu yıllarda gazetelerin belirli süreliğine kapatılması, gazete yazarlarının uyarılar alması sonucu önceki gün yazdıklarını ertesi gün hükümetin isteği yönünde değiştirmeleri normal görülen olaylardandır. 1946 yılında çok partili hayata geçişle ise özgürlük ortamının oluşmaya başladığını görebiliriz. Özellikle Demokrat Partinin muhalif taraf olarak basın özgürlüğü konusunu vurgulaması 1946 yılında basın kanununun 50. maddesinin değişmesine sebep olmuştur. Bu dönem özellikle iç siyasetle ilgili basının çok sesliliğini görebiliriz. DP iktidarı ile birlikte Zafer gazetesi ve etkisi ve

ona karşıt olan Ulus gazetesi iki kutbu göstermektedir. DP ortaya koyduğu demokrasi ve basın özgürlüğü kavramlarının yanında hükümetin dış politikasını da eleştirmiştir. Türkiye'nin Marshall Yardımı kapsamına ilk zamanlarda istenildiği gibi dâhil olamaması ve NATO'ya üyeliğin bir türlü sağlanamaması DP tarafından eleştirilen konular arasında olmuştur. Çoğu gazete dış politika konularında hükümetin tutumlarına paralel yönde ifadeler kullanmış olsa da bu dönem muhalefetin varlığı ve sesini duyurabilmesi, dış politikada bazı eleştirilerin dile getirilmesini sağlamıştır. Cumhuriyet gazetesi yazarı Abidin Daver'in Amerikan yardımlarının yetersizliği üzerinde eleştirileri mevcuttur. Bunun yanında aynı gazete yazarı Nadir Nadi'nin dış politikada özellikle Amerika ile ilişkiler konusunda çok daha ılımlı olduğunu görüyoruz.

Savaş sonrası dönem Türkiye'nin kendini yalnız hissettiği ve Batı tarafında yer almak için çaba gösterdiği bir dönem olmuştur. Missouri Zırhlısının Türkiye'yi ziyareti gerek gazete haber ve makalelerinde gerekse karikatürlerde çok önem verilen bir konu olmuştur. Türkiye, Amerika tarafından yapılan bu ziyareti Sovyetler karşısında kendisinin desteklenmesi olarak yorumlamıştır.

DP iktidarı ile birlikte dönem çok sesliliği karikatürlere de yansımıştır. Özellikle iç siyasetle ilgili eleştirilerde artık siyasi anlamda yetkin kişilerin karikatürlerde yer aldığını görebiliyoruz. Özellikle bu dönem Ratip Tahir Burak Ulus gazetesinde yayımlanan karikatürlerinde DP yetkililerine sıkça yer vermiş, Menderesi çokça eleştirmiş ve özelikle Menderesi kadın kılığında resmederek cesur çizimler yapmıştır. Bu rahat ortam çok uzun soluklu devam etmemiş ve DP iktidarının otoritesini arttırdığı yıllarda Burak için bir çok soruşturma ve sonrasında da tutuklama gelmiştir. DP yönetiminin ilk yıllarında DP yayın organı Zafer gazetesinde yayımlanan karikatürler ise siyasi içerik taşımamaktadır.

DP dönemi ilk yıllarında dış politika ile ilgili olarak karikatür çizimlerinde genel olarak hükümet politikasına uygun davranılsa da Amerika'yı ve Batıyı eleştiren karikatürler de bulunmaktadır. Cumhuriyet gazetesinde yayımlanan Ali Ulvi karikatüründe NATO'ya geçisin Türkiye ve Yunanistan için ancak Kore kapısından geçerek mümkün olacağı resmedilmiştir. Aynı karikatürde İspanya ise NATO binasına camdan girebilmektedir. Ayrıca Ali Ulvi Türkiye'nin Amerikan yardımlarından diğer ülkelere göre daha az faydalanmasına rağmen birçoğundan daha fazla askeri yardım

sağlamasını da eleştirmiştir. Washington gazetesi olan The Evening Star, Kore Savaşı ile ilgili haber ve karikatürlere yoğun olarak yer vermiştir. Burada Amerika'nın savaşa dâhil olması desteklenmiş ve Stalin eleştirilmiştir.

1946-1952 yılları bahsedilen örneklerde de görülebileceği gibi basının görece daha özgür olduğu bir dönemdir. Bu durum özellikle iç politika için kolaylıkla ifade edilebilir, fakat bu dönem dış politikasının da geçmişe kıyasla daha sesli olduğunu söyleyebiliriz. Batı eleştirisi özellikle Türk hükümetinin istediği gibi Batılı devletler arasında yer almadığı zamanlar, gazetelerde yayımlanan haberler, gazetecilerin görüşleri ve çizilen karikatürler, vasıtasıyla yapılmıştır. Özellikle Türkiye'nin NATO'ya alınması süreci olan 1949-1952 döneminde Amerika ve İngiltere gibi devletlerin gazeteler tarafından eleştirildiği görülmektedir. Bu dönemde devlet yetkililerinin açıklamalarına bakıldığında ise çok daha dikkatli ve ılımlı bir hava yansıtıldığını gözlemlenebilir. Bu yüzden 1949-1952 dönemi bazı gazete yazarlarının siyasi yetkililerden daha cesur davrandığı görülebilmektedir.

Menderes dönemi Sovyetler karşısında Amerika ile ilişkilerin daha sıkı bir şekilde devam etmesi amaçlanmıştır. Cumhuriyetin ilanından beri kendi sınırları dışına asker göndermemiş olan Türkiye, Kore Savaşı'na ilk olarak 4500 kişilik bir ordu göndererek yeni dış politika hedefine gitmek adına aktif bir siyaset uygulamıştır. Türkiye'nin Sovyet tehdidi sürerken Kore'ye asker göndermesi Amerikan basını tarafından şaşkınlıkla karşılanmış ve takdir edilmiştir. Türk basını da genel itibariyle bu kararı destekleyici bir tutum sergilemiştir. Gazetelerde BM üyesi olan Türkiye'nin savaşa asker göndermesinin doğru olduğu çünkü eğer Türkiye benzer saldırıya uğrarsa gösterdiği fedakârlığın katkısıyla destek görebileceği belirtilmiştir. Bu karar aynı zamanda Türkiye'nin Batı siyasetini aktif olarak izleyeceğinin bir göstergesi olmuştur. Bu dönem gazetelerinde tartışılan konu daha çok Kore'ye asker gönderilmesi değil, bu kararın meclis onayı olmadan alınması olmuştur. Kore Savaşı dönemi karikatüristler de gazeteciler gibi komünizm tehlikesine karşı hükümetin yanında olmayı seçmişlerdir. Kore'de savaşan başarılı Türk askerleri karikatürlerde işlenmiş, Sovyet Rusya'nın barış karşıtı tavrı eleştirilmiştir.

Amerika için Türkiye bu dönem, Batı tarafının hedeflerini Yakın ve Orta Doğu'da yerine getirmeye gönüllü bir müttefik olmuştur. Türkiye ise Amerika'yı

güvenliğinin sağlanması ve modern makine ve tekniklerini sağlayan önemli bir dost olarak görmekteydi. Türkiye'nin NATO üyeliğine bir çekimser oy dışında oybirliği ile evet denmesi Batı ittifakında yer almaya ne kadar istekli olduğu konusunda önemli bir göstergedir. Fakat Amerika ile birlikte hareket etmeyi amaçlayan Türkiye, dış siyasetini kendi başına yürütmeyi yavaş yavaş bırakmış, BM kararları alınırken Amerika ile aynı yönde oy vermeyi tercih etmiş ve Batı tarafında yerinin garantilenmesi için çeşitli fedakârlıklarda bulunmuştur.

Türkiye'nin NATO'ya üye olmak istemesindeki ısrarlı tutumu önce Amerika'nın Türkiye'yi desteklemesine sebep olmuş fakat İngiltere'nin ikna edilmesi için Türkiye'nin Orta Doğu savunmasında yer almayı kabul etmesi gerekmiştir.

Özellikle NATO üyesi olmasıyla birlikte Türkiye aktif şekilde askeri ittifaklar içerisinde olmayı seçmiştir. Menderes, Türkiye'nin jeopolitik konumunun verdiği avantajla bölge siyaseti açısından önemli bir lider olmak istemiştir. Bu dönem Balkanlarda ve Orta Doğu'da etkin olunmaya çalışılmış, Balkan Paktı ve Bağdat Paktının kurulmasında Türkiye'nin teşvik edici tutumu büyük bir rol oynamıştır. Fakat Balkan Paktı'nın imzalanmasından bir süre sonra, Türkiye ve Yunanistan arasında çıkan Kıbrıs anlaşmazlığı ve Yugoslavya'nın, Stalin'in ölümünden sonra tarafsızlık siyasetini izlemesi gibi nedenler Balkan Paktı'nın başarıya ulaşmasını engellemiştir.

Türkiye'nin Orta Doğu'da izlediği politika ise NATO üyeliğinden sonra çok hızlanmıştır. Fakat Türkiye'nin bölgede Batının sözcülüğünü yaptığı bu dönem aynı zamanda Arap milliyetçiliğinin arttığı bir dönemdi. Özellikle Mısır'ın lideri Nâsır Arap ülkeleri arasında öncü olmayı hedeflemiş, Menderes'in etkin siyasetine karşı durmuş ve Türkiye'ye yönelik olumsuz bir tutum takınmıştır. Bu nedenle Türkiye'nin Orta Doğu siyasetinin Batı yararına birleştirici bir etkisi olmamıştır.

Savaş sonrası kurulan Asya ve Afrika ülkeleri de bağımsızlık savaşı verdikleri İngiltere ve Fransa ile birlikte hareket eden Türkiye'ye sıcak bakmamışlardır. Zaten Türkiye 1949 yılında gerçekleştirilen Asya Konferansı'na katılım göstermeyen tek Asya ülkesi olmuştur. Türkiye bu dönemde batılı devlet olduğunu her açıdan kanıtlamaya çalışıp Batı dışı işbirliklerine sırt çevirmiştir.

1947-1952 yılları arasında Amerika ile ekonomik ve askeri alanlarda kurulan işbirliği zamanla Türkiye'nin bağımsızlığını tehdit eder hale gelmiş, DP döneminde izlenen ekonomik politika sonucu ABD'nin yardımına sürekli ihtiyaç duyulması, Türk dış politikasının tamamen Amerikan eksenli olmasına yol açmıştır. Türkiye'deki siyasi liderler ülkenin çıkarlarını Amerika ve NATO devletlerinin çıkarları ile eş görmüşlerdir. Türkiye'nin bu yıllarda BM ve diğer uluslar arası örgütlerde kullandığı oylar da Amerika ile paraleldir. Bu dönem imzalanan çok sayıda ikili antlaşmalarla da ülke egemenliğini zedeleyici birçok ayrıcalık Amerika'ya verilmiştir. Truman Doktrini ile başlayan Amerika'nın Türkiye üzerinde oluşturduğu yönlendirici baskı ise ancak 1960'lı yıllarda Johnson mektubu sonrası dile getirilmeye başlanmıştır.

KAYNAKÇA

ARŞİVLER

Başkanlık Cumhuriyet Arşivi, Fon: 490-1-0-0, Kutu: 204, Gömlek:812, Sıra:1, 10.01.1951

Başkanlık Cumhuriyet Arşivi, Fon:30-1-0-0, Kutu:12 Gömlek:70 Sıra:6, 17.04.1947

Başkanlık Cumhuriyet Arşivi, Fon:30-1-0-0, Kutu: 102, Gömlek No: 630, Sıra: 6, 28.07.1950

Başkanlık Cumhuriyet Arşivi, Fon: 30-1-0-0, Kutu:12, Gömlek:70, Sıra:5, 17.04.1947

Başkanlık Cumhuriyet Arşivi, Fon: 30-1-0-0, Kutu:35, Gömlek:216, Sıra:26

Başkanlık Cumhuriyet Arşivi, Fon: 30-1-0-0, Kutu: 61, Gömlek: 377, Sıra:23, 07.1954

Başkanlık Cumhuriyet Arşivi, Fon:30-1-0-0, Kutu:17, Gömlek:98, Sıra:49, 21.08.1950

Başkanlık Cumhuriyet Arşivi, Fon:30-1-0-0, Kutu:5, Gömlek:23, Sıra:11, 05.12.1947

TBMM MECLİS TUTANAKLARI

TBMM Meclis Tutanakları, Dönem: 9, Cilt:13 Toplantı:2 Birleşim: 41, Oturum:1, 18 Şubat 1952

TBMM Meclis Tutanakları, Dönem:9, Cilt:9, Toplantı:1 Birleşim:102, Oturum:1, 20 Temmuz 1951

TBMM Meclis Tutanakları, Dönem:9, Cilt:11, Toplantı:2 Birleşim:15, Oturum:1, 10.12.1951

TBMM Tutanak Dergisi, Dönem:8, Cilt:19, Toplantı:3, Birleşim:84, Oturum:1, 11.05.1949

TBMM Tutanak Dergisi, Dönem:8, Cilt:17, Toplantı:3, Birleşim:56, Oturum:1, 16.03.1949

TBMM Tutanak Dergisi, Dönem:8, Cilt:6, Toplantı:1, Birleşim:79, 1.9.1947

TBMM Tutanak Dergisi, Dönem:9, Cilt:1, Birleşim:15, Oturum:1, 30.06.1950

TBMM Tutanak Dergisi, Dönem:9, Cilt:3, Toplantı:1, Birleşim:17, Oturum:2, 11.12.1950

GAZETE ve DERGİLER

Akşam
Anadolu
Büyük Doğu Dergisi

Cumhuriyet
Görüşler Dergisi
Haber
Hakikat
İkdam
Kızılay
Krokodil Dergisi
Milliyet
New York Herald Tribune Gazetesi
Son Posta
Son Telgraf
Tan
Tanin
T.C. Resmi Gazete
The Evening Star
The Key West Citizen
The New York Times
The Sunday Star
The Times
Ulus
Vakit
Vatan
Yeni İstanbul Gazetesi
Yeni Sabah
Zafer

DİĞER KAYNAKLAR

ACAR İrfan. C, *Dış Politika,* Sevinç Matbaası: Ankara, 1993

ACHESON Dean, *Present at The Creation: My Years in The State Departmant"*, New York, London: Norton&Company: 1959

AKBAŞ Zafer, "İkinci Yüzyılında İşbirliği ve Çatışma Sarmalında Türk- Amerikan İlişkileri", *Opus, Uluslar arası Toplum Araştırmaları Dergisi,* C.13, S.19(2019), ss.2228-2258

AKGÜL Hilal, "DP Hükümetinin Kore Savaşı'na Asker Gönderme Kararı Karşısında CHP Muhalefeti", *Kore Savaşı Uzak Savaşın Askerleri,* der. Mehmet Ali Tuğtan, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2013, ss.97-115

ALACAKAPTAN Aydın, *Atlantik İttifakı,* Türk Atlantik Andlaşması Derneği Yayınları, Sayı:2, Ankara: Ajans Türk Matbaacılık Sanayi

ALTAN Mehmet, Süperler ve Türkiye Türkiye'de Amerikan ve Sovyet Yatırımları, İstanbul: AFA Yayınları, 1968

ARIK M. Bilal, "Karikatür Tarihimizde Önemli Bir Dönemeç", *İletişim Fakültesi Dergisi,* C.1, S.12(2002), ss.237-253

ARMAOĞLU Fahir, "İkinci Dünya Harbinde Türkiye", *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi,* C.13, S.2(1958), ss.141-179

ARMAOĞLU Fahir, *Belgelerle Türk-Amerikan Münasebetleri*, Ankara: TTK Yayınları, 1991

ARMAOĞLU Fahir, *Türk-Amerikan İlişkileri 1919-1999*, İstanbul: Kronik Kitap, 2017

ATAÖV Türkkaya, "Marshall Planından NATO'nun Kuruluşuna Kadar Soğuk Harb", *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi,* C.23, S.3(1968)

ATAÖV Türkkaya, "Soğuk Harbin Doğuşu: San Francisco'dan Mihver Barış Toplantılarına", *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi,* C.23, 1968

ATAÖV Türkkaya, NATO and TURKEY, Ankara: Sevinç Printing House, 1970

AYDEMİR Şevket Süreyya, *İkinci Adam 1938-1950*, C.2, 6. b., İstanbul: Remzi Kitabevi

BABAOĞLU Resul, Nutuk ve Hatıratlar Ekseninde Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası Olayı ve Süreci, *Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları Dergisi,* C.11, S.22(2012), ss.63-108

BAĞCI Hüseyin, *Demokrat Parti Dönemi Türk Dış Politikası*, Ankara: İmge Kitabevi, 1990

BAĞCI Hüseyin, *Türk Dış Politikasında 1950'li Yıllar*, 5.b., Ankara:Orion Kitabevi, 2019

BALCIOĞLU Semih, *Cumhuriyet Dönemi Türk Karikatürü*, 4.b., Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1983

BALCIOĞLU SEMİH, *5O Yılın Türk Karikatürü*, İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları, 1973

CHURCHILL Winston, *The Second Word War Triump and Tragedy,* Volume:6, Londra: Cassell & Co Yayınları,1954

CHURCHILL Winston, *The Second World War Closing the Ring,* C.V, 9.b., New York: Bantam Books Yayınları, 1974

CHURCHILL, Winston *The Second World War the Hinge of Fate*, C.IV, Londra: Penguen Yayınları, 1985

CİHAN Ali Rıza, İsmet İnönü'nün TBMM'deki Konuşmaları 1920-1973, 2. Cilt 1939-1960, Ankara: TBMM Kültür Sanat ve Yayın Kurulu yayınları, 1993

ÇANDAR Tevfik, Türkiye'nin Demokrasi Tarihi 1939-1950, 5.b., Ankara: İmge Kitabevi,2013

ÇEVİKER Turgut, *Karikatürkiye, Karikatürlerle Cumhuriyet Tarihi 1923-2008*, Cilt:1, İstanbul: NTV Yayınları, 2010

DERİNGİL Selim, *Denge Oyunu İkinci Dünya Savaşı'nda Türkiye'nin Dış Politikası,* Tarih Vakfı Yurt Yayınları: İstanbul, 1994

DORA Celal, Kore Savaşında Türkler 1950-1951, İstanbul: İsmail Akgün Matbaası, 1963

EKİNCİ Necdet, "İnönü Dönemi ve İkinci Dünya Savaşı Yılları ", *Türkler Ansiklopedisi*, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 2002,C.16, ss.1279-1372

ELİF Ayşe, "Demokrat Parti Döneminde Basın – İktidar İlişkileri", *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi,* C.1, S.39(2010), ss.93-118

ERHAN Çağrı, "Ortaya Çıkışı ve Uygulanışıyla Marshall Planı", *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi,* C.51, S.1(1996)

ERKİN Feridun Cemal, *Türk-Sovyet İlişkileri ve Boğazlar Meselesi,* Başnur Matbaası: Ankara, 1968

ERKİN Feridun Cemal, *Dışişlerinde 34 Yıl Washington Büyükelçiliğ*i, 2.b, C:2, Kısım:1, Ankara: TTK Basımevi, 1992

ERKMEN Ayşe, "Türkiye'nin NATO Üyeliği ve Üyeliğin TBMM'de Kabulü*", Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi,* C.17, s.2(2020), ss.1024-1049

EROĞUL Cem, *Demokrat Parti Tarihi ve İdeolojisi,* 3.b., İstanbul: Yordam Kitap Yayınları, 2019

ERTEM Barış, "Türkiye ve ABD İlişkilerinde Truman Doktrini Ve Marshall Planı", *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,* C:12, S:21, 2009

EŞEL Gökhan, "Demokrat Parti Dönemi Türk-Amerikan İlişkilerinde Basın Sansürü Ve Pulliam Davası", *Türklük Bilimi Araştırmaları Dergisi,* S.29(2011), ss.145-162

FISCHER Louis, *The Road To Yalta, Soviet Foreign Relations 1941-1944,* New York: Harper&Row Publishers, 1972

FITZGERALD Brian, *The Korean War America's Forgotten War,* Minnesaota: Compass *Point* Books Yayınları, 2006

GÖNLÜBOL Mehmet, *Olaylarla Türk Dış Politikası(1919-1995),* 9.b., Ankara: Siyasal Kitabevi, 1996

GREW Joseph C., Atatürk ve Yeni Türkiye, İstanbul: Gündoğan Yayınları, 2002

GÜRBÜZ M. Vedat,"Türk-Amerikan İlişkilerinde İttifak Sürecinin Başlaması", *Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, C.10, S.19(2010), ss.139-170

HALE William, *Türk Dış Politikası 1774-2000*, çev. Petek Demir, İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları, 2003

KISSENGER Henry, Diplomasi, çev. İbrahim Kurt, İş Bankası Kültür Yayınları: İstanbul, 2. Baskı, Mart 2000

HOGAN Michael J., *The Marshall Plan, America, Britain and Reconstruction of Western Europe 1947-1952,* Cambridge: Cambridge University Press, 1987

HOOK Steven W, *American Foreign Policy Since World War II,* 15. Baskı, CQ Press: Washington, 2000

HOWARD Harry N., *Turkey, The Straits and the US Policy,* Baltimore: John Hopkins University Yayınları, 1974

SOYSAL İsmail, *Türkiye'nin Uluslar arası Siyasal Bağıtları Cilt II (1945-1990),* Türk Tarih Kurumu Basımevi: Ankara,1991

KAYA Mehmet, "Cumhuriyet'in İlk Yıllarına Kadar Türkiye'de Karikatürün Tarihsel Gelişimi", *Milli Kültür Araştırmaları Dergisi,* C.2, S.2(2018), ss.127-133

KAYIŞ Yasin, *Demokrat Parti Döneminde Siyasi Karikatür*, 2.b., İstanbul:Libra Kitapçılık, 2015

KENNAN George (X),Foreign Affairs Dergisi, The Sources Of Soviet Conduct, Spring 87, Vol: 65, Issue: 4, s.861

KONGAR Emre, *İmparatorluktan Günümüze Türkiye'nin Toplumsal Yapısı 1*, İstanbul: Remzi Kitabevi Yayınları, 1985

KÖPRÜLÜ Orhan, Tarihte Türk-Amerikan Münasebetleri, Belleten, C.LI, S.200(1987), ss.927-947

KURAT, Akdes Nimet, "Türkiye İle Amerika Birleşik Devletleri Arasındaki Münasebetlere Ait Arşiv Vesikaları", *Tarih Araştırmaları Dergisi*, C.5, S.8(1967), ss.282-321

KÜRKÇÜOĞLU Ömer E., Türkiye'nin Arap Ortadoğusu'na Karşı Politikası, Ankara: Sevinç Matbaası, 1972

MCGHEE George, *Envoy The Middle World,* Harper&Row Publishers: New York, 1983

MCGHEE George, *ABD-Türkiye-NATO-Ortadoğu*, çev. Belkıs Çorakçı, Ankara: Bilgi Yayınevi, 1990

MCNEİL William H., *Dünya Tarihi*, çev. Alaeddin Şenel, 6.b., Ankara:İmge Yayınevi, 2002

NATO Enformasyon Servisi, *NATO Belgeler*, Ankara: Ajans Türk Matbaacılık Sanayi

ORAN Baskın, *Türk Dış Politikası Cilt I:1919-1980,* 22.b, İletişim Yayınları: İstanbul, 2018

ÖRS Rasim Dirsehan, Rus Basınında Türkiye ve NATO, İstanbul: Cumhuriyet Kitapları, 2011

PAPEN Franz von, *Memoirs,* çev. Brian Connell, Londra: Andre Deutsch Yayınevi

PRENTZAS G.S., *The Marshall Plan*, New York: Chelsea House Yayınları, 2011

PRICE Harry Bayard, *The Marshall Plan and Its Meaning*, New York: Cornell University Press, 1955

RYAN H.W.Blood, *Franz Von Papen His life and Times,* Londra: Rich and Cowan Yayınları, 1940

SANDER Oral, *Balkan Gelişmeleri ve Türkiye (1945-1965),* (Doktora Tezi),Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi, 1968

SANDER Oral, *Türk-Amerikan İlişkileri 1947-1964,* Ankara: İmge Kitabevi, 2016

SANDER Oral, *Türkiye'nin Dış Politikası,* 4.b., der.Melek Fırat, Ankara: İmge Kitabevi, 2013

SANDLER Stanley, *The Korean War No Victors, No Vanquished,* Lexington: Kentucky Üniversitesi Yayınları, 1999

SARAY Mehmet, *Sovyet tehdidi Karşısında Türkiye'nin NATO'ya girişi III. Cumhurbaşkanı Celal Bayar'ın Hatıraları ve Belgeleri*, Atatürk Araştırma Merkezi: Ankara, 2000

SARIAY Ercüment, ” Takrir-i Sükûn Kanununa Dair Bazı Düşünceler”, *Mütefekkir Aksaray İslami İlimler Fakültesi Dergisi,* C.2, S.4(2015), ss.377-403

SAYILAN Nazım Dündar, *Kore'de Türk Askeri*, Ankara: Genelkurmay Basımevi, 1989

SOYSAL İsmail, Türk -Amerikan Siyasal İlişkilerinin Ana Çizgileri, Belleten, C.XLI, S.162(1977), ss.257-276

SOYSAL İsmail, *Türkiye'nin Uluslararası Siyasal Bağıtları Cilt II (1945-1990),* Türk Tarih Kurumu Basımevi: Ankara,1991

STUECK William, *Korean War A New Diplomatic and Strategic History,* New Jersey: Princeton University Press, 2002

T.C. Dış İşleri Bakanlığı, *Türk Dış Politikasında Elli Yıl İkinci Dünya Savaşı Yılları(1939-1946*), Ankara: T.C. Dış İşleri Bakanlığı

T.C. Genel Kurmay Başkanlığı, *Kore'de Türk Muharebeleri*", Ankara: Genel Kurmay Basımevi, 2012

TOKER Metin, *Demokrasimizin İsmet Paşalı Yılları 1944-1973- DP'nin Altın Yılları 1950-1954*, Ankara: Bilgi Yayınevi, 1990

TOKER Metin, *Türkiye Üzerinde 1945 Kâbusu,* Ankara: Akis Yayınları, 1971

TOPUZ Hıfzı, *II. Mahmut'tan Holdinglere Türk Basın Tarihi*, 2.b., İstanbul: Remzi Kitabevi, 2003

TOPUZ Hıfzı, *100 Soruda Türk Basın Tarihi*, İstanbul: Gerçek Yayınevi, 1973

TOYNBEE Arnold, Vronica Toynbee, *The War and The Neutrals,* Oxford University Press: Londra, 1956

TRUMAN Harry, *Memoirs By Harry S. Truman: Years of Trial and Hope,* Cilt 2, New York: Doubleday&Company Yayınları, 1956

TUNCER Hüner, *İsmet İnönü'nün Dış Politikası,* 2.b., Kaynak Yayınları:İstanbul, 2012

TURAN İlhan, *İsmet İnönü Konuşma, Demeç, Makale, Mesaj ve Söyleşiler 1944-1950,* Ankara: TBMM Kültür, Sanat ve Yayın Kurulu Yayınları, 2003

Türkiye Cumhuriyeti Hükümetleri 1923-1960, Ankara: Başbakanlık Basımevi: Ankara,1978

TÜRKMAN Sayim, "Kore Savaşı ve Türkiye'nin NATO'ya Girişi", *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi,* C.14, S.2 (2014), ss.131.-149

UÇAK OLCAY, "Osmanlı'dan Günümüze Türkiye'de Yerel Basının Gelişim Süreci", *Selçuk İletişim Dergisi*, C.12, S.1(2019), ss.92-122

UÇAROL Rıfat, *Siyasi Tarih (1789-2010), 8.b.,* İstanbul: Der Yayınları, 2010

USLU Nasuh, *Çatlak İttifak 1947'den Günümüze Türk-Amerikan İlişkileri*, Nobel Yayıncılık: Ankara,2016

VURAL Mithat Kadri, "II. Dünya Savaşı Türkiyesi'nde Bir Muhalefet Örneği Olarak Tan Gazetesi", *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi,* C.7, S.16(2008), ss.381-395

WOODRUFF William, *Modern Dünya Tarihi,* İstanbul: Pozitif Yayınları, 2006

YILDIZ Nuran, "Demokrat parti İktidarı(1950-1960) ve Basın", *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, C.51, S.1(1996), ss.481-505

YETİM Fahri, "Türk Modernleşmesine Erken Cumhuriyet Dönemi Basınında Karikatür Üzerinden Bir Bakış", *Tarih ve Gelecek Dergisi,* C.3, S.3(2017), ss.77-96

YÜCEBAŞ Hilmi, *Büyük Mücahit Hüseyin Cahit*, İstanbul: Kültür Kitabevi, 1960

EKLER

İKİNCİ DÜNYA SAVAŞINI KONU EDİNEN KARİKATÜRLER

Görsel 137: Akşam gazetesinde yayımlanan Cemal Nadir Güler karikatüründe Akbaba ve baykuş savaşın gidişatı ile ilgili konuşuyor, "Şu totaliterlere de hiç güven olmuyor, Bir harp diyorlar, bir sulh"[748]

Görsel 138: Akşam gazetesinde yayımlanan Cemal Nadir Güler karikatürü , "Polonya için nazik dakika", kayayı tutmaya çalışan Polonya uçuruma yuvarlanmak üzere, kayanın üzerinde Nazi gamalı haçı bulunuyor.[749]

Görsel 139: Akşam gazetesinde yayımlanan Cemal Nadir Güler karikatüründe, bir tarafta savaş tarafından sürüklenen dünya, diğer tarafta paktların ve mesajların etki etmemesine üzülen barışı temsil eden melek bulunuyor. Alt yazı: "Ağlayan nar ile gülen ayva"[750]

[748] Cemal Nadir Güler, *Akşam Gazetesi*, 18 Ağustos 1939, s.1
[749] Cemal Nadir Güler, *Akşam Gazetesi*, 12 Nisan 1939, s.1
[750] Cemal Nadir Güler, *Akşam Gazetesi*, 3 Eylül 1939, s.1

Görsel 140: Tan gazetesinde yayımlanan karikatür, Dünya: "Acaba ne konuşuyorlar, yine ne karar verecekler?"diyor. Dünya'nın sinirleri bozuk çünkü tepesinde Adolf ve Benito konuşuyor. (Bu İngiliz karikatürü son İtalyan-Alman temasları münasebetiyle yapılmıştır.)[751]

Görsel 141: Tan gazetesinde yayımlanan karikatür, Amerika: "Ben bu harbe girmeyeceğim." (İngiliz Karikatürü)[752]

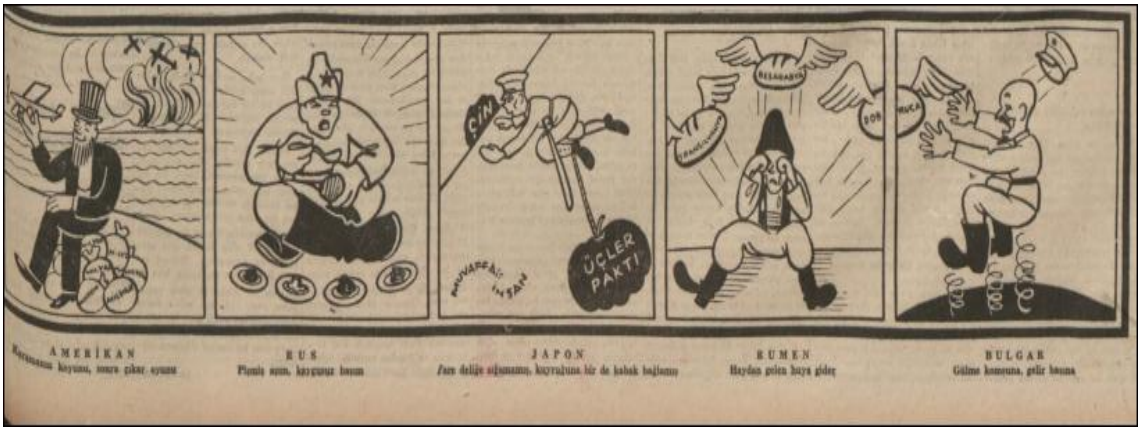

Görsel 142: Hakikat gazetesinde yayımlanan karikatür, "Amerikan: Karamanın koyunu, sonra çıkar oyunu, Rus: Pişmiş aşım, kaygusuz başım, Japon: Fare deliğine sığamamış, kuyruğuna bir de kabak(üçler paktı) bağlamış, Rumen: Haydan gelen huya gider, Bulgar: Gülme komşuna, gelir başına."[753]

[751] *Tan Gazetesi*, 26 Ağustos 1939, s.5
[752] *Tan Gazetesi*, 9 Ekim 1939, s.3
[753] *Hakikat Gazetesi*, 26 Ekim 1940, s.1

Görsel 143: Hakikat gazetesinde yayımlanan karikatür, Alt yazı: "Siyaset Masasında Blöf, İtalyan- Rest! Yunan- Gördüm."[754]

Görsel 144: Hakikat gazetesinde yayımlanan karikatür, Alt yazı: "Hitlerin Yeni Sulh Teklifi Münasebetiyle -Duydun mu? Almanlar Çanakkale boğazının enternasyonal bir idareye verilmesini istemişler- Kendi boğazının derdini halletmeden başkalarının boğazıyla uğraşmak büyük cömertlik doğrusu!"[755]

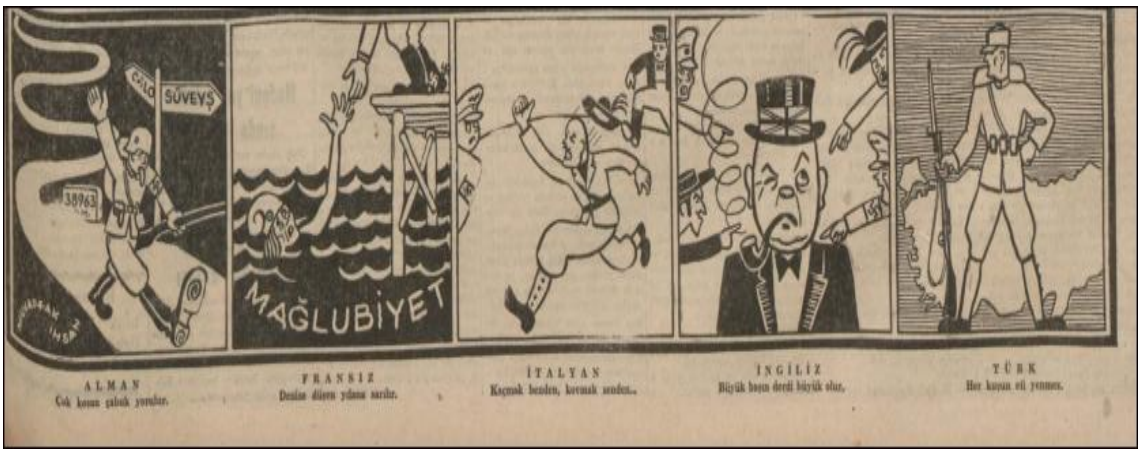

Görsel 145: Hakikat gazetesinde yayımlanan karikatür, Alt yazı: " Alman: Çok koşan çabuk yorulur, Fransız: Denize düşen yılana sarılır, İtalyan: Kaçmak benden, kovmak senden, İngiliz: Büyük başın derdi büyük olur, Türk: Her kuşun eti yenmez."[756]

[754] *Hakikat Gazetesi*, 6 Kasım 1940, s.1
[755] *Hakikat Gazetesi*, 8 Kasım 1940, s.1

Görsel 146: Tan gazetesinde yayımlanan karikatür, Alt yazı: "Yaprak Dökümü" (Ecnebi karikatürü) Ağacın dibinde oturan adam Almanya'yı temsil ediyor ve dökülen yapraklarda Türkiye dâhil bir çok ülkenin adı yazıyor. En son dalında kalan yaprakta ise Sovyet Paktı yazıyor.[757]

Görsel 147: Cyrus Cotton Hungerford tarafından çizilen karikatür, Tabelada "İngiltere'nin yenilgisine" yazıyor, Fransız askerinin üzerine binen Hitler emin adımlarla İngiliz kanalına ilerliyor.[758]

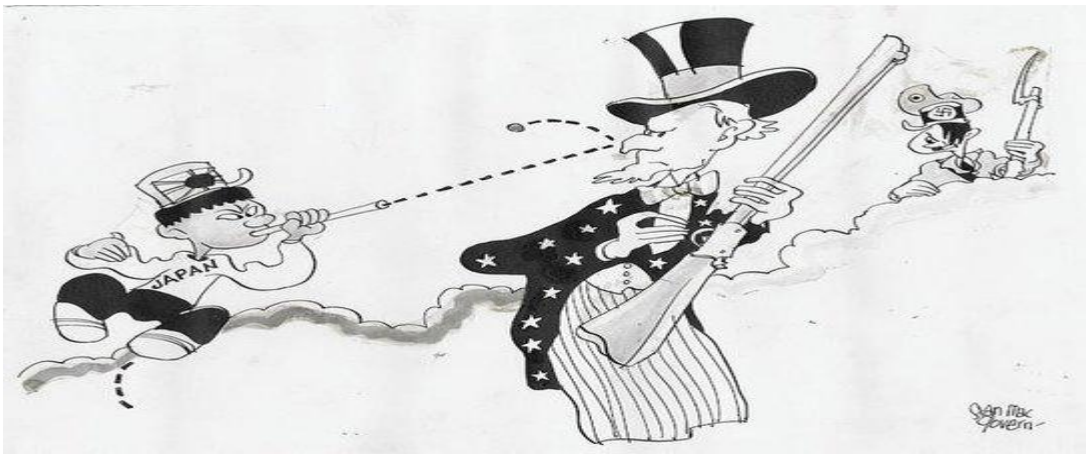

Görsel 148: New York Post gazetesinde yayımlanan Stan Macgovern karikatürü, Japonya'yı temsil eden çocuk Amerika'ya taş fırlatıyor ve Sam amca sinirli bir şekilde çocuğa bakıyor, arkada olanları izleyen ise elinde kürek bulunan Hitler. Karikatür Pearl Harbor baskınından bir hafta önce çizilmiş.[759]

---

[756] *Hakikat Gazetesi*, 25 Ekim 1940, s.1
[757] *Tan Gazetesi*, 22 Kasım 1939, s.5
[758] Cyrus Cotton Hungerford, *Pitsburg Gazette*, 1940

Görsel 149: Krokodil dergisinde yayımlanan karikatür, Amerikan, İngiliz, Rus (Müttefik devletleri) kılıcının üstünde bitap düşmüş Alman, Japon ve İtalyan lideri (Mihver devletleri)[760]

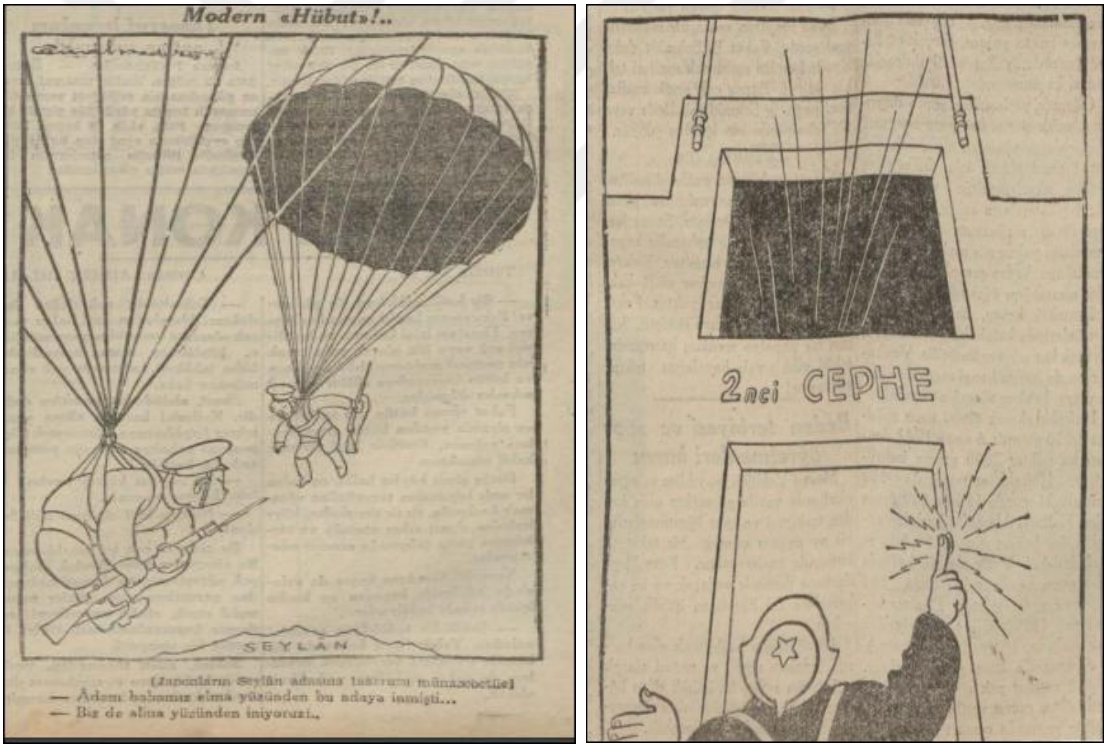

Görsel 150: Akşam gazetesinde yayımlanan Cemal Nadir Güler karikatürü, Alt yazı: "(Japonların Seylan Adasına Taarruzu Münasebetiyle) -Adem babamız elma yüzünden bu adaya inmişti..- Biz de alma yüzünden iniyoruz."[761]

Görsel 151: : Akşam gazetesinde yayımlanan Cemal Nadir Güler karikatür, İkinci Cephe, Stalin zile basıyor.[762]

---

[759] Stan Macgovern, *New York Post Gazetesi*, 29 Kasım 1941
[760] *Krokodil Dergisi*, Sayı:19, 1945, s.2
[761] Cemal Nadir Güler, *Akşam Gazetesi*, 8 Nisan 1947, s.1
[762] Cemal Nadir Güler, *Akşam Gazetesi*, 29 Temmuz 1942, s.1

Görsel 152: Hakikat gazetesinde yayımlanan karikatürde, Alt yazı: Yıldırım Harbi, "Alman- Ne duruyorsun? Ben sana böyle mi öğrettim? İtalyan: Bırak canım! Yıldırım gibi inecektim amma siperisaikaya çarptım."[763]

Görsel 153: The Evening Star gazetesinde yayımlanan karikatürde," Amca(Sam) Konuşacak çok fazla şeyimiz var, güvenlik, planlar, savaş." Sam Amca endişeli bir şekilde gündem yoğunluğuna bakıyor. [764]

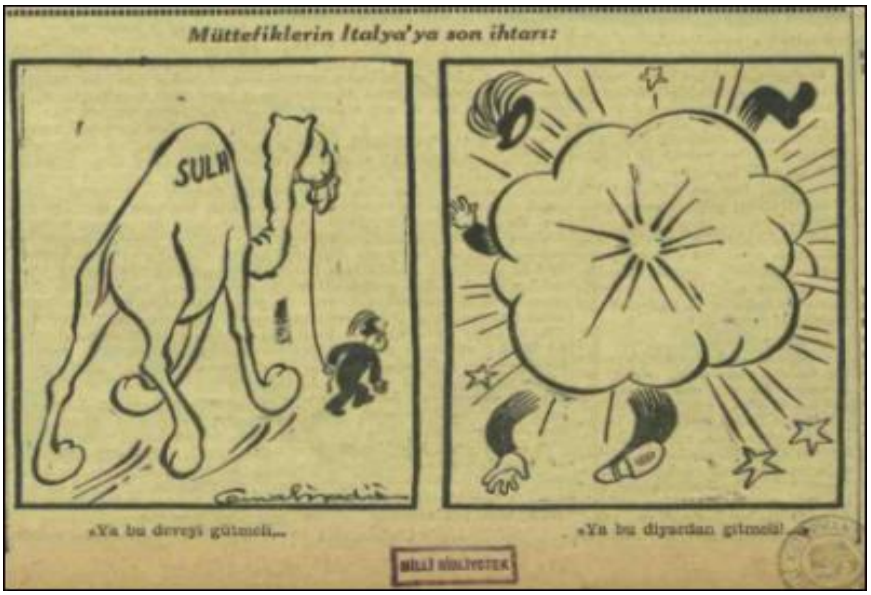

Görsel 154: Akşam gazetesinde yayımlanan Cemal Nadir Güler karikatüründe, Müttefiklerin İtalya'ya son ihtarı: - "Ya bu deveyi gütmeli, ya bu diyardan gitmeli."[765]

[763] *Hakikat Gazetesi*, 9 Kasım 1940, s.1
[764] *The Evening Star Gazetesi*, 10 Ekim 1944, s.1

Görsel 155: The Sunday Star gazetesinde yayımlanan karikatürde, Mezar taşında Dünya Fethi Hayali yazıyor, Hitler'in elinde konuşma metni var. Alt yazı: "Ona çok puan veremezler."[766]

Görsel 156: Vakit gazetesinde yayımlanan karikatürde, Alt yazı: "Beşler dağıldıktan sonra, Sulh- Beşlere ne oldu? Dünya- Kırklara karıştı, Sulh- Bari arkasından üçler toplansa!"[767]

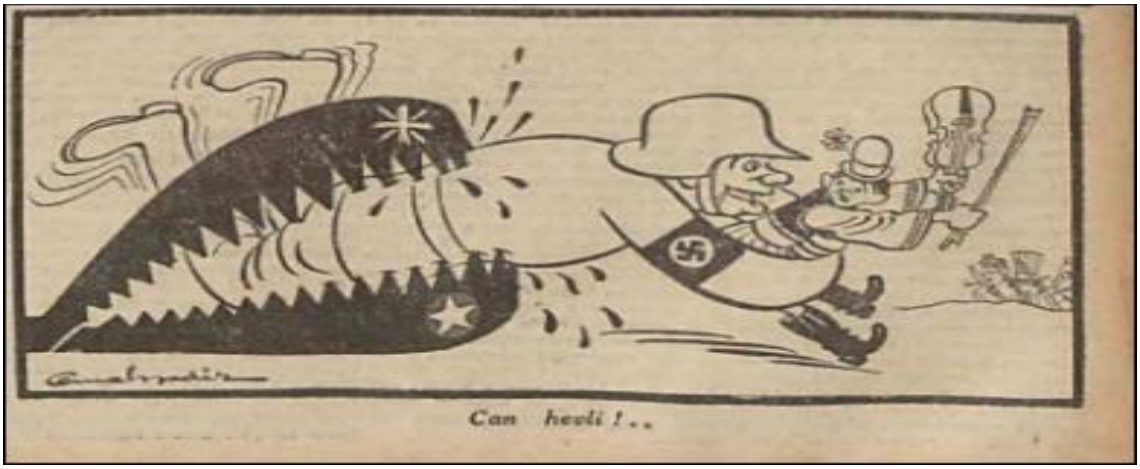

Görsel 157: Cumhuriyet gazetesinde yayımlanan Cemal Nadir Güler karikatüründe, İngiliz ve Rus kıskacına girmiş Almanya son şansını deniyor. Alt yazı: "Can havli!..[768]

---

[765] Cemal Nadir Güler, *Akşam Gazetesi*, 1 Ağustos 1943, s.1
[766] *The Sunday Star Gazetesi*, 12 Eylül 1943, s.1
[767] *Vakit Gazetesi*, 11 Ekim 1945, s.1
[768] Cemal Nadir Güler, *Cumhuriyet Gazetesi*, 19 Ekim 1944, s.1

Görsel 158: The Evening Star gazetesinde yayımlanan karikatürde, Atom bombasının üzerinde çıkan Truman, uluslararası rekabet fişeğini yakmış ve atom bombasını "sır olarak tutacağız" diyor.[769]

Görsel 159: Cumhuriyet gazetesinde yayımlanan karikatürde, Alt yazı: "Amerikalı: Sizin donanmayı arıyorum Japon: Mersi!, Bulursan lütfen bana da söyle."[770]

Görsel 160: Vakit gazetesinde yayımlanan Orhan Ural karikatüründe, Resim 1: -Dünya yeniden kuruluyormuş.- Aman eskisini aratmasa bari!., Resim 2: Japonya da istila arifesinde: Çocuk- Bana çıkartma verir misiniz?, Resim 4: Berlin kuluçkada: Tavuk(Berlin Konferansı)- Ümitlenme.. Bu sefer üçü de sağlam!, Resim 7: Dünya- Fazla uçtu, şu devlet kuşu (barış) başıma konsa bari![771]

[769] Jim Berryman, *The Evening Star Gazetesi*, 10 Ekim 1945, s.1
[770] Cemal Nadir Güler, *Cumhuriyet Gazetesi*, 28 Temmuz 1945, s.1
[771] Orhan Ural, *Vakit Gazetesi*, 22 Temmuz 1945, s.1

AMERİKAN YARDIMLARI İLE İLGİLİ KARİKATÜRLER

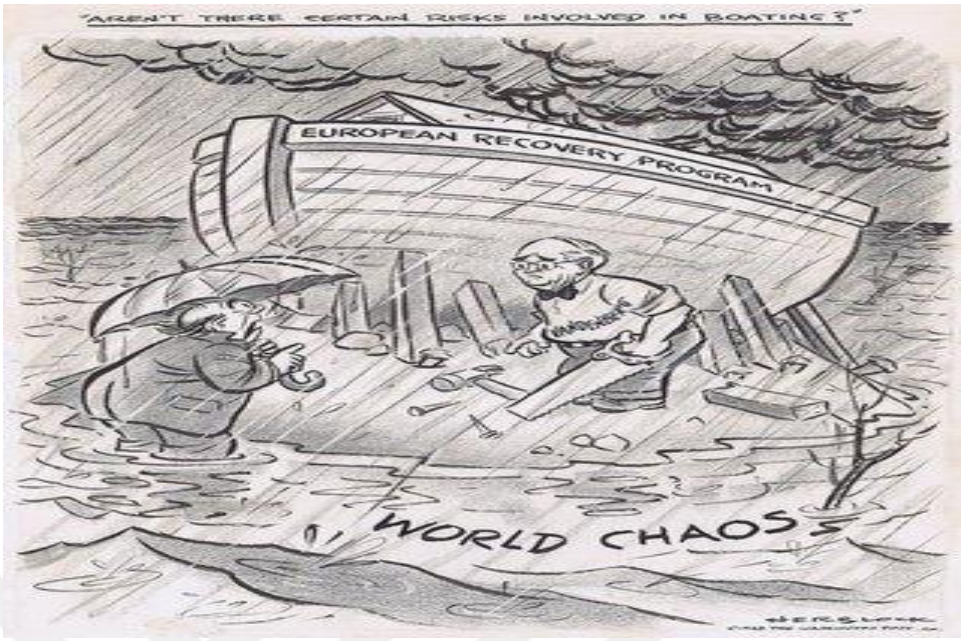

Görsel 161:Washington Post gazetesinde yayımlanan Herbert Block karikatüründe, Avrupa Kalkınma Planını ortaya koymaya çalışan kişi, dünya kaosunun ortasında kalmış bulunuyor.[772]

Görsel 162: Rus Krokodil dergisine göre Marshall Planı, Amerika dolarlardan oluşan kanadıyla yardım yaptığı ülkeleri galeyana getiriyor. Ülkeler ellerinde balta ve sopalarla ilerliyor. Sol taşın arkasında bulunan kişi sapanla barışı temsil eden çocuğa vurmaya çalışıyor, sağ taşın arkasında bulanan kişi ise barışı temsil eden çocuğa taş fırlatmaya çalışıyor.[773]

[772] Herbert Block, *Washington Post Gazetesi*, 1948
[773] *Krokodil Dergisi*, 20 Temmuz 1950

Görsel 163: Krokodil dergisinde yayımlanan karikatürde, Amerika'nın yardım yapacağı ülkelerle diyalogu aktarılmış."- Buğday yemeyin size mısır satacağım - Yeni gemiler inşa etmeyin, size kullanılmış olan ucuzları vereceğim - Benim Para Birimim Varken Neden Kendi Para Biriminizi Güçlendiriyorsunuz? – Politikanızı izlemek zor mu lütfen benimkini takip edin."[774]

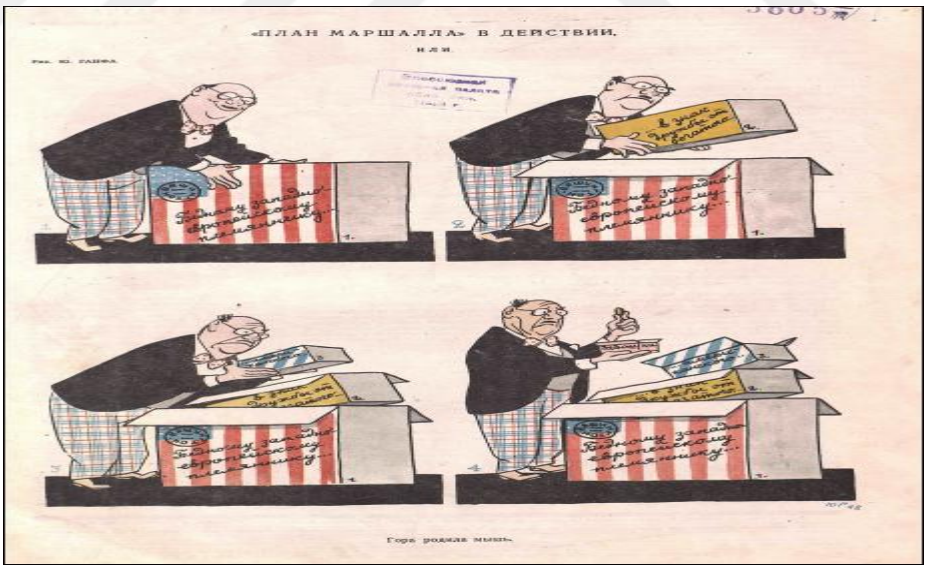

Görsel 164: Krokodil dergisinde yayımlanan karikatür "Marshall Planı İş Başında" başlığını taşıyor, Amerika'dan gelen koca yardım paketini hevesle açan ülke temsilcisi, paketin içinde bir paket onun içinde bir paket onun içinde de bir paketle karşılaşarak gittikçe ümitsizliğe düşüyor. En son paketin içinde ise sadece bir altın bulunuyor. Alt yazı: "Dağ fareleri doğurdu."[775]

[774] *Krokodil Dergisi*, Sayı:4, 10 Şubat 1948, s.12
[775] *Krokodil Dergisi*, Sayı:18, 30 Haziran 1948, s.12

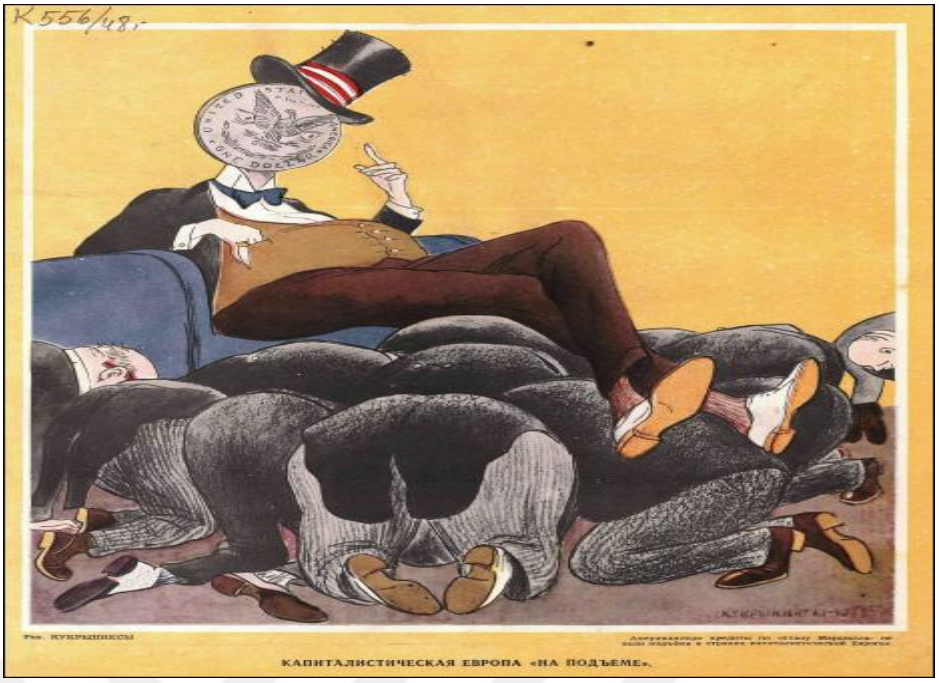

Görsel 165: Rus mizah dergisi Krokodil'de yayımlanan karikatürde, yüzü dolar şeklindeki Amerika rahat bir şekilde koltukta oturuyor, yardım alan ülkeler ise Amerika karşısında eğiliyorlar. Alt yazı: "Kapitalist Avrupa Yükselişte"[776]

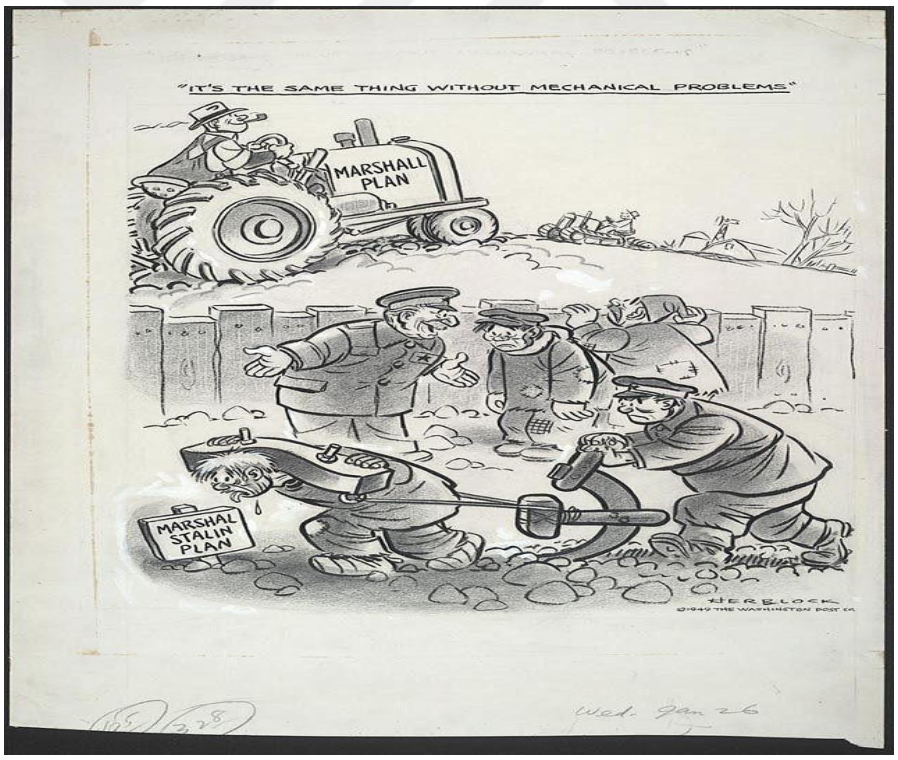

Görsel 166: Washington Post gazetesinde yayımlanan Herbert Block karikatürü, Başlık:"Mekanik Problemler Olmadan Aynı Şey", Marshall Planı ve Stalin Planı[777]

[776] *Krokodil Dergisi*, Sayı:32, 20 Kasım 1948,
[777] Herbert Block, *Washington Post Gazetesi*, 20 Ocak 1949

Görsel 167: Krokodil Dergisinde yayımlanan karikatürde, Alt yazı: "Amerikan Yardımı", Amerika'nın bir altınla devletleri kandırıp, petrollerini aldığı anlatılmış.[778]

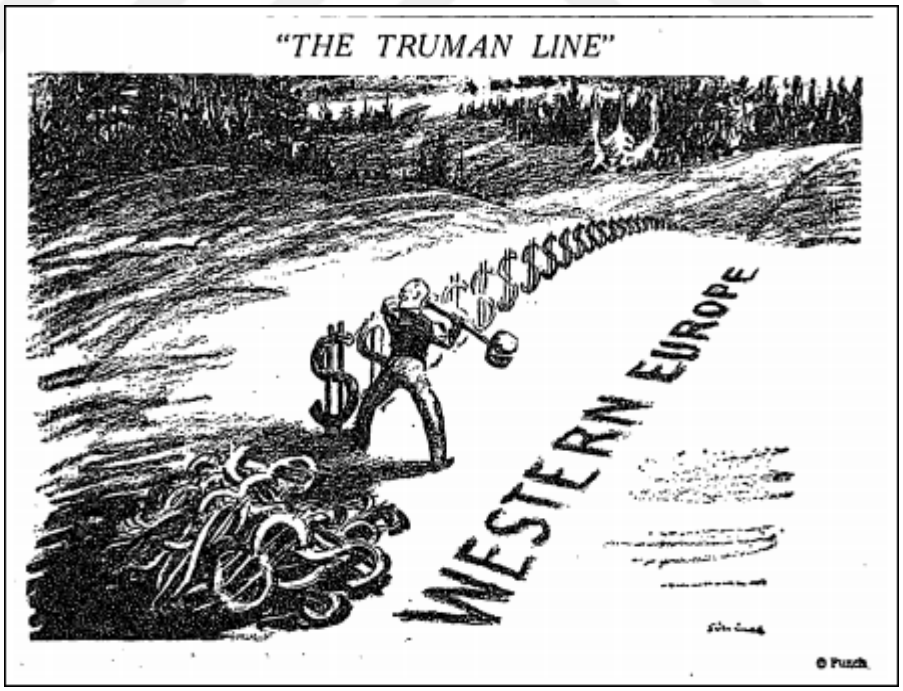
"THE TRUMAN LINE"
WESTERN EUROPE
$$$

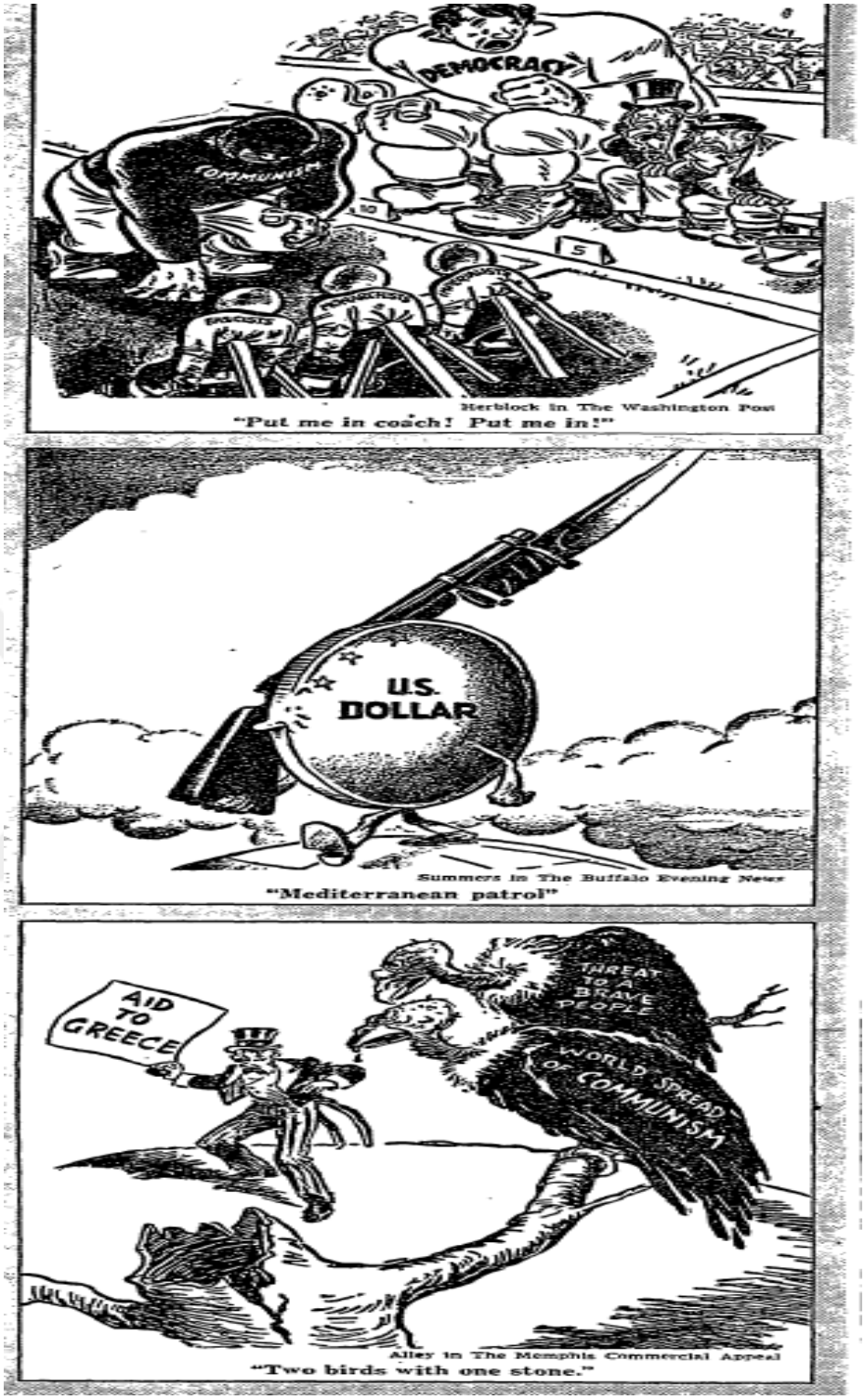

Görsel 169: The New York Times gazetesinde yayımlanan karikatürde, Resim 1: Komünizm: Beni Oyuna Dâhil Et Koç, Demokrasi komünizm karşısında oyuna dâhil olmak istiyor. Resim 2: Akdeniz Devriyesi, Amerika'nın dolarla güvenliği sağladığı anlatılmış, Resim 3: Cesur insanları tehdit ve dünyaya komünizmi yaymaya(akbabaların temsil ettiği) karşı Yunanistan yardımını elinde tutan Truman. Alt yazı:" Bir Taşla İki Kuş"[780]

[780] *The New York Times Gazetesi*, 23 Mart 1947, s.117

Görsel 170: The New York Times gazetesinde yayımlanan iki karikatür için, "Kongre büyük bir kararla karşı karşıya" başlığı verilmiş. 1.Savaşın maliyeti ve barışın maliyeti arasında kalan kişi yüzünü barışın maliyetine çevirmiş: "Oldukça dik görünüyor" diyor. Alt yazı: " Arkana bak!"(savaşın maliyetinin barışın maliyetine göre çok daha yüksek olduğu anlatılmış.) 2. Senato Avrupa'ya Marshall Planı ile ilgili görüşmelerden sonra: Hafif bir gecikme olacak, diyor.[781]

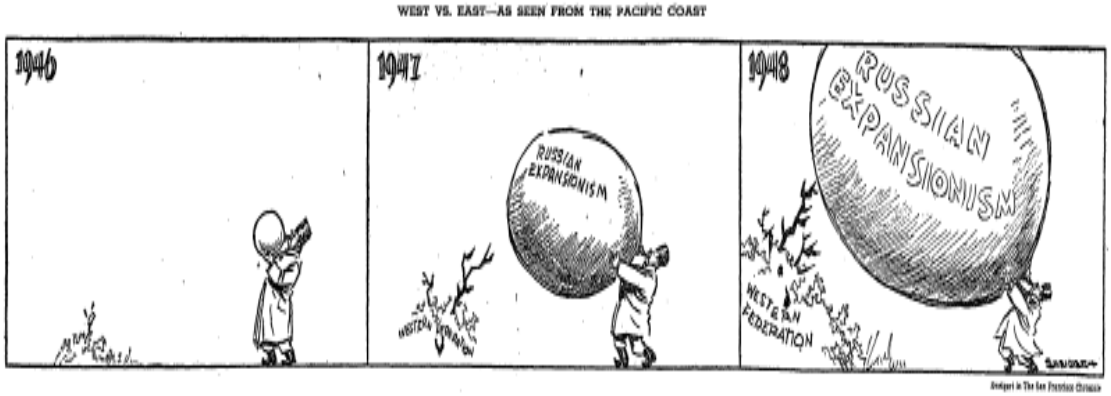

Görsel 171: The New York Times gazetesinde yayımlanan karikatüre göre, Pasifik Okyanusundan görünen Batı ve Doğu-Rus Yayılmacılığı- Batı Federasyonu[782]

[781] *The New York Times Gazetesi*, 4 Ocak 1948, s.89
[782] *The New York Times Gazetesi*, 22 Şubat 1948, s.94

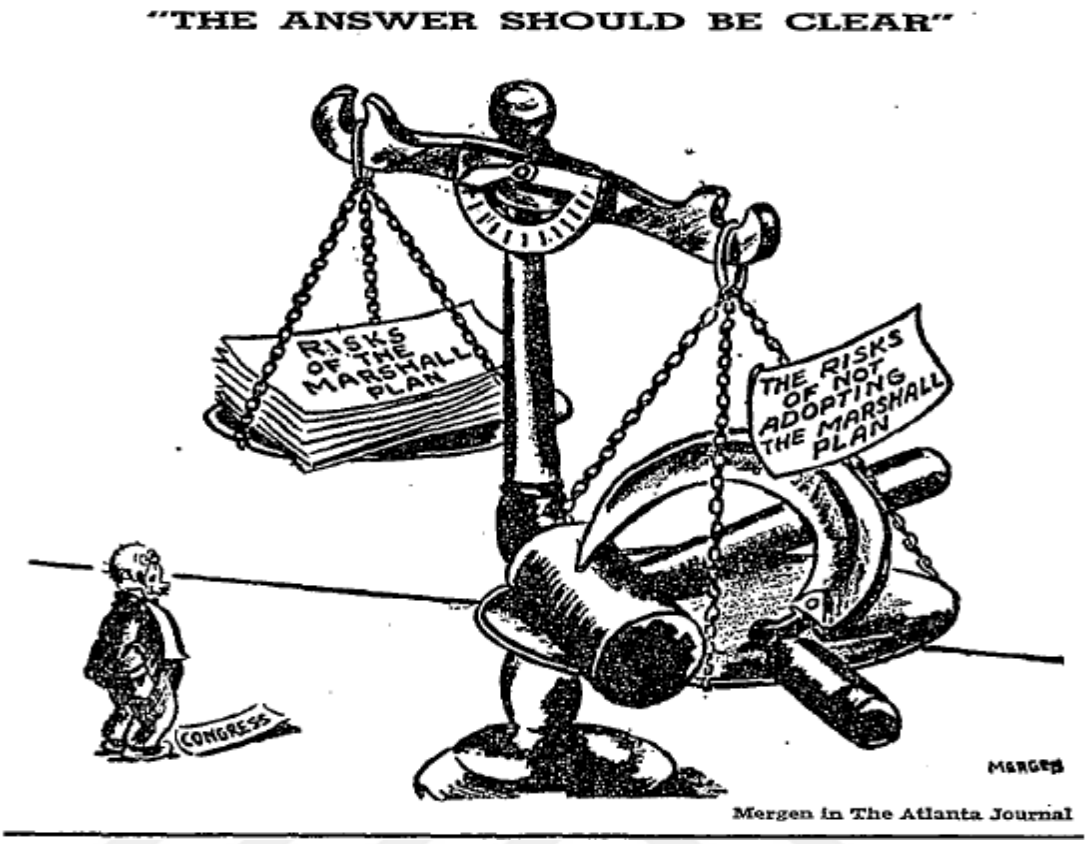

Görsel 172: The New York Times gazetesinde yayımlanan karikatürde, Kongre tarafından Marshall Planının Riskleri ve Marshall Planını Benimsememenin Riskleri tartılıyor. Alt yazı: "Cevap açık olmalı."[783]

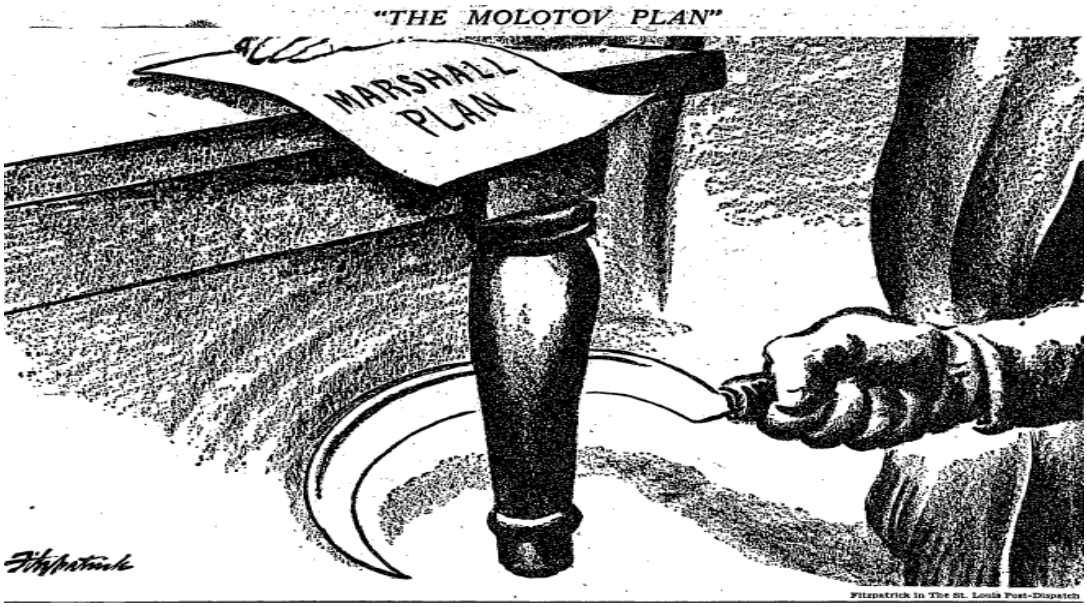

Görsel 173: The New York Times gazetesinde yayımlanan karikatürde, Marshall Planına Karşı, "Molotov Planı"[784]

[783] *The New York Times Gazetesi*, 4 Ocak 1948, s.89
[784] *The New York Times Gazetesi*, 20 Temmuz 1947, s.80

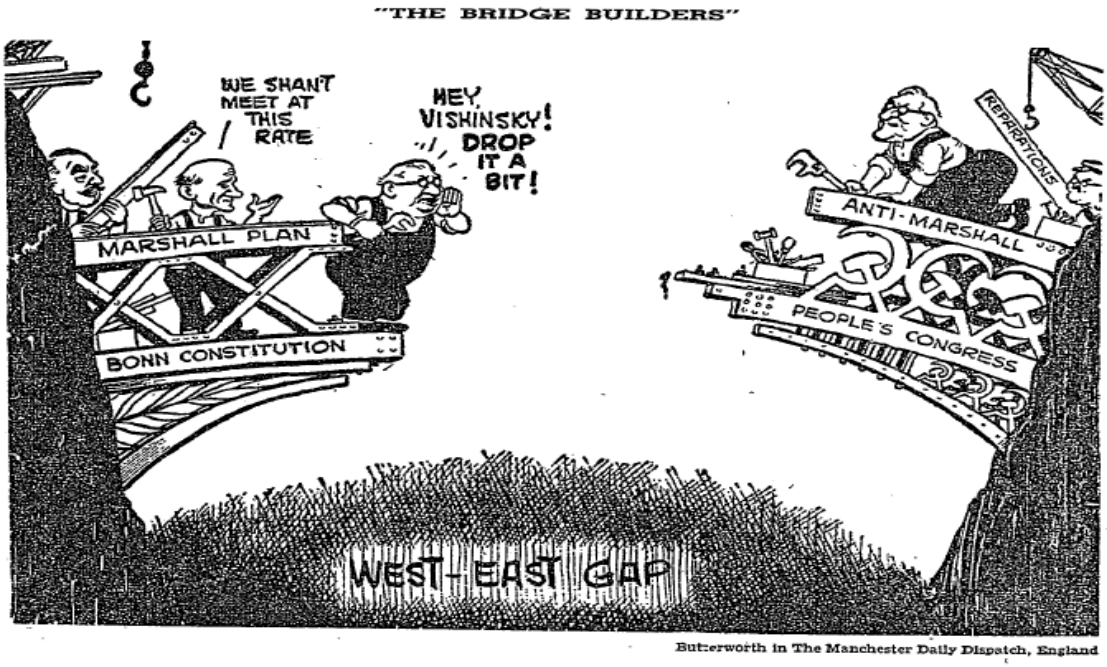

Görsel 174: The New York Times gazetesinde yayımlanan karikatürde, Başlık: Köprü İnşa Ediciler. Marshall Planını temsil eden kişiler Marshall Planı karşıtlarına sesleniyor: - Bu şekilde buluşamayız - Hey Vishinsky biraz daha indir![785]

Görsel 175:The Evening Star gazetesinde yayımlanan Jim Berryman karikatüründe, Alt yazı: " Kafası Karışmış Nakliye Memuru" (Sam Amca). Kolilerde yazan nedenler ise akıl karışıklığının nedenleri: - Yunanistan'a komünizmle savaşması için yardım et - İtalya'ya Sovyetler karşısında yardım et.[786]

Görsel 176:Cumhuriyet gazetesinde yayımlanan Ali Ulvi karikatüründe, Alt yazı: Bütçe açığının ilk tartışmaları münasebetiyle CHP: "Tencere dibin kara." Her iki parti dönemde de Marshall yardımlarının yarattığı etkinin ve ekonomik durumun aynı olduğu vurgulanmış. [787]

[785] *The New York Times Gazetesi*, 29 Mayıs 1949, s.65
[786] Jim Berryman, *The Evening Star Gazetesi*, 26 Mart 1943, s.1
[787] Ali Ulvi, *Cumhuriyet Gazetesi*, 15 Aralık 1950, s.1

KORE SAVAŞI VE NATO'YU KONU EDİNEN KARİKATÜRLER

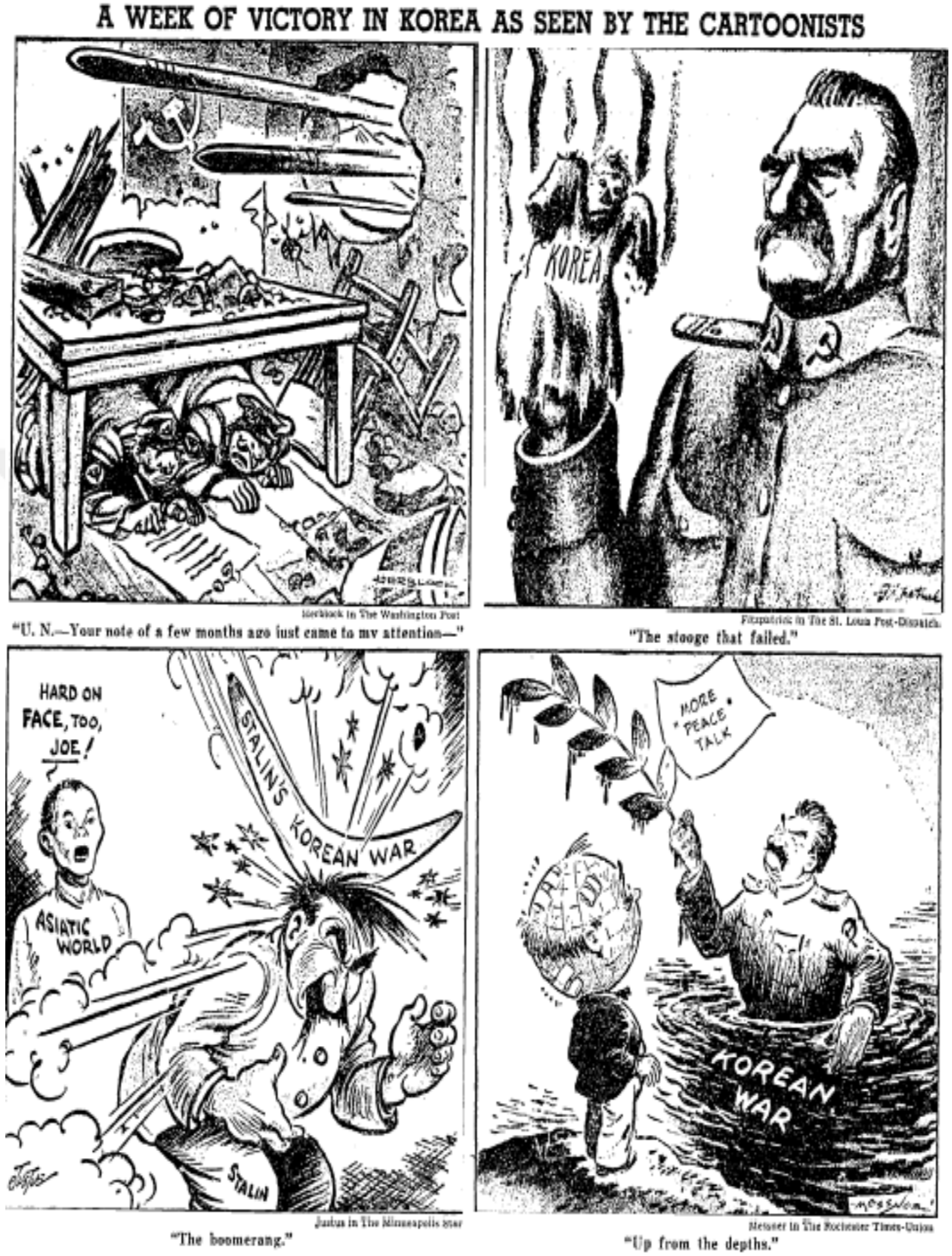

Görsel 177: The New York Times gazetesinde yayımlanan karikatürde, Karikatüristlerin Gözüyle Kore'de Zafer Haftası 1-Bir kaç ay önceki notun yeni dikkatimi çekti 2.Başarısız olan muhbir 3. Bumerang 4.Derinliklerden.[788]

[788] *The New York Times Gazetesi*, 1 Ekim 1950, s.153

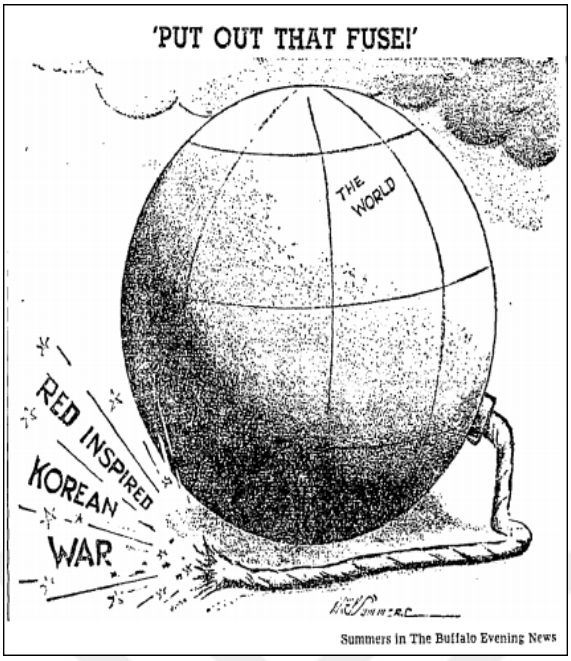

Görsel 178: The New York times gazetesinde yayımlanan karikatür, Kızıl ilhamlı Kore Savaşı, Komünist Birlikleri tarafından Dünya'nın fitili ateşlendi.[789]

Görsel 179: The New York times gazetesinde yayımlanan karikatürde, en üst yazıda Cumhuriyetçilerin Kongre kampanyası sorunları yazıyor ve Kore'nin üzeri çizilmiş. Karikatürün başlığı: Bunu yazan tek kişi Joe değil[790]

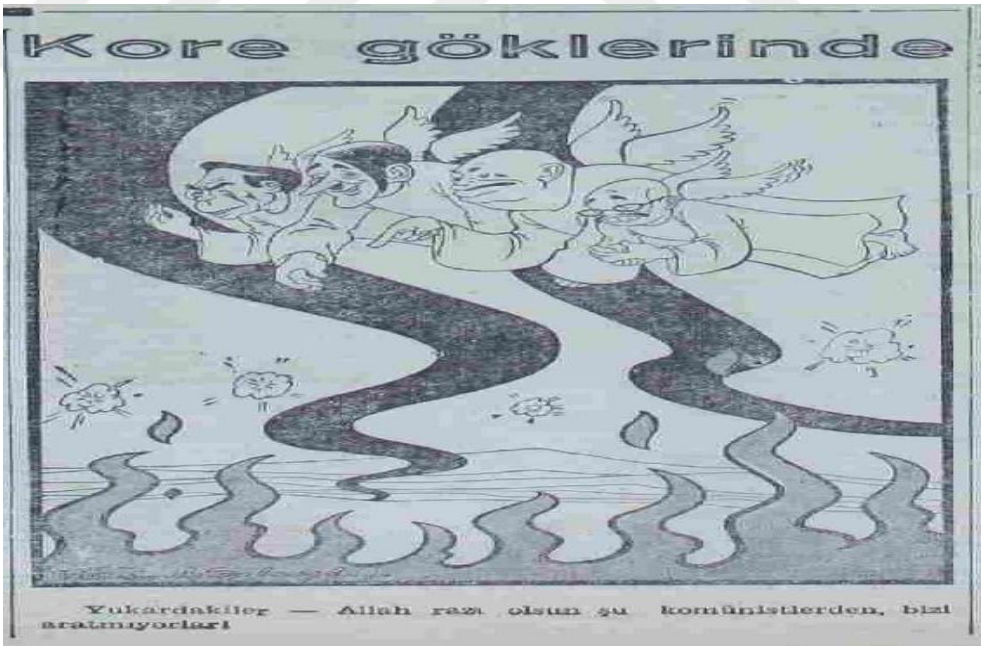

Görsel 179: Akşam gazetesinde yayımlanan karikatür, Başlık: Kore Göklerinde. Savaşı yukarıdan izleyen kişiler arasında Hitler başta olmak üzere Mihver devletlerinin temsilcileri resmedilmiş. Alt yazı: "Yukarıdakiler- Allah razı olsun şu komünistlerden bizi aratmıyorlar."[791]

[789] *The New York Times Gazetesi*, 2 Temmuz 1950, s.40
[790] *The New York Times Gazetesi*, 8 Ekim 1950, s.143
[791] *Akşam Gazetesi*, 26 Temmuz 1950, s.1

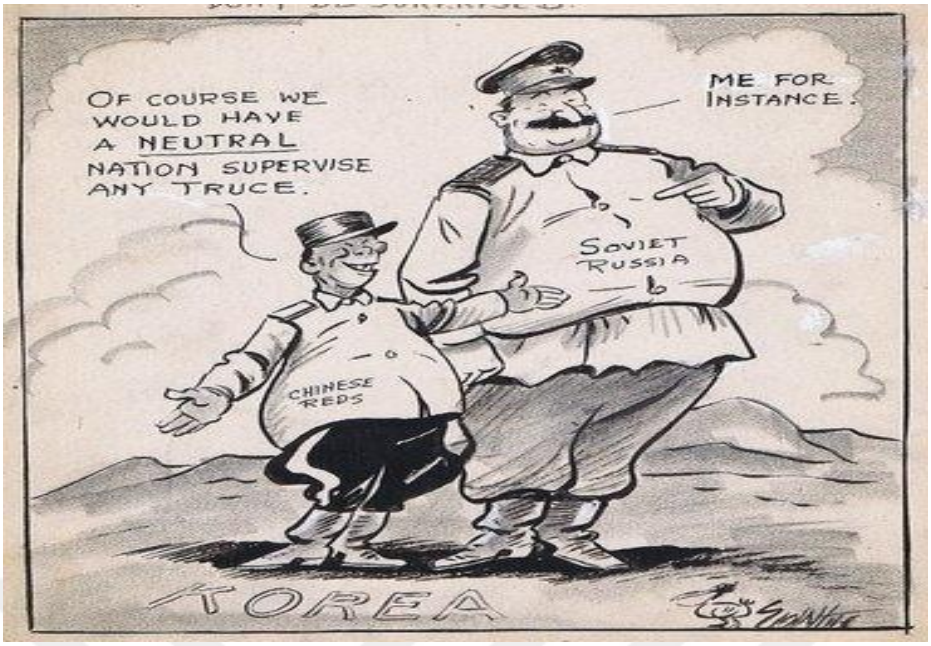

Görsel 180: Tampa Tribune gazetesinde yayımlanan George White karikatüründe, "Kızıl Çin: Elbette tarafsız bir ulusun herhangi bir ateşkesi denetlemesini isteriz, Rusya: Mesela ben."[792]

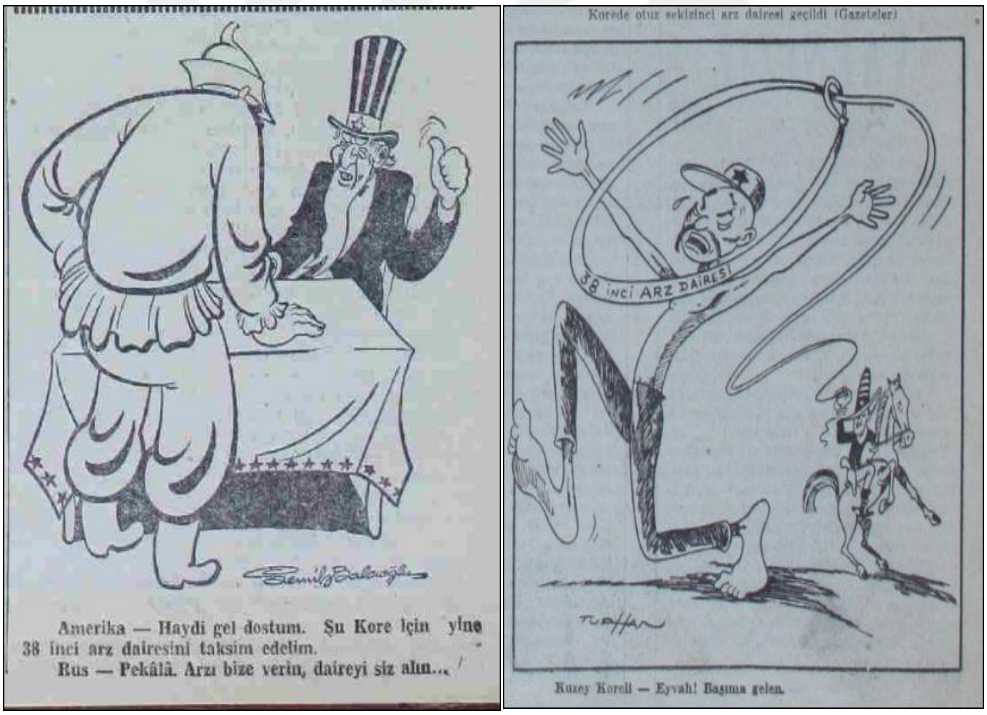

Görsel 181: Akşam gazetesinde yayımlanan Semih Balcıoğlu karikatüründe, Alt yazı: " Amerika- Haydi gel dostum. Şu Kore için yine 38 inci arz dairesini taksim edelim. Rus- Pekâlâ. Arzı bize verin, daireyi siz alın."[793]

Görsel 182: Yeni İstanbul gazetesinde yer alan Turhan Selçuk karikatüründe, Kore'de 38. arz dairesi geçildi haberleri üzerine, Amerika tarafından yakalanan Kuzey Koreli: "Eyvah başıma gelen" diyor.[794]

[792] George White, *Tampa Tribune Gazetesi*, 1950
[793] Semih Balcıoğlu, *Akşam Gazetesi*, 14 Ağustos 1950, s.1
[794] Turhan Selçuk, *Yeni İstanbul Gazetesi*, 3 Ekim 1950, s.1

Görsel 183: The Evening Star gazetesinde yayımlanan karikatürde, Molotov ve Stalin mutlu şekilde haberleri okuyorlar. Molotov Stalin'e: "Demokratlar Kore Savaşı için Cumhuriyetçileri suçluyor" yazan sayfayı gösteriyor. Stalin'in elinde ise Cumhuriyetçiler Kore Savaşı için Demokratları suçluyor yazan haber sayfası duruyor.[795]

Görsel 184: The Evening Star gazetesinde yayımlanan karikatürde, BM Kore savaşının ortasında bulunuyor, Rus destekli Kore saldırganlığı resmedilmiş.[796]

[795] *The Evening Star Gazetesi*, 31 Temmuz 1950, s.1
[796] *The Evening Star Gazetesi*, 30 Eylül 1950, s.1

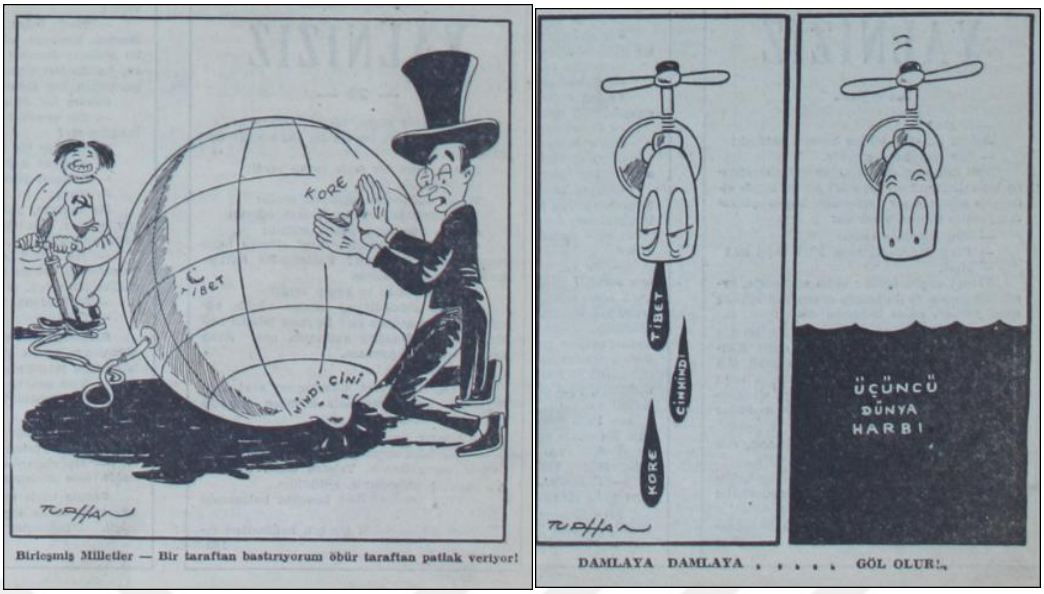

Görsel 185: Yeni İstanbul gazetesinde yer alan Turhan Selçuk karikatüründe, dünya balon şeklinde resmedilmiş BM temsilcisi Kore bölgesini kontrol altına almaya çalışırken bir taraftan Rusya etkisi ile Hindiçini bölgesinin şişirildiği görülüyor. Alt yazı: "Birleşmiş Milletler - Bir taraftan bastırıyorum öbür taraftan patlak veriyor diyor."[797]

Görsel 186: Yeni İstanbul gazetesinde yer alan Turhan Selçuk karikatüründe İlk resimde musluktan damlayanlar Tibet, Çinhindi, Kore. İkinci resimde ise musluk artık Üçüncü Dünya Savaşını oluşturmuş. Alt yazı: "Damlaya damlaya… Göl Olur!.. [798]

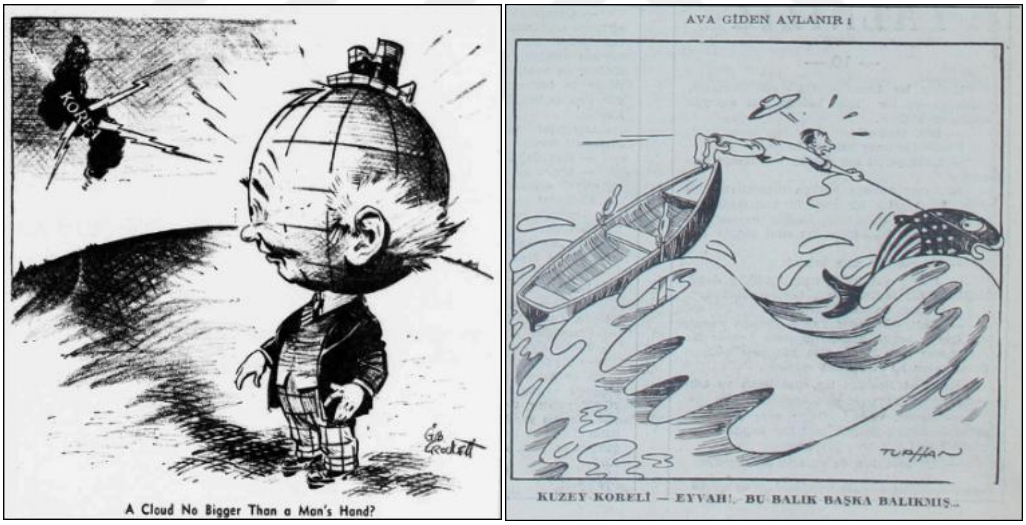

Görsel 187: The Evening Star gazetesinde yayımlanan karikatürde, Kore Savaşı'nın oluşturduğu şimşekli bir bulut görülüyor. Alt yazı: "Bir adamın kafasından daha büyük olmayan bir bulut mu?" Burada adamın kafası dünyayı temsil ediyor.[799]

Görsel 188: Yeni İstanbul gazetesinde yer alan Turhan Selçuk karikatüründe, Kuzey Koreli avladığı balığın Amerika'yı temsil ettiğini görünce, Alt yazı: "Kuzey Koreli- Eyvah' Bu balık başka balıkmış." diyor. Karikatürün başlığı: Ava Giden Avlanır."[800]

---

797 Turhan Selçuk, *Yeni İstanbul Gazetesi*, 20 Ekim 1950, s.1
798 Turhan Selçuk, *Yeni İstanbul Gazetesi*, 12 Kasım 1950, s.1
799 *The Evening Star Gazetesi*, 27 Haziran 1950, s.1
800 Turhan Selçuk, *Yeni İstanbul Gazetesi*, 21 Eylül 1950, s.1

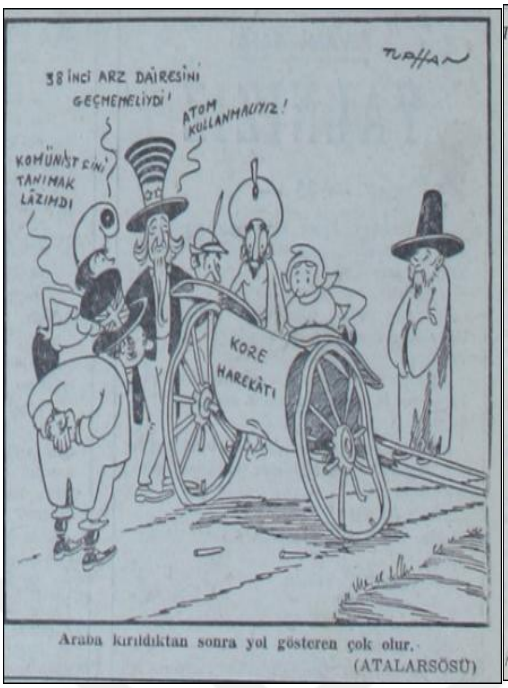

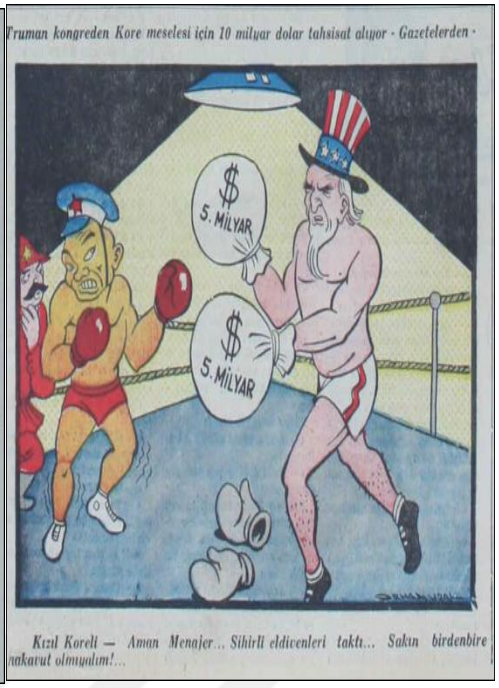

Görsel 189: Yeni İstanbul gazetesinde yayımlanan Turhan Selçuk karikatüründe, Kore Harekâtı sonrası devletler: İngiltere: Komünist Çin'i tanımak lazımdı. Fransa: 38 inci arz dairesini geçmemeliydi. Amerika: Atom kullanmalıyız! Alt yazı: "Araba kırıldıktan sonra yol gösteren çok olur."[801]

Görsel 190: Yeni Sabah gazetesinde yayımlanan Orhan Ural karikatürü, Truman kongreden Kore meselesi için 10 milyar dolar tahsisat alıyor.[802]

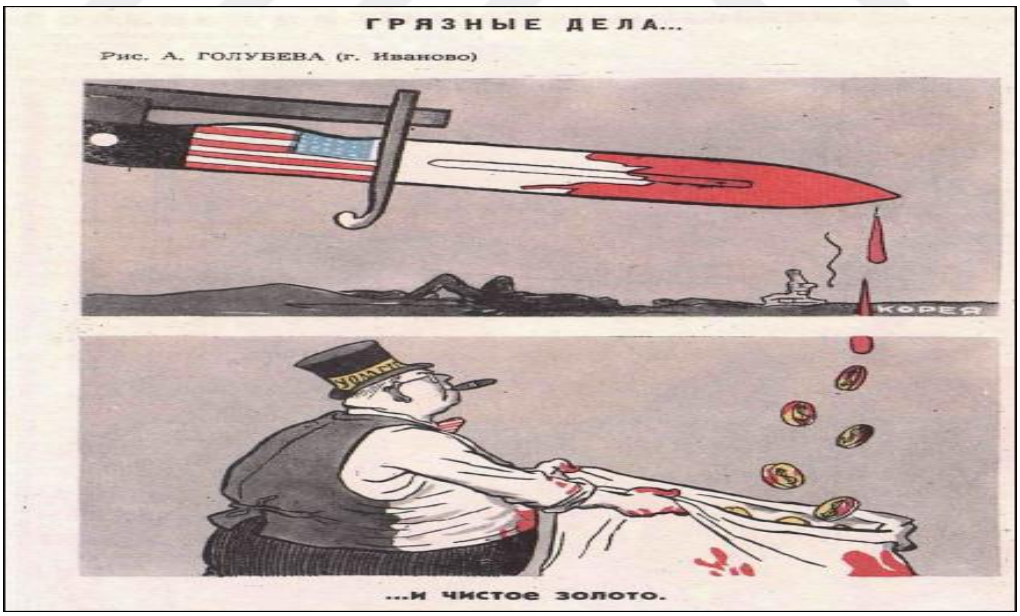

Görsel 191: Krokodil Dergisinde yayımlanan karikatürde Alt yazı: "kirli işler... ve saf altın. "Kirli işleri temsil eden Amerikan kılıcı ve bu işlerden elde edilen kanlı altınlar Amerika'ya gidiyor.[803]

[801] Turhan Selçuk, *Yeni İstanbul Gazetesi*, 6 Aralık 1950, s.1
[802] Orhan Ural, *Yeni Sabah Gazetesi*, 19 Temmuz 1950, s.1
[803] *Krokodil Dergisi*, Sayı:6, 28 Şubat 1951, s.10

Görsel 192: Krokodil Dergisinde yayımlanan karikatürde Kore Savaşında Amerikan'ın Geri Çekilme Taktikleri resmedilmiş, Amerika'nın sırtında BM askerleri bulunuyor. Bu askerlerden bıyıklı, uzun ve kırmızı burunlu olan Türkiye'yi temsil ediyor.[804]

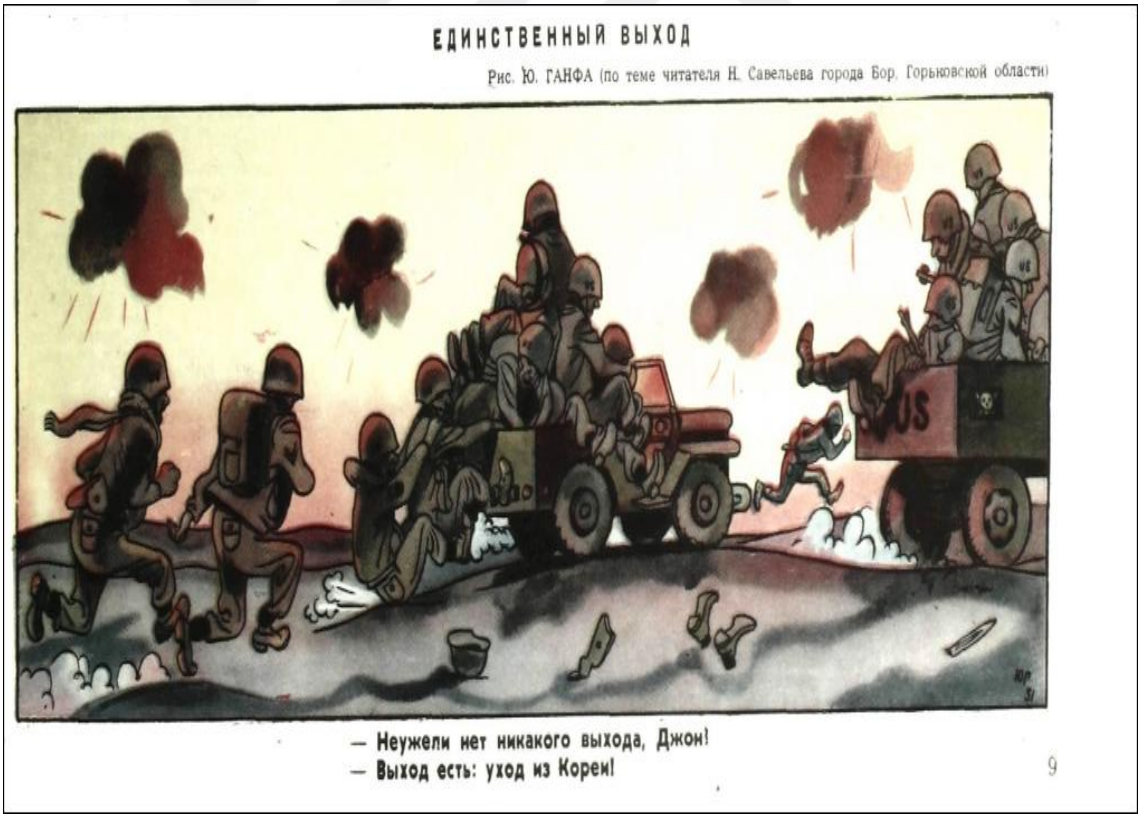

Görsel 193: Krokodil dergisinde yayımlanan karikatürde, Başlık: Tek Çıkış Yolu, Alt yazı: "-Buradan çıkış yok John- Bir çıkış yolu var: Kore'den ayrılmak."[805]

[804] *Krokodil Dergisi*, Sayı:4, 10 Şubat 1951, s.9

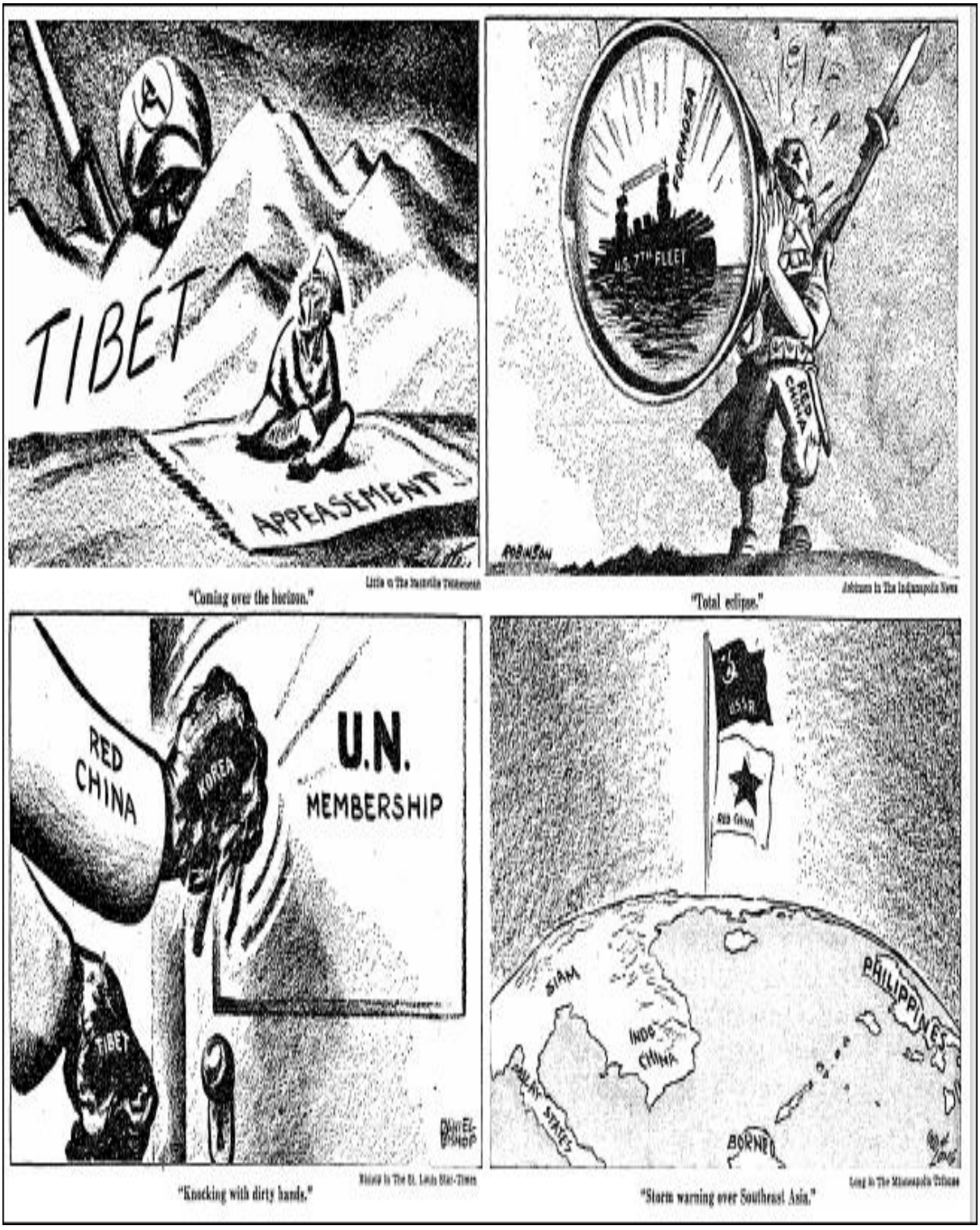

Görsel 194: The New York Times gazetesinde yayımlanan karikatürlerde, 1. Alt yazı: "Ufukta geliyor".Tibet üzerine gelen Rus tehdidi anlatılmış. 2. Alt yazı: "Tam tutulma", 3. Alt yazı:" Kirli ellerle kapıyı çalmak". Kızıl Çin, Kore ve Tibet müdahaleleri ile kirlettiği eliyle BM'in kapısını çalıyor. 4. Alt yazı: "Güneydoğu Asya'da Fırtına Uyarısı." Güneydoğu Asya bölgesine dikilmiş Sovyet Rusya ve Kızıl Çin bayrağı görülüyor.[806]

---

[805] *Krokodil Dergisi*, Sayı:3, 30 Ocak 1951, s.9
[806] *The New York Times Gazetesi*, 5 Kasım 1950, s.147

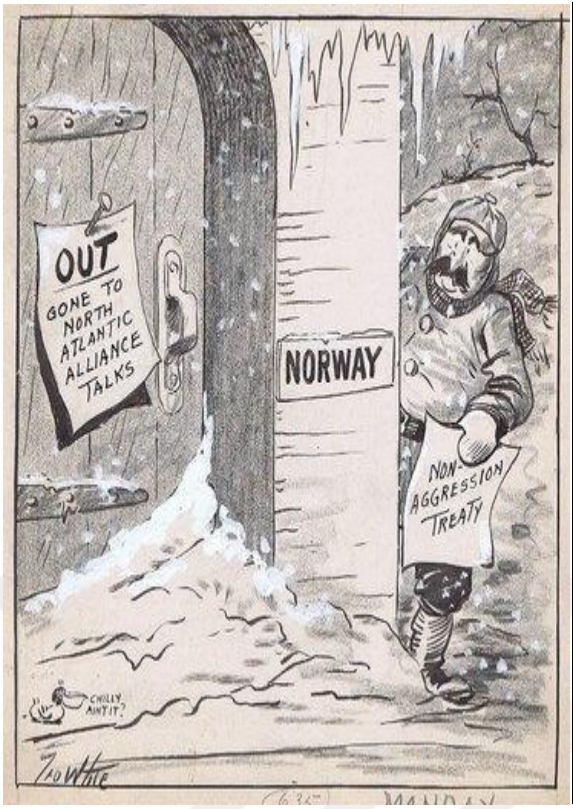

Görsel 195:Tampa Tribune Gazetesinde yayımlanan George White karikatüründe, Norveç'i ziyarete gelen Stalin saldırmazlık Paktını elinde tutuyor, Norveç'in kapıya bıraktığı notta: "Dışarıda, Atlantik ittifakı görüşmelerine gitti." yazıyor.[807]

Görsel 196: The New York Times gazetesinde yayımlanan karikatürde, Başlık: Güvenlik Cenneti, dünyada karmaşa sürerken önerilen Kuzey Atlantik İttifakı yazılı posta kutusuna doğru bir güvercin uçuyor. Posta kutusunun ayakları Kanada ve Amerika ve Batı Avrupa'nın üzerinde bulunuyor. [808]

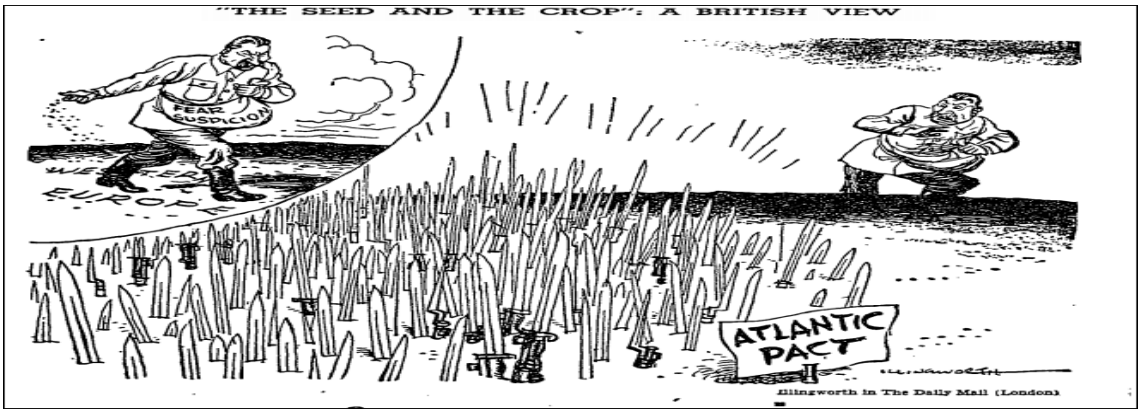

Görsel 197: The New York Times gazetesinde yayımlanan karikatürde, Başlık: Tohum ve Mahsul. Stalin, Batı Avrupa'ya korku tohumları ekerken Atlantik Paktı kılıç birliğini kuruyor, Bunu gören Stalin büyük bir şaşkınlık yaşıyor.[809]

[807] George White, *Tampa Tribune Gazetesi*, 1952
[808] *The New York Times Gazetesi*, 5 Aralık 1948, s.175
[809] *The New York Times Gazetesi*, 17 Nisan 1949, s.111

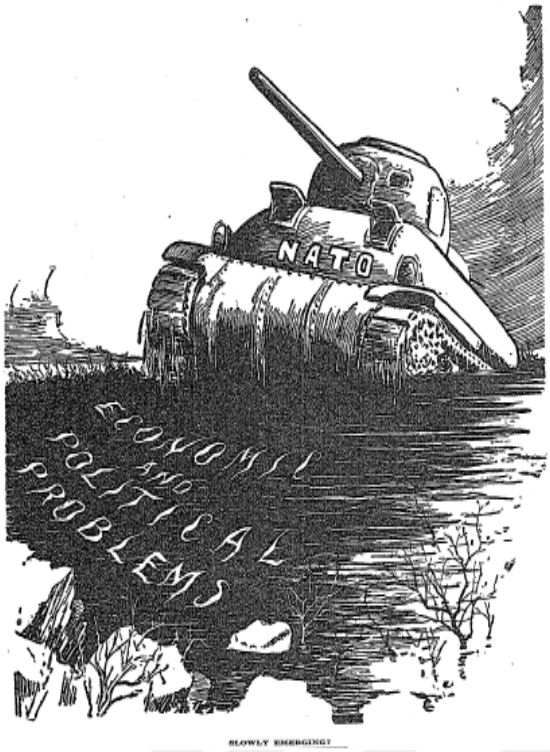

Görsel 198: The New York Times gazetesinde yayımlanan karikatürde, NATO tankı ilerlerken yol üzerinde Ekonomik ve Politik Problemler yazıyor, Alt yazı: (Ekonomik ve politik problemleri kastederek) "Yavaş yavaş ortaya çıkıyor mu?"[810]

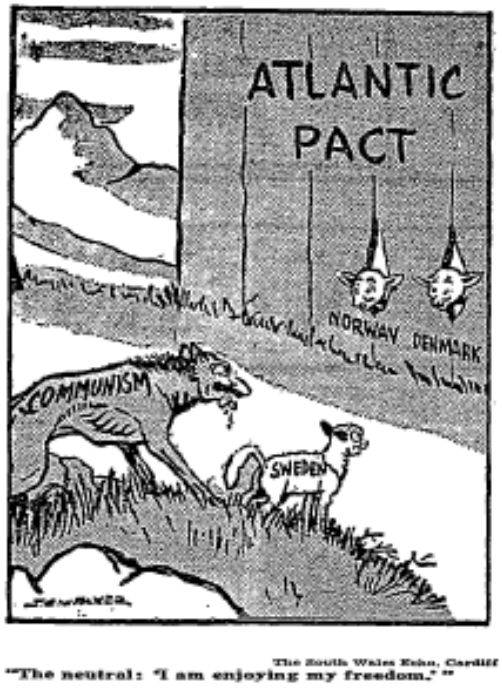

Görsel 199: The New York Times gazetesinde yayımlanan karikatürde, Atlantik Paktı içerisinde yer alan Norveç ve Danimarka karşısında Komünizmin yaklaştığını fark etmeyen İsveç. Alt yazı:"Tarafsız: Özgürlüğümden zevk alıyorum." [811]

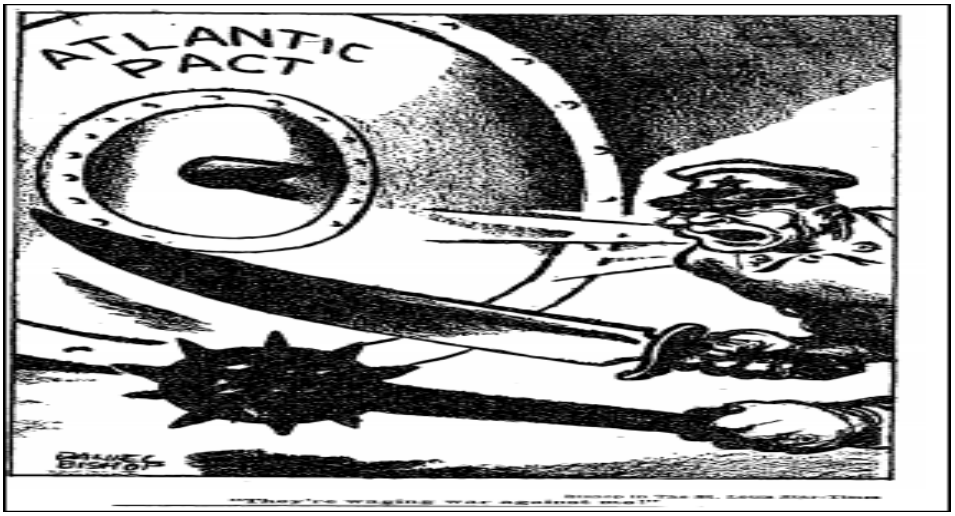

Görsel 200: The New York Times gazetesinde yayımlanan karikatürde Stalin, Atlantik Paktı'nın kurulması sonucu: "Bana savaş açıyorlar." diyor.[812]

[810] *The New York Times Gazetesi*, 24 Şubat 1952, s.137
[811] *The New York Times Gazetesi*, 27 Mart 1949, s.121
[812] *The New York Times Gazetesi*, 27 Mart 1949, s.122

Görsel 201: The New York Times gazetesinde yayımlanan karikatürde, Atlantik Paktına yönelik Avrupa yorumu anlatılmış.[813]

Görsel 202: The Evening Star gazetesinde yayımlanan karikatürde, Sam Amca Atlantik Paktı üyelerini mutlu bir şekilde kapıda karşılıyor.[814]

Görsel 203: Akşam gazetesinde yayımlanan karikatürde Alt yazı: "Harb İlahı: Bu güneşe kar mı dayanır?" diyor. Güneşin üzerinde ise Atlantik Paktı yazıyor.[815]

Görsel 204: The Evening Star gazetesinde yayımlanan karikatürde, Kuzey Atlantik İttifakı yazılı sayfayı okuyan Stalin: Ne? Veto yok mu? diyor.[816]

[813] *The New York Times Gazetesi*, 16 Eylül 1951, s.134
[814] *The Evening Star Gazetesi*, 29 Mart 1949, s.1
[815] *Akşam Gazetesi*, 26 Mart 1949, s.1
[816] *The Evening Star Gazetesi*, 22 Mart 1949, s.1